

Riksdagens protokoll

1986/87:135

3 juni 1987

Protokoll
1986/87:135

Debatter m. m.

Onsdagen den 3 juni

Kompletteringsval till Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling	3
Socialavgifter på vinstandelar	4
Ekonomiskt stöd till barnfamiljer, m. m.	47
Uppskov med behandlingen av proposition 1986/87:158 m. fl. ärenden	111
Sveriges relationer till Israel (forts. från prot. 134)	113
Vissa anslag till omsorg om barn och ungdom	121
Resursfördelning m. m. inom hälso- och sjukvården	125
Förbud mot s. k. bastuklubbar	140
De centrala museernas uppgifter och ansvar	147
Kommunalekonomiska frågor	156
Sparande	175

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 3 juni

Val av ett ombud i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling	3
Val av en suppleant i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling	3
<i>Socialförsäkringsutskottets betänkande</i>	
1986/87:20 Socialavgifter på vinstandelar	4
<i>Socialutskottets betänkanden</i>	
1986/87:34 Ekonomiskt stöd till barnfamiljer	4
1986/87:35 Statsbidrag till barnomsorgen	4
<i>Finansutskottets betänkande</i>	
1986/87:34 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	110

Prot.	<i>Skatteutskottets betänkande</i>	
1986/87:135	1986/87:52 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	110
	<i>Utrikesutskottets betänkande</i>	
	1986/87:17 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	112
	<i>Utbildningsutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:29 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	112
	1986/87:30 Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. . .	112
	<i>Trafikutskottets betänkande</i>	
	1986/87:28 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	112
	<i>Näringsutskottets betänkande</i>	
	1986/87:39 Viss ersättning för merkostnader m. m. på grund av följdeffekter av Tjernobylycka	112
	<i>Arbetsmarknadsutskottets betänkande</i>	
	1986/87:20 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	112
	<i>Bostadsutskottets betänkande</i>	
	1986/87:23 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	112
	<i>Utrikesutskottets betänkande</i>	
	1986/87:15 Sveriges relationer till Israel	113
	<i>Socialutskottets betänkande</i>	
	1986/87:36 Vissa anslag till omsorg om barn och ungdom	112

Onsdagen den 3 juni

Kl. 09.00

*Kompletteringsval till
Europarådets parla-
mentariska (rådgivan-
de) församling*

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Kompletteringsval till Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kurt Hugosson har av sagt sig uppdraget som ombud i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling fr. o. m. utgången av augusti månad 1987.

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som ombud efter Kurt Hugosson anmält nuvarande suppleanten Doris Håvik och som ny suppleant anmält Stig Gustafsson.

Förste vice talmannen förklarade valda – fr. o. m. den 1 september 1987 – till

ombud i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling

Doris Håvik (s)

suppleant i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling

Stig Gustafsson (s)

2 § Justerades protokollet för den 25 maj.

3 § Förste vice talmannen meddelade att *Ulf Adelson* (m) denna dag återtagit sin plats i riksdagen, varigenom Charlotte Cederschiölds uppdrag som ersättare upphört.

4 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1986/87:N176–N185 till näringsutskottet

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

*Socialavgifter på vinst-
andelar*

5 § Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkanden 1986/87:35 och 37
Skatteutskottets betänkanden 1986/87:40 och 50
Försvarsutskottets betänkande 1986/87:12
Socialförsäkringsutskottets betänkande 1986/87:25
Kulturutskottets betänkande 1986/87:22
Jordbruksutskottets betänkanden 1986/87:26–28
Näringsutskottets betänkanden 1986/87:29, 37 och 43
Bostadsutskottets betänkande 1986/87:22

6 § Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande
1986/87:20 om socialavgifter på vinstandelar (prop. 1986/87:107).

socialutskottets betänkanden

1986/87:34 om ekonomiskt stöd till barnfamiljer (prop. 1986/87:100 delvis)
och

1986/87:35 om statsbidrag till barnomsorgen (prop. 1986/87:117).

Förste vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i
angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling socialförsäkringsutskottets betänkande 20
om socialavgifter på vinstandelar.

Socialavgifter på vinstandelar

Anf. 2 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Det ärende som vi nu skall behandla, nämligen förslaget om
socialavgifter på vinstandelssystem, är ett mycket viktigt ärende som har fått
en anmärkningsvärd behandling, både när det gäller sakfrågan och den
formella behandlingen. Frågan har icke diskuterats tillräckligt, och den har
icke varit föremål för en bred remissdebatt under ärendebehandlingen i
regeringen, och i utskottet har frågan också forcerats fram på ett anmärk-
ningsvärt sätt. Frågan har alltså helt enkelt tvingats fram till ett mycket
hastigt avgörande.

I propositionen sägs att regeringen har erhållit vissa upplysningar och
synpunkter vid underhandskontakter med remissinstanserna. Men vad dessa
remissinstanser har sagt, därom vet vi föga. I utskottet fick vi visserligen till
stånd en remissomgång, som dock var alltför snabb. När organisationerna
inkom med begäran om en förlängning av remisstiden lyckades vi icke, trots
att ärendet togs upp till förnyad behandling i utskottet, få till stånd en sådan.
Vi voterade, och de borgerliga ledamöterna förlorade naturligtvis.

Många organisationer hann emellertid inkomma med synpunkter. Av de
tillfrågade organisationerna var det endast I.O som tillstyrkte förslaget.
Många organisationer inkom med spontana synpunkter - alla var negativa.

Detta ärende borde ha kunnat få en annan behandling. Man hade inte

behövt ha så bråttom. Ärendet hade utan olägenheter kunnat behandlas i höst. Beträffande löntagarfonderna vill jag bara erinra om att beslutet fattades den 19 december 1983 och trädde i kraft den 1 januari 1984.

Vad innebär då det förslag som vi nu behandlar? Jo, det innebär helt enkelt en straffskatt på ett mycket uppskattat del-i-ägande-system för ca 170 000 anställda vid en rad företag. De minsta företagen är, såvitt jag kan se, Ingenjörfirman Protherm AB i Mölndal med tre anställda och Ystads Allehanda AB med sju anställda, och det största är Volvo, landets största företag, med 63 000 anställda.

Utskottet har uppvaktats av Stiftelsen Volvoresultat, varvid företrädare för Metallarbetareförbundet och PTK var närvarande. De viktigaste argumenten som dessa företrädare framförde var följande:

1. Vår förm av vinstdelning är en förmån som går utanför de vanliga avtalen och som på intet sätt inkräktar på våra ordinarie sociala förmåner.
2. Man kan inte hävda att syftet är att kringgå sociala avgifter, eftersom deras andelars ingångsvärde aldrig varit större än 4 500 kr.
3. Systemet omfattar 63 000 personer och har en mycket stark förankring hos concernens anställda. Det är dessa som drabbas om socialavgifter införs.

Företrädarna för stiftelsen uttalade farhågor för att systemet med vinstandelssystem kommer att upphöra efter 1989, eftersom vissa uttalanden i denna riktning har förekommit från företaget.

Vidare anförde den administrativa chefen i stiftelsen att 87 % av inkomsten av socialavgifterna kommer att försvinna genom rundgång. Kvar blir alltså 13 %. Detta kan ju inte betraktas som något nämnvärt tillskott till socialförsäkringssystemet. De anställda betraktar alltså socialavgifterna på vinstandelssystemet som en ren straffbeskattnings.

Skälen till denna straffbeskattnings är naturligtvis hur uppenbara som helst. Det är LO som drivit på i fråga om detta, dvs. LO centralt. Detta framgick också av en artikel i Metallarbetaren nr 27 1986, där finansministern uttalade att det är de fackliga organisationerna som har tagit upp dessa problem.

I stället för att åstadkomma raka rör genom individuella vinstandelssystem vill LO hellre öka det kollektiva tvångssparandet i löntagarfonder.

Vi reservanter anser att det borde vara självklart att fackorganisationerna och deras företrädare positivt understöder löntagarnas ökande möjligheter till ägande och inflytande i företagen genom vinstandelssystem. Men i stället tycks fackorganisationerna vara djupt oroade över att deras medlemmar får del i företagets vinst.

Löntagarfondernas uppfinnare Rudolf Meidner anser att vinstandelssystem, aktieköp och andra förmåner är en ödesfråga för facket. Detta framgick av en artikel i Metallarbetaren nr 46 1986. Nu knakar facket i fogarna, är hans bekymrade kommentar.

I LO-tidningen nr 46 1986 ställde man oroligt frågan: Vilken roll får facket om arbetaren blir småkapitalist?

Fackorganisationerna har härmed avslöjat sig själva. I stället för att positivt understödja de egna medlemmarnas möjligheter till ägande och inflytande i företagen är facken oroliga över att mista något av sin makt över

de anställda. Det är alltså makten det gäller.

Jag skulle vilja fråga utskottets talesman: Vad blir nästa steg? Blir det en utökning av löntagarfonderna? Varför unnar inte landets arbetarrörelse de anställda en ökad arbetsglädje i form av pengar och inflytande? Stöder verkligen arbetarrörelsen facketts makt och inte de enskilda arbetarnas – de som finns ute på verkstadsgolvet – makt? Jag skulle gärna vilja ha svar på dessa frågor.

I den gemensamma borgerliga reservationen protesterar vi mot att vinstandelar jämföras med lön. Medlen blir inte disponibla förrän efter ett visst antal år. Det är ett mycket långsiktigt sparande, som vi sannerligen väl behöver i Sverige i dag. Ibland utbetalas ingenting förrän vid pensionsåldern. Vi tycker att jämförelsen med pensionsavsättningar vore mera relevant än den som görs i det föreliggande förslaget.

I propositionen har föredragande statsrådet gjort en fullständig kullerbytta. Hon har desavouerat sin egen argumentering för att vinstandelar är lika med lön genom att säga att sjukpenning och arbetsskadeersättning inte skall utgå, eftersom inget inkomstbortfall föreligger. Vinstandelarna betraktas å ena sidan som inkomst, å andra sidan sägs samtidigt att de inte skall räknas som inkomst. Nu lär LO-ordföranden i går i TV ha sagt att andelar i vinst är sjuklöngrundande, vilket således är alldeles fel.

Utöver de här skälen för avslag kan anföras svåra administrativa problem och gränsdragningsproblem när man skall avgöra vilka avsättningar till juridiska personer som är avgiftspliktiga och vilka som inte är det. Det kommer helt enkelt att bli nya pålagor och merarbete för näringslivet och skattemyndigheterna. Krånglet och byråkratin kommer att öka. I stället för att straffbeskatta vinstandelar borde vi naturligtvis i denna församling vara eniga om att stimulera en utbyggnad av vinstandelssystemet på grund av de mycket positiva effekterna för samhället, för näringslivet och först och främst för de anställda.

Alla skäl talar således, fru talman, för ett avslag på det föreliggande förslaget. Jag yrkar alltså avslag på utskottets hemställan och bifall till den gemensamma borgerliga reservationen.

Anf. 3 KENTH SKÅRVIK (fp):

Fru talman! Folkpartiet säger nej till att arbetsgivaravgifter skall tas ut på de anställdas vinstandelar. I stället tycker vi att fler företag bör uppmuntras till att införa andel-i-vinst-system.

Vi anser att regeringens politik innebär ett medvetet missgynnande av frivilliga system för andel-i-vinst. Systemet ger de anställda verkligt delägande och inflytande i det egna företaget.

De stiftelser som förvaltar de anställdas vinstandelar betalar redan i dag förmögenhetsskatt, reavinstskatt och inkomstskatt. Till allt detta vill nu regeringen lägga arbetsgivaravgifter.

Företagsanknutna system för anställdas andel-i-vinst, där pengarna avsätts till en stiftelse, finns för närvarande i drygt hundratalet företag, stora såväl som små. Ungefär 175 000 anställda omfattas. Vinstandelarna är bundna ett visst antal år, oftast fem men ibland ända till pensioneringen. Utformningen av systemen varierar från företag till företag, men i nästan alla fall placeras

någon del av medlen i det egna företags aktier. Avsättningens storlek varierar självfallet med företags resultat men är i övrigt vanligen lika för varje heltidsanställd.

Det är uppenbart genom det resonemang som förs i propositionen att socialdemokratin ensidigt vill gynna kollektiva lösningar och missgynna individuella. Vi i folkpartiet har den motsatta uppfattningen.

Detta kan också konstateras genom att sedvanlig remissbehandling inte har förekommit. Några myndigheter har fått yttra sig under hand. Så t. ex. har riksförsäkringsverket fått yttra sig, men det saknas redovisning av vad RFV tyckt. Det framgår emellertid att RFV bedömer att de lokala skattemyndigheterna måste göra sina beräkningar av pensionsgrundande inkomst manuellt om förslaget genomförs. Detta kan riskera att fördröja behandlingen av andra ärenden.

Däremot begärde en majoritet av utskottets ledamöter att frågan skulle sändas ut på remiss till ett antal organisationer, vilket också utskottet verkställde. Tyvärr blev remisstiden alldeles för kort, vilket har gjort att något remissyttrande har kommit in för sent och några helt uteblivit. Redan från början har man från arbetsgivarorganisationer och fackorganisationer kritiserat regeringens förfarande att inte sända ut förslaget på remiss.

Detta att inte sända ut förslaget på remiss har tolkats som en mycket stor nonchalans från regeringens sida emot dessa organisationer och emot andel-i-vinst-systemet som sådant. Det har också bekräftat misstanken att vad det gäller förslaget att ta ut arbetsgivaravgifter på andel-i-vinst-systemet, har socialdemokraterna från början bestämt sig för att inte vara mottagliga för kritik och eventuellt ändra sitt förslag efter denna.

I nästan alla företag som infört vinstandelssystemet är såväl de anställda som företagsledning positiva till systemet. De anställda har i själva verket flera gånger protesterat mot tanken att belägga vinstandelarna med arbetsgivaravgifter. Det visade sig också vid den uppvaktning som Volvos Stiftelse gjorde i utskottet. I stiftelsen man har representanter för både arbetstagar- och arbetsgivarsidan.

Regeringen tycks emellertid vara mer benägen att tillfredsställa krav från centrala LO än krav och önskemål från enskilda löntagare och lokala fackklubbar.

Folkpartiet vill stimulera andel-i-vinst-systemet därför att det bidrar till att de anställda blir delaktiga av företags resultat, att produktiviteten ökar, att det individuella ägandet sprids och att vi-känslan ökar i företaget.

Andel-i-vinst bidrar också till ett individuellt långsiktigt sparande. Detta är mycket angeläget, eftersom hushållens sparkvot har sjunkit kraftigt och i dag är katastrofalt låg i Sverige. Systemet bidrar dessutom till att hålla nere löneglidningen och därmed kostnadsutvecklingen, vilket enligt samstämmiga bedömningar är det i särklass viktigaste i svensk ekonomi.

Med detta vill jag, fru talman, yrka bifall till den för folkpartiet, centern och moderaterna gemensamma reservationen.

I detta anförande instämde Barbro Sandberg och Margareta Andrén (båda fp).

Anf. 4 RUNE BACKLUND (c):

Fru talman! Den principiella huvudfråga som behandlas i propositionen och i utskottsbetänkandet är om man kan jämställa andel i vinst med traditionell lön. På den frågan svarar regeringen, LO-ledningen och utskottsmajoriteten ja. Alla övriga inblandade aktörer på arbetsmarknaden – företag, anställda, företagarorganisationer, lokala fackklubbar och centrala fackliga organisationer som TCO och SACO-SR – säger: Nej, det kan man inte.

Från centerpartiets sida delar vi de anställdas och företagens uppfattning att regeringen och utskottsmajoriteten i denna principiella fråga gör en riktig logisk kullerbytta när man försöker sig på att likställa vinstandelar med lön.

Vi känner i dag till att ett par hundra av landets hundratusentals företag har infört någon form av vinstandelssystem. Storleken på dessa företag varierar kraftigt från företag med ett tiotal anställda upp till landets största företag Volvo. Formerna för vinstandelssystemen varierar kraftigt mellan företagen. De avsättningar som sker är i regel små i förhållande till den totala lönesumman. Avsättningarna förvaltas i en stiftelse. Pengarna binds i regel för en längre tid, vilket inte minst borde glädja finansministern som har bekymmer med att hålla igen på konsumtionen och öka sparandet i samhället.

Storleken på de medel som avsätts till vinstandelssystemen bestäms först i samband med att styrelsen och bolagsstämman beslutar om hur företagets eventuella vinstmedel skall disponeras. Det säger sig självt att avsättningarna därigenom kommer att kunna variera kraftigt mellan åren, eftersom de är beroende av företagets resultat. Till skillnad från traditionell lön baseras alltså vinstandelarna på företagets resultat, inte på förutbestämda villkor. Lönesättningen och lönepolitiken har heller inte påverkats i de företag som har vinstandelssystem.

Vilka faror är det då som får regeringen att begå denna logiska kullerbytta? Jo, enligt propositionen och utskottsbetänkandet är de tre.

Den första är att vinstandelar snedvrider konkurrensförhållandena mellan företagen. De företag som använder vinstandelssystem kan lättare rekrytera anställda, står det i propositionen och även i utskottsbetänkandet. I de remissyttranden och skrivelser som vi har fått in till utskottet har jag inte någonstans kunnat finna något yttrande där man säger att detta stämmer. Alla tillbakavisar det argumentet. Man kan faktiskt ta det största företaget, Volvo, som ett bra exempel. Volvo har ju ett vinstandelssystem. Trots detta har Volvo svårt att rekrytera personal. Det man skriver i propositionen stämmer alltså inte med den verklighet som råder.

Det andra argumentet är att vinstandelssystemen skulle vara ett hot mot den solidariska lönepolitiken. Ingen har kunnat påvisa att så är fallet.

Därmed faller också det tredje argumentet, att vinstandelssystem skulle urholka de sociala trygghetssystemen. Det handlar här trots allt om mycket små belopp, i förhållande till den totala samlade lönesumma som ligger till underlag för de sociala trygghetssystemen.

Det verkliga skälet till att vinstandelssystemen måste klämmas åt är i stället att de, till skillnad från de kollektiva löntagarfonderna, är populära bland de anställda. Genom vinstandelssystem har man så att säga kunnat få de raka rör

som efterlysts i debatten om löntagarfonderna, dvs. de anställda får en egen andel.

Konstruktionen för redovisning och inbetalning till staten har också givit upphov till debatt. Man medger i utskottsbetänkandet att den konstruktion man nu föreslår kommer att innebära ytterligare administration och merarbete ute i företagen. Jag kan inte låta bli att dra en viss parallell med tidigare debatter där vi från centerns sida har argumenterat för en differentiering av vissa sociala avgifter. Vi har önskat att man skulle kunna sänka sjukförsäkringsavgiften bl. a. för de små företagen. Det huvudargument vi då har mött från socialdemokraternas sida är att detta skulle krångla till redovisningssystemet. Men i detta fall möter det alltså inget hinder att krångla till systemet, bara ändamålet passar in för socialdemokraterna.

Jag kan bara konstatera att huvudskälet mot att differentiera sociala avgifter är att man inte är beredd att stödja de små företagen. Argumentet att det skulle innebära att man krånglade till systemet finns inte längre kvar. Nu gör man ju själv en rejäl förändring som innebär merarbete och ökad administration när det gäller redovisningssystemet.

Fru talman! Jag vill därmed yrka bifall till den gemensamma reservationen från centern, folkpartiet och moderaterna.

Anf. 5 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Fru talman! När man ser fortsättningen på talarlistan är det lätt att räkna ut att denna fråga kommer att bli ordentligt utredd i alla sina beståndsdelar, innan vi så småningom kommer fram till en omröstning. Men hänsyn till det och till att kammarens arbetssituation är ansträngd tänker jag strikt hålla mig till några punkter i propositionen och den gemensamma borgerliga reservationen.

Jag vill först säga några ord rent allmänt om propositionens förslag.

Under senare tid har ett ganska stort antal företag startat vinstandelssystem i syfte att tillgodose ekonomiska intressen hos resp. företags anställda. Överföringen av vinstandelarna sker till en av de anställda eller personalorganisationerna vid företaget bildad stiftelse som är fristående från företaget. Andelsrätt i stiftelsens förmögenhet grundas på anställning i det överförande företaget vid en viss tidpunkt eller under en viss tidsperiod. De individuella andelarna bestäms med utgångspunkt i anställningsform, avlönad tid eller liknande. Stiftelsen förvaltar de överförda medlen för andelsägarnas räkning. Efter en viss tid erhåller de andelsberättigade utbetalning av sin andel i form av kontanter eller aktier.

Överföringen till vinstandelsstiftelse kommer *alltid* den enskilde till godo i form av ekonomisk ersättning. De anställda får ut sin del av avkastningen i förhållande till den tid de arbetat eller den arbetsinsats de gjort i företaget. Det är sålunda samma kriterier som gäller för löneersättningar.

De företag som använder vinstandelsstiftelser kan, även om man i debatten inte har varit inne på det, på ett billigare sätt knyta till sig arbetskraft än de företag som väljer att konkurrera enbart med lön eller andra förmåner som i dag är belagda med arbetsgivaravgifter. Att detta kan leda till en snedvridning av konkurrensförutsättningarna företag emellan torde vara helt klart.

Samhällets fördelningspolitik bygger i stor utsträckning på arbetsgivarnas avgifter till den allmänna försäkringen. Om allt fler företag skulle välja att ersätta sina anställda med avsättningar till vinstandelstiftelser, urbolkas detta fördelningssystem. Risken finns då – och den är uppenbar – att människor blir utan ett tillräckligt stöd vid eventuell sjukdom eller pensioneringen.

Utskottsmajoriteten delar den mening som framförs i propositionen, att överföring till vinstandelstiftelse bör behandlas som lön i socialavgiftshänseende och i princip vara avgiftsgrundande, eftersom den är avsedd att komma de slutliga mottagarna till del på grund av anställningen och som erkänsla för arbete som utförts för arbetsgivarens räkning. Det anser inte utskottets borgerliga ledamöter, vilket framgår av en reservation som fogats till betänkandet. Det har också framförts här från talarstolen.

I reservationen framförs först och främst kritik mot den formella hanteringen av ärendet, men också kritik i sakfrågan. Som framgått av de tidigare inläggen anser reservanterna att förslaget borde ha föregåtts av en grundligare remissbehandling.

Jag kan för enkelhetens skull och för att tjäna tid hänvisa till den redovisning som finns i såväl propositionen som betänkandet om ärendets behandling. Redan 1983 remissbehandlades en promemoria från finansdepartementet där det bl. a. föreslogs att en särskild avgift till socialförsäkringen skulle tas ut på vissa avgiftsfria inkomster bl. a. med sådana ändamål som det här är fråga om. Under resans gång har också kontakter förekommit med verk, organisationer och andra. Lagrådet har granskat lagförslagen utan erinran. Vidare har utskottet inhämtat yttranden från ett antal organisationer samt från riksförsäkringsverket och riksskatteverket. Det är alltså en obefogad kritik som framförs i reservationen angående den formella hanteringen, och jag tillbakavisar den.

När det gäller själva sakfrågan anser reservanterna att motiven för att avgiftsbelägga avsättningarna till vinstandelssystem är alltför svaga. Man hävdar att det finns framträdande skillnader mellan bidragen och löneutbetalningarna, bl. a. att bidragen bestäms av arbetsgivaren ensidigt, medan lönen bestäms i förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare. Vidare pekar reservanterna på att andelarna binds en viss tid innan de kan disponeras och att avgiftsbeläggningen kommer att medföra administrativa problem.

Det sista är naturligtvis riktigt, att genomförandet av förslaget kommer att medföra ett visst administrativt merarbete. De som jobbar mycket med detta bedömer dock att det blir av ganska begränsad omfattning. I vart fall är det inte av så avgörande betydelse att det får förhindra ett genomförande av förslaget.

Som jag tidigare sade finns det grundläggande likheter mellan avsättningar till vinstandelssystem och löneersättningar. Det är i dag inte alls ovanligt med ersättningar från arbetsgivare till arbetstagare som i avgiftshänseende betraktas som lön, trots att ersättningarnas belopp inte bestäms i löneförhandlingar. Exempel på sådana är gratifikationer, bonus och vinstandelar som utbetalas direkt till arbetstagaren. Att utbetalningarna sker via en stiftelse förändrar inte beloppens karaktär av löneersättningar. Vi anser

således att socialavgifter bör tas ut på avsättningar till vinstandelsstiftelse.

Fru talman! Jag yrkar avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 6 RUNE BACKLUND (c) replik:

Fru talman! Nils-Olof Gustafsson återkom med argumentet att vinstandelsystemen kan innebära att man snedvrider konkurrensförhållandena mellan företag när det gäller att rekrytera personal. Jag nämnde Volvo som exempel på ett företag som har ett välutvecklat sådant system, men som trots detta har svårigheter att rekrytera personal till företaget. Jag vill gärna uppehålla mig vid den frågan och be Nils-Olof Gustafsson komma upp till bevis på den här punkten, eftersom detta är ett sådant bärande argument för varför man skall införa sociala avgifter på vinstandelar. Kan vi få något exempel på att två företag har konkurrerat om personal och att just det företag som haft vinstandelsystem lockat till sig de sökande? Finns det något exempel på att det varit just vinstandelarna som varit avgörande när en arbetssökande valt mellan två företag?

Sedan vill jag ta upp avgiftskonstruktionen och administrationen kring det hela. Nils-Olof Gustafsson säger att detta inte bedömts vara något hinder för att genomföra avgiftsbeläggningen. Jag konstaterar då att socialdemokraterna brukar peka just på nödvändigheten av att göra förändringar i ett avgiftssystem som ett hinder när det gäller att införa differentierade socialavgifter för de små företagen. Men i det här fallet har åtgärden en helt annan dignitet för socialdemokraterna och skall tillgodose ett helt annat ändamål. Då finns det inga principella hinder att ändra i några system, bara det överensstämmer med den modell som socialdemokraterna vill ha.

Anf. 7 KENTH SKÅRVIK (fp) replik:

Fru talman! Nils-Olof Gustafsson sade ett par saker som jag skulle vilja bemöta.

Det gäller till att börja med remissförfarandet. Nils-Olof Gustafsson stödde sig på en promemoria som varit ute på remiss för ett antal år sedan. Det kan inte vara riktigt att göra på det sättet. Om det framläggs ett helt nytt förslag skall ju detta normalt ut på remiss till organisationerna. Kritiken både från fackliga organisationer och arbetsgivarorganisationer gäller just att det inte har varit något öppet remissförfarande. Det var också detta som vi reagerade mot. Vi är i och för sig glada att det blev ett remissförfarande senare, tack vare utskottets initiativ, men remisstiden blev alldeles för kort. Jag tycker alltså inte att man skall återropa det gamla remissförfarandet i det här sammanhanget.

Sedan vill jag säga att det i mycket är av principiella skäl som vi för vår del går emot det här förslaget. Statsrådet har sagt att hon likställer vinstandelarna med lön. Enligt vår uppfattning bygger det resonemanget på ett tankefel.

För det första är vinstandelarna till skillnad från lönen osäkra. Den anställda vet inte förrän i efterhand om det blir någon vinst att dela på eller hur stor en eventuell vinstandel blir. För det andra kan den anställda inte omedelbart disponera vinstandelarna, eftersom dessa är bundna i minst fem år. För det tredje bestäms vinstandelarna inte i löneförhandling mellan

företagsledningen och de fackliga organisationerna, utan de beslutas av ägarna i styrelsen i enlighet med aktiebolagsregeln om disposition av vinst.

Vi tycker mot den bakgrunden att det är ganska klart att vinstandel inte kan jämföras med lön. Det är onödigt att jämt och ständigt tillgripa det argumentet. Det är lika bra att göra som Rune Backlund sade, nämligen att tala om att avgiftsbeläggningen skall genomföras av helt andra skäl: socialdemokraterna tycker om kollektiva löntagarfonder men tycker inte om de vinstandelssystem som finns i företagen. Man skall göra klart att det är av ideologiska skäl som den här förändringen genomförs.

Anf. 8 GULLÄN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Nils-Olof Gustafsson gav egentligen en ganska bra beskrivning av vinstandelssystemen. Men sedan kom det vanliga fasthållandet vid de negativa synpunkter som man anlägger på systemen och skälen till varför man vill införa socialavgifter.

Jag konstaterar att Nils-Olof Gustafsson inte svarade på mina frågor. Jag frågade bl. a. om nästa steg blir en utökning av löntagarfonderna. Det skulle vara mycket intressant att få veta i dag, om socialdemokraterna kommer att utöka det kollektiva tvångssparandet, där den enskilde inte har någon som helst möjlighet att få ett ökat inflytande – där det inte finns några "raka rör mellan fonderna och plånboken."

Så till frågan om fördelningspolitiken. Låt oss i det avseendet ett ögonblick komma bort ifrån den socialdemokratiska synen och i stället tala om det sociala trygghetssystemet, som vi ändå är överens om! Den föreslagna avgiftsbeläggningen har inte ett dyft att göra med den enskilde arbetarens trygghet! Dels handlar det om väldigt litet pengar per år, dels har andelarna inte alls med löneavtalen att göra. De anställda har ju ändå sin trygghet baserad på lönen.

Talet om att vinstandelssystemen skulle påverka konkurrensen mellan företagen när det gäller arbetskraften var intressant. Är det inte bra med vinstgivande företag som konkurrerar om arbetskraften, Nils-Olof Gustafsson? Är det SAMAK-rapporten som finns i bakhuvudet, enligt vilken man skall ha en fullständigt regeringskontrollerad lönepolitik, där alla skall ha samma lön? Jag trodde att det låg någonting positivt i att de fackliga organisationerna kan kämpa om bättre löner för de anställda.

Till sist: Är det så att det är makten åt LO-facket centralt som ni främst vill värna om?

Anf. 9 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Rune Backlund har svårt att förstå att det med vinstandelssystemet finns en risk för att man snedvrider konkurrenssituationen. Han vill inte förstå det. Men jag tycker att det både i motioner och delvis i reservationen framställs som så lätt att klart urskilja vilka pengar ett företag disponerar till lön och vilka pengar som kan användas till avsättningar till en vinstandelsstiftelse. Det är inte riktigt så enkelt. Mot bakgrund av att jag faktiskt har ganska många års erfarenhet av löneförhandlingar vill jag hävda att företagets totala ekonomiska situation är med i bilden vid förhandlingarna, och om ett företag har systemet med bidrag till en vinstandelsstiftelse så

finns detta med någonstans i bakhuvudet under förhandlingarna även om det inte sker någon formell avräkning av vinstandelarna:

Rune Backlund drog också jämförelser med de diskussioner vi tidigare fört om differentierade socialavgifter. Visst var ett av argumenten att ett sådant system skulle innebära en administrativ belastning. Men huvudargumentet var, Rune Backlund, att vi inte tror på ert resonemang om att man i ett litet företag skulle sköta sig så mycket bättre när det gäller arbetarskydd och omsorgen om de anställda att detta motiverade ett lägre uttag av socialavgifter. Det finns bra och dåliga företag i det avseendet, men det har inte med storleken på företagen att göra.

Kenth Skårvik ondgör sig över den enligt hans bedömning bristande remissbehandlingen. Det är klart att man kan tycka att det gick undan i svängarna från det att utskottet tog initiativ till att synpunkter fick lämnas. Men vi fick ändå in fullödiga synpunkter från dem som vi tyckte det var meningsfullt att hänvända sig till för att få veta vad de ansåg. Dessutom hade vi redan innan vi bestämde oss för att gå ut med remissförfarandet fått synpunkter från en del organisationer, som i den andra omgången bara hänvisade till dessa.

Gullan Lindblad frågar mig om nästa steg blir att utöka löntagarfondssystemet. Jag kan bara hänvisa till vad en stor statsman har sagt: Det var inte första steget vi tog när vi införde löntagarfonderna såsom de ser ut, utan det var *steget*.

Anf. 10 RUNE BACKLUND (c) replik:

Fru talman! Nils-Olof Gustafsson säger att det finns "viss risk" för snedvridning mellan företagen. Ingen har emellertid kunnat påvisa att det är på det sättet. Det finns inte några exempel som visar att om två företag har konkurrerat om arbetskraften, så har det företag som tillämpar vinstandelsystem vunnit över det andra i den kampen. De remissinstanser som sänt in synpunkter – det gäller båda sidor alltså oavsett om det har varit företagorganisationer eller arbetstagarorganisationer – har sagt att man inte betraktar det här argumentet som relevant i sammanhanget; man tillmäter det inte någon betydelse. Det är inte huruvida företaget tillämpar vinstandelsystem eller ej som avgör vilket företag man väljer att jobba i.

När det gäller frågan om differentierade avgifter så har vi genom de undersökningar som gjorts kunnat påvisa att små företag har en lägre sjukfrånvaro än stora företag. Det är det vi har använt som argument för att man skulle kunna sänka sjukförsäkringsavgiften för de små företagen.

Om socialdemokraterna är oroade för den långsiktiga utvecklingen för vissa av våra sociala trygghetssystem, så tycker jag att de snarare borde hysa oro för hur löntagarfonderna sköter sina pengar. Man har ju ålagt löntagarfonderna ett avkastningskrav som innebär att de skall inleverera en viss summa årligen till ATP-systemet. Så som de kollektiva löntagarfonderna sköts i dag har man väl anledning att oroas för att de inte kommer att nå upp till det avkastningskravet. Det hade kanske varit bättre att socialdemokraterna ägnat tid och intresse åt den frågan i stället för att kasta sig över vinstandelsystemen genom att belägga dem med sociala avgifter.

Anf. 11 KENTH SKÅRVIK (fp) replik:

Fru talman! Jag skall uppehålla mig några sekunder vid remissförfarandet, som jag vidhåller var felaktigt. Vi får inte bara vara nöjda med att de remissinstanser som yttrat sig har lämnat fullödiga uppgifter om vad de tycker och tänker. Felet och nonchalansen består i att man från början inte gått in för ett öppet remissförfarande, där över huvud taget alla tänkbara organisationer fått yttra sig över det här förslaget.

Jag kan väl samtidigt säga att alla de som vi från den borgerliga sidan i utskottet föreslog skulle få yttra sig inte fick någon möjlighet att göra det. Endast ett begränsat antal organisationer fick avge yttrande. Det är det som vi tycker är fel. Det är det som gör att varken regeringen eller utskottsmajoriteten har fått veta vad alla som är berörda av det här förslaget tycker och tänker. Efter en sådan fullständig remissomgång skulle man ju ha kunnat ändra sig. Men vi förstod från början att regeringen och utskottets majoritet tyvärr inte var intresserade av att över huvud taget göra någon ändring i propositionen.

Anf. 12 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Hur skall vi kunna lita på regeringen och de socialdemokratiska företrädarna i riksdagen, Nils-Olof Gustafsson, och tro att sista steget skulle vara taget när det gäller löntagarfonderna? När ni lyssnat på LO så mycket i denna för den enskilde arbetaren så viktiga och positiva fråga och kommit med ett så negativt förslag, varför skulle ni då inte gå LO till mötes även i andra krav som ställs på ökad lagstiftning när man inte når dit man vill avtalsvägen?

När det gäller konkurrenssituationen på arbetsmarknaden och lönerna måste det väl vara något mycket positivt att företag ute i glesbygd kan konkurrera om arbetskraften? Nils-Olof Gustafsson gav inte någon som helst kommentar till det. Sandvik t. ex., som har företag i verkliga glesbygdsområden, har tack vare vinstandelssystemet kunnat locka till sig arbetstagare, vilket gjort att man fått ökad tillväxt och ökad sysselsättning i dessa områden. Enligt vårt moderata sätt att se är det ett mycket destruktivt synsätt som regeringen och socialdemokraterna i riksdagen företräder.

Vad man borde göra är ju att stimulera till ett ökat antal vinstandelssystem. Det skulle leda till att fler arbetare kände större arbetsglädje. Det skulle öka engagemanget och produktiviteten, vilket har framkommit av alla de remissvar och skrivelser vi har fått från olika håll. Löntagarna känner glädje över att få ett eget litet kapital att förvalta. Det är något positivt för den enskilda människan att kunna äga en liten andel, att vara delaktig i svenskt näringsliv alldeles på egen hand och inte genom ett tvångssparande via kollektiva löntagarfonder. Knuten ligger naturligtvis i det som LO-tidningen ängsligt utropade: Hur blir det med facket om arbetaren blir småkapitalist?

Vi moderater önskar, fru talman, att *alla* arbetare får bli småkapitalister.

Anf. 13 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Det finns inga bevis för att det föreligger en risk för snedkonkurrens, säger Rune Backlund. Det har han förmodligen rätt i. Jag kan inte peka på det eller det konkreta förhållandet, men det är inte särskilt

svårt att begripa att risken finns. Vi menar att om ett företag har vinstandelssystem och lämnar bidrag till det, så påverkar det förhållandet lönesättningen. Utan något som helst tvivel förhåller det sig så. Det måste väl vara ganska enkelt att begripa att risken är stor för att det blir en skillnad i förutsättningar mellan företag som av den s. k. totala potten gör icke avgiftsbelagda avsättningar och företag som inte gör det.

Differentierade avgifter är ju ett gammalt kärt debattämne oss emellan. Om man huntar ihop alla småföretag och jämför dem med alla storföretag, kan man nog rent statistiskt utläsa en skillnad i antal sjukdagar. Så tror också jag att det är, men att det skulle vara ett bevis för att det enskilda företaget, oavsett om det är stort eller litet, sköter sig bättre eller sämre i det här avseendet går jag inte med på. Så är det helt enkelt inte – det är ett tankefel som Rune Backlund ger uttryck för:

Kenth Skårvik upprepade att han tycker att det har varit en dålig remissbehandling. Jag erkänner att det måhända gick undan i slutändan, men när ärendet nu faktiskt ligger på riksdagens bord, måste väl alla erkänna att nog finns det underlag för ett ställningstagande. Nog har vi fått synpunkter som är värdefulla när ärendet skall avgöras!

Till sist till Gullan Lindblad: Jag har tittat på fortsättningen på talarlistan och har en bestämd känsla av att denna ärendebehandling utgör en plattform för en vidare debatt. Jag är alldeles övertygad om att vi, innan vi är färdiga att fatta beslut, har fått en ganska ingående diskussion om löntagarfonder och annat. Jag kan med varm hand överlåta det ämnet till den fortsatta debatten.

Förste vice talmannen anmälde att Rune Backlund, Kenth Skårvik och Gullan Lindblad anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 14 CARL BILDT (m):

Fru talman! Nils-Olof Gustafsson inledde sitt anförande med att uttala en förvisning om att talarna efter honom på talarlistan skulle bidra till en fullständig belysning av frågan. Jag skall försöka ge mitt bidrag till detta.

Dagens debatt tillhör detta riksmötes ideologiskt mest betydelsefulla.

I höstas låg regeringens förslag till pensionsskatt på riksdagens bord. Helt sonika beslöt den socialistiska riksdagsmajoriteten att ta 15–20 miljarder kronor av pensionsspararnas pengar.

Debatten om pensionsskatten ställde vår rättsstatssyn mot socialdemokraternas maktstatssyn. Och statsministern förklarade i den debatten att politikerns s. k. medborgarrätt alltid går före individernas äganderätt.

Dagens debatt är i grunden lika ideologisk. Vår strävan efter ett samhälle där makten och ägandet decentraliseras och sprids till de enskilda människorna ställs mot den i grunden socialistiska strävan att centralisera och kollektivera makten och ägandet.

Det handlar om löntagarfondsdebattens andra sida.

Då, i den debatten, ville socialdemokraterna skapa ett system som successivt kollektiverade och socialiserade ägandet till företagsamheten i Sverige. Det var en idé som lanserats av ideologer inom socialdemokratins och LO:s högre skikt, men som aldrig möttes med en entusiasm hos de

vanliga löntagarna i vars namn den fördes fram.

Nu vill socialdemokraterna stoppa den våg av individuella och företagsanknutna vinstandelssystem som växt sig allt starkare under senare år. Den vågen har sin förankring ute hos de anställda och företagen, men den möter starkt motstånd hos de den s. k. rörelsens ideologer som i denna utveckling ser ett hot mot sin kollektivistiska vision.

Så ställs då åter, precis som i höstas, samhällssyn mot samhällssyn. Vi vill sprida ägandet. Socialister vill koncentrera och kollektivisera detta ägande.

Alla vet att motivet bakom den extra skatt som nu skall läggas på vinstandelssystemet är ideologiskt. De tekniska argumenten har konstruerats i efterhand.

Det hävdas nu att sociala avgifter måste tas ut på dessa vinstandelar, eftersom löntagarna annars går miste om sociala förmåner. Men samtidigt menar socialdemokraterna att en sådan social förmån som sjukpenning inte skall påverkas av vinstandelarnas storlek. Så är det, även om självaste LO:s ordförande Stig Malm i TV:s Aktuellt i går kväll nästan skamlöst försökte argumentera för detta förslag just med motivet att det skulle påverka sjukpenningens storlek. Det är antingen falskt eller ett uttryck för att Stig Malm inte har läst på.

Sociala skatter läggs på vinstandelarna, men sociala förmåner skall inte utgå som ett resultat av dem. Det visar hur konstruerat och falskt det argumentet är.

Sitt ursprung har förslaget i kravet från centrala Metall i början av förra året att stoppa en utveckling som, ansåg man, undergrävde de centrala fackliga organisationernas inflytande.

I augusti förra året kallade LO-Tidningen vinstandelssystemen för "kapitalism", som Gullan Lindblad erinrade om, och krävde att det skulle sättas stopp för dem.

Och regeringen lydde lydigt. Fondsocialismens idéer måste ju skyddas från de "raka rör" mellan företagets vinster och löntagarnas fickor som vinstandelssystemen – i hjärt kontrast mot löntagarfonderna – innebar.

Utan normal utredning och utan ett normalt, brett remissförfarande skall nu detta socialistiska beställningsverk drivas igenom.

Reaktionen på de olika företag vars anställda berörs har ty följande varit stark. Man kan gott förstå att de blev – för att använda Metallarbetarens eget uttryck – förbannade.

Claes Andersson, som är sekreterare i Volvos verkstadsklubb, sade så här: "När vi, småfolket, får litet extra, då skall man slå ned på oss." Och Bengt Ekeblad, som är ordförande i samma klubb, ansåg att förslaget innebar en "bestraffning av industriarbetarna". Han borde veta. Med sina 60 000 anställda är Volvo det största av de företag vars arbetare och tjänstemän nu drabbas av denna "bestraffning".

Från andra håll har reaktionen varit minst lika stark.

Bosse Sandström, som är ordförande i Metall i Sandviken, skrädde inte orden när han uttalade sig i Metallarbetaren: "Jag vägrar att tro att det finns ett sådant förslag. Det kan helt enkelt inte vara sant." Men sant, det var just vad det var.

En färsk opinionsundersökning som redovisades i TV i går kväll visade att

nio av tio anställda på de företag som berörs vill ha kvar sina vinstandelssystem ograverade.

Man har frågat arbetare och tjänstemän på Åkermans nere i Eslöv, på SCA uppe i Sundsvall, på Sandvik borta i Sandviken och på Handelsbanken och SE-Banken runt om i landet.

Totalt uppskattas det – siffran är litet osäker – att det i dag finns 250 000–300 000 anställda på ett hundratal företag som åtnjuter den fördel som ett vinstandelssystem är. Siffran har ökat starkt under senare år, och än fler diskuterade före detta regeringsförslag att införa dessa ”raka rör”.

Det är stora verkstadsexportföretag som PLM och Volvo eller mindre företag som Vittsjö Elvärmeindustri i Hässleholm och Östra Grevic Tegelbruk i Vellinge, stora tjänsteföretag som de bägge storbanker jag nämnde eller små expansiva, kunniga serviceföretag som Modern Info i Surte eller Memory Data i Sundbyberg.

Det är löntagarfondernas fader, Rudolf Meidner, som kanske tydligast beskrivit dessa vinstandelssystemens fördelar. I en intervju i Livsmedelsarbetareförbundets tidskrift Mål och Medel sade han så här:

”Det finns så uppenbara fördelar för både anställda och företag att de nu så populära foreteclserna blir logiska lösningar. Produktionen ökar, intresset för företagets väl och ve växer, kakan att dela på blir större, motivationen och lojaliteten växer.”

Det bör kanske påpekas, att med den något förvridna samhällssyn som är socialismens ansåg Rudolf Meidner att allt detta var skäl att stoppa vinstandelssystemen. För oss med en i grunden liberal samhällssyn är det precis tvärtom.

Vi vill bryta ner barriärer. Socialdemokraterna må, som deras partisekretärer Bo Toresson lät antyda i en intervju nyligen, se sin framtid som beroende av att man upprätthåller gamla klassgränser mellan arbetare, tjänstemän och företagare. Men för oss är det en självklarhet, att man bygger ett bättre samhälle för alla och envar genom att i stället försöka att riva ner dessa gränser.

Vinstandelssystem kan förvisso inte ensamma göra allt, men byggs de ut kan de faktiskt ge ett viktigt bidrag till denna långsiktiga strävan.

Fru talman! Dagens debatt visar inte bara att socialdemokraterna sitter fast i gamla förlegade socialistiska doktriner och att regeringen utan tvekan effektuerar beställningar från närstående organisationer, vars huvudintresse förefaller vara att skydda sin egen maktställning mot sina egna medlemmar. Den visar också på nytt att socialdemokraterna sitter fast i en gången tids tänkande.

Framtiden för Sverige ligger i de expansiva kunskapsföretagen. Många av dem kommer att vara små, men även de företag som vi kanske tidigare såg som främst tunga verkstadsindustrier kommer att utvecklas i riktning mot kunskapsföretag.

I ett kunskapsföretag kommer alla att vara medarbetare. Gamla klass- eller organisationsskillnader kommer att framstå som allt mer och mer mogna för Nordiska museets olika utställningar om det Sverige som en gång var.

Kunskapsföretaget värderar individen, och individen värderar kunskaps-

företaget, därför att det ger henne eller honom möjligheten att utvecklas.

I sådana företag är någon form av vinstdelning alldeles naturlig.

Förr var det kapitalet som var av avgörande betydelse för hur ett företag kom till och växte upp. Det var naturligt att det enbart var kapitalintressena som gjorde anspråk på avkastningen.

Arbetarna organiserades och behandlades ofta som ett kollektiv. Det var de tunga löpande-bands-processernas epok. Det var socialdemokratins och den centralistiska fackföreningsrörelsens guldålder.

Men nu växer en ny tid långsamt fram. Ett kunskapsföretags viktigaste tillgång är just dess medarbetares kunskaper och engagemang – och medarbetare är individer, aldrig kollektiv. Att alla är delaktiga i en del av vinsten kommer att te sig allt mer och mer självklart. Det ligger i den nya tidens utveckling, den tid som den gångna erans föråldrade idéer och strukturer i dag söker att rida spärr mot.

Jag fruktar, att den socialistiska majoriteten i denna kammare – här tror jag att Kjell-Olof Feldt tryggt kan lita på Lars Werner och hans kommunister – kommer att bifalla regeringens och utskottsmajoritetens förslag.

Men tror de att frågan därmed är ur världen, tar de fel.

Motståndet mot löntagarfonderna och deras idé lever. Inför 1988 års val kommer vi på nytt att lägga fram ett konkret förslag till hur de snabbt skall avskaffas.

De utgör ett långsiktigt hot mot fritt ägande och fritt företagande. Även om dess upphovsmän – läs t. ex. Rudolf Meidner i Tidens senaste nummer – är litet besvikna, gör de ingen hemlighet av att det var just detta som var syftet.

Att dessa kollektiva fonder genom speciallag är befriade från skatt, medan de "raka rör" som vinstandelssystemen innebär nu skall beläggas med vad som faktiskt blir en straffskatt på ca 27 %, visar tydligt vad det handlar om.

För oss är vinstandelssystem viktiga. De är vägen till ett mer spritt ägande, med den trygghet för den enskilde detta medför. De visar vägen in i kunskaps- och informationssamhället.

Jag tänker inte skriva ut vallöften som jag inte tror att vi kan infria.

Jag tror mig dock kunna lova att en ny riksdagsmajoritet kommer att lägga om kursen, avskaffa de kollektivistiska löntagarfonderna och i stället lägga fram förslag som stimulerar framväxten av de andel-i-vinst-system som den socialistiska majoriteten i dag vill stoppa.

Anf. 15 BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Såsom framgått av debatten kan regeringens förslag till socialavgifter på vinstandelsmedel kritiseras från många utgångspunkter. Förslaget är illa berett och effekterna av det är oklara. Men jag skall hoppa över den kritiken därför att den skulle skymma det som är viktigt: att vi nu behandlar en fråga där det finns en djup ideologisk motsättning mellan liberaler och socialdemokrater.

Den verkliga orsaken till att det här förslaget över huvud taget läggs fram är just ideologisk. Det är, fru talman, en händelse som ser ut som en tanke att när regeringen presenterar sådana här ideologiskt grundade förslag, är det ofta litet si och så med beredningen och respekten för fakta. Det finns ingen i

kammaren som har glömt hanteringen av pensionsskatten i höstas.

Frågan om hur man skall se på individuella vinstdelningssystem är en gammal stridsfråga. Folkpartiet väckte en partimotion i frågan första gången redan 1952. Dessförinnan hade enskilda folkpartister, bl. a. en av mina företrädare som partiledare, Sven Wedén, motionerat i några år. I 1952 års motion begärdes en utredning som bl. a. skulle, som det hette:

”Undersöka förutsättningarna för att genom skattereformer stimulera tillämpningen inom det enskilda näringslivet av vinstandelssystem.”

Jag behöver knappast påpeka, herr talman, att detta initiativ från folkpartiet möttes med total kallsinnighet från såväl berörda arbetsmarknadsparter som från de andra riksdagspartierna.

I remissbehandlingen kom det kanske mest negativa svaret från Svenska arbetsgivareföreningen, som bl. a. skrev:

”--- Systemet har --- enligt föreningen den betydande nackdelen att det kan föranleda arbetstagarna att begära medbestämmanderätt i frågor som gäller företagets ledning och förvaltning --- det (är) sålunda tänkbart, att de anställda begär att få utöva en kontroll över hur vinsten skall fördelas på olika ändamål.”

Det har runnit en hel del vatten under broarna sedan dess. I dag kan vi glädja oss åt att moderater och centerpartister slåss på samma barrikader som vi. Och vi kan också glädja oss åt att motståndet inom näringslivet till stor del är brutet. Individuella vinstdelningssystem har införts i många företag – både stora och små – under de senaste femton åren.

Ändå känns det litet trist att behöva fira 35-årsjubileet av folkpartiets första partimotion i frågan med att diskutera inte skattereformer för att stimulera vinstandelssystem utan ett skatteförslag vars syfte är att förhindra dem.

När någonting positivt äntligen börjar hända och allt fler politiska partier, företag, lokala fack och anställda säger ja till andel-i-vinst-system är det beklagligt att socialdemokraterna bara fortsätter att säga nej, nej, hemskt mycket nej.

Herr talman! Syftena med vinstandelssystem på företagsnivå beskrivs ganska väl i regeringens proposition. Det är ”att göra de anställda delaktiga av företagets resultat; öka produktiviteten, sprida det individuella ägandet i företaget och öka känslan av samhörighet med företaget”.

Däremot framgår inte av propositionen om regeringen anser att det är syftena som det är fel på, eller om den anser att de inte uppnås. Om man frågar dem som har praktisk erfarenhet av vinstdelningssystem är det emellertid uppenbart att de i regel är mycket nöjda och anser att de angivna målen i stor utsträckning uppnås.

Nu tycks regeringen fästa mycket litet avseende vid vad de här praktikerna säger. I stället anförs en rad formella skäl mot vinstandelssystem över huvud taget och för att vinstandelar skall beläggas med socialavgifter.

Det argument som regeringen tycks fästa störst vikt vid, är att vinstandelar bör betraktas som en form av lön. Knappt har emellertid den tanken tänkts förrän regeringen tar ett halvt steg tillbaka. Av olika skäl kan vinstandelarna trots allt inte behandlas som lön utan delvis andra regler måste tillämpas. Borde inte regeringen redan av detta ha kunnat dra slutsatsen att det är skillnad på vinstandelar och lön?

Lönen betalas ut oberoende av resultat. Jag är övertygad om att det inte finns några anställda som är beredda att avstå från en säker löneinkomst för att långt senare eventuellt få del i en osäker vinst. När jag har talat med representanter för anställda i företag med vinstandelssystem har de också bekräftat att de ser saken på det sättet.

Utskottsmajoriteten åberopar den skattemässiga behandlingen av olika former av resultatlöner. Men i dessa fall utgår redan sociala avgifter. Det frågan nu gäller är hur vi skall ställa oss när vinstandelarna under flera år ligger bundna i t. ex. personalstiftelser. Det är från den enskildes synpunkt inte jämförbart med vare sig vanlig lön eller resultatlön.

Regeringen anför ett par andra skäl för att vinstandelar bör belastas med socialavgifter.

Det ena är att företag med vinstdelningssystem skulle kunna få en fördel när det gäller att rekrytera arbetskraft framför företag som bara lockar med andra förmåner. Men det står ju varje företag fritt att införa vinstdelningssystem om de vill! Det kan väl ändå inte vara regeringens avsikt att anställningsvillkoren i alla företag måste vara identiska?

Det andra är att om företag inför vinstdelningssystem skulle det urholka socialförsäkringssystemet. Det måste vara fel tänkt. Även om det skulle vara så som regeringen tror – men alltså inte jag – att anställda avstår lön för att i stället få del i vinsten, innebär det ju, med de regler som gäller i dag, att de också avstår från vissa anspråk på socialförsäkringssystemet, t. ex. sjukförsäkring och ATP.

Herr talman! Regeringens argument verkar minst sagt konstruerade, och det beror på att det verkliga skälet är ett annat än att skapa något slags rättvisa mellan löneinkomster och vinstandelar, nämligen att man inte vill ha individuella vinstdelningssystem. Sedan föredragande statsrådet, som i dag bara lyser med sin frånvaro, på några sidor i propositionen kryssat sig fram mellan alla krystade motiveringar för sociala avgifter på vinstandelar kommer hon äntligen fram till vad det verkligen handlar om:

”Vinstandelssystemen befäster orättvisorna på arbetsmarknaden, som riskerar att delas upp i företag med vinstandelssystem och företag utan. Detta drabbar framför allt de anställda i små företag och företag med dålig lönsamhet. Jag anser en sådan utveckling otillfredsställande.”

Äntligen alltså litet klartext från statsrådet: Hon vill helst inte ha några företag med vinstdelningssystem.

Detta beror naturligtvis inte på någon särskild omtanke om de nuvarande kapitalägarna, utan på att socialdemokraterna i stället vill ha kollektiva vinstdelningssystem, dvs. det som i dagligt tal kallas löntagarfonder.

Det är, herr talman, stor skillnad på kollektiva löntagarfonder och individuella vinstdelningssystem.

De kollektiva löntagarfonderna får sina vinstandelar från företagen helt oberoende av vad de själva har presterat. Ingen enskild människa påverkas direkt av hur löntagarfonderna förvaltar de medel de har fått. Styrelsen i löntagarfonderna utses inte av dem som har åstadkommit vinsterna utan på annat sätt.

I ett individuellt vinstandelssystem är vinstandelarna ett resultat bl. a. av goda prestationer från de anställdas sida, och det är också de som får

vinstandelarna. Hur vinstandelsmedlen förvaltas påverkas direkt av deras ägare, dvs. de anställda. Därför är det också självklart att det är de anställda som själva bestämmer sammansättningen av den styrelse som skall ansvara för skötseln av vinstandelsmedlen.

Socialdemokraternas inställning till kollektiva löntagarfonder resp. individuella vinstandelssystem belyses bäst av den mycket olikartade skattemässiga behandlingen.

De kollektiva löntagarfonderna betalar ingen skatt på ränteinkomster och utdelningsinkomster, ingen skatt på sin förmögenhet och ingen skatt på realisationsvinster.

Personalstiftelserna betalar däremot, som Kenth Skårvik framhöll i sitt inlägg, skatt på ränteinkomster och utdelningsinkomster, på förmögenheter och på reavinster. Och nu vill regeringen alltså att de dessutom skall betala sociala avgifter på vinstandelarna.

Tydligare kan det knappast demonstreras: det är bara kollektiv vinstdelning som skall främjas.

Rudolf Meidner, löntagarfondernas urfader, har redan citerats i denna debatt. Han har också, i en annan intervju än den som Carl Bildt berörde, i Metallarbetaren sagt följande:

”När lojaliteten med det egna företaget övertrumfar solidariteten med arbetskamrater i andra företag eller inom andra fackliga organisationer är slaget förlorat — — — Vinstandelssystem — — — är en ödesfråga för fackföreningsrörelsen.”

Ute i företagen däremot ser de anställda annorlunda på saken. Över 90 % är, som Carl Bildt påpekade, positiva, enligt en färsk opinionsmätning.

Herr talman! Också vi i folkpartiet uppfattar individuell vinstdelning som något positivt. Precis som för 35 år sedan menar vi att statsmakterna bör uppmuntra vinstandelssystem i företagen. Föredragande statsrådet påstår i propositionen att det skulle missgynna små företag, men det är inte sant. Ingenting hindrar små företag från att införa vinstdelningssystem — och många har redan gjort det. Det är heller ingen tillfällighet att de organisationer som företräder mindre företag har varit mycket kritiska mot regeringens förslag.

Däremot är det naturligtvis helt riktigt, som statsrådet säger, att det är bättre att vara med och dela på vinsten i ett företag där det blir någon vinst än i ett företag som inte har någon vinst.

Det är också i många andra avseenden bättre att arbeta i företag som är vinstgivande än i företag som är olönsamma. För vår del är vi i folkpartiet beredda att acceptera att det finns både företag med god och företag med mindre god lönsamhet och att det kan påverka arbetsvillkoren i företagen. Om regeringen anser att det är oacceptabelt vore det intressant att få veta vad regeringen tänker göra åt saken.

Herr talman! De skilda synsätten på andel-i-vinst-system som finns inom socialdemokratin resp. folkpartiet grundar sig på olika ideologiska uppfattningar men också på en skillnad i perspektiv.

Socialdemokraterna ser saken i ett uppifrånperspektiv. Alla skall ha det lika och anser att man måste förlita sig på de centrala fördelningssystemen. Avvikelser och olikheter trasslar bara till tillvaron.

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

*Socialavgifter på vinst-
andelar*

Vi försöker i stället anlägga ett nedifrånperspektiv. Vi frågar oss hur saken uppfattas av berörda anställda och företag. I deras perspektiv måste det te sig både rimligt att de anställda verkligen får vara med och dela på vinsten och att vinstandelen uppfattas som något annat än lön. I det perspektivet är det naturligtvis ytterst märkligt att statsmakterna går in och förändrar reglerna, trots att de lokalt inblandade är överens och trots att ingen löntagare, företagare eller skattebetalare rimligen kan ha något att vinna på förslaget.

I socialdemokraternas uppifrånperspektiv uppfattas vinstandelssystem, där de anställda blir medägare i de företag där de arbetar, som ett hot mot fackföreningsrörelsen. I de anställdas nedifrånperspektiv – liksom i folkpartiets – uppfattas medägandet som någonting positivt, någonting som kan öka engagemanget och samhörighetskänslan i företaget.

Man skulle önska att socialdemokraterna ibland kunde kasta de ideologiska skyggklapparna och försöka se tillvaron ur den enskilda människans nedifrånperspektiv. Då skulle de upptäcka att det är positivt med individuella vinstandelssystem och att det är ett ovanligt dåligt förslag som de nu har lagt fram.

Jag har inte mycket hopp – på den punkten delar jag Carl Bildts uppfattning – om att majoriteten i riksdagen i dag skall bifalla den borgerliga reservationen; men jag kan försäkra Kjell-Olof Feldt och andra socialdemokrater om att kampen kommer att fortsätta. Förr eller senare kommer den att föras till ett segerrikt slut – det är alldeles uppenbart att andel- i – vinst-system hör framtiden till.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Margareta Andrén, Anne Wibble, Barbro Sandberg, Per Arne Aglert, Kjell Johansson, Börje Stensson, Karl-Göran Biörsmark, Carl-Johan Wilson, Ingrid Ronne-Björkqvist, Ingrid Hasselström Nyvall, Lennart Alsén, Bengt Harding Olsson, Kjell-Arne Welin, Margareta Mörck, Siw Persson, Christer Eirefelt, Kerstin Ekman, Kenth Skårvik, Leif Olsson, Erling Bager, Elver Jonsson, Anders Castberger, Lars Sundin, Olle Grahn, Lars Ernestam, Hugo Bergdahl, Bengt Rosén, Gudrun Norberg, Hans Lindblad, Ulla Orring och Sigge Godin (alla fp).

Anf. 16 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag vill först hänvisa till det inlägg i debatten som tidigare har framförts av Rune Backlund. Jag kommer alltså inte att ägna mig så mycket åt de tekniska delarna i detta förslag.

Centerpartiet arbetar för ett decentraliserat samhälle. Enskilt ägande, personligt engagemang och en möjlighet att se resultat av ansträngningar är viktiga tillgångar i vårt samhälle. Decentralisering står i stark motsatsställning till kollektiva lösningar på ekonomiska och samhällsliga frågeställningar.

Ett individuellt anknutet produktivt sparande är grunden för en decentraliserad ekonomi. I våra förslag om sparandet har understrukits just det enskilda sparandets roll för ekonomisk stabilitet och utveckling. Det är

därför centerpartiet har föreslagit personliga investeringskonton. Vår idé är att det för företags-, studie- eller bostadsändamål skall finnas möjlighet att utan skattekonsekvens avsätta medel till ett särskilt konto.

Personliga investeringskonton skulle medföra att det blir möjligt för alla anställda att skapa en kapitalbas liknande den som anställda i företag med vinstandelssystem nu har. Så kan solidariteten mellan olika grupper av anställda uppnås.

Socialdemokraterna har ofta framställt det så att de har försökt bibehålla den decentralistiska marknadsekonomi, men med olika inslag för att omfördela den välfärd som ekonomin skapar i syfte att uppnå social rättvisa. De har inte, har det sagts, tillräckligt trott på den egna socialistiska ideologins inbyggda centralstyrning.

Blickar man tillbaka finner man emellertid att socialdemokraterna steg för steg i allt större utsträckning sökt flytta besluten om investeringar till kollektiva eller offentliga organ. Investeringar genom löntagarfonder, AP-fonder och förnyelsefonder är de tydligaste exemplen under senare tid. Det finns egentligen inget pragmatiskt över den socialdemokratiska kursen när man ser den över ett längre tidsperspektiv. Steg för steg för man oss på en väg mot ett samhälle där de ekonomiska besluten inte fattas av dem som är närmast berörda, utan av centrala och kollektiva institutioner.

Centern säger ett klart nej till att ta ytterligare steg på denna centraliseringsväg. Med samma kraft säger vi också nej till privat maktkoncentration. Vi motarbetar helt enkelt ett ekonomiskt system som bygger på balanserade maktkoncentrationer, eftersom ett sådant hela tiden urholkar individernas möjligheter till inflytande. Det urholkar dessutom den decentralistiska ekonomin och försämrar näringslivets funktionssätt. Vinstandelar innebär ett steg tillbaka från den centralistiska vägen. Enskilt lokalt inflytande uppmuntras, och centern förespråkar därför att vinstandelarna skall finnas kvar samt att de inte skall beläggas med några särskilda avgifter.

Det finns också flera andra olika anledningar att förespråka ett system med vinstandelar i företag. För det första är det ett sätt att effektivisera näringslivet. Anställda som ser resultat i den egna plånboken – det som brukar kallas för raka rör – då det går bra för företaget, får incitament till att göra ett bra jobb. Det skapar en vi-känsla som medför att arbetsgivare och anställda arbetar åt samma håll. Varför, Kjell-Olof Feldt, skall detta nödvändigtvis kvävas?

För det andra ger vinstandelar ett lokalt inflytande i det egna företaget. Motsättningarna mellan anställda och företagare minskar. Motsättningarna mellan arbete och kapital blir mindre, något som både företaget och samhället vinner på. Jag är fullt medveten om att den gamla klasskampsteori står i direkt motsatt förhållande till ett sådant här synsätt. Men jag tycker att väldigt mycket i senare decenniernas erfarenheter av konflikter i det svenska samhället visar att det är vårt synsätt som är det riktiga, inte de gamla klasskampsteorierna.

Socialdemokraterna vill i stället att inflytandet i företagen skall utövas ensidigt via centrala fackliga företrädare. Centern anser att lokalt, enskilt inflytande skall uppmuntras, inte kvävas. Varför, Kjell-Olof Feldt, skall alltid enskilt inflytande kvävas och institutionellt ägande uppmuntras?

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

*Socialavgifter på vinst-
andelar*

T. o. m. de ursprungliga förespråkarnas engagemang i de kollektiva löntagarfonderna har varit svalt. Däremot visar undersökningar, som redan har refererats här, att nio av tio anställda tycker att vinstandelssystemen är bra. Arbetarrörelsen står ännu en gång i opposition till sina egna medlemmar. Varför inte lyssna på rörelsen i betydelsen löntagare och fackföreningsmedlemmar?

För det tredje skulle ett system med vinstandelar underlätta lönebildningen. Via vinstandelarna får de anställda automatiskt del av produktionstillväxten då det går bra. Detta ger en flexibilitet som centraliserade förhandlingar och avtal inte kan uppnå. En del av förhandlingarna sker så att säga i efterhand, efter konstaterat utrymme.

Under 80-talet har det finansiella nettosparandet i hushållen minskat katastrofalt. I dag lånar hushållen mer än de sparar. Hushållens sparkvot är negativ, och detta är mycket oroande. Den socialdemokratiska regeringen försämrar i detta läge kraftigt villkoren för två populära sparformer. Först beslutar man om en engångsskatt på pensionsförsäkringar, sedan föreslår regeringen en beskattning av vinstandelarna genom införande av sociala avgifter på dessa.

Centerpartiet anser att förslaget att socialavgifter skall betalas för medel avsatta till vinstandelssystem skall avvisas. Detta bör ske för att uppmuntra enskilt inflytande, främja decentralisering, effektivitet och vi-anda samt underlätta lönebildningen. Det är beklagligt att detta förslag lagts fram och att det pressas fram till beslut i vårsessionens slutfas. Det medverkar till att cementera ideologiska motsättningar. Den socialdemokratiska regeringen har lagt fram ett defensivt förslag till försvar för gamla centralistiska, ideologiska bastioner. Som redan sagts tidigare i debatten – till sist kommer den sortens förslag att förlora.

Anf. 17 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Arbetarrörelsens kamptraditioner har alltid inneburit att man sagt nej till inköp av aktier och vinstandelar samt att man har sagt nej till utmanande lönesystem. Men på senare tid har vi kunnat se att de nyliberala inslagen i politiken har förstärkts. Lönedepressningspolitiken är stark. Man kopplar samman lön och inflation på ett felaktigt sätt. Lönekostnaden är den stora boven, både hos Svenska arbetsgivareföreningen och regeringar, oavsett kulör. Reallönerna har sjunkit kraftigt för de svenska arbetarna sedan mitten av 70-talet.

Här har vi orsaken till de nya löneformer som sprider sig på arbetsmarknaden: aktieköperbjudanden, vinstandelar, resultatlön, köp av konvertibler och andra osunda löneförmåner. Lönedepressningen har gjort det möjligt att driva fram lokala avtal med vinstandelar i stället för att öka lönen. Det har skapat ett klimat som gör att den som är utarmad tar emot detta lilla utsträckta finger för att kunna överleva. Jag tror att de flesta arbetande, när de har tagit emot dessa vinstandelar, sett det på detta sätt: Jag får ändå något i en politik som hela tiden går emot mig.

Vpk ställer upp på regeringens förslag, att man måste belägga dessa vinstandelar med arbetsgivaravgift. Men redan nu visar utvecklingen att det innebär problem. Sjukförsäkringsavgiften och arbetsskadeavgiften är un-

dantagna, vilket visar att hela systemet ändå urholkas. Regeringsförslaget, hoppas jag, skall kunna stoppa upp denna osunda utveckling med vinstandelar och andra system på arbetsmarknaden. Det är alldeles nödvändigt, anser vi från vpk, att hålla rågången klar mellan den som säljer sin arbetskraft och den som köper arbetskraften. Lönen är som sagt priset för den arbetsinsats man gör. Så länge vi har en arbetsgivaravgift som är kopplad till lönen, skall naturligtvis också vinstandelar räknas dit. Det är helt självklart.

Man säger från borgerligt håll, framför allt Bengt Westerberg betonade det nyss, att de anställda skall få vara med och dela på vinsten. Men varför får man inte dela på vinsten vid vanliga avtalsförhandlingar? Om jag förstår saken rätt är de borgerliga de främsta ivrarna för att sätta upp lönetak och andra begränsningsmöjligheter just i avtalsrörelserna.

Vilket är det bärande intresset för att favorisera vinstandelar? Detta är huvudfrågan. Är det rationellt för samhället och för arbetarna i någon bredare mening? Nej, jag kan inte finna något rationellt skäl. Men det skapar en falsk lojalitet hos de arbetande med företagsledningens intressen. Man skall känna sig delaktig, sägs det. Det ger makt åt de anställda. Vilken makt? Är det någon som kan peka på att de anställda har kunnat utöva någon som helst makt? Det skall vara "raka rör". Men de här "raka rören" är ju enkelriktade. De innebär indoktrinering om företagets bästa utifrån den kunskap som finns på företagets sida.

De som säljer sin arbetskraft i dag har inget bristande ansvar för sitt arbete, för sitt företag, för produktionen eller för nationen. Vederbörande har ett genuint ansvar för allt detta. Det är deras arbete och deras försörjning. De är egendomslösa och har ingen annan möjlighet. Det behövs inga nya falska lojalitetsband av den typ som vinstandelssystemet representerar.

Jag anser att de borgerliga här avslöjar sina innersta syften. Det är de ideologiska skälen det handlar om. Man påstår att socialister koncentrerar makten och att de borgerliga sprider den. Men den gamla sanning som alla utredningar visat på är att aktiespridningen gör att de små aktieägarna inte har någonting att säga till om utan att det är de stora aktieägarna som centraliserar sin makt, så det är faktiskt tvärtom.

De borgerliga avslöjar sig också när de varje år här i riksdagen kommer med attacker mot de fackliga organisationernas möjligheter att hävda medlemmarnas intressen. Man kan fråga de borgerliga: På vilket sätt kommer vinstandelarna att öka arbetarnas inflytande, enskilt och som kollektiv?

Carl Bildt sade att nu får vi nya företag, kunskapsföretag. Samtidigt upplever vi en verklighet på arbetsmarknaden med enorma kunskapsklyftor. En del har knappt möjlighet att ta del av någon kunskap medan några få har mycket stor kunskap. Det avslöjar också de borgerligas sätt att se på dessa frågor. Det är kanske personer med kunskap som skall premieras.

När de anställda ersätter berättigade löneökningar med vinstandelar blir de beroende av företaget på ett nytt och – som vpk ser det – falskt sätt. Vad kan det syfta till att man vill knyta upp de arbetande? I stället för att arbetarna tillsammans får säga hur de vill ha sin arbetssituation och hur de vill påverka den syftar vinstandelssystemet till att de skall avstå från ytterligare lönekrav, att de inte skall kräva berättigade arbetsmiljöförbättringar. Man

kanske t. o. m. skall arbeta när man är sjuk, därför att man känner sådan lojalitet med företaget. Är det med denna lojalitet som företagen skall gå ut och konkurrera på världsmarknaden – med sämre löner och sämre arbetsmiljö som följd, kanske t. o. m. på bekostnad av arbetarens liv? Vad syftar man till med denna uppbindning? Varför motarbetar man så infernaliskt de fackliga organisationernas egna intressen?

Hela denna utveckling har åstadkommits genom en gigantisk omfördelning mellan kapital och arbete i samhället. Kapitalet har berikat sig enormt. Arbetarna har fått utstå att månadslöner reallt har gått förlorade. Vi har en lönedepressningspolitik som både de borgerliga och regeringen är ganska så överens om.

Regeringen och socialdemokratin borde nu se orsaken till denna utveckling. De system som växer fram i arbetslivet borde kunna stämma till eftertanke. Fundera på vart den tredje vägen bär hän! Är det inte så att denna utveckling håller på att driva arbetarna in i en egoistisk småborgerlig ståndpunkt och dess värderingar? Hur går det i förlängningen med de arbetandes fackliga organisationer?

Regeringens inflationsteori med lönetak skapar förutsättningar för att hitta på nya osunda lönesystem och förmåner. Det är obestriddigt. Den solidariska lönekamp som har bedrivits i fackföreningen spolieras ju med lönetaken. Det enda man kan göra för att komma till rätta med avigsidorna är att spola lönetaken och låta den fackliga organisationen ta ansvar för fördelningen mellan arbete och kapital. Det orimliga med systemet visade sig framför allt i 1986 års avtalsrörelse. 5 % lönetak blev reellt 8–9 % när man tog med den eftersläpning som fanns sedan 1985 och viss löneglidning. Men när avräkningen kom 1987 visade sig arbetsmarknadens ihållighet. Verkstadsarbetaren, som hade arbetat upp ett bra ackord, fick det avräknat 1987 och får någon promille av det i lön. Det är kanske den arbetaren som har skapat vinsten.

Det är klart att i detta lönedepressningsklimat kommer de nya löneformerna att växa in. Även den mest medvetne verkstadsarbetaren i fackföreningsrörelsen kan tycka att ett vinstandelssystem är att föredra, om han blir påpressad detta lönetak.

Samtidigt som socialdemokratin inser detta och lägger fram förslag bedriver man i övrigt en politik som underminerar fackens roll, de svagas roll. Jag är mycket orolig för framtiden.

Det är inte många gånger jag får tillfälle att citera Berndt Ahlqvist och hans reflexioner om utvecklingen. Han pekar på den 16-procentiga devalveringen, att företagen badar i pengar, stinna av devalverings- och expansionsvinster och ger ett och annat guldkorn till "duktiga" arbetare. Regeringen och löneministrarna för en lönedepressningspolitik utan like samtidigt som de rika kan konsumera ohejdat. De fina lyxbilarna är intecknade redan innan de är producerade, säger Berndt Ahlqvist. Just denna rikedom å ena sidan och lönedepressningen å den andra, när reallönerna för den lågavlönade knappt ökar alls, skapar enorma problem liksom vinstandelssystem, resultatlöner och andra förmåner på arbetsmarknaden. De borgerliga gynnas av detta och går in i en jättelik ideologisk debatt. Man kan fuldera på om detta gynnar

arbetarrörelsen och dess värderingar och det som de många i samhället skall slåss för. Naturligtvis inte.

Vinstandelar, aktier och konvertibler som de anställda kan köpa är ett led i detta falska klassarbete. Det stärker bara kapitalets makt och möjligheter att investera och planera för framtiden, t. ex. vart man skall flytta företag, exportinriktning, handelförbindelser etc. De anställda sitter där med en eller annan konvertibel eller aktie och har ingenting att säga till om. Fackföreningarna tyns ned av lönedepressningspolitiken.

Kan det leda till nya fackföreningar? Ja, det är möjligt. Det kan t. o. m. leda till nya fackföreningar för de redan etablerade som är med i vinstdelningssystemet. Det kanske är så enkelt att detta är den s. k. japaniseringen på svenska. Uppknutna arbetare, i det närmaste livegna till företaget, det är en utveckling som är oroande.

Från vpk:s sida är vi positiva till propositionen och vill att vinstandelarna beläggs med arbetsgivaravgifter och i någon mån jämfälls med löner. Men orsaken till utvecklingen finns kvar. Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Anf. 18 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag noterar att de borgerliga partiledarna hedrar kammaren med sin närvaro denna morgon. Jag förstår att de vill ta chansen att uppträda när det för en gångs skull finns en fråga där borgerligheten står enad. Ni har ju inte haft så många tillfällen denna vår. Men då måste det vara en fråga där man kan säga nej och intet annat än nej, nej och hemskt mycket nej, Bengt Westerberg. Det är vad ni kan åstadkomma tillsammans, när ni inte behöver redovisa några egna positiva alternativ. Men välkomna i debatten!

Huvudfrågan är naturligtvis varför regeringen och riksdagsmajoriteten vill införa socialavgifter till viss del på sådana utbetalningar till anställda som kallas för andel i vinst. De borgerliga företrädarna i debatten hävdar att syftet är att helt stoppa alla enskilda vinstdelningssystem. Någon företrädare för utskottsreservanterna drog till med att det gäller att nu öka fackets makt över sina medlemmar. Vi vill därför ha en straffskatt på vinstdelningssystem, när de är enskilda.

Det är ju en något underlig beskrivning av ett förslag som syftar till att i någon mån likställa denna form av ersättning med andra. Frågan är väl egentligen om belöningar av det här slaget skall jämfällas med andra former för ersättning – lön, bonus, gratifikation etc. Ingen har ju hävdat annat än att detta är en ersättning till de anställda. Arbetsgivarna själva är särskilt angelägna om att hävda detta, eftersom de använder det som ett argument i löneförhandlingarna. De talar då om för de anställda och för de fackliga organisationerna att en betydande del av ersättningen utgår i form av vinstandelar, och då skall man inte begära så mycket lön. Samma resonemang förs av de borgerliga partierna: Detta håller nere löneglidningen och minskar löneutbetalningarna. Lönekostnaderna i företaget minskar dock icke med samma säkerhet.

Vilka argument för man då fram för att denna ersättning till anställda skall behandlas på ett annat sätt än lön, bonus och liknande? Jag tycker att argumenteringen är litet krystad. Man säger t. ex. att ersättningarna kan

variera med vinstens storlek. Ja, men det gör även en del andra resultatberoende ersättningar. Man hänvisar till att tidpunkten för utbetalning till de anställda kan avvika från den på lönesidan regelmässiga. Denna tekniska fråga spelar dock mindre roll när vi alla vet vad systemet används till, nämligen att ersätta lön.

Till kammarens protokoll vill jag foga att det inte enbart är Landsorganisationen som har uppfattningen att vinstandelar är att jämställa med lön. Den uppfattningen har också Tjänstemännens centralorganisation, riksskatteverket och riksförsäkringsverket. Ni tror väl ändå inte att riksskatteverket och riksförsäkringsverket styrs av LO? Ni hävdar ju att regeringen gör det i denna fråga. Om ni påstår att riksskatteverket och riksförsäkringsverket också är anslutna till Landsorganisationen uppmanar jag er att komma med bevis i den frågan.

Finns det något problem med att ersättningar till anställda behandlas olika ur skatte- och socialavgiftssynpunkt? Ja, en sak är uppenbar och även erkänd av arbetsgivarna. Det förhållandet att vinstandelar, i motsats till annan ersättning till de anställda, är befriade från socialavgifter har varit ett starkt, ibland avgörande, argument för att införa vinstdelningssystem. Vi har fått rapporter från många bolagsstyrelser som har diskuterat införandet av vinstdelningssystem, just utifrån den mycket enkla synpunkten att det blir billigare för företaget. Det blir billigare att betala ut ersättning på det sättet än att betala ut den i form av lön, och därför skall vi satsa på vinstdelningssystem.

Jag är rädd för att den fina ideologiska överbyggnad med arbetsglädje och medinflytande som de borgerliga partiledarna försöker ge denna form av ersättning inte är lika spridd ute i näringslivet. Vi har i flera fall bevis på att det varit ett krasst, men i och för sig legitimt, företageekonomiskt tänkande bakom när man har valt vinstdelningssystem.

Jag kan tillägga att många företagare nu har upptäckt att de slipper betala de förhatliga socialavgifterna om de kan tilldela sig själva vinstandelar. Företagens ägare kan med andra ord minska sin avgiftsbelastning på detta sätt. Det är ganska naturligt att den typen av skatteplanering nu snabbt sprider sig. Det är riktigt att många småföretagare börjat intressera sig för vinstdelning, dock av mindre omsorg om de anställda än om sin egen privata ekonomi.

Det är inget unikt med att man letar efter former för ersättning till anställda och till sig själv som inte belastas med skatt eller avgifter. Det pågår i dag en ganska intensiv jakt för att finna sådana ersättningsformer. Ett annat exempel är användningen av konvertibler, som nu sprider sig snabbt.

Konvertibler säljs till de anställda, och inte minst till de riktigt fina anställda, som får väldigt många konvertibler. De anställda kan sedan i sinom tid hämta hem de stora vinsterna när konvertiblerna förvandlas till aktier. Det är ingen som behöver se så blåögt oskyldig ut som Bengt Westerberg och Olof Johansson försöker göra: de har då aldrig kunnat tänka sig att någon skulle använt sig av ett sådant system i något privat ekonomiskt syfte, utan det är enbart ideella skäl som ligger bakom införandet av vinstdelningssystem. Jag antar att de har samma synpunkter på konvertibler. Det är en fråga till vilken vi skall återkomma så småningom.

När det gäller val av ersättningsformer och val av vinstdelningssystem har vi inställningen att vi inte skall styra valet genom skatteregler och annat. Jag hävdar att vi icke är negativt inställda till enskilda vinstdelningssystem. Av propositionen och av många offentliga uttalanden från regeringens och det socialdemokratiska partiets sida framgår att vi icke vill stoppa sådana system, men att de skall växa fram på sina egna meriter och inte stimuleras genom speciella skattenedsättningar eller subventioner. Om man ger dem speciella favörer är det ett sätt att styra valet av ersättningsformer i näringslivet.

De borgerliga hävdar nu helt skamlöst att det är det man vill göra. Av ideologiska skäl vill man avvika från principen om likformig beskattning och i stället gynna en speciell ersättningsform, därför att den är så fin. Den skall skapa arbetsglädje, den skall höja produktiviteten i företagen och den skall ge de anställda medinflytande. Allt detta är mycket förträffliga saker. Men det är således motivet till att statsmakterna skall särbehandla denna form av ersättning.

Bengt Westerberg rådde mig att se på tillvaron i ett grodperspektiv och begrunda den enskilde anställdes situation. Denna omsorg om de enskilda arbetstagarnas situation är ganska rörande och värd all respekt. Jag efterlyser dock något av samma omsorg när det gäller denna regerings arbete för att skapa en bättre arbetsmiljö, fackföreningsrörelsens arbete för att skapa rättvisare löner i företagen eller arbetet för att få ett medinflytande på arbetsplatserna via de regler, lagar och fackliga möjligheter som finns. Däremot har jag inte hört att Carl Bildt, Bengt Westerberg eller Olof Johansson, varken från denna talarstol eller från någon annan, skulle ha dragit ut till kamp för arbetsmiljön, rättvisare lönesättningar och arbetarnas inflytande på arbetsplatserna.

När det däremot gäller att dela ut aktier till de anställda sänker man sig ned till grodans perspektiv och ser helt plötsligt hur illa ställt det är med arbetsglädjen och medinflytandet i svenskt näringsliv. Jag gratulerar till den insikten, men den kommer väl sent. Det är dessutom en ganska ojämn fördelning av arbetsglädjen som ni är beredda att komma med.

Vad skall vi göra med 1.5 miljoner anställda i stat, kommun och landsting? Hur skall de bli småkapitalister – som Gullan Lindblad sade? Vad skall vi göra med dem? Skall de få vara utan arbetsglädje och inflytande?

Antag nu att er politik får verka ett tag och att man med olika metoder, bl. a. skatterna, stimulerar framväxandet av enskilda vinstandelar, och att de blir en ganska stor del av ersättningen till de anställda – så stor del som ni eventuellt önskar. Vi tycker nog att det ur den enskilde anställdes perspektiv är en något äventyrlig utveckling. Kanske i motsats till herrarna från den borgerliga sidan har jag träffat åtskilliga företrädare för de anställda, både på Volvo och på andra företag, som har sådana här vinstdelningssystem.

Jag förstår deras förtrytelse över att de nu kanske får mindre genom sådana system. Men samtidigt har de faktiskt å sin sida uttryckt förståelse för vilka konsekvenser det kan få på sikt för deras medlemmar om en stor del av deras arbetsersättning inte blir pensionsgrundande. Via vinstdelning kommer de att ha levt på en levnadsstandard som de sedan befinner sig långt ifrån den dag de får förtidspension, ålderspension eller sjukpension. Så nog begriper de att det finns ett samband mellan valet av löneform och de sociala förmåner som utgår.

Några talare gick så långt att de sade att vinstandelar inte ens är att betrakta som inkomst. I så fall förstår jag inte varför ni inte tar steget fullt ut och även befriar dem från inkomstskatt. Men ni har väl i alla fall någon känsla för att det kanske är något fel i ert betraktelsesätt.

Om vi lämnar den enskilda löntagarens synpunkter kan vi fråga oss om vi från samhällsekonomisk synpunkt genom lägre arbetsgivaravgifter skall stimulera framväxten av vinstandelssystem. Den fackliga rörelsen i Sverige har i många år bedrivit vad som kallas en solidarisk lönepolitik. Den bygger på en *fin princip*, nämligen att lika arbete skall ge lika lön. Denna politik har varit en oerhörd styrka för Sveriges ekonomiska utveckling. Den har betytt att vårt land mycket lättare än andra länder har kunnat genomföra strukturella förändringar i näringslivet. Folk har lättare kunnat flytta mellan olika branscher och områden i och med att löneskillnaderna inte är så stora mellan olika företag.

Det förhållandet att löneskillnaderna är så stora mellan företag och branscher att rörligheten på arbetsmarknaden är väsentligt beskuren är ett av de stora problemen för många länder i dag när deras gamla industrier råkar i svårigheter. Detta har också internationella bedömare konstaterat. Senast var det Brookings ekonomer som pekade på att tack vare den solidariska lönepolitiken har Sverige en gynnsam kostnadsnivå i spjutspetsindustrierna och att vi på grund av att den solidariska lönepolitiken har skapat en jämnare lönstruktur har kunnat avancera snabbare än andra. – Detta konstaterande tycker Lars Ove Hagberg inte om, men det är sant i alla fall. Jag tycker att det är värt att slå vakt om denna struktur, både ur samhällsekonomins synpunkt och ur de enskilda löntagarnas synpunkt – den är värdefull också för dem.

Skall vi då överge denna politik – och det tycks vara meningen att vi med öppna ögon skall göra detta – har vi två alternativ att välja mellan.

Det ena är att den högre ersättningen i de vinstgivande företagen leder till rimliga krav på att ersättningen skall höjas lönevågen i andra företag, dvs. den solidariska lönepolitiken skall bibehållas, också i stat och kommun, där det inte alls finns några vinster att dela ut. Resultatet blir då mera inflation och högre skatter. Jag kan inte se att det är något särskilt attraktivt alternativ.

Det andra är att den solidariska lönepolitiken slopas, i varje fall i väsentliga delar, och att lönerna får bero på vinstutvecklingen i de enskilda företagen. Och här, herr talman, tror jag att den ideologiska skärningspunkten ligger. Arbetsgivarföreningen under de senaste 20 åren kämpat för att den fackliga solidariteten och sammanhållningen skall slås sönder och för att man skall få fram en individuell, företagsanknuten lönesättning. Det är klart att enskilda vinstandelar är ett utmärkt sätt att öppna dörren för en sådan lönepolitik. Därför undrar jag hur mycket av inläggen här i dag som är inspirerade från Arbetsgivarföreningens hus på Blasieholmen och vilka ni egentligen kämpar för i den kamp som ni säger att ni skall föra. Vi tror att en sådan lönepolitik och en sådan lönstruktur ger sämre ekonomiska resultat för Sverige och för landets löntagare.

Det borde vidare trots allt för centerpartiets del vara anledning att fundera över hur det kommer att bli för glesbygdens företag. Någon av talarna åberopade att särskilt glesbygdensföretagen skulle ha stor glädje av vinstdelningssystem. Det är möjligt att den utveckling som vi nu ser vad gäller

företagarnas skatteplanering, leder till att vinstdelningssystem växer fram även i glesbygdsföretag, men trots allt är vinstnivåerna där de lägsta, och därmed kommer de också att betala ut de lägsta insättningarna.

Jag måste ställa en fråga till Olof Johansson, som ofta angriper oss för att vi så ensidigt har gynnat storindustrin och exportföretagen. Nu ställer Olof Johansson och centerpartiet upp bakom moderaternas och folkpartiets politik, där det verkligen handlar om att se till att exportindustrin med de stora vinsterna och de stora företagen i övrigt skall kunna ge rejäla belöningar till sina anställda. Hur kommer detta att gå ut över glesbygdsföretagens möjligheter att rekrytera bra folk och deras möjligheter att överleva? Är det inte någonting att tänka på i alla fall?

Om det hade varit så att det förslag som vi lägger fram diskriminerar enskilda vinstandelar jämfört med andra löneformer, skulle jag ha tyckt att det hade legat en del i den kritik som har förts fram, men så är inte fallet. Vad vi gör är att vi i någon mån, ungefär som Lars-Ove Hagberg beskriver det, jämför enskilda vinstandelar med andra ersättningsformer. Vi tycker alltså inte att sådana här system skall växa fram som resultat av att arbetsgivarna tjänar pengar på denna ersättningsform.

Vidare har naturligtvis löntagarfonderna dragits in i denna debatt. Man säger att vårt förslag är ett uttryck för att socialdemokraterna bara vill premiera kollektiv vinstdelning. Om igen: Om vi verkligen ville diskriminera enskild vinstdelning, skulle det möjligen ligga någonting också i detta. Men skall jag tolka den ideologiska temperaturhöjning som man vill få till stånd i denna debatt genom anknytningen till löntagarfonderna så, att man menar att det är löntagarfondernas existens som gör beskattningen av enskilda vinstandelar till en stor ideologisk fråga? Dvs.: Om vi i dag inte hade haft löntagarfonder, skulle ni inte ha varit så aggressiva på denna punkt, men eftersom löntagarfonder finns måste vi ge enskilda vinstdelningssystem speciella skattefavörer.

Bengt Westerberg påminde oss om att folkpartiet redan 1952 motionerade om enskilda vinstandelar, men han var tvungen att konstatera att det har tagit förfärligt lång tid innan det blivit någon fart på sådana ersättningssystem. Jag tror att förklaringen är den att det har tagit ett tag innan arbetsgivarna upptäckt att det helt enkelt är företagsekonomiskt fördelaktigt att arbeta med sådana system. Och, som jag sagt, nu börjar företagarna upptäcka att det även för deras privatekonomi är fördelaktigt med vinstdelningssystem så länge man kommer undan från socialavgifter.

Herr talman! Carl Bildt citerade en klubbordförande, som talade om småfolket. När en högerledare börjar åberopa småfolkets intressen drar jag öronen åt mig. Det är i varje fall inte hittills småfolkets intressen som har frammanat vinstdelningssystemen, utan det har varit de stora vinsterna i vissa företag och de företagsekonomiska överväganden som ligger bakom systemen. Och vad gör vi med den del av småfolket som garanterat kommer att stå utanför sådana här system? Dessa personer kommer faktiskt att vara merparten.

Westerberg lovade att kampen skall fortsätta – tydligen kampen mot socialavgifterna. Jag vill bara säga att vi tänker fortsätta vår kamp för rättvisa mellan landets löntagare och att vi tror att ett konsekvent skattesystem behövs, om en sådan rättvisa skall uppnås.

Anf. 19 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Finansministern utgår från den grundläggande förutsättningen att det inte är någon skillnad mellan vinster och löner i det här fallet, och på det baserar han en betydande del av sin argumentation. Sedan förutsätter han naturligtvis att det alltid finns vinst. Han nämner inte att företag faktiskt ibland inte ger någon vinst eller t. o. m. går med förlust.

Vi kan lämna dessa grundläggande fakta åt sidan, men på en punkt väntar jag med spänning på någon sorts empiriskt underlag för finansministerns påstående att vinstandelar skulle ersätta lön.

Banktjänstemannaförbundet, t. ex., har hållit på ganska länge med det här systemet. Kan finansministern ge klara belägg för att banktjänstemännens löneutveckling har försämrats under den tid de haft vinstandelar? Själva anser de inte det, men det är möjligt att finansministern har andra fakta att tillgå på den punkten. Det skulle vara bra att ha något tydligt exempel på just detta.

Finansministern försöker göra ett huvudnummer av att vinstandelssystem skulle göra att det blir billigare för företagen. Om det nu skulle vara så, varför förstår inte de enskilda löntagarna den saken? Varför är det Kjell-Olof Feldt eller Stig Malm som förstår det de enskilda löntagarna i de enskilda företagen inte förstår? Är det de som själva upplever situationen som ser sin egen ekonomiska utveckling bäst, eller är det finansministern eller LO-ordföranden som gör det?

Här finns återigen uppifrånsperspektivet – vi vet bäst vad löntagarna skall anse vara bäst för dem!

LO har ju också insett det här problemet. Varför skulle man annars gå in för utredningar om överskottsdelning eller vad man nu vill kalla det för? Det är klart att allting går inte alltid att ta ut i form av lön. Varför jobbar LO annars med utredning på den punkten?

Sedan är jag naturligtvis glad för att Kjell-Olof Feldt i det här sammanhanget ömmar för glesbygdsföretagen. Men se inte glesbygd företag som någon sämre klass! Vi vill ha en glesbygd som fungerar och som är ekonomiskt attraktiv. Därför är det ingen diskriminering av företag i glesbygd.

Anf. 20 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det är lätt att instämma med finansministern i hans kritik av de borgerliga och deras syften. Men jag hade nog också väntat mig att få höra en fundering över om inte vinstandelssystemen är till skada för hela arbetarrörelsen, med tanke på den politiska position som de här systemen intar.

Den väldigt hårda inriktningen på lönerna som den huvudsakliga boven i inflationsteorin, talet om lönetak osv. skapar nya lönesystem och skapar den här möjligheten för borgerliga partier och arbetsgivare att splittra upp arbetarklassen. Det är ju just det som håller på att hända nu.

Det är mycket riktigt, Kjell-Olof Feldt, att vi i vpk inte alls är särskilt attraherade av att de ledande exportföretagen betalar relativt låga löner. Arbetarna i de företagen gör mycket stora insatser för det här landet, och

deras löner står inte alls i proportion till de enorma vinster som görs i företagen.

Att lönerna är låga tycker finansministern är oerhört bra. Men det måste betyda att man inte får rubba någonting av fördelningen mellan arbete och kapital, enligt regeringens och finansministerns synsätt.

T. o. m. folk inom finansministerns egen rörelse funderar över vad som håller på att hända med de enorma tillgångar som finns i företagen i dag. Pengarna investeras inte. De används inte för socialt nyttiga ändamål utan för finansiella spekulationer, medan de arbetande skall hålla igen på sina anspråk. Detta är ju en av grogrunderna för systemen med vinstandelar, bonuslöner, resultatlöner av alla slag.

Men regeringen nöjer sig kanske med att bara likställa lön och vinstandelar, utan att se att även en beskattad vinstandel är beroende av företagets välvilja. Uppknytningen till företagets snäva intressen är ju en ytterligare förlängning av det klassiska klassarbetet som fackföreningsrörelsen har bedrivit. Det är en utvidgning som innebär att medlemmarna ställer sig vid sidan av fackföreningen.

Den gamla parollen att ställa fackföreningen åt sidan håller på att förverkligas av Svenska arbetsgivareföreningen genom dessa nya system där arbetare, framför allt då kvalificerade sådana, erbjuds möjligheter att tjäna pengar vid sidan av lönen. Det innebär ett slag mot de arbetare som är svaga på arbetsmarknaden.

Finansministern borde fundera över om inte detta är en ödesfråga för hela arbetarrörelsen.

Anf. 21 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Finansministern säger att det inte är socialdemokraternas och regeringens önskan att stoppa vinstandelssystem. Men faktum är att i den proposition som behandlas nu säger föredragande statsrådet mycket tydligt, och jag förmodar att Kjell-Olof Feldt står bakom det yttrandet: "Vinstandelssystemen befäster orättvisorna på arbetsmarknaden, som riskerar att delas upp i företag med vinstandelssystem och företag utan. — — — Jag anser en sådan utveckling otillfredsställande."

Sedan argumenterar Kjell-Olof Feldt också på ett sätt som mycket tydligt visar att han är emot vinstandelssystem.

Det är klart att jobbar man i ett företag som går med vinst och får vara med och dela på den vinsten, kommer utfallet att skilja sig något från vad de får som jobbar i företag som inte går med vinst. I det senare fallet får den anställda ingen del i vinst oavsett om det finns ett system för vinstdelning eller inte. Det är en avvikelse från principen att lika arbete skall ha lika lön, och Kjell-Olof Feldts hela argumentering går också emot varje tanke på andel-i-vinst-system.

Som Kjell-Olof Feldt vet har folkpartiet under mycket lång tid – jag nämnde att det nu är 35 år sedan vi väckte vår första partimotion i frågan – arbetat för andel-i-vinst-system. Det har skett mot de etablerade arbetsmarknadsorganisationerna och länge mot riksdagens övriga partier. Bakgrunden är att det finns en grundläggande ideologisk övertygelse inom

folkpartiet att det är bra ifall de som jobbar i företagen får vara med och dela på vinsten.

Vi tror att det har alla de fördelar som omnämns i propositionen, att det påverkar produktiviteten positivt, att det påverkar samhörighetskänslan i företaget positivt och att det är bra ifall de anställda använder en del av vinstandelarna för att bli medägare i det företag där de jobbar.

Det är fullständigt obegripligt när Lars-Ove Hagberg säger att det inte ger de anställda något inflytande. Faktum är ju att vi har exempel på företag som har haft vinstdelningssystem under ganska lång tid och där de anställda med hjälp av vinstandelarna nu har blivit den dominerande ägaren i det företag där de arbetar. Så det är alldeles självklart att detta är en väg vid sidan av andra vägar att ge de anställda inflytande i företagen.

Kjell-Olof Feldt räknade upp en massa områden där han hävdade att folkpartiet och andra borgerliga partier inte hade varit aktiva eller visat något intresse, t. ex. arbetsmiljöfrågan. Ändå är det ett faktum att den arbetsmiljölag som vi för närvarande har i Sverige har lagts fram av en folkpartistisk arbetsmarknadsminister.

Vi har såvitt jag vet aldrig uttalat oss mot rättvisare lön utan tvärtom för rättvisare lön, och jag har haft debatter med Kjell-Olof Feldts chef här i kammaren om det. Och när det gäller medbestämmandet var det folkpartiet som väckte förslaget om styrelsrepresentation för de anställda, som vi nu lyckligtvis har kunnat få igenom.

Men när det gäller andel i vinst har vi ännu inte kunnat få gehör hos majoriteten i kammaren, vilket jag djupt beklagar. Men vi säger fortfarande ja till andel-i-vinst-system, Kjell-Olof Feldt, hemskt mycket ja!

Anf. 22 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Olof Johansson och Bengt Westerberg har bemött mycket av det som finansministern hade att säga i sina något rapsodiska reflexioner om denna fråga. Några kompletteringar dock!

Det är utan tvivel så, Kjell-Olof Feldt, att de här kraven kommer från Metall och från LO, och de har motiverats, inte i de termer som Kjell-Olof Feldt använde här i dag, utan i renodlat politiska termer. Det ord som LO har använt är ordet stoppa. Sedan kan man komplettera med de formuleringar i propositionen som Bengt Westerberg återgav.

Det går inte att gömma sig bakom politiska majoriteter – självfallet oftast socialdemokratiska – i olika verksstyrelser typ riksförsäkringsverket och riksskatteverket. I riksförsäkringsverket föreligger reservationer – det nämnde inte Kjell-Olof Feldt – och riksskatteverket har faktiskt inkommit med en skrivelse till regeringen där man pekar på allt det krångel och elände som detta förslag kommer att leda till.

Vinst och lön är faktiskt två olika saker. Jag vet inte om man kan beskriva Kjell-Olof Feldt som en gammal marxist, men någon typ av bakgrund i den branschen har han säkert. Om inte annat kan den marxistiskt mera renlärlige Lars-Ove Hagberg upplysa honom om dessa skillnader. Det finns inga exempel på att denna delning av vinst har påverkat lönen. Jag skall återigen citera vad man har sagt på Volvos verkstadsklubb, även om jag vet att finansministern inte tycker om att höra det: Vi håller vattentäta skott mellan

löner och vinster. Någon sammanblandning får inte ske. Inom Volvo finns inga tecken på att löneutrymmet minskat på grund av vinstdelningen. Så är det med den saken.

Så de sociala förmånerna. Jag tycker det vore välgörande om Kjell-Olof Feldt här kunde korrigera den desinformation som Stig Malm ägnar sig åt i TV när han säger att det här påverkar sjuklönen.

Vi har nog alla varit ute på olika företag och träffat de anställda som har dessa system och deras fackliga företrädare, och vi har sett hur bra det går i de företagen och hur gärna de vill ha kvar de här systemen. Jag vet att Kjell-Olof Feldt var nere på Volvo på ett möte, som han hade anledning att göra slutet för pressen, där man skulle diskutera den här saken.

Flera av oss har varit nere på Åkermans, som har haft vinstdelning sedan 1946. Jag rekommenderar t. ex. Lars-Ove Hagberg att åka ner till Åkermans i Eslöv och tala med Erik Bredborg, den gamle Metallordföranden, som nu är ansvarig för vinstandelssystemet. Där får man reda på fördelarna. Det är ett bra företag. Det går bra. Alla vill ha vinstdelningen kvar. Alla motsätter sig det förslag som nu ligger på riksdagens bord.

Jag tycker med förlov sagt att det är litet ofint av finansministern att föra denna debatt såsom om vi från den borgerliga sidan på något sätt var agenter för SAF som inte kan tänka själva, för det var vad han antydde, och säga att de som vi citerar – alla de Metallföreträdare, industriarbetare och banktjänstemän som har opponerat mot detta förslag – på något sätt nere på sin grodnivå, som han formulerade det, är dumma i huvudet och lurade. Har inte de rätten att tala för sin sak, och har inte vi rätten att här återge den saken, även om den strider mot de socialistiska doktrinerna?

Anf. 23. Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag tycker att vänsterpartiet kommunisterna måste bestämma sig. Jag vet att ni driver tesen att höga löner är bra och högre löner är ännu bättre. Men om ni nu börjar hävda att lönerna skall styras av vinstutvecklingen är det någonting annat ni talar om. Då skall vi ha höga löner i högvinstföretagen och låga löner i lågvinstföretagen. Är det så ni vill ha det? Jag trodde faktiskt att ett skäl till att vpk stödde den här propositionen var att ni ansåg att en sådan utveckling är ganska farlig för löntagarna – såvida ni inte menar att med höga löner i högvinstföretagen skall vi också ha höga löner i lågvinstföretagen, så att de slås ut och folk förlorar jobben. Fackföreningsrörelsen har försökt föra en lönepolitik som skall vara bra inte bara för löntagarna utan också för näringslivet. Så är det faktiskt.

Olof Johansson bad mig ge exempel på att enskilda vinstandelar har skapat problem på arbetsmarknaden, och han ville åberopa Banktjänstemannaförbundet, som har yttrat sig i den här frågan. Jag är rädd för att Banktjänstemannaförbundet sopar en del av sina problem under mattan just nu. Jag råkar nämligen veta hur läget är på banktjänstemannaoområdet. Staten äger faktiskt den tredje största affärsbanken, som icke har något vinstdelningssystem.

Jag råkar veta om problemen med lönesättningen i PKbanken när de anställda jämförs med anställda i Handelsbanken och S-E-Banken, där de anställda i dag, om de har varit med från början, har uppsamlat så där en 400 000 kr. i vinstdelningsmedel.

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

*Socialavgifter på vinst-
andelar*

Jag råkar känna till diskussionen inom sparbankerna och faktiskt också föreningsbankerna, Olof Johansson, där det inte finns några vinster att fördela.

Jag tror att Banktjänstemannaförbundet en vacker dag får lyfta på förlåten och erkänna att de här systemen har skapat stora spänningar inom det kollektiv som banktjänstemännen är. Varför skall en som sitter vid disken på en sparbank och gör samma jobb som den som sitter vid disken på Handelsbanken konstatera, att efter 20 års arbete har han visserligen haft sin lön, men den som har suttit i Handelsbankens kassa har att lyfta mellan 300 000 och 400 000 kr. – delvis därför att denna regering, som ni bekämpar så ivrigt, har fört en ekonomisk politik som har gett bankerna betydande vinster?

Löntagarna förstår bäst sin egen ekonomiska situation, säger Olof Johansson. Ja, förvisso. Det är därför som väldigt många av LO:s medlemmar står bakom detta krav. Metallindustriarbetareförbundet talar faktiskt för sina medlemmar, även om det finns grupper som har en avvikande mening. Vi har 4 miljoner löntagare. Det är 170 000 som omfattas av vinstdelning i dag.

Bengt Westerberg var mäktigt bekymrad över att vi, trots att folkpartiet drog i gång redan 1952, efter 35 år inte har kommit längre än att det inte ens är 5 % av landets löntagare som omfattas av vinstdelningssystem. Alla de andra kan ju också fundera över sin ekonomiska situation och dra vissa slutsatser.

Carl Bildt säger att vinst och lön är skilda ting, och det borde jag veta, om jag någonsin har läst Marx. Men poängen är ju här att man förvandlar vinsten till lön. Det sker faktiskt dagligen i företagen, inte alltid till företagsägarnas glädje. Det här förslaget är ett sätt att förvandla vinst till lön, och ingen som sysslar med detta i praktiken torde bestrida att det är på det viset.

Sedan är det underbart att höra Carl Bildt åberopa facket som sanningsvittne, när man på Volvo hävdar att vinstdelningen aldrig har påverkat löneförhandlingarna där. Det är bra att Carl Bildt tror på vad den fackliga rörelsen säger, men jag är inte säker på att man när det gäller löneförhandlingar alltid skall ta för givet att det som synes ske är det som har skett; det är min erfarenhet från några år i den här branschen.

Jag hade ett möte med Volvofacket. Det var slutet, säger Carl Bildt. Ja, det var så slutet att vi hade en gemensam presskonferens efteråt, där vi talade om för massmedierna vad vi hade kommit till i diskussionerna om socialavgifter och en del andra frågor.

Jag respekterar Bengt Westerberg för att han inte försöker dölja vad avsikten är, nämligen att vi med vinstandelar skall få ett mera differentierat lönesystem och avlägsna oss från principen lika lön för lika arbete. Det är han medveten om, och han välkomnar tydligen den utvecklingen.

Det är möjligt att ni inte har haft några samtal med Arbetsgivareföreningen om detta – jag vill inte påstå det. Jag konstaterar bara: Detta är precis vad ett antal starka förbund inom Arbetsgivareföreningen har eftersträvat så länge. Och någon bättre auktorisation för politiken att slå sönder den solidariska lönepolitiken än att riksdagen skulle ställa upp för den kan ju Arbetsgivareföreningen knappast hoppas på.

Därför, herr talman, undrar jag om den ideologiska skärningspunkten

verkligen går mellan ägande och icke-ägande och inte mellan hur lönerna och inkomsterna skall fördelas för landets löntagare.

Jag ställde ett par frågor, och jag kanske kan få svar på dem om det finns tid.

Om vi inte hade löntagarfonder, skulle ni då kunna acceptera att vinstandelar skattemässigt behandlas som andra löneformer, eller måste de fortfarande stimuleras och gynnas genom speciella skattefavourer?

Den andra frågan var: Om vi nu skall sprida arbetsglädje, inflytande osv. via ägande, hur skall vi då göra med de åtminstone 1,5 miljoner stats- och kommunalanställda som aldrig får en chans att vara med i sådana system? Skall vi betala dem högre löner än andra, eller vad skall vi hitta på, så att de får del av alla de fördelar som ni påstår att vinstandelssystemen har?

Herr talman! Jag är inte särskilt upprörd över vinstandelssystemets existens. Vore jag det skulle jag ha rekommenderat socialministern att försöka diskriminera dessa system – men det har jag inte gjort, och det har inte regeringen ställt sig bakom. Detta hindrar emellertid inte att vi konstaterar att det finns negativa effekter med vinstdelningssystemen som vi inte önskar oss. Vår princip har varit att behandla vinstandelssystem på samma sätt som andra ersättningsformer, genom att helt enkelt ha ett rättvist och konsekvent skattesystem och socialavgiftssystem. Det är egentligen detta som det handlar om.

Anf. 24 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Låt mig först notera att Kjell-Olof Feldt fortfarande inte vill ta avstånd från den desinformation i denna fråga som Stig Malm ägnar sig åt. Jag tycker att en enkel sakupplysning borde vara på sin plats på den här punkten.

Kjell-Olof Feldt refererar – mot bakgrund av att staten äger PKbanken – till situationen på bankområdet, där PKbanken inte har något vinstdelningssystem men där Handelsbanken och S-E-banken har det. Han säger att detta ställer till problem, och jag tror att han faktiskt har alldeles rätt på den punkten. Men den naturliga slutsatsen åtminstone för mig och jag tror för alla anställda på PKbanken utifrån den situationen är: Varför skall inte PKbanken ha ett andel-i-vinst-system när Handelsbanken och S-E-banken har det? Men den naturliga slutsatsen för Kjell-Olof Feldt – och där har vi trots allt den gamle marxisten och socialisten – är att vi då skall stoppa dessa system på Handelsbanken och S-E-banken. Förmåner skall alltså begränsas, medan vi vill ge ett deläggande, eftersom staten borde kunna dela med sig av vinsterna till dem som bidrar med att arbeta fram dem.

Så till frågan om sambandet mellan fonder och andel-i-vinst-system. Kjell-Olof Feldt ställer den något märkliga frågan om vi, om det inte fanns några löntagarfonder, skulle vara med om att begränsa andel-i-vinst-systemen. Självfallet inte! Sambandet är ett annat, det är politiskt, och det ligger på er sida. På grund av er politiska åskådning – låt oss inte dölja att detta i grunden är en ideologisk fråga, vilket Lars-Ove Hagberg mycket ärligt erkänner – vill ni ha ett kollektiviserat ägande och sparande, ett centraliserat ägande och sparande. Det är därför som ni införde löntagarfonderna. Vi vill däremot ha ett individuellt ägande så långt detta över huvud taget är möjligt,

sprida ägandet till enskilda människor, till löntagarna. Därför vill vi gynna andel-i-vinst-system och avskaffa fonderna, medan ni vill avskaffa andel-i-vinst-systemen och gynna fonderna.

Kjell-Olof Feldt avslutar sedan med att säga: Det är bara likabehandling som det handlar om. Han vill inte diskriminera. Han är inte alls emot detta. Han vill inte kännas vid Gertrud Sigurdsens formuleringar i propositionen – han kommenterade inte det. Men det är inte så. Jämför den skattebehandling som regeringen föreslår beträffande löntagarfonderna, den kollektiva vinstdelningen, med den skattebehandling som man nu ger de individuella vinstdelningssystemen! Man befriar löntagarfonderna genom speciallagar från så gott som varje form av skatt. Beträffande de individuella systemen lägger man med speciallagar på nya skatter. Där framträder den ideologiska skillnaden – det är här den ligger. Det handlar faktiskt inte om lönespridning. På denna punkt ber jag också att få referera till statsministern, Kjell-Olof Feldts chef, som i debatten om pensionsskatten sade att det var i fråga om ägandet som den stora ideologiska gränsen faktiskt går.

Anf. 25 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt fortsätter att rada argument mot andel-i-vinst-system på varandra. Han säger att det är en mycket liten andel av de anställda som ännu är med i andel-i-vinst-system. Det är alldeles riktigt att den andelen hade kunnat vara större – om fler hade varit positiva till det initiativ som folkpartiet tog redan för 35 år sedan. Vi kan å andra sidan glädja oss åt att det har skett en ökning i accelererande takt under senare år. Det är möjligt att motståndet i varje fall i många företag nu är brutet. I så fall tror jag det beror på att många har upptäckt att det är bra om de anställda får vara med och äga företagen och den vägen också utöva inflytande.

Problemet med de offentliganställda, som Kjell-Olof Feldt tar upp, har vi under alla förhållanden. Det är självklart att vi måste hitta former för att stimulera de offentliganställda, för att bättre utnyttja deras fantasi, skapar-kraft m. m. för att på olika sätt effektivisera den offentliga sektorn. Men vi kan ju inte göra varje arbetsplats i Sverige exakt likadan, utan vi måste acceptera att förhållandena är olika. Vi får då hitta olika former för att stimulera produktivitet och effektivitet på arbetsplatserna.

Herr talman! Jag läste i det senaste numret av Tiden en intervju med Rudolf Meidner där han får frågan varför det ofta blir ett sådant liv om förslag som fjärde AP-fonden, löntagarfonder, pensionsskatt och liknande. Han ger ett svar som jag tycker är ganska intressant: "Därför att motståndarna anser, med visst fog, att dessa reformer är etapper på en väg, som leder betydligt längre. Vi skall akta oss för att förringa och bagatellisera våra egna förslag bara för att få dem allmänt accepterade."

Jag har många gånger haft anledning att varna för det jag kallat de små stegens tyranni, dvs. socialdemokraternas benägenhet att lägga fram en rad små förslag som syftar till samma sak, nämligen att få ett mer socialiserat samhälle, medan man försöker att bagatellisera vart och ett av förslagen och motivera dem med andra, rent formella skäl. Bara under den här mandatperioden har vi fått beslut om kollektiva löntagarfonder, om att Kjell-Olof Feldt skall utse ordförande i privata affärsbanker, om att förstärka olika

offentliga monopol, om att införa etableringskontroll i flera branscher, om försämringar för individuellt aktiesparande, om att facket och företagen skall kunna fortsätta att diskriminera egenföretagare trots att näringsfrihetsombudsmannen har begärt en ny lagstiftning från regeringen, om att I.O-förbund skall kunna fortsätta att kollektivansluta sina medlemmar till Folksam, om pensionsskatten och nu detta förslag om andel i vinst.

Tydligare kan inte smysocialiseringen och marschen in i det socialdemokratiska samhället beskrivas. Den marschen vill vi bryta – om det är de borgerliga partierna helt överens.

Anf. 26 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Om man genom vinstdelningssystem eller på annat sätt försöker skapa inflytande i ett företag, blir inflytandet oerhört begränsat. Det blir ju begränsat till den enskild individ. De borgerliga är egentligen ute efter att göra de arbetande som kollektiv till blott och bart enskilda individer – mot den makt som företagsledning och den dominerande gruppen av aktieägare har. Man motarbetar varje sammanslutning av de arbetande, de får inte bilda en egen styrka. Detta är den ideologiska skillnaden mellan arbetarrörelsen och de borgerliga. Det är mycket talande att de borgerliga vill ha denna typ av system. De fackliga organisationerna som demokratiska företrädare för de anställda skall, menar man, med alla medel pressas tillbaka. Till viss del kan jag hålla med om att de fackliga organisationerna är byråkratiska och på annat sätt felaktiga, men som princip är det här mycket viktigt.

Vi kan ju också undervisa litet om vinst och lön. Vinsten är ju ett resultat av de arbetandes insats. Det rör sig om icke uttagen lön som har blivit vinst. Vid marxistiskt språkbruk kallas detta mervärde. Att man vid löneförhandlingarna vill ha en annan fördelning mellan kapital och arbete är ju självklart. Det verkar patetiskt när Carl Bildt säger sig vilja sprida ägandet, trots att varje utredning, varje verklighetsstudie, visar att monopolen ökar sin makt, inte minst det internationella monopolet, och att maktkoncentrationen i företagen ökar.

Vpk:s lönepolitik är inte alls tvetydig, Kjell-Olof Feldt. Vi anser att det behövs en allmän ökning av lönerna i detta land, en annan fördelning mellan kapital och arbete. Naturligtvis är vinstnivån i ett land av avgörande betydelse. Men det betyder ju inte att det skall vara fruktansvärt stor skillnad i fråga om lön i små företag och andra företag. Det finns andra sätt att fördela reallönen – för de arbetande – till privat och offentlig konsumtion. Berndt Ahlqvist har pekat på detta. De enorma kapitaltillgångar som i dag finns i företagen och som används till spekulation och annat gynnar inte det offentliga. Vid ett rättvisare skattesystem skulle fördelningen mellan kapital och arbete förbättras. Då skulle det bli bättre för de arbetande. Jag tycker att finansministern måste oro sig över tanken på ett vinstdelningssystem och varna arbetarrörelsen för att stödja denna typ av system.

Anf. 27 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Varför vill LO centralt utreda överskottsdelning. Jo, det vill väl LO därför att LO inser att det kan finnas vinster att hämta. Skall vi slå vad

om att LO återigen kommer att förordna ett kollektivt system för att hämta in dessa vinster? Jag skulle gärna vilja ha Kjell-Olof Feldts kommentar på den punkten.

Sedan vill jag helt kort instämma i vad Bengt Westerberg sade beträffande det ganska skamliga men charmfulla påhoppet att vi inte stöder arbetsmiljöreformer och rättvisa löner. Historien talar för sig själv, så jag behöver inte närmare gå in på den saken. Vem är det som i dag talar för uppvärdering av ansvarsfulla och krävande arbeten inom vårdsektorn? Jo, det är centerpartiet. Ibland upplever jag att vi är ganska ensamma på den punkten. Om nu Kjell-Olof Feldt själv vill vara konsekvent, varför då sätta ett stelbent, negativt och diskriminerande tak på hela offentlighetssektorn? Det är inte som Lars-Ove Hagberg sade: att vi har accepterat cash limits rätt upp och ned utan flexibilitet. Det har vi inte gjort, och om detta står det att läsa i vår partimotion. Det är ju litet konstigt att Kjell-Olof Feldt kommer med just sådana förslag. Ta det här med Bankmannaförbundet, som Carl Bildt redan har kommenterat. Den fråga som jag ställde löd: Har det blivit sämre lön? Det är klart att det inom en sektor ibland leder till en ökning av konkurrensen mellan olika företag. Detta kan naturligtvis i sin tur leda till att man får ut mer, om en viss sektor är vinstgivande.

Sedan till den ständigt återkommande sammanblandningen av lön och vinst. Debatten blir ju litet konstig, eftersom Kjell-Olof Feldt hela tiden gör sig skyldig till denna sammanblandning. Men varför skall inte löntagarfonderna – som någon var inne på – kunna få existera på egna meriter?

Om regeringen vill hjälpa små företag i glesbygd – finansministern kom inte tillbaka på den punkten – skall man naturligtvis, som centern har föreslagit, inte negativt diskriminera dessa småföretag utan se till att sänka företagens sjukförsäkringsavgifter, eftersom dessa företag har lägre sjukfrånvaro än andra företag. Den vägen bör man se till att de åtminstone får arbeta på lika villkor. Jag hoppas att vi vinner anslutning till denna tanke.

Till sist vill jag säga att socialdemokraternas förslag naturligtvis är ett inslag i ett kollektivistiskt mönster, ett mönster som har funnits sedan lång tid tillbaka. Det är helt enkelt en tro på balanserade maktkoncentrationer, som innebär en minskning av inflytandet för enskilda och en ökning av inflytandet för kollektiv och institutioner. Vi tror på ett decentraliserat samhälle.

Anf. 28 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg sade att det behövs en allmän ökning av reallönerna i Sverige. Det är hans sätt att slinka ur den litet besvärliga sits som han hamnade i när det gäller lönepolitiken. Ökningen av reallönerna skulle då krävas, därför att den socialdemokratiska regeringen har verkat för en allmän lönedepressning. Låt mig då, om Lars-Ove Hagberg till äventyrs inte känner till det, upplysa om att reallönerna i fjol steg med ungefär 3 % för alla löntagare. I år kommer reallönerna att stiga med ungefär 2 %. Sammanlagt blir detta en 5-procentig höjning av reallönerna, och det är den bästa reallöneökning löntagarna har kunnat hämta hem sedan mitten av 1970-talet. Detta är ett resultat av en politik som inte har äsyftat att framför allt höja de nominella lönerna utan på att få ned inflationen och höja produktionen i landet. Vänsterpartiet kommunisterna kanske aldrig accepte-

rar tanken, men det är bara genom att öka produktionen i ett samhälle som det går att höja levnadsstandarden.

Olof Johansson tog upp småföretagarna och sade att de behöver få en sänkning av socialavgifterna, om de skall klara sig. Det är möjligt att Olof Johanssons bedömning är riktig. Men nu är frågan: Är det rimligt att de själva ordnar den där sänkningen av socialavgifterna genom att förvandla lön eller aktieutdelning till någonting som kallas vinstandel, vilket nu är på gång? Är detta ett rimligt sätt att lösa problemet? Jag har över huvud taget inte vunnit gehör – och detta är illavarslande för framtiden – på något håll för tanken att ett skattesystem måste vara någorlunda konsekvent och rättvist och inte göra det möjligt för vissa grupper att planera sig ur de skatter som andra får betala. Jag tycker att det är ganska illavarslande att ni om vi skall genomföra större skattereformer inte vill acceptera principen att det skall betalas samma skatt för samma inkomst.

Som svar på Carl Bildts uttalande vill jag säga att Stig Malm själv brukar reda ut vad han har sagt. Jag tror inte att han skulle uppskatta, om jag försökte tolka hans uttalanden.

Tydligen är det så, att bland de argument som man försöker mobilisera för sin uppfattning, att vi bör gynna en viss typ av ersättning till anställda, återfinns argumentet att löntagarfonderna gynnas skattemässigt. Då vill jag fråga om det finns något annat samband än det att löntagarfonderna fått samma skattemässiga behandling som ATP-fonderna i övrigt och de privata försäkringsbolagen. Jag har inte hört herrarna kräva att de privata försäkringsbolagen skall betala skatt på sin avkastning och sina reavinster, tvärtom. När vi plockade av dem en liten bit av deras stora avkastning via engångsskatten, förde ni ett ännu större liv än ni för om den här reformen.

Jag såg en annons häromdagen från Trygg-Hansa, som skröt över att försäkringstagarna i Trygg-Hansa under 1986 här fått 800 000 kr. per dag i ränteeinkomster och avkastning – allt skattefritt. Så det argument ni här anför måste vara tillyxat för att ni skall få något slags ideologisk etikett på den här debatten.

Det står alltså klart att de borgerliga partierna ser vinstandelssystemen som ett sätt att sprida ägande, och därför skall de gynnas skattemässigt. All right, det är åtminstone en klar ståndpunkt. Men de frågor som kvarstår obesvarade efter denna debatt är: Varför sprida ägande bara till vissa? Vore det inte bättre, om vi skall ha ägarspridning bland löntagarna, att de fick rejäla löner och betalade sådana skatter att de själva kunde välja vad de ville äga – och att förmånerna gick till alla löntagare, inte bara till de 170 000 som i dag är delaktiga av vinstdelningssystem? Det torde vara en sådan linje som kommer att segra i längden, Bengt Westerberg, och inte den här skattemässiga operationen för att gynna en viss typ av transaktioner mellan vissa företag och deras anställda.

Dessutom är det allvarligt att den här ägarideologin skall ta över rimliga hänsyn till samhällsekonomin. Ingen av er har över huvud taget velat ta upp den problematik som kommer att uppstå på en arbetsmarknad med större lönespridning, större bindning till det enskilda företaget, mindre rörlighet, större inflationsbenägenhet och sämre förutsättningar för vad vi kallar de expanderande företagen, som är spjutspetsarna i vårt näringsliv. Det tycker

jag att de borgerliga ändå borde ägna någon tanke, om ni nu skall fortsätta kampen för den här löneformen.

Det som för oss är avgörande, herr talman, är att vi spårar avsikten – att försöka upplösa solidariteten mellan löntagarna. Och det finns ju tecken på detta. När enskilda fackklubbar säger att "vi vill behålla vad vi har fått", då gläds man på Blasieholmen och i de borgerliga partierna. Det är en liten kil som man har slagit in i den fackliga solidariteten, och det är naturligtvis avsikten med sådana här system.

Vi är ändå av den uppfattningen att vi inte skall vara diskriminerande mot den här formen. Men vi är alldeles bestämt övertygade om att landets löntagare tjänar mest på att olika löneformer beskattas lika. Det är därför vårt förslag har lagts fram, och jag hoppas att det skall kunna genomföras.

Tredje vice talmannen anmälde att Bengt Westerberg, Carl Bildt, Olof Johansson och Lars-Ove Hagberg anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 29 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Finansministern undrade: Varför inte sprida ägandet till alla löntagare? Och det är klart att vi vill göra det – ingen är ju emot det. Men inte kan väl finansministern hävda att avgiftsbeläggning av vinstandelar underlättar en spridning av ägandet? Då kommer ju finansministern i direkt motsättning till det föreliggande förslaget och den tanke han framförde.

Det intressanta är att systemet med vinstandelar engagerar de anställda i allra högsta grad. Det kan jag som moderat riksdagsman från Göteborg intyga. Nästan varje weekend under senare tid har jag blivit uppringd av anställda vid Sveriges största företag, Volvo. Man börjar ofta samtalet med att säga att "jag är socialdemokrat". Man tillhör antingen LO eller TCO och säger vidare att "jag och mina arbetskamrater är klart emot regeringens förslag om socialavgifter".

Skälen behöver jag inte upprepa; de har ju anförts tydligt nog här under debatten.

Utskottet erinrar, på s. 8 i betänkandet om "att det inte är ovanligt med ersättningar från arbetsgivare till arbetstagare som i avgiftshänseende betraktas som lön trots att ersättningarnas belopp inte bestämts i löneförhandlingar". Det är ju inget argument mot avgifter på ersättningar som klart är lika med lön. Man kan inte jämställa den typen av löneersättning med andel i vinst.

Det är synd att finansministern nu går, för jag har faktiskt en konkret fråga till finansministern. Har inte finansministern tid? Denna andel i vinst för de anställda måste avgiftsbeläggas, säger finansministern. Men de anställda delar aktievinsten med aktieägarna. Med finansministern sätt att argumentera måste man säga: Då skall naturligtvis också aktieägarnas andel i vinst beläggas med socialavgift. Jag kan inte se annat än att det blir slutsatsen.

Därför vill jag fråga: Utöver de hundra olika förslag till skattehöjningar och avgifter som vi har fått sedan socialdemokraterna kom till makten 1982 – kommer nu regeringen att lägga fram ett förslag till avgift även på

aktieägarnas andel i vinst, och inte bara på de anställdas andel i vinst? Hur konsekvent är finansministern i det avseendet?

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

*Socialavgifter på vinst-
andelar*

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 30 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag kan inte stå oberörd inför denna vädjan från Hugo Hegeland om att svara på hans fråga.

Men jag tycker att det är litet besynnerligt. Hugo Hegeland måste känna till att det är en väsentlig skillnad mellan beskattning av aktieutdelning och beskattning av andra ersättningar som lämnas ut från företagen. Aktieutdelningar är icke avdragsgilla för företagen, dvs. de måste tas av beskattade pengar, medan utbetalningar på vinstandelar förvisso behandlas som en avdragsgill kostnad i företaget.

Jag kan lova Hugo Hegeland att det inte hade blivit ett enda enskilt vinstandelssystem, om företaget skulle ha fått ta pengarna ur beskattad vinst. Det leder alltså till slutsatsen att vi inte har någon som helst anledning att börja diskutera socialavgifter på aktieutdelningen, för den beskattas i dag på ett helt annat sätt än ersättningar till de anställda. Jag hoppas att saken därmed är klarlagd.

Anf. 31 HUGO HEGELAND (m) replik:

Herr talman! Finansministern är ute efter ständigt nya skatter, och jag kan inte se att vad finansministern här säger är något argument mot min tidigare argumentering.

Men jag vill faktiskt ge finansministern ett litet ord på vägen. Vad jag saknade var en avslutande liten harang i stil med vad som förekom i samband med pensionsskattedebatten och löntagarfondsdebatten. När man tänker på alla dessa avgifter och skatter som finansministern har infört, kunde finansministern möjligen få som ett motto: 'Blott en dag, ett avgiftstag i sänder. På den vägen kommer väl finansministern att vandra vidare.

Sedan vill jag avsluta, om tiden tillåter, med ett par andra synpunkter, som finansministern ändå inte kommer att reagera på.

Utskottet hänvisar till att lagrådet inte har motsatt sig förslaget till socialavgifter på vinstandelarna. Nej, det är klart – från rättslig synpunkt finns ju inget argument mot det. Vi har ingen paragraf i vår grundlag som skyddar den enskilda äganderätten. Därför kunde Astrid Lindgren t. o. m. få betala inte bara hela inkomsten utan därutöver 2 %, sammanlagt 102 %, i skatt. Och därför kan tyvärr riksdagen, med en socialistisk majoritet, ta ut vilka skatter och vilka avgifter som helst. Det är som sagt det här med avgifter för vinstandelar ett utmärkt exempel på.

Jag tycker att man måste erinra sig löntagarfonderna – och det har ju också tidigare talare gjort. Kommer ni inte ihåg med vilken övertygelse finansministern här argumenterade för dessa fonder? Men alla de argument som anfördes har ju fallit till marken som trötta höstlöv – med undantag för ett enda löv, nämligen där det står skrivet att aktiemarknaden, börsen, kommer att stärkas. Den ur socialdemokratisk synpunkt minst angelägna effekten av

löntagarfonder, nämligen att de leder till starkt stigande börskurser, har man verkligen fått. Men det var ju inte den egentliga avsikten.

Till sist vill jag, herr talman, ändå tacka finansministern i hans frånvaro för att han gav sig tid att replikera när det gällde en fråga som ju byggde på hans egen argumentering – varför man inte skall beskatta även aktieägarnas andel med socialavgifter. Men vi får väl se. Jag är mycket övertygad om att det kommer någon form av nya avgifter på aktieägarnas andel i vinst.

Anf. 32 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Så skall då riksdagens majoritet här i dag tydligen ta ytterligare ett steg mot det cementerade kollektivistiska samhället. I stället för att blåsa delaktighetens och intresseskapandets syre in i svensk företagsamhet skall marschen in i det opersonliga och anonyma samhället fortsätta. Det är ju ändå givet, herr talman, att dagens beslut kommer att stoppa åtskilliga företags funderingar på att inrätta någon form av vinstdelningssystem. Riskerna är uppenbara att en del av de redan inrättade vinstdelningssystemen kommer att läggas ner. I kds beklagar vi detta livligt. Vi beklagar också att inte just vinstdelningssystemen resolut lyftes fram som alternativ till de anonyma och kollektiva löntagarfonderna, då den debattens vågor gick höga. I stället för att enbart säga nej, nej, nej till den socialdemokratiska idén om kollektiva löntagarfonder borde dessa fonders motståndare ha lyft fram vinstandelssystemen som det konstruktiva alternativet.

Herr talman! Vi vet att vinstdelningssystemen är populära. Vi har kunnat ta del av hur metallklubbar engagerat sig för att regeringen inte skulle omöjliggöra vinstandelssystem. Det har också dokumenterats genom åtskilliga citat här tidigare i dag.

Alla måste vi tycka att utvecklingen mot större intresse för och större engagemang i det egna företaget är något positivt. Varje klok företagare vill givetvis att alla i företaget skall känna sig delaktiga och engagerade. Jag begriper inte varför regeringen vill motverka den delaktighet som socialdemokraterna i så många andra sammanhang säger sig vilja värna om. Förklaringen till det regeringsförslag som nu avhandlas är förstås rädslan för att, som tidningen Metallarbetaren uttryckt det, vi skall få "kapitalism på verkstadsgolvet".

Herr talman! I statuterna för Volvos vinstdelningssystem står bl. a. följande: "Volvos resultatbonussystem bygger på ett avtal mellan AB Volvo och de fackliga organisationerna. Genom att skapa detta system vill man förstärka de anställdas intresse för företaget och då understryka det gemensamma intresset av en tillfredsställande vinstnivå och fortsatta investeringar som en grund för fortsatt god utveckling för bolaget och därmed de anställdas trygghet och arbetstillfredsställelse."

Herr talman! Det är uppenbart att Volvoarbetarna mycket uppskattar sitt bonussystem. Det finns gott om vittnesbörd om detta. Men att bibehålla alla fundament för klasskampen är tydligen viktigare för regeringen än att främja samförståndsanda mellan arbetsgivare och löntagare.

Det är i själva verket, tycker jag, en primitiv föreställning att blåsa under klasskampen som moderna och kloka företagare tillsammans med löntagarna håller på att kasta över bord. Inställningen att det i företaget måste finnas

en särpräglad kamp mellan företagare och arbetstagare håller på att bli förlegad. Det borde som sagt ligga i nationens intresse att främja delaktighet, att skapa vidgat intresse, att understryka samförstånd inom svensk företagssamhet. Jag påstår självfallet inte att vinstdelningssystem är den enda formen för delaktighet, men det är *ett* steg, en möjlighet bort från anonymitet och ointresse, men åt det hållet vill regeringen inte bege sig. Jag måste säga, herr talman, att det är mer än dystert att höra en så klok karl som finansministern frankt deklarerar för några minuter sedan att den enda idéen bakom vinstandelssystemen är att slå en kil in i fackföreningsrörelsen. Hur kan landets finansminister ha en så låg, för att inte säga simpel inställning till Sveriges företagare?

I en IMU-undersökning som Skattebetalarnas förening gjorde i maj i år tillfrågades drygt 500 anställda på fem företag som infört ett vinstandelssystem om sin syn på systemet. Det visade sig då bl. a. att

nio av tio anställda inom de fem företagen var principiellt positiva till sådana system;

sju av tio menar att det är fel att införa sociala avgifter på vinstandelarna; åtta av tio tycker att det är bra att det lokala facket intagit en ståndpunkt mot avgiftsbeläggningen. Tre fjärdedelar av de tillfrågade reagerar mot centrala LO:s ställningstagande för regeringens förslag;

sju av tio tror att konsekvenserna av förslaget blir minskade avsättningar eller att avsättningarna till vinstandelssystemet stoppas helt på det egna företaget.

Herr talman! Anhängare till de centralistiska kollektiva löntagarfonderna har många gånger aktivt motsatt sig företagsanknutna vinstandelssystem som bygger på individuella andelar. Regeringens, och nu också utskottets förslag, om att lägga sociala avgifter på vinstandelsmedel, kan ses som en eftergift till motståndarna till vinstdelning, eftersom sådana avgifter säkerligen kommer att minska intresset för dessa system ute på företagen. Man vill helt enkelt säkra att inga positiva alternativ till de kollektiva löntagarfonderna får blomma upp, eftersom detta kan leda till att fler löntagare uttalar sig för vinstandelssystem framför löntagarfonderna. Man föredrar centralistiska lösningar framför "nära" och enkla lösningar som är överblickbara för den enskilde.

Den summa som samhället teoretiskt kan inkassera genom införandet av sociala avgifter på vinstandelar är i sammanhanget inte särdeles stor, det rör sig – beräknat på 1985 års siffror – om ca 110 milj. kr. Detta skall då ställas mot ett mycket kostsamt och omständligt byråkratiskt system som måste byggas upp. Som jag tidigare i mitt anförande nämnde står det klart att syftet bakom regeringens och utskottsmajoritetens förslag i första hand är att hindra detta attraktiva system för medinflytande och vinstdelning att utvecklas vidare.

Herr talman! Verkstadsklubben på Volvo i Göteborg har genom sitt representantskapsmöte uttalat sig mot regeringens förslag. Man säger: "Vart har talet om ägandespridning och inflytande tagit vägen? I en tid när det institutionella ägandet ökar på de enskilda människornas bekostnad är det märkligt att vilja införa en pålaga som leder till en ännu större snedvridning."

Ja sannerligen, det är märkligt.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till betänkandets reservation.

*Socialavgifter på vinst-
andelar*

Anf. 33 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Medan man i andra länder inför särskilda skattelättnader och premier för att de anställda lättare skall kunna bli delaktiga och medägare i sina företag, skall vi i Sverige nu gå i rakt motsatt riktning och på vinstandelar lägga arbetsgivaravgifter som till största delen blir en ren skatt.

Skälet till att regeringen lägger fram detta förslag finns i ett olöst och levande ideologiskt problem inom den svenska socialdemokratin. Man har nämligen aldrig kunnat bestämma sig för hur man skall se på avvägningen mellan arbete och kapital i produktionen.

Problemet för socialdemokratin är att man fortsätter att diskutera med hjälp av tankeinstrument från 1800-talet. Man envisas med att dela upp befolkningen i antingen lönarbetare eller kapitalägare. Vad man absolut vägrar att inse är att det vore bra om alla svenskar vore litet mer av bäggedera – både löntagare och kapitalägare. Ty om man blir medägare i företagen, förstår man mer vad som sker där och man är mer intresserad och kan agera bättre också som löntagare. Blir man medägare blir man också ägare, med allt vad det innebär av delaktighet, men också oberoende och ekonomisk trygghet.

Spridningen av ägandet genom vinstandelar är ett utomordentligt sätt att åstadkomma den lyckliga och goda kombinationen av löntagare och ägare. Det är därför konstigt och tråkigt att socialdemokrater, som så gärna talar om "blandekonomi", absolut inte vill godta att medborgarna blir en blandning av löntagare och kapitalägare.

Fru talman! Den socialdemokratiska synen på och motiven till detta förslag framgår mycket klart i LO-tidningens ledare den 22 maj, där det står:

Man behöver inte ha särskilt välutvecklade anlag för svartsyn för att befara en sådan utveckling – dvs. att det kan utvecklas en svensk borgarklass. Vidare kan man läsa: Allt bredare grupper – också inom arbetarrörelsen – blir beroende av kapitalintressen genom t. ex. aktiesparande, vinstandelar och konvertibler. Och även om det bara är smulorna från ett långt rikare bord kan, kanske, det vara tillräckligt för att öka förståelsen för kapitalets krav.

Det är denna situation som vänsterpartiet kommunisternas företrädare här i kammaren i dag har beskrivit som en ödesfråga för arbetarrörelsen, därför att man helt enkelt är rädd för att de enskilda löntagarna som individer skall få en starkare ställning och kunna få ett större oberoende. Man är rädd för att detta skall innebära ett hot mot den egna organisationens makt.

Fru talman! Detta visar att perspektivet i denna debatt är mycket vidare än att bara gälla förmenta skatte- och löneorättvisor. Socialdemokraterna vill inte att svenska folket skall äga. Sverige skall inte bli ett samhälle där människorna äger och känner den trygghet och det oberoende som det innebär att själv äga. Enskilt ägande är helt enkelt i all sin enkelhet ett hot mot den egna makten för socialdemokratin och ett hot mot den socialistiska ideologin.

Det är därför, fru talman, som vi i dag inom en lång rad olika områden ser en pågående kollektivisering av ägandet. Vi ser det i form av löntagarfonder-

na som kontinuerligt växer och blir allt större ägare i det svenska näringslivet. Vi ser det i form av en mängd andra typer av fonder som uppträder i det svenska samhällslivet och som alla medverkar till att institutionalisera ägandet och minska graden av personligt ägande. Vi ser det på skattestrycket och på en lång rad skatter riktade direkt mot enskilt sparande och enskilt ägande. Fru talman! Vi ser det också i ett korståg som är direkt riktat mot det enskilda ägandet. Det handlar om aktiesparandet, som man på alla sätt försvarar, bl. a. genom en omsättningsskatt, genom en höjning av reaskatten och genom en höjning av skatten på utdelningen. Det handlar om avdragsbe- gränsningen för 1982, som försvarar för enskilda människor att spara och samla kapital till den egna bostaden. Det handlar också om fastighetsskatten och pensionsskatten. Nu är det fråga om sociala avgifter på vinstandelar. Man har också börjat tala om en särskild skatt på konvertibla skuldebrev.

Det är inte underligt att vi i vårt land har ett negativt hushållssparande, och det är inte underligt att vi i vårt land tvingas ha en särskild spardelegation som i strid mot den förda politiken skall försöka övertala människorna att trots allt spara.

Fru talman! I detta perspektiv är denna frågan om sociala avgifter på vinstandelar enkel, även om den handlar om många teknikaliteter. För oss moderater och för hela borgerligheten är det en självklarhet att man skall stimulera och underlätta för enskilt ägande och därigenom arbeta för visioner av ett samhälle där de enskilda äger och därmed känner trygghet, oberoende och delaktighet. För socialdemokraterna är det lika självklart att motarbeta enskilt ägande. Därmed motarbetar man de enskilda människorna. Förslaget om sociala avgifter på vinstandelar är ett av de många stegen i socialdemokra- tens korståg mot enskilt ägande. Därför bör detta förslag, fru talman, avslås.

Med detta anförande – under vilket förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – var överläggningen i detta ärende avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om socialutskottets betänkanden 34 och 35.)

Kammaren övergick till att debattera socialutskottets betänkanden 34 om ekonomiskt stöd till barnfamiljer och 35 om statsbidrag till barnomsorgen, vilka betänkanden skulle debatteras gemensamt.

Ekonomiskt stöd till barnfamiljer, m. m.

Anf. 34 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Barn i Sverige far illa. Många barn växer upp i missbrukarfam- iljer eller i familjer som på annat sätt har svåra problem. Många barn växer upp i familjer som lever under hårda ekonomiska villkor, i familjer där föräldrarna tvingas arbeta så mycket att de inte får den tid över till sina barn som de skulle önska. I de hushåll som mottar socialbidrag finns det omkring 200 000 barn. Vi vet att även många andra barnfamiljer kämpar under besvärliga ekonomiska villkor. Detta bekräftas av undersökning efter

undersökning. Senast för några veckor sedan kom statistiska centralbyråns studie av hur välfärdsutvecklingen hade gestaltat sig under de senaste tio åren. Av den framgår att ensamstående föräldrar med barn har förlorat i genomsnitt 10 % av sin disponibla inkomst under den senaste tioårsperioden.

Barnfamiljernas genomsnittligt sett besvärliga ekonomiska läge är grunden för att vi i folkpartiet sedan länge har föreslagit en radikal familjepolitisk reform som innebär att man ekonomiskt stärker barnfamiljernas ställning. Vi har föreslagit att barnbidragen skall höjas till 8 000 kr. per barn och år, att ett vårdnadsbidrag skall införas för de barn som är mellan ett och sex år och att flerbarnstillägg skall utgå redan från andra barnet. Vi har föreslagit en full finansiering av denna reform genom en sänkning av grundavdraget och genom en minskning av mjölksubventionerna.

Socialdemokraterna har gått ut i både 1982 och 1985 års val utan ett konkret program för hur barnfamiljernas ställning skall stärkas.

Genom de förslag som har väckts här i riksdagen har vi steg för steg drivit socialdemokraterna till vissa reformer, framför allt en höjning av barnbidragen förra året. I år sker det bara en mindre justering i denna del av familjepolitiken genom att stödet till familjer med fyra eller fler barn ökar. Det är statsfinansiellt en mycket billig reform. Däremot sker ingen justering av barnbidragen, utan de kommer alltså att urholkas i takt med inflationen och bli mindre värda nästa år än vad de är i år. Därför har vi valt att upprepa våra förslag om en radikal familjepolitisk reform som innebär ett rejält påslag och er rejäl standardförbättring för barnfamiljerna.

Bland de problem som vi har påtalat och som drabbar många barnfamiljer är de besvärliga marginaleffekter som uppstår genom att skatten ökar vid en inkomsthöjning samtidigt som bostadsbidragen trappas ner och, i många kommuner, dagisavgifterna ökar.

Den samlade effekten av dessa tre förändringar innebär att många barnfamiljer inte kan höja sin ekonomiska standard genom ökat arbete. Om man tjänar 100 kr. till kanske man får behålla bara 20 kr. Det har vi år efter år påtalat, och regeringen har ofta instämt på ett teoretiskt principiellt plan och sagt att detta är ett problem. Jag tror t. o. m. att man på en socialdemokratisk partikongress har sagt att något måste göras åt saken. Men i realiteten har regeringen inte gjort något. I den mån som den har gjort något har den snarast förvärrat problemet genom att bygga ut bostadsbidragen på olika sätt och därigenom skärpa marginaleffekterna. Det här är en orsak till att många barnfamiljer befinner sig i en fattigdomsfälla, som regeringen inte tycks vara intresserad av att hjälpa till att bända upp.

Fru talman! Den andra fråga som vi skall diskutera i dag gäller statsbidragen till barnomsorgen. Regeringen har lagt fram en proposition om barnomsorgen som innebär vissa marginella förändringar i systemet för beräkning av statsbidragen till daghemmen. Det sägs att dessa förändringar skall vara kostnadsneutrala, dvs. de skall varken öka eller minska statens utgifter. Hur det går med den saken återstår att se, eftersom de redovisningar som ges inte är så fullständiga att det är möjligt att riktigt förutse hur systemet kommer att utfalla.

Man kan utläsa att de kommuner som har en byggt ut sin barnomsorg

kommer att förlora på det här förslaget och att de kommuner som har utbyggnad kvar kommer att vinna något på förslaget. Man kan resonera om huruvida detta är rättvist eller inte. Jag för min del har inte så stora invändningar mot en sådan omfördelning, men jag noterar att vpk, som i mitt hemlän Stockholms län alltid brukar larma över att statsbidragen är för snåla, nu accepterar att Stockholms län förlorar i runt tal 80 milj. kr. till barnomsorgen. Det skulle vara intressant att av Inga Lantz få en kommentar till att man här frånrycker barnomsorgen i Stockholms län 80 milj. kr.

Det finns i det förslag som regeringen framlagt en hel rad konstiga detaljer som jag skulle vilja fråga Evert Svensson om. En sådan detalj är att man nu inför ett speciellt bidrag till fortbildning som man låser till olika kategorier. Det skall utgå med 30 000 kr. för varje grupp om 15 barn som finns i kommunen. För varje grupp om 15 barn på daghem som finns i kommunen skall man ge 10 000 kr. till fortbildning av kommunala dagmammor. Proportionen mellan daghemsbarn och familjedaghemsbarn är mycket olika i olika delar av landet. Det innebär att det i Stockholm där man har många daghem och mycket få kommunala dagmammor kommer att stå en försvarlig säck pengar till förfogande för fortbildning av kommunala dagmammor, medan det i Bromölla och andra kommuner på landet där man har mycket få daghem men många kommunala dagmammor kommer att finnas mycket litet pengar för fortbildning av kommunala dagmammor. Vad är den listiga tanken bakom denna ojämlika behandling av kommunala dagmammor i olika delar av landet? Finns det någon listig tanke?

I den här frågan aktualiseras också systemets inverkan på de kooperativa och de fria alternativen. Där har socialdemokraterna en något brokig bakgrund. Först satte man spärr mot de föräldrakooperativa och ideella daghemmen och förmenade dem statsbidrag. Sedan gav man upp motståndet och accepterade att de skulle kunna få statsbidrag om de var inskrivna i den kommunala barnomsorgsplanen. Nu inför man ett annat villkor, som innebär att ett daghem måste vara öppet 8 timmar om dagen för att vara berättigat till något som helst bidrag. Det här innebär, såvitt jag förstår, att de enskilda, kooperativa och ideella daghemmen, som har öppet mindre än 8 timmar, inte kommer att få ett enda öre.

Häromdagen hade jag ett samtal med en kvinna som driver en Montessoriförskola i min valkrets. Hon berättade att hennes deltidsgrupper omfattade 3 timmar om dagen. I propositionen står att deltidsgrupperna skall få 30 000 kr. i engångsbelopp. Inte ens detta belopp skulle denna Montessoriförskola få, därför att de ideella och alternativa deltidsgrupperna var enligt socialstyrelsens bedömning av propositionen över huvud taget inte berättigade att få några pengar alls. Följden av det förslaget, om jag har förstått det rätt, är att socialdemokraterna åter slår till mot de kooperativa och ideella förskolorna. Får jag fråga Evert Svensson: Är detta meningen, eller har ni bara gjort en olycklig formulering av förslaget?

En tredje fråga som jag skulle vilja ställa till utskottets talesman gäller nattomsorgen. Alla partier i socialutskottet är på det klara med att för många barn behövs barnomsorg om natten. Det finns många föräldrar som arbetar i skift eller som har oregelbundna arbetstider på annat sätt som innebär att de behöver barnomsorg nattetid. Vi har sagt att det är olyckligt att låsa denna

barnomsorg till institutionella lösningar. Jag är medveten om att det på flera håll i landet finns s. k. nattis, som anses fungera väl. Men jag tror ändå att väldigt många föräldrar som har behov av barnomsorg nattetid faktiskt föredrar att deras barn tas om hand i hemmiljö, antingen så att barnen sover över hos en nattmamma eller på så vis att någon vuxen sover över hemma hos barnen själva. Genom att det statsbidrag som nu införs läses till institutionen nattis satsar man på den institutionella lösningen i stället för att främja den lösning som säkerligen många föräldrar anser vara överlägsen. Jag vill fråga Evert Svensson: Varför denna ensidiga satsning på institutionella lösningar?

Den sista fråga som jag vill ställa gäller möjligheter för dagbarnvårdarens egna barn att vara inskrivna i den kommunala barnomsorgen. Enligt det förslag som nu framlagts kommer alla barn i Sverige som har förvärvsarbetande eller studerande föräldrar att ha rätt att vara inskrivna i den kommunala barnomsorgen, utom en grupp, och det är dagbarnvårdarnas egna barn. De kommer att förmenas denna rätt. De kommer alltså inte att få vara inskrivna i den kommunala barnomsorgen.

I Linköpings kommun har alla partier beslutat om en ordning som innebär att dagbarnvårdarnas barn får vara inskrivna. Man får betala avgifter, och det utgår lön i normal ordning. Linköpings kommun har på den punkten råkat i konflikt med socialstyrelsen. Socialstyrelsen har blankt vägrat att utbetala pengar. Alla partier, alltså även Evert Svenssons partikamrater, har åkt på pumpen och blivit vägrade att få statsbidrag för denna lösning, som man är överens om i Linköping. Nu kommer regeringen i efterhand och sanktionerar socialstyrelsens beslut genom att se till att detta upphöjs till riksdagsbeslut. Även i fortsättningen skall alltså den regeln bestå att dagbarnvårdarnas barn inte får vara inskrivna i den kommunala barnomsorgen. Här vill jag fråga Evert Svensson: Var är logiken i detta? Vad finns det för skäl att diskriminera just denna grupp av barn i reglerna om den kommunala barnomsorgen?

Fru talman! Jag skall avrunda med att kort påminna om vad folkpartiets syn på barnomsorgen går ut på. Vi menar att all efterfrågan på barnomsorg måste täckas. Vi har varit med om att fatta beslut om att de brister som ännu finns skall vara eliminerade senast 1991. Vi är alltså med om en utbyggnad av barnomsorgen. Vi menar dock, till skillnad från regeringen, att barnomsorgen skall kunna erbjudas i många olika former. Det skall vara fritt fram för en mängd olika alternativ inom barnomsorgen, även enskilda. Vi vill också ha en barnomsorgspolitik som ger mera inflytande till föräldrarna, som ger föräldrarna större möjligheter att välja. Därför ser vi det som en nödvändighet att föräldrarnas ekonomiska ställning stärks, så att föräldrarna kan välja mellan olika typer av barnomsorg och kan välja önskad längd på sin arbetsinsats. Väldigt många föräldrar skulle gärna vilja arbeta kortare tid om de hade ekonomiska förutsättningar. Den enda möjligheten att ge dem denna valfrihet är faktiskt att stärka barnfamiljernas ekonomiska ställning. Detta, fru talman, har vi försökt vinna riksdagens stöd för. Vi kommer att fortsätta att arbeta för det här i riksdagen och på andra håll i landet.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till de reservationer som folkpartiet ställt sig bakom och i övrigt till utskottets yrkande.

Anf. 35 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Det kom en opinionsundersökning. I den hade man ställt frågan till svenska föräldrar och även till andra grupper: Vad föredrar ni när det gäller en utbyggnad av familjepolitiken, en vårdnadsersättning eller en ensidig satsning på kommunal barnomsorg? Svaret kom klart och entydigt: 59 % ville ha en vårdnadsersättning. 34 % ansåg att man enbart skulle satsa på den kommunala barnomsorgen.

Det kom ytterligare en opinionsundersökning. Där ställdes frågan: Tycker ni att man skall sänka skatten för barnfamiljerna, eller skall man öka barnbidragen? Även här gav svaren ett entydigt och klart majoritetsutslag. 59 % ansåg att skatt efter försörjningsbörda var bättre. Endast 27 % tyckte att man skulle satsa på barnbidragen.

Fru talman! Det kom en proposition om nya statsbidragsregler för barnomsorgen. I den propositionen säger departementschefen bl. a. att daghemmen inte skall få några statsbidrag om de inte håller öppet minst åtta timmar om dagen. Utskottsmajoriteten har nu anslutit sig till det förslaget. Det visar att den socialdemokratiska familjepolitiken är i otakt med tiden. Det framgår inte minst av de två undersökningar som jag har refererat till. Det är ingalunda något nytt. Vi har tidigare haft liknande opinionsmätningar som gett samma utslag: Människorna vill ha en ökad frihet, en ökad valfrihet för familjen. Man vill ge familjen ett större ansvar. Man vill starkare markera föräldrarnas ställning i relation till politisk styrning. Socialdemokraterna går motsatt väg. De drar åt ytterligare ett snäpp på den politiska grimman runt halsen på barnfamiljerna, i stället för att gå den väg som majoriteten av föräldrarna föredrar.

Hur slår nu bestämmelsen om att daghem skall hålla öppet minst åtta timmar om dagen mot den kommunala och den alternativa barnomsorgen? Man säger: Ni måste ha öppet åtta timmar om dagen, annars blir det inget statsbidrag.

Låt mig ta Rudboda Montessoriförskola på Lidingö som exempel. Det är en skola som har verkat i ungefär 15 år och som har utvecklats i takt med strömningarna i tiden. Där finns 32 barn. Föräldrarna gör en mycket berömvärd insats när det gäller att driva denna verksamhet tillsammans med lärarna utifrån Montessoripedagogiken. Vid årsskiftet 1986-87, således helt nyligen, sade kommunen: Om ni inte ökar öppettiden till fem timmar per dag får ni inget statsbidrag. Vi kan inte ta med er i barnomsorgsplanen. Man gjorde så. Förskolan ökade öppettiden från fyra till fem timmar per dag för några månader sedan.

Sedan kom en proposition där man säger: Om ni inte ökar öppettiden från fem till åtta timmar om dagen, får ni inget statsbidrag. Vad kommer detta att innebära? Det kommer att innebära oerhörda påfrestningar för Rudboda Montessoriförskola på Lidingö. Man har helt nyligen byggt om lokalerna för 250 000 kr. Man vet att man får brist på förskollärare om man skall uppfylla dessa bestämmelser om timantal. Till på köpet kommer denna ändring i statsbidragsbestämmelserna att genomföras tidsmässigt så att det kan skapa ytterligare problem.

Nu säger vissa att man nog tvingas lägga ner Rudboda Montessoriförskola på Lidingö. Varför? Jo, därför att det kom en proposition från den

socialdemokratiska regeringen, en proposition som går stick i stäv mot vad många menar vara riktigt i ett sådant här sammanhang. Det är mycket allvarligt att man lägger förslag som slår på detta vis.

Fru talman! Från moderata samlingspartiets sida har vi under lång tid krävt en familjepolitik som är bättre anpassad till föräldrarnas önskemål. Vem får nu betala för en familjepolitik som inte är anpassad till dessa önskemål? Jo, det får givetvis de göra som inte kan utnyttja dagens system med bidrag och stöd utifrån de egna önskemålen. Från moderat sida menar vi att man måste bygga upp familjepolitiken utifrån en helhetssyn. Vi måste t. o. m. gå så långt att vi gör justeringar i svensk lagstiftning och starkare garanterar rätten för föräldrarna att själva bestämma över sin tillvaro när det gäller att ta ställning i olika situationer. Vi menar att sociallagstiftningen måste anpassas efter dessa önskemål i större utsträckning än vad som i dag sker.

Vi måste få ett skattesystem som tar hänsyn till försörjningsbördan. Har man många barn, skall man också få en lägre skatt. En vårdnadsersättning är egentligen nödvändig för att ge rättvisa och valfrihet när det gäller möjligheten till alternativa barnomsorgsformer. Ann-Cathrine Haglund kommer ytterligare att belysa barnomsorgsfrågorna i ett senare inlägg.

Vi har också sagt att om man har så låg inkomst att man inte kan betala skatt, om man önskar få nedsatt skatt därför att man har nedsatt skatteförmåga, skall den möjligheten ges. Även socialtjänstlagen måste anpassas så att det skall vara möjligt att få bistånd om man själv vill ta hand om sina barn och familjen inte kan leva på en inkomst.

Fru talman! Detta innebär inte en försämring för de barnfamiljer där båda föräldrarna vill förvärvsarbeta och där man anser att den kommunala barnomsorgen är bra för föräldrarna och barnen. Om vi skapar en ökad valfrihet i familjepolitiken skapar det ökade förutsättningar också för dem som vill ha kommunal barnomsorg att få del av denna.

Fru talman! Från moderat sida ser vi det som mycket angeläget att vi inom en snar framtid får en ändrad inriktning när det gäller familjepolitiken, en inriktning som innebär ökad valfrihet och större möjlighet för föräldrarna att själva välja livsmiljö, livsstil och livsinnehåll för sig själva och sina barn.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 5, 6 och 7 som är fogade till betänkande 34.

Anf. 36 ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! Jag kommer i mitt anförande att framför allt beröra de frågor som behandlas i socialutskottets betänkande 34. Rosa Östh kommer senare i debatten att ta upp statsbidraget till barnomsorgen och de reservationer som vi står bakom som är knutna till socialutskottets betänkande 35.

Återigen är det dags för vår årligen återkommande genomlysning av familjepolitiken. Vi tar på samma sätt regelbundet upp andra områden inom politiken och granskar dem. Även om de olika områden som politiken berör är sammanvävda och hopkopplade, är det många med mig som ändå har en stark känsla av att den politik som på ett centralt och direkt sätt berör och påverkar familjens, barnens och hemmens liv vidrör själva hjärtpunkten i samhällskroppen. Därför är debatten här i riksdagen en viktig återspeglning av den ständigt och intensivt pågående debatten i samhället om familjens

förhållanden, såväl sociala som ekonomiska.

Det finns många tänkbara orsaker till detta. En orsak är att det stora flertalet har en relation till minst en familj. En annan är att i ett klimat som är präglad av teknik och ekonomi riskerar arbetet i hemmet med barnen att reduceras i betydelse. En tredje grund till att denna debatt pågår är nog den instinktiva känslan av att familjen är ett ömtåligt men outhärligt socialt fundament, som samhället inte i längden klarar sig utan. Den insikten har haft svårt att göra sig gällande gentemot världsförbättrare av olika schatteringar, som under decennier funktionalistiskt och rationellt reducerade familjens betydelse eller rent av försökte avskaffa den.

Här har skett en tillnyktring och besinning som lett till insikten att det är lätt att riva ner men svårt att bygga upp och att det som är behäftat med svagheter och brister, t. ex. familjelivet eller föräldrars kunskap i barnpsykologi, ändå har ett värde.

Ännu en anledning till att familjens roll i samhället ständigt är på tapeten är att det inte räcker med att anslå statliga och kommunala medel – trots att så mycket medel anslås är detta inte nog. Felet är inte främst att barnomsorgen inte byggs ut till hundra procent, inte heller att pengarna – dessa miljarder – är så upprörande orättvist fördelade, både regionalpolitiskt ut över landet och socialt. Felet är inte heller att pengarna i Sverige tycks vara så ineffektiva jämfört med vad motsvarande summor ger i barnomsorgseffekt i länder som mycket väl går att jämföra med Sverige, t. ex. de nordiska länderna.

Nej, det grundläggande felet, som utsagt eller outsagt ligger bakom mycket av det som sägs i debatten, är ett annat. Det finns en fundamental otillfredsställighet, en brist som inte bara är en brist på pengar. Det är snarare fråga om en felaktig inriktning. Frågan är om inte hela barnomsorgen byggdes upp på andra villkor än barnens. Hade man främst haft barnens bästa i åtanke, då skulle man ha tillgodosett föräldrars, mammors och pappors, naturliga önskan att få mer tid för barnen under barnens förskoleår.

Den erfarenheten börjar nu bli alltmer allmän och utbredd, att de första åren i ett barns liv är dyrbara, ja, ovärderliga för barnen och i nästan lika hög grad för föräldrarna, som vet hur snabbt dessa år försvinner. Men hittills har de åren varit dyrbara också i en annan bemärkelse, nämligen som en följd av det system som har gjort det ekonomiskt omöjligt för många förvärvsarbeteande att förverkliga det som de innerst ville.

Nu finns det opinionsundersökningar som mångfaldigt bekräftar vad vi i centern länge har vetat, nämligen att människor i vårt land inte längre accepterar ett system som i praktiken innebär ett övergrepp mot föräldrars rätt att själva bestämma hur de vill ordna de första åren i sina barns liv. Man kan visserligen säga att var och en har rätt att stanna hemma hos barnen, men alla vet att den ekonomiska situationen är ett effektivt hinder mot att den valfriheten skulle kunna förverkligas. Den nuvarande utformningen av barnomsorgen lider alltså av en grundläggande, katastrofal konstruktionsmiss.

Det är detta som gör att det socialdemokratiska löftet om full behovstäckning av barnomsorgen är och förblir en halvmesyr. Det måste, för att tillfredsställa de krav på valfrihet som en modern välfärdsstat måste tillgodose, ha en komplettering. Det är inte fråga om vilken valfrihet som

helst, utan här gäller det ett centralt livsområde där det är ett allvarligt övergrepp att förhindra eller försvåra för människor att utforma sina egna och familjens liv.

Det sedan länge pågående socialdemokratiska motståndet mot en vårdnadsersättning, som vi har kämpat för så länge och som tillgodoser människors önskan i det här avseendet, är inget annat än en inskränkning i denna valfrihet. Det är allvarligt. Vilka motiven än har varit – och de har ofta varit dunkelt tänkta och dunkelt utsagda – måste detta system upphöra. Det är dags att åter upptäcka att föräldrarna finns, att de utgör en latent resurs, vars utnyttjande innebär både arbete, glädje och ansvar.

Att samhället inte klarar sig utan att den resursen utnyttjas till fullo står väl numera klart. Föräldrar kan inte ersättas av aldrig så många socialarbetare eller poliser. Föräldrar måste åter få bli föräldrar. Samhället måste stödja och uppmuntra föräldrarna i deras uppfostrarinsats. Det är ett arbete nog så viktigt som något annat. Det måste få ta tid, och uppgiften slutar inte i och med att barnen kommer i skolåldern. All erfarenhet bekräftar också att kontakter med hemmet från skolan i för eleven brydsamma situationer oftast är positiva kontakter. En förväntan på föräldrarnas ansvar väcker detta ansvar. Det är inte bara tillfället som gör tjuven, utan också förväntan om ansvar gör föräldrarollen med allt vad den innebär. Här finns en stor, slumrande resurs, som inte alls är tillräckligt utnyttjad.

Länge var det ju experter – och de verkade genom samhällets institutioner – som ansågs sitta inne med kunskapen om barn och ungdomar. Familjens och föräldrarnas roll reducerades, och man drog lätt slutsatsen att det var samhället som stod för fostran. Och om familjen ansågs behövas i allt lägre grad, då var det kanske ingen större olycka om den helt upplöstes. Eftersom familjeinstitutionen är lika ömtålig som den är nödvändig, lider avsaknaden av motiv för dess existens till att den inte får något stöd.

Centern har länge arbetat för att familjepolitiken skall få en central plats i samhället. Därför har vi noterat med tillfredsställelse att vissa av våra krav har fått majoritet under senare år. En hel del av dessa krav har det rätt borgerlig enighet om: ökade barnbidrag, flerbarnsstöd, lagstadgad rätt till sex timmars arbetsdag för småbarnföräldrar, ATP-poäng för vård av små barn, tre månaders föräldraledighet enligt vårdnadsersättningens principer och statsbidrag till alternativa barnomsorgsformer, t. ex. till föräldrakoooperativ, också till dem med kristen inriktning.

Denna rad av initiativ har i många fall häftigt bekämpats av socialdemokraterna för att efter hand accepteras och t. o. m. tjäna som en fjäder i hatten, som t. ex. när det gäller flerbarnsstödet. Men det är lånta fjädrar. Vi lånar gärna bort dem, men vi förbehåller oss förstfödslovet.

Det är alltså ganska många centerkrav som har gått igenom. Kampen har inte varit förgäves eller hopplös. Erfarenheten har visat oss att en god idé har sin inkubationstid och att tiden mognar fram mot ett accepterande.

Erfarenheten säger oss också att tiden börjar mogna för ett införande av en vårdnadsersättning. Det är i varje fall vår förhoppning, och vi vet att det är mångas förhoppning.

Det skulle innebära ett trendbrott, en riktningförändring, en nyansats som ett komplement till barnomsorgen. Det skulle vara ett tidens tecken,

som skulle uppfattas positivt därför att detta är ett viktigt inslag i familjepolitiken. Det skulle fungera som en signal med innebörden att barn måste få ta tid och plats – en nyttig påminnelse om att uppgiften att sätta barn till världen och fostra dem är en uppgift så god som någon annan.

Så länge som en vårdnadsersättning inte är allmänt genomförd, är det ganska naturligt att den frågan kommer upp ute i kommunerna, och detta bör enligt vår uppfattning också göras möjligt.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer i socialutskottets betänkande 34 där centerns representanter i utskottet återfinns och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 37 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Barn som från tidig ålder fått vara på dagis klarar sig bättre när de börjar skolan än barn som haft andra former av barnomsorg. De barn som har placerats på dagis redan under sitt första levnadsår klarar sig bäst av alla barn i skolan. Detta gäller oberoende av barnens sociala bakgrund. Detta entydiga resultat har en omfattande tioårig studie, det s. k. FAST-projektet, visat. Alla politiker som säger sig värna om jämlikhet och lika möjlighet till utveckling borde se till att alla barn får denna unika och riktiga start i livet. Men så sker inte. Fortfarande, efter 20–30 års debatt om barnomsorgens fördelar står de flesta barn utanför denna utmärkta form av barnomsorg, som är ett komplement till hemmet. Fortfarande struntar man i barns behov. Fortfarande är det ekonomin och arbetsmarknadens behov och ibland, för all del, också kvinnornas behov som styr utbyggnaden av barnomsorgen. Därför går den med snigelfart. Barnen har svårt att göra sig gällande i vårt samhälle. Tyvärr lär väl inte heller FAST-projektets utmärkta resultat påskynda utbyggnaden av barnomsorgen.

Vpk menar, och har under alla de år som denna fråga varit aktuell menat, att alla barn t. o. m. 12-årsåldern borde ha rätt till en plats på dagis eller fritids, just därför att denna barnomsorg är så utvecklande och positiv för barnen. Kan den allmänna barnomsorgen dessutom motverka de sociala och ekonomiska skillnader som finns mellan barn som kommer från olika samhällsklasser, så är det ett ytterligare bevis på barnomsorgens betydelse och ett ytterligare skäl att bygga ut den.

Men barnomsorgen byggs inte ut som den behöver byggas ut för att täcka alla barns behov. Köerna är fortfarande årslånga på många håll i landet. Det dolda behovet är fortfarande stort.

I en nyutkommen skrift från TCO, som heter Inga-fler om eller men – för dem som vill läsa dem visar jag här hur den ser ut – redovisas att det finns 660 000 barn i förskoleåldern. Av dessa stod 56,7 % utanför förskolan, inkl. utanför den öppna förskolan. Bara vart fjärde förskolebarn får i dag plats i daghem – fortfarande efter 20–30 års debatt om detta. Så illa ställt är det i dag. Enligt TCO-rapporten står 375 000 barn utanför förskolan i dag. Biträdande socialministern har uppskattat behovet av nya platser till 225 000. Kommunerna redovisar ett behov av 130 700 nya platser. Vare sig man nu utgår från den ena eller den andra beräkningen är utbyggnadsbehovet ofantligt stort. TCO säger att utbyggnaden bör omfatta mellan 45 000 och 75 000 platser i förskolan varje år fram till 1991, då nämligen regeringen lovat

att alla barn skall få den plats som de vill ha och som de behöver. Vpk föreslår en utbyggnad av 50 000 platser per år i daghem och fritidshem.

När det gäller de större barnen – jag menar då fortfarande ganska små barn, nämligen barn i den yngre skolåldern – är situationen än värre. Av de 653 000 barnen i 7–12-årsåldern hade bara 11 % plats i fritidshem. Det betyder att 89 % stod utanför barnomsorgen. Dessa skrämmande siffror går också att läsa i TCO-skriften. 89 % får med andra ord klara sig själva efter skolan så gott det går – det gäller 8–9-åringarna. Jag tycker att dessa siffror visar på okänslighet inför barns behov. Denna okänslighet finns både i regeringen och riksdagen och ute i kommunerna. Ingen går fri. Det verkar som om alla frånsvar sig det yttersta ansvaret för våra barns väl och ve. I ord kan man säga vackra saker – det har man gjort här tidigare i debatten –, men det är ju faktiskt de konkreta handlingarna som räknas och som syns.

Förvärvsfrekvensen bland kvinnor med barn i förskoleåldern och i den yngre skolåldern ligger på omkring 90 %. Så många kvinnor arbetar i dag ute i arbetslivet. Det finns, om man nu struntar i barnen, vilket man ju gör, ett stort behov att för kvinnornas skulle bygga ut barnomsorgen, så att den räcker. Tyvärr är både barn och kvinnor – det vet vi ju alla – svaga grupper i vårt samhälle. Föräldrar och barn tvingas till att improvisera för att lösa frågan om barnpassning. Det är improvisationer det handlar om, när den kommunala barnomsorgen är så dåligt utbyggd. Det blir ofta dåliga och otrygga lösningar för både barnen och föräldrarna.

Regeringen påstår, och hoppas väl, att barnomsorgen skall vara fullt utbyggd senast 1991. Det är 1987 nu. Hur skall det gå till? Med nuvarande inriktning och utbyggnadsplanering kommer inte denna målsättning att kunna uppnås.

Vpk menar att kommunerna faktiskt måste tvingas att bygga ut barnomsorgen. Det går inte att hoppas på att kommunerna självmant skall lösa denna uppgift. Riksdagen, menar vi, måste redan nu lagstifta i denna fråga. Sedan måste regering och riksdag ta ansvar för att kommunerna skall kunna efterkomma denna lagstiftning genom att anslå de pengar som kommunerna behöver för att kunna lösa barnomsorgsfrågan. Vpk menar att staten på sikt helt skall ta på sig kostnaderna för barnomsorgen och i ett första steg ta över personalkostnaderna.

Vpk har yrkat avslag på regeringens förslag på ett nytt statsbidragssystem. Det gjorde vi därför att vi inte var nöjda med det förslag som regeringen lagt fram. Det är ett snålt statsbidragssystem. Daniel Tarsechys, jag håller med om det. Från vpk:s sida är vi inte nöjda. Vpk har lagt fram förslag som är bättre, både för att trygga en utbyggnad och för att förbättra kvaliteten inom barnomsorgen. Vårt förslag till statsbidragssystem är vida överlägset vad regeringen föreslår. När vi lade fram våra förslag med anledning av den här propositionen sneglade vi varken åt regeringshålet för att socialdemokraterna skulle klara av att få igenom den här propositionen eller åt vilka förslag som skulle komma från det borgerliga hållet. Nu blev det avslagsyrkande också från de borgerliga partierna, men utifrån helt andra motiveringar än vad vpk förde fram i sin motion. Avslagsyrkandena stämde således bara i ord men inte i handling. Under behandlingen i socialutskottet släppte vi vårt avslagsyrkande av två skäl.

Det första skälet var att vi inte kunde gå samman med ett borgerligt avslagsyrkande och släppa fram en borgerlig beställning på ett statsbidragssystem som skulle innebära klara försämringar och öppna för privatisering och vinsttänkande i barnomsorgen. Det borgerliga avslagsyrkandet skulle leda till mycket sämre resultat än det som regeringen har lagt fram i sin proposition.

Barnomsorgen är redan i dag hotad från borgerligt håll. Det gäller därför att hålla emot och trygga barnomsorgen – det har den senaste tidens debatt klart gjort förståeligt.

Det är också så att propositionens förslag till nytt statsbidragssystem är bättre än det som är gällande i dag, men det kunde ha gjorts ännu mycket bättre.

Det andra skälet är att vpk fick igenom klara förbättringar på väsentliga punkter i propositionens förslag. Det gäller bl. a. bättre statsbidrag till nattöppna daghem. Det gäller också frågan taxorna. I dag skiljer det 22 000 kr. per år mellan kommunen med den högsta och kommunen med den lägsta barnomsorgsavgiften. Vi fick också igenom vårt förslag när det gäller fördelningen av pengarna till fortbildningen. Det här är väsentliga förbättringar, som vpk fick igenom tack vare sina diskussioner med socialdemokraterna.

Vpk:s förslag till statsbidrag bygger på andra principer än regeringens. Dels vill vi lagstifta om barnomsorgens utbyggnad, dels vill vi genom generösa statsbidrag stimulera kommunerna både till att bygga ut barnomsorgen och till att förbättra kvaliteten. Vpk föreslår ett bidrag som täcker kommunernas kostnader för personalen, och vi föreslår också ett anordningsbidrag för att se till att det blir fart på utbyggnaden. Som jag tidigare sagt brådskar det i allra högsta grad med utbyggnaden, om målet full behovstäckning skall nås före 1991. Statsbidragen skall vara så utformade att de både gynnar en kraftig kvantitativ utbyggnad och en kvalitativ sådan. Statsbidragen måste vara tillräckligt stora och kopplas ihop med bindande miniminormer för personaltäthet, ytor och barngruppsstorlekar.

Under senare tid har många fula angrepp gjorts mot barnomsorgen. Samhällets barnomsorg är i dag hotad från många håll, och det finns stor anledning att känna oro inför vad som kommer att hända med den i framtiden. Med tanke på den senaste tidens debatt och på de försämringar som rapporterats från skilda delar av landet verkar det som om det numera gäller att försvara den barnomsorg som vi faktiskt har i dag än att utveckla idéerna och framtidsmöjligheterna inom barnomsorgen – så illa ställt är det tyvärr.

För att man skall kunna uppnå en bra och likvärdig kvalitet inom barnomsorgen över hela landet måste bindande normer för personaltäthet, barngruppsstorlek och yta fastställas. Vad som framför allt är viktigt för kvaliteten är en väl tilltagen personaldimensionering, en god personaltäthet.

Behovet av att utbilda personal hänger givetvis samman med barnomsorgens utbyggnad och med vilken personaltäthet man bestämmer sig för. Utbyggnaden av barnomsorgen är beroende av tillgången på utbildad förskolpersonal. Socialstyrelsen har gjort beräkningar – nu lutar jag mig alltså inte längre mot TCO – som visar på ett behov av ytterligare 21 000

förskollärare och 15 000 barnskötare fram till år 1991, det magiska årtalet då barnomsorgen skall vara fullt utbyggd. Totalt behöver det alltså utbildas 36 000 för att man skall klara utbyggnaden och kvaliteten inom barnomsorgen. Detta skall jämföras med att det i dag utbildas 3 000 förskollärare och 2 000 barnskötare per år. Det finns alltså en mycket stor skillnad mellan utbildningen och behovet av utbildad personal. Det är inte bara på en punkt – utbyggnaden av barnomsorgen – som regeringens förslag till full behovstäckning riskerar att resultera i kaos, utan också på denna punkt – behovet av personal som är utbildad.

Dessutom är det så att eftersom situationen inom barnomsorgen är så kaotisk på inte alla men tillräckligt många håll, orkar personalen inte arbeta kvar inom barnomsorgen utan säger upp sig. Många slutar för gott och kommer aldrig tillbaka till barnomsorgen. Personalbrist, vikariebrist och överinskrivning av barn är några av förklaringarna till att personalen inte orkar arbeta kvar. 25 % – en fjärdedel – slutar inom en femårsperiod. Detta är en katastrof i sig.

Jag skulle vilja att ni socialdemokrater, som ändå har ansvaret för barnomsorgen, svarar mig hur ni skall klara av barnomsorgens utbyggnad och dess kvalitet. När ni nu hör dessa siffror – att bara 25 % av förskolebarnen får plats på dagis när det är tre år kvar till full behovstäckning, att 25 % av personalen slutar inom en femårsperiod och att det behöver utbildas 36 000 personer för daghemmens behov före 1991 – hur har ni tänkt er att allt detta skall gå till, hur skall löftet om full behovstäckning kunna införas när verkligheten uppvisar dessa siffror?

Jag yrkar bifall till de vpk-reservationer som fogats till betänkandet 35.

Anf. 38 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Fru talman! I ord kan man säga vackra saker, men det är de konkreta handlingarna som räknas, sa Inga Lantz.

Jag hade väntat mig att Inga Lantz då skulle förklara för invånarna i vår gemensamma valkrets varför vpk vill dra tillbaka 80 milj. kr. för barnomsorgen i Stockholms län. Det har hon ännu inte gjort.

I stället ägnar sig Inga Lantz åt att försöka förklara varför vpk har svängt 180 grader från den motion man väckte i våras. Man yrkade då avslag på det nya statsbidragssystemet; nu yrkar man i stället bifall till det.

Den förklaring vi fick höra tyder på att det finns två skäl. Först och främst ville man inte släppa fram en borgerlig beställning på ett statsbidragssystem. Det skälet håller inte, Inga Lantz. Det hade inte alls blivit en sådan beställning om Inga Lantz hade hållit fast vid sin partimotion. Däremot hade det blivit avslag på det nya statsbidragssystemet.

Det andra skälet som Inga Lantz anför till att vpk har bytt fot är att man har fått igenom vissa förbättringar i statsbidragssystemet. För det första har det blivit litet mera pengar till de nattöppna daghemmen. Men därigenom ökar snedvridningen och det blir ännu mera oförmånligt för kommunerna att satsa på barnomsorg i hemmiljö. För det andra har man fått igenom en begäran att regeringen skall ta upp samtal med Kommunförbundet om en utjämning av taxorna – inte en sänkning utan en utjämning. Tanken är väl att taxorna i de kommuner där de är låga skall höjas och att de skall sänkas i de kommuner

där de nu är höga. För det tredje har man slutligen fått igenom det märkvärdiga system för fördelning av pengar till utbildningen som innebär att massor av pengar kommer att stå till förfogande för dagmammorna i Stockholms kommun för utbildning, medan det däremot för dagmammorna i de kommuner på landet där det finns mycket få daghem nästan ingenting kommer att stå till förfogande.

Detta egendomliga, orättvisa och sneda system har vpk fått igenom genom att svänga på klacken i fråga om det nya systemet för statsbidraget till barnomsorgen.

Anf. 39 ULLA TILLANDER (c) replik:

Fru talman! Vpk säger nej till alla alternativ. Den enda möjlighet som vpk har att erbjuda småbarnsföräldrar är kollektiv barnomsorg – och den skall också vara obligatorisk.

Inga Lantz brukar i andra sammanhang värna om ensamstående föräldrar. Men vi kan återigen konstatera, att vpk inte har något att erbjuda dem som av olika skäl vill förkorta sin arbetsdag för att orka med att vara föräldrar. Så är det med talet om att det är det konkreta handlandet som märks och talet om stöd till svaga grupper.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 40 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Vi har dragit tillbaka vårt krav på avslag på propositionen därför att vi omöjligen kan förena oss med de borgerliga partierna i den här frågan. Om man studerar reservation 1 och reservation 4 finner man att det är alldeles uppenbart vad som driver de borgerliga partierna till ett avslagsyrkande.

Vi yrkade avslag därför att vi tyckte att regeringens förslag var dåligt och därför att vi hade andra bättre alternativ. Men vi kan inte ställa oss bakom det angrepp på barnomsorgen som de borgerliga partierna står för. De borgerliga partierna vill inte alls ha någon utbyggnad av bra offentlig barnomsorg – det kan man också läsa sig till av reservationerna som har framlagts med yrkande om avslag – utan de vill satsa på en privatisering av barnomsorgen, en privatisering som självfallet skulle betyda en utarmning av de kommunala daghemmen och fritidshemmen. Så enkelt är det.

Regeringens förslag till nytt statsbidrag är inte bra, men det är bättre än de borgerligas. De borgerliga är en stor fara för hela barnomsorgens framtid. Dessutom är regeringens förslag till nytt statsbidrag bättre än det system som finns i dag – men det förslag till statsbidragssystem som vpk har lagt fram skulle innebära både krav på kommunerna och stimulans till kommunerna att våga satsa på en fullt utbyggd och kvalitativt bra barnomsorg.

Inget annat parti vågar ställa de höga krav på statsbidragssystem som vi ställer. Vi vill ha ett statsbidragssystem som täcker personalkostnaderna och 75 % av driftkostnaderna. Inget annat parti vågar ställa så höga krav. De andra partierna är snåla mot kommunerna men vill uppmuntra till privatisering och vinsttänkande inom barnomsorgen. Det kan vpk aldrig gå med på.

Det borde inte förvåna de borgerliga partierna efter många års diskussioner i den här frågan och debatter i kammaren.

Jag tycker egentligen att ni inte borde vara så förvånade som ni är, Daniel Tarschys och andra, över att vi har släppt avslagsyrkandet när vi på väsentliga punkter har fått igenom de krav vi hade ställt i vår motion. Jag tycker inte det är någon 180-gradig svängning utan en ganska logisk utveckling!

Anf. 41 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! När vpk i våras hade att ta ställning till propositionen var frågan: Var det nya systemet bättre eller sämre än det nu gällande? Det var då som vpk yrkade avslag på förslaget till nytt system. Då fanns inga borgerliga förslag i luften som ni behövde bekymra er om, utan frågan var mycket enkel: Är det nya systemet bättre eller sämre än det gällande? Då sade vpk: Det föreslagna nya systemet är sämre än det nu gällande. Vi yrkar avslag på förslaget. – Det är på denna punkt som vpk obestriddligen har svängt 180 grader.

Nu säger Inga Lantz flera gånger, att det nya systemet är bättre än det nu gällande. Här har skett en förändring. Det går inte att prata bort den saken genom att måla ut de borgerliga förslagen som förfärliga. Det är inte det saken gäller utan frågan är: Är det föreslagna nya systemet bättre än det gamla? – På den punkten finns två uppfattningar hos vpk, som skiljer sig åt som natt och dag.

Jag är inte heller särskilt imponerad av de eftergifter som Inga Lantz har fått igenom. De gör det nya föreslagna systemet ännu något sämre än det ursprungliga förslaget. Detta innebär att man prioriterar institutionella lösningar vad gäller nattomsorg ännu mer, spärrar av möjligheten till barnomsorg i hemmen. Det sägs att taxorna skall utjämnats. Det blir höjningar i de kommuner där det är låga taxor, sänkningar i kommuner där det är höga taxor. Era förslag innehåller slutligen den mystiska och överraskande idén att kommunala dagmammor i Stockholm har behov av väldigt mycket mer fortbildning än kommunala dagmammor i Bromölla, en tanke som jag gärna vid något tillfälle skulle vilja höra Inga Lantz försvara.

Anf. 42 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Vi vet vad de borgerliga partierna vill med barnomsorgen. Vi vet att det är de som angriper den utveckling som skulle ha kunnat bli positiv. De borgerliga faller barnomsorgen i ryggen med privatiseringstänkande och vinsttänkande. Vi vet vad ni vill och var ni står.

Sedan några ord om taxorna. Det är mycket viktigt att man utjämnar taxorna, så att det blir likvärdigt i olika kommuner. Det kan inte vara riktigt att det skall skilja 22 000 kr. per år mellan den dyraste och den billigaste kommunen! Det är väl på tiden att man börjar ta tag i frågan om barnomsorgstaxorna.

Jag vet inte om jag yttrat mig om det tidigare i debatten, men jag vill betona att de förslag som finns i propositionen innebär ett system som är bättre än det som finns i dag. Det är däremot inte bättre än det förslag som vpk för fram nu och har fört fram under många år. Det innebär att riksdag och regering tar

på sig kostnaderna för barnomsorgen och som ett första steg tar på sig hela personalkostnaden.

Det är konkreta förslag! Andra konkreta förslag som vi för fram är förslag om utbyggnad. Det förslaget har vi fört fram under de 15 år som jag har funnits i kammaren. Vi har fört fram krav på mycket stora utbyggnader per år. Hade riksdagen följt de förslagen, som vi har lagt fram sedan många år tillbaka, hade vi inte varit i den katastrofsituation som vi i dag är i. Nu står nära 375 000 barn utanför barnomsorgen, endast 25 % får plats på dagis – trots 20–30 års debatt om barnomsorgen och trots alla rapporter, som har lovprisat den kollektiva kommunala barnomsorgen. Men de borgerliga har inte ställt upp på någon sådan utbyggnad.

Anf. 43 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall behandla det ekonomiska stödet. Därför vill jag genast säga till utskottets ordförande, Daniel Tarschys, att jag inte kommer att svara på de frågor som han har ställt – men jag tackar för uppmärksamheten. De frågorna kommer att besvaras framför allt av Anita Persson, som har ansvaret för dem i vår utskottsgrupp under den här debatten.

Vi ser nu att de borgerliga ledamöterna i socialutskottet har valt, för vilken gång i ordningen vet jag inte, att i en gemensam reservation tala om hur de vill ha det med det ekonomiska stödet till barnfamiljerna. I de sex punkter som ni har skrivit ner finns det mycket som jag kan instämma i, t. ex. att föräldrar bär huvudansvaret för barnen, att familjen är basen för barnens uppfostran, att familjepolitik syftar till att ge barnen en trygg uppväxt, att man vill öka valfriheten och främja jämställdheten, att större rättvisa måste uppnås mellan familjer med barn och familjer utan barn och att särskild hänsyn skall tas till flerbarnsfamiljernas situation.

Men det slutar, herr talman, i något som väl skall vara ett crescendo, som lyder: "Vårdnadsersättning i någon form". Detta är de borgerliga överens om. Jag tycker att det närmast låter som ett västgötaklimax.

År 1982 – efter sex års borgerligt regerande – konstaterade en majoritet i socialutskottet att barnfamiljernas ekonomiska situation hade blivit utomordentligt svår efter en tid med sjunkande reallöner. Vi vet att det rörde sig om ungefär en månadslön för en industriarbetare. Det var dessutom stigande priser och hyror. Utskottet anförde, att detta hårdast hade drabbat familjer med låga inkomster och flera barn. Det var vidare brist på arbetstillfällen för många, och de som bara hade en förvärvsinkomst hade fått det allra svårast att förstärka familjeinkomsten. Det var framför allt brist på barnomsorgsplatser. Vi begärde då hos regeringen att olika aktuella förslag skulle samordnas så att de samlade åtgärderna åstadkom en ekonomisk utjämning, dels mellan olika typer av barnfamiljer, dels mellan barnfamiljer och andra i samhället. Så långt utskottsmajoriteten hösten 1982.

Regeringen och riksdagsmajoriteten har sedan dess både höjt barnbidragen i två omgångar och nästan fördubblat dem under dessa fem år och dessutom fastlagt att barnomsorgen skall vara utbyggd till full behovstäckning fram till 1991. Det har tidigare sagts mycket om detta. Där hade vi socialdemokrater folkpartiet och vpk med oss men inte de andra partierna.

I detta utskottsbetänkande understryker utskottsmajoriteten än en gång

att olika åtgärder skall komplettera varandra så att de sammantaget leder till en rättvis fördelning av samhällets stöd och därmed en utjämning mellan barnfamiljer och icke barnfamiljer samt mellan olika inkomstskikt. Vi säger vidare att det är viktigt – och här går jag in på socialförsäkringsutskottets område – att en utbyggnad av föräldraförsäkringen sker med en inbyggd garantinivå.

Målet bör vara en stegvis utbyggnad av föräldraförsäkringen fram till 1991 för familjer med barn upp till ett och ett halvt år med full föräldrapenning, där det också finns en möjlighet inbyggd att utsträcka föräldraförsäkringen i tiden – en möjlighet som redan nu finns – men med ett mindre belopp. När systemet är utbyggt kan det bli så att man tar ut föräldraförsäkringen i ett år med full behovstäckning och lägger ut resten under två år, dvs. upp till tre år. Det skall självfallet finnas valfrihet, precis som nu, men under längre tid.

Jag återgår till frågan om vårdnadsersättning i någon form. Hur ser den ut? Ja, därom ger tre borgerliga reservationer besked, vilka som vanligt spretar åt olika håll.

Jag har nu, herr talman, läst i tidningarna att centerpartiets ledare Olof Johansson vill ha en folkomröstning om vårdnadsersättningen. Han är tydligen inspirerad av opinionsundersökningar, som det har talats om tidigare. Jag har sagt, att som man ropar i skogen får man svar. Opinionsundersökningar har dessutom det gemensamt med folkomröstningar att en fråga rycks ut och ställs alldeles ensam. Familjepolitik är faktiskt en väv med många trådar; familjerna lever inte ensamma i samhället utan är en del av samhället.

Låt mig ta upp frågan om en eventuell folkomröstning om vårdnadsersättning. Det måste därvid klargöras hur många röstsedlar som skall användas. Det kan inte vara så enkelt att svenska folket inbjuds att rösta ja eller nej till "vårdnadsersättning i någon form", utan det måste göras en precisering. Det finns också ett underlag för det.

Röstsedel 1 skulle kunna gälla ett obeskattat vårdnadsbidrag på 12 000 kr. mellan ett och tre år – det är som bekant 33 kr. om dagen. Inom parentes borde det stå att det betyder minskat statsbidrag till barnomsorgen och höjda barnomsorgsavgifter för familjerna. Ingen förbättring av barnbidragen är att vänta. Detta är alltså moderaternas förslag.

Röstsedel 2 skulle kunna tillägnas folkpartiet och avse förslaget om skattefritt vårdnadsbidrag upp till sex år på 4 080 kr. för föreskolebarn, dvs. 11 kr. om dagen. Inom parentes borde tilläggas att det är kombinerat med ett förhöjt barnbidrag från i dag 5 820 till 8 000 kr. per barn plus flerbarnstillägget i vanlig ordning. Det är alltså inte fråga om några stora summor.

Röstsedel 3 skulle kunna uppta centerpartiets förslag – upphovsmännen med förstfödslorätt i frågan. Det gäller beskattad vårdnadsersättning per familj med barn upp till tre år med basbeloppet plus 100 kr. – som bekant 66 kr. om dagen. Inom parentes får nog det aktuella basbeloppet anges, så att människor vet vad de röstar på.

Jag vet inte om kds skall räknas till riksdagspartierna, men det partiet borde också ha en röstsedel – tycker inte Alf Svensson att det vore på sin plats? Den skulle gälla vårdlönen för familjer med barn i förskoleåldern, beskattad med 10 % av basbeloppet för första barnet och 5 % för andra och

följande barn. Inom parentes bör de aktuella beloppen anges, så att folk vet vad det är fråga om.

Sedan skulle också vi socialdemokrater vara med i folkomröstningen, och vårt förslag kan upptas på röstsedel 5: Föräldraförsäkringen utbyggd upp till 18 månader med inbyggt garantibelopp fram till 1991, med möjligheter att reducera föräldraförsäkringen, som i gengäld sträcks ut i tiden, t. ex. till dess att barnet är tre år.

Jag vet inte vad man skall göra med miljöpartiet, om det skall stå utanför riksdagspartierna, men det bör också ha en röstsedel, möjligen en piratröstsedel, där man talar om vad man vill.

Ja, herr talman, så måste det i vanlig ordning anslås pengar till dessa linjer och tillsättas generaler – förslagen får ju inte framstå som partiförslag. Var hämtas då dessa generaler? Jag kan tänka mig att en general får tas från LRF, moderaterna får väl ta sin från näringslivet, folkpartiet som ju tycker om AB Praktikertjänst får väl ta sin där, kds får väl söka sin hos Dagen, och vi socialdemokrater får väl ta någon från förslagsvis LO eller TCO. De gröna kan ju ta Gahrton till general.

Så går vi till folkomröstning och får sedan avläsa resultatet. Jag kan tänka mig hur procentsiffrorna skulle se ut.

Eftersom folkomröstningar är rådgivande – det måste man utgå från – kommer denna fråga tillbaka till riksdagen, och vad gör vi då, herr talman? Regeringen får lägga fram nya förslag, och nya motioner kommer att väckas. Jag förmodar att allt slutar ungefär där vi började – där vi är i dag.

Jag har tagit upp detta dels för att visa att det finns vissa svårigheter med en folkomröstning – om förslaget nu var allvarligt menat, vilket man inte vet – dels för att påpeka att det finns flera borgerliga förslag och, vilket jag vill understryka, intressen. Man kan avläsa att det går en gränslinje mellan folkpartiet å ena sidan och moderaterna och centerpartiet å andra sidan.

Låt mig ta upp en annan sak som Daniel Tarschys berörde. Folkpartiet har talat mycket om marginaleffekterna. Det betyder, såvitt jag förstår och enligt det Daniel Tarschys säger, att om en av makarna går ut i förvärvslivet riskerar de att förlora – marginaleffekterna är sådana. Folkpartiet vill därför ha enhetstaxa inom barnomsorgen. Det skall inte vara några behovsprövade bostadsbidrag. Över huvud taget skall allt vara generellt och inte ekonomiskt provat.

Men om jag har förstått detta riktigt rätt strider det mot de andras förslag. Där sägs det att samhället ställer upp och att människor tjänar så mycket på att gå ut i förvärsarbete. Därför vill man ha vårdnadsersättning för dem som är hemma, så att de kan förbli hemma. Jag kan inte få detta att riktigt gå ihop. Förslagen måste strida mot varandra.

Herr talman! Vad innebär i själva verket jämställdhet mellan kvinnor och män för folkpartiet å ena sidan och för moderata samlingspartiet och centerpartiet å den andra sidan? Är det bra eller är det dåligt att kvinnor förvärsarbetar i så hög grad som de gör här i Sverige? Är det bra får vi underlätta för kvinnorna att förvärsarbete, är det dåligt gör vi tvärtom och motarbetar utvecklingen genom att göra det svårare för kvinnor att gå ut i förvärvslivet. Vad innebär valfrihet? Vi socialdemokrater ställer självklart upp på valfrihet. Men en betydelsefull valfrihet innebär att man bygger ut

daghemmen till full behovstäckning. Denna fråga kommer att tas upp senare, jag vill bara peka på att det finns otvetydig statistik på och undersökningar som visar att det är långa köer av väntande till daghemsplatserna.

Jag har tidigare nämnt att vi önskar en utbyggnad av föräldraförsäkringen, kanske i etapper fram till 1991. Jag tror också personligen att det är nödvändigt att höja garantibidraget inom denna försäkring. Det gör jag av den enkla anledningen att det finns unga mödrar som inte har kommit ut i förvärvslivet, eller sådana som inte har något jobb att falla tillbaka på då det gäller ersättningen. Om man är hemma måste man kunna leva på det försäkringsbelopp som utfaller. Det är så vitt jag förstår endast föräldraförsäkringen som klarar det kravet. Vårdnadsersättningarna är ju bara smulor som man delar ut, och det är svårt att veta vad de egentligen innebär för den enskilde.

Det är viktigt att vi har ett bostadsbidrag som garanterar en bra bostad åt barnfamiljerna och som även ger dem ekonomiska möjligheter att betala hyran. Jag menar också att det är en sten i byggnaden då man vill uppnå en utjämning mellan inkomstskikten.

Jag skulle till slut vilja säga att när Kvinnoförbundet, SSU, broderskapsrörelsen och Unga Örnar i tidigt 70-tal uppvaktade sin egen regering om sex timmars arbetsdag, som också är en mycket viktig fråga för familjens välbefinnande, gjorde vi det framför allt med utgångspunkt i barnens och familjens behov. Det var för dem vi talade. Det finns starka krafter som t. ex. vill ha längre semester eller dra ihop arbetstiden under veckan för att få längre sammanhängande ledigheter. Men för att familjen skall må bra bör arbetstiden minska. Det är också någonting som sår framgång, och som vi har att arbeta med under de år som ligger framför oss. Det hjälper oss till större jämställdhet, eftersom det då är lättare för båda föräldrarna att arbeta.

Herr talman! Min taletid har snart gått ut. Jag vill bara understryka att mycket har gjorts när det gäller det ekonomiska stödet och hjälpen till familjen att kunna klara sig i industrisamhället, som har helt andra krav än det gamla bondesamhället. Men vi har en bra bit att gå tills vi får en familjepolitik som kan hjälpa familjen att leva i det moderna samhälle vi har. Vi har satt ett ambitiöst mål till 1991 och, som många har sagt tidigare, det är så ambitiöst att vi inte vet riktigt hur vi skall klara det. Det är fråga om stora ekonomiska åtaganden.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till hemställan i socialutskottets betänkande 34 och avslag på reservationerna.

Anf. 44 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att Evert Svensson möter den klara viljeyttring som en majoritet av familjerna har avgett, att det är en vårdnadsersättning man hellre vill ha än en ensidig utbyggnad av barnomsorgen, med att säga: Som man ropar i skogen får man svar. Det är den enda kommentar Evert Svensson har till denna klara viljeyttring. Evert Svensson vågar inte ens ropa.

När socialstyrelsen gjorde efterfrågeundersökningen rörande föräldrarnas och familjernas syn på barnomsorgen och dess inriktning hade man inte ens vårdnadsersättningen med som ett alternativ. Man vågade inte ropa i skogen.

Ändå står Evert Svensson och säger: Visst kan vi skriva under på att föräldrarna har huvudansvaret, visst kan vi skriva under på valfrihet, på rättvisa och allt det som står i den borgerliga reservationen. Men ni gör ju ingenting för att verkligen skapa den rättvisa och den valfrihet som vi hänvisar till i reservationen. Varför skulle vi annars behöva skriva en reservation?

Sedan försöker Evert Svensson göra sig lustig genom att skissera olika alternativ i en folkomröstning. Den enda kommentaren jag vill göra till detta är att Evert Svensson inte är särskilt skicklig på att ställa frågor i en folkomröstning.

Vad är i dagens läge viktigt i barnfamiljernas situation? Jo, det är just valfriheten, deras möjlighet att välja. Vad säger Evert Svensson till den tvåbarnsmamma som i ett brev skriver att hon så gärna hade velat ta hand om barnen själv, men att hon inte kan det beroende på det ekonomiska system vi har? Säger Evert Svensson till henne: Som man ropar i skogen får man svar?

Det är dessa konkreta frågor som vi måste ställa och även ge besked om. Vad säger Evert Svensson till dem som önskar en alternativ barnomsorg? Det är precis samma sak där. Genom den nya statsbidragssituationen försvårar man i stället möjligheten för de föräldrar och de familjer som vill ha en alternativ barnomsorg. Det är dessa frågorna gäller. Det går inte att stå i riksdagens talarstol och säga att man skriver under på de olika honnörsorden, eller vad Evert Svensson kallade dem, och sedan i handling driva en politik som inte alls stämmer med vad man själv säger.

Marginaleffekterna är en oerhört viktig fråga. Vad har Evert Svensson för bot mot de marginaleffekter som gör att många barnfamiljer i dag sitter fast i det som tidigare har kallats fattigdomsfällan? De klarar inte att inom ramen för det system som ni har konstruerat förbättra sin ekonomiska situation. Detta pekar vi också på. Från moderat sida har vi även lagt fram förslag till konkreta lösningar på hur man skall klara just frågan om de besvärliga marginaleffekterna.

Anf. 45 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Evert Svensson ställer frågor om jämställdhet. Min tro är att vi redan är framme i ett tillstånd där alla unga män och kvinnor vill ha ett yrke och delta i arbetslivet. Men jag tror också att alla föräldrar vill ägna tid åt sina barn och inser att det inte går att förena full fart i arbetslivet med det ansvar som familjen innebär. Det gäller att förena vår vilja till förkovran i arbetslivet, både mäns och kvinnors, med vår vilja att ta ansvar, växa och utvecklas som föräldrar.

Det är bara smulor som vi vill ge barnfamiljerna, säger Evert Svensson. Ja, jag vet inte vilka anspråk Evert Svensson har. Vad vi har föreslagit är ett barnbidrag på 8 000 kr., flerbarnstillägg från det andra barnet och vårdnadsbidrag. För en familj med två barn i förskoleåldern innebär det 16 000 kr. i barnbidrag, 4 000 kr. i flerbarnstillägg och 8 000 kr. i vårdnadsbidrag. Det är totalt 28 000 kr. Jag vet inte om detta är smulor. I varje fall föreställer jag mig att det finns småbarnsföräldrar som inte delar Evert Svenssons bedömning på den punkten.

Evert Svensson talar sedan om marginaleffekter och riktar då helt in sig på

tröskeeffekten. Han har rätt i att om man inför ett rejält vårdnadsbidrag så leder det lätt till en typ av tröskeeffekt. Men marginaleffekterna är ett mycket större och vidare problem. Det handlar också om vad man får ut av den senast tjänade hundralappen. Det handlar om att familjerna hamnar i en situation där de inte kan påverka sin ekonomi, och det handlar – vilket landets finansminister nog är intresserad av – om att man inte kan ha avtalsrörelser utan mycket kraftiga nominella lönehöjningar för att få någon liten real inkomsthöjning. Det system som ni socialdemokrater slår vakt om innebär att förutsättningarna för den ekonomiska politiken rubbas samtidigt som barnfamiljerna hamnar i en omöjlig situation.

Sedan trodde jag att vi hade fått bort den där industriarbetaren som hade förlorat en månadslön under den borgerliga regeringsperioden. Ni har ofta talat om detta exempel tidigare, och jag vet att det sitter fast. Ni använde det i valrörelsen 1982 och har lärt er det utantill. Men det har – jag upprepar det – kommit LO-statistik som visar att ett vanligt industriarbetarhushåll inte förlorade några pengar alls under dessa år. Denna information från socialdemokraterna har kontrollerats av LO och visat sig vara felaktig. Jag tror, herr talman, att de lustigheter vi fick höra här kanske uppskattas i kammaren, men jag tror att många barnfamiljer med knackig ekonomi kan hålla sig för skratt när de nödgas leva med effekterna av socialdemokraternas familjepolitik.

Anf. 46 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag förstår att Evert Svensson väljer att raljera med en så viktig fråga som att ge mer tid för barn och föräldrar och inte diskutera sakfrågan, eftersom socialdemokraterna här står fullkomligt tomhänta. En folkomröstning skulle kanske tvinga socialdemokraterna till ett konkret ställningstagande. Evert Svensson vågar inte eller vill inte lyssna på den starka opinion som vill ha en vårdnadsersättning.

En vårdnadsersättning skulle faktiskt ge många fördelar. Den skulle med vårt förslag ge föräldrar möjlighet att förkorta sin arbetsdag till sex timmar vid en inkomst på upp till 100 000 kr., om man nu väljer alternativet att förkorta arbetsdagen. Det skulle ge föräldrar mer tid för barnen, och det är något som efterlyses i dagens situation när ungdomsproblemen – uppenbara och fördolda – på gator och torg, på skolgårdar och i klassrum ökar trots de massiva insatser som välmenande statsmakter och myndigheter nu har gjort under så lång tid att man borde kunna se resultatet. Det borde stämma också Evert Svensson till eftertanke.

Man kan fråga sig om det är vist ordnat att småbarnsföräldrar skall vara borta sju, åtta, tio timmar och ägna de resterande trötta timmarna på kvällen åt barnen. Ökad tid för barnen under några betydelsefulla år skulle öka livskvaliteten både för barnen och för föräldrarna, som tillerkändes rätten att vara föräldrar genom att samhället äntligen inrättades så att hänsyn togs till att barn och föräldrar behöver varandra.

Det skulle också öka arbetsglädjen i det yrke som flertalet föräldrar har och vill utöva, både män och kvinnor. Samhället skall kunna säga till föräldrar: Ni fullgör en viktig och väsentlig uppgift genom att ta hand om barnen, och det måste få ta sin tid. Arbetsliv och näringsliv måste också

inrättas efter detta. Produktionen av varor är naturligtvis viktig, men födandet och fostrandet av barn är livsviktigt.

Ett samhälle som genom en vårdnadsersättning skapar valfrihet och utrymme för barnen i samhällets mitt, det är ingen samhällsmodell från i går utan det är i stället ett samhälle för morgondagen. Det tillåter en harmonisk kombination av arbete i hemmet och arbete på arbetsmarknaden. Ett sådant samhälle erkänner människors rätt att förverkliga sig både i yrkeslivet och i föräldrarollen. Ni glömmer föräldrarollen. Evert Svensson!

Ett harmoniskt förhållande mellan de två rollerna eliminerar den plåga som drabbar många föräldrar i dag: dåligt samvete för att man försummar barnen eller grämlse över att man försummar en yrkeskarriär. Men felet ligger inte hos dessa människor utan hos ett samhälle och en regering som hittills vägrat att skapa förhållanden som möjliggör en någorlunda harmonisk kombination.

Den stora skillnaden går mellan socialdemokraterna och vpk å ena sidan och folkpartister, moderater och centern å andra sidan. Socialdemokrater och vpk vill satsa på kollektiv barnomsorg, vi andra på valfrihet.

Anf. 47 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! För mig betyder kollektiv barnomsorg detsamma som valfrihet.

Evert Svensson har gått igenom vad de olika förslagen till vårdnadsersättning skulle innebära. 11 kr. per dag, 33 kr. per dag eller 66 kr. beskattat var de siffror han tog fram. Var och en kan se att det handlar om väldigt litet pengar. Man jag vill ändå upplysningsvis, så att Evert Svensson kan komplettera sin föredragning när det gäller vårdnadsbidragens nackdelar, säga att trots att det är litet pengar till var och en kostar det ofantligt mycket för staten. Vpk har gjort en beräkning att vårdnadsbidraget skulle kosta 18 miljarder kronor. Det är pengar som skall tas fram, och med den syn som de borgerliga har på den offentliga och kommunala barnomsorgen skall dessa pengar naturligtvis tas från den offentliga barnomsorgen. Då utarmar man den ytterligare.

Dessutom är vårdnadsbidrag ett sätt att vrida klockan tillbaka. När vi vet att 90 % av kvinnorna med barn i aktuella åldrar vill förvärsarbete och dessutom vill förvärsarbete mer, eftersom många tvingas till deltid för att den kommunala barnomsorgen är då dåligt utbyggd, är detta inget förslag som attraherar människor. Och om de visste hur ynka litet pengar det handlar om – där har Evert Svensson rätt – tror jag inte att en så stor procent som det sägs skulle tycka att förslaget är bra.

Jag vill ha svar från Evert Svensson på frågan hur den fulla behovstäckningen skall genomföras. Jag hoppas att jag får svar från regeringen också när Bengt Lindqvist kommer upp i talarstolen. Hur skall man klara utbyggnaden av barnomsorgen? Evert Svensson backade ganska markant. Han upplever tydligen att år 1991 kryper närmare och närmare. När beslutet fattades hade man några år på sig, men nu är det faktiskt bara tre–fyra år kvar. Han sade att beslutet kanske var för ambitiöst. Det var inte för ambitiöst. Det är bara det att man inte har låtit taget gå för full ånga utan man har trott att allt skall lösa sig på något vis. Nu har vi siffror som att bara vart fjärde barn får plats på

dagis, att 25 % av personalen slutar, att 36 000 behöver utbildas före 1991 för att klara arbetet inom barnomsorgen. Men kom inte och säg att det var för ambitiöst. Det var det inte. När man lägger fram sådana här förslag måste man se till att de följs upp, att det finns resurser och att det ställs krav på kommunerna att förverkliga de intentioner som jag hoppas att ni menade allvar med. Vi hade en tioårsplan för många år sedan. Den uppfylldes till 50 %. Detta borde ha lärt socialdemokraterna att om man ställer sådana här krav måste man också skaffa fram medel för att förverkliga dem. Nu riskerar regeringen att få ett kraftigt bakslag i frågan.

Anf. 48 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Inga Lantz. Jag kanske drog på det när jag talade om möjligheterna att uppfylla ambitionen, men det var inte för att jag menar att vi inte kommer att klara det som jag gjorde det. De ambitioner som vi från socialdemokratiskt håll har – nämligen att bygga ut barnomsorgen till full behovstäckning och att bygga ut föräldraförsäkringens så att den omfattar tiden fram tills barnet är ett och ett halvt år – innebär naturligtvis mycket stora kostnader. Man måste då naturligtvis se till att man får fram de pengarna. Har staten – jag upprepar det – inte en god ekonomi klarar vi inte heller att leva upp till den ambitionen. Vi måste alltså klara även problemen på inkomstsidan.

Herr Tarschys uppfattade det så att jag raljerade, och det är riktigt att jag tycker att det är en befängd tanke att ordna en folkomröstning om detta – det tycker jag. Man jag utformade röstsedlarna så att de passar precis vad man har föreslagit från borgerligt håll. Jag tillfogade också att de frågor vi i dag behandlar är en del i en större väv, eftersom familjerna lever i ett samhälle och är beroende av mycket annat än det vi diskuterar här i dag.

Till Ulla Tillander och Göte Jonsson vill jag säga att det som är viktigast att ta hänsyn till är vad det finns för behov. Om man bara frågar om människor vill ha vårdnadsbidrag i stället för barnomsorg och folk inte får reda på vad det är fråga om, är det klart att de lätt svarar att det är bra att få pengar hem till familjen. Jag tycker att det viktigaste är att se efter vad det finns för behov och försöka täcka dem.

Ulla Tillander ägnade inte en tanke åt de ensamstående föräldrarna. Man kanske också kan fråga Ulla Tillander: Vad gjorde ni under de sex år ni satt i regeringen?

Den återstående frågan i den här debatten är: Vad finns det för gemensamt förslag från de borgerliga partierna att presentera för väljarna inför nästa val? Det finns inget sådant.

Anf. 49 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Evert Svensson undrade vad vi gjorde under de sex år vi satt i regeringen. Vi fördubblade antalet daghemplatser i landet, vi byggde ut familjedaghemmen kraftigt, vi såg till att fritidshemmen expanderade mycket snabbt, vi ökade barnbidragen kraftigt, vi byggde ut föräldraförsäkringen – vi vidtog en mängd olika åtgärder för att utveckla familjepolitiken. Jag tror att man med lugnt samvete kan säga att det var en snabbare

utbyggnad av barnomsorgen under den perioden än vad det har varit under perioden efter 1982.

Det är som jag ser det ingen motsättning mellan att satsa på barnomsorg och att satsa på vårdnadsbidrag. På den punkten delar jag Evert Svenssons kritik av den undersökning som Göte Jonsson refererade till. Tvärtom – genom att få fram ett realistiskt vårdnadsbidrag kan vi stimulera utbyggnaden av den barnomsorg som föräldrarna efterfrågar. Jag ser det som två hörnstenar i den framtida familjepolitiken, att vi får till stånd ett brett och varierat utbud av barnomsorg, som mer och mer anpassas till vad föräldrarna önskar, och att familjerna, föräldrarna, får en starkare ekonomisk ställning och därigenom mera kan bestämma vilken barnomsorg de vill ha för sina barn och bättre kan reglera hur mycket tid de vill ägna åt arbete och hur mycket tid de vill ägna åt sina barn. Det är vad vi måste sträva efter, och det är här som jag finner socialdemokratins beklagligt tomhänt. Det spelar då inte så stor roll hur många varianter som för närvarande finns på programmet – det viktiga är att den grundläggande rörelseriktningen är den rätta.

I socialdemokratins saknar jag en grundläggande förståelse för att föräldrarnas ställning måste stärkas. När den insikten vinner insteg, Evert Svensson, tror jag det finns underlag för ett mycket bredare samförstånd om familjepolitiken än vi i dag har.

Anf. 50 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Behoven är det viktigaste, säger Evert Svensson. Vem formulerar behoven, och vem formulerar målen som skall tillfredsställa behoven? Enligt Evert Svensson är det riksdagen och framför allt den socialdemokratiska regeringen och allra minst föräldrarna själva. Vilka åtgärder man kommer fram till att man skall vidta beror på vilken behovsanalys som görs. Frågan är då: Vem skall göra behovsanalysen? Den skall tydligen göras i kanslihuset och i Sveriges riksdag!

Det är detta som är det fundamentala felet. Skillnaden mellan mig och Evert Svensson, skillnaden mellan den borgerliga reservationen till utskottsberäkningen och den socialistiska majoritetsskrivningen är att ni anser att ni är experter på att ställa frågorna och att ge svaren. Då blir det som det blir. Då stämmer inte den familjepolitiska kartan med den familjepolitiska verkligheten ute i landet. Vid undersökning efter undersökning visar det sig att en stor majoritet av svenska barnfamiljer har en helt annan uppfattning än den som återspeglas i de beslut som fattas av den socialistiska majoriteten i Sveriges riksdag.

Lyssna i stället, Evert Svensson, på vad de enskilda föräldrarna tycker, både när ni ställer frågorna och när ni formulerar era mål! Om man stryper den alternativa barnomsorgen så att föräldrarna inte har tillgång till den ökar trycket på den kommunala, och då har Evert Svensson helt plötsligt både konstruerat en fråga och formulerat ett mål som stämmer med den socialistiska handboken, men den socialistiska handboken stämmer inte med föräldrarnas önskemål.

Vi kan strida om beloppen när det gäller vårdnadsersättningen. Har Evert Svensson mera pengar att lägga på en vårdnadsersättning än vi har, så presentera de pengarna, men ställ ändå frågan, vad familjerna vill ha, och

smit inte undan genom att raljera över olika alternativ i en folkomröstning!

Det finns. Evert Svensson, inget motsatsförhållande mellan en konsumtionsneutral vårdnadsersättning och möjligheterna att utnyttja den kommunala barnomsorgen. Om föräldrarna bara får välja kan de använda sin vårdnadsersättning till att utnyttja den kommunala barnomsorgen. Konstruera inte motsättningar som inte finns!

Anf. 51 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Evert Svensson säger att det är en befängd tanke att ordna en folkomröstning. Men ni inom socialdemokratin tycker ju att också de opinionsundersökningar som visar att det finns en stor majoritet för vårdnadsersättning är befängda. Att så är fallet är bekräftat av flera undersökningar. Även om man räknar med en felmarginal är det en förkrossande majoritet, som inte ger utrymme för något tvivel, som vill ha vårdnadsersättning. Den majoritet som finns för en vårdnadsersättning, som innebär en ökad möjlighet för människor att själva bestämma, har vuxit fram samtidigt som den kommunala barnomsorgen har byggts ut. Möjligen var det en socialdemokratisk förhoppning att tanken på vårdnadsersättning skulle försvinna som en överspelad idé i och med att den kommunala barnomsorgen växte fram, men så har alltså inte skett. Men ni socialdemokrater kan inte rimligen vara opåverkade av dessa siffror, som visar på en stor brist i det system som ni så ensidigt har byggt upp och bygger upp.

Evert Svensson frågade vad vi gör för de ensamstående föräldrarna. Vår vårdnadsersättning gör det möjligt för de ensamstående föräldrarna att förkorta sin arbetsdag från åtta till sex timmar och ger compensation vid en inkomst upp till 100 000 kr. Vad har ni att erbjuda?

Vad gäller frågan om vad vi gjorde under de sex borgerliga regeringsåren hänvisar jag till mitt tidigare anförande och till Daniel Tarschys uppräknings åtgärder. Min repliktid skulle inte räcka till för att räkna upp allt vad vi gjorde under dessa år.

När Karin Söder tog initiativ till gemensamma överläggningar om familjepolitiken gjorde hon det för att vi i centern insåg och ansåg att de tre borgerliga partierna hade så mycket gemensamt. Det som är gemensamt för oss är det mest väsentliga, nämligen att vi vill öka valfriheten för föräldrarna. Ett viktigt motiv för våra samtal är att vi vet att så många människor inom alla läger otåligt ser fram mot en ordning där valfriheten är bättre tillgodosedd. Det är en kraftig sporre för oss. Jag vill varna socialdemokraterna för att nonchalera styrkan i den.

Jag vågar säga att vi alla har övertygelsen att familjepolitiken representerar ett centralt område både i samhällslivet och i den enskildes liv. Det är därför som en genomgripande förändring som vårdnadsersättningen innebär kommer att upplevas som betydelsefull både för stora och för små.

Anf. 52 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag har ju inte något till övers för en borgerlig familjepolitik eller för en borgerlig barnomsorgspolitik. Men jag skulle ändå vilja vädja till Evert Svensson att sluta tjafsas om de sex borgerliga regeringsåren. Nu har ni haft fem år på er att lösa vissa väsentliga frågor, och vi vet hur katastrofalt illa

ställt det är med kvaliteten på barnomsorgen på många håll i vårt land. Inte heller har den byggts ut i önskvärd takt. Ni borde ha gjort mycket mer för att infria ambitionen att klara barnomsorgens utbyggnad fram till år 1991. Är det inte, Evert Svensson, dags att lagstifta om en utbyggd barnomsorg? Årtalet 1991 kryper ju närmare och närmare. Är det inte också dags att ge barnomsorgen de resurser som behövs för att den skall få god kvalitet och bygga ut den i tillräcklig omfattning? För hur skall ni eller vi – då tänker jag på vpk och socialdemokraterna – klara att bygga ut barnomsorgen, om det inte vidtas lagstiftningsåtgärder och sätts in stora resursförstärkningar? Jag känner en mycket stor oro inför barnomsorgens framtid.

Det har talats mycket om pengar, men det handlar faktiskt inte bara om det när det gäller att tillförsäkra barnfamiljerna en god standard. Viktigare är just en utbyggd barnomsorg, en bostadspolitik som gör att hyrorna hålls nere, att sänka matkostnaderna för människor och att genomföra sex timmars arbetsdag. Det är oerhört viktiga krav för de allra flesta barnfamiljer. Jag kan inte förstå att det inte skall vara möjligt att förena förvärsarbete med att ha familj och barn. Dessa två saker skapar förutsättningar för en god livskvalitet. Det får inte handla om att tvingas välja det ena eller andra, utan det måste gå att förena förvärsarbete och familjeliv. Det kräver att barnomsorgen är tillräckligt utbyggd och bra. Dessutom måste vi genomföra sex timmars arbetsdag, få en bättre kollektivtrafik och skapa bostadsområden som fungerar.

Anf. 53 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Till Inga Lantz vill jag säga att vi under innevarande regeringsperiod har inriktat oss på att höja barnbidragen rejält. Det har vi också lyckats med. Men vi kan inte göra allt på en gång. Om vi hade pengar skulle vi kunna infria alla våra ambitioner nästan på nolltid.

Jag medger, herr talman, att det skedde en del under de borgerliga regeringsåren på familjepolitikens område. Men den stora fråga som diskuteras här och ofta har diskuterats, nämligen frågan om vårdnadsersättningen, såg vi egentligen bara plakat i TV-rutan om. Det blev inget mer av den. Jag förstår det, eftersom de borgerliga partierna har olika intresseinriktningar.

Av utskottsordförandens inlägg här får man intrycket att det fanns en viss samstämmighet mellan vpk, folkpartiet och socialdemokraterna. Är vi överens om att barnomsorgen skall byggas ut till full behovstäckning? Svaret på den frågan är ja, och det skall ske fram till år 1991. Är vi överens om att föräldraförsäkringen skall byggas ut och omfatta ett och ett halvt år med inbyggt garantibelopp? Inom parentes kan jag säga att det garantibeloppet till storleken inte skiljer så mycket från de vårdnadsersättningar som ni i de borgerliga partierna för fram. Det kan vi ta upp en diskussion om, men det är, som jag har sagt tidigare, i mycket en semantisk fråga. Är vi vidare överens om att barnbidragen skall höjas? Det tror jag också att vi är. Vi är också överens med centerpartiet. Moderaterna däremot har aldrig sprungit benen av sig för att höja barnbidragen.

Är vi, Daniel Tarschys, överens om att sänka arbetstiden? Jag tror att svaret på den frågan är ja, och det gäller naturligtvis då att hjälpa familjerna till denna kortare arbetstid.

Vi har divergerande åsikter om bostadsbidraget. För mig är det viktigt att se till att familjerna har en god bostad och att det sker en utjämning av kostnaderna. En fråga som knappast tas upp i debatten är de stora inkomstskillnaderna mellan familjer i vårt samhälle. Vi strävar efter en inkomstutjämning, och det måste också ge utslag i familjepolitiken.

Andre vice talmannen anmälde att Daniel Tarschys, Ulla Tillander och Göte Jonsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 54 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Riksdagen skall i dag fatta beslut om ett nytt statsbidrag till barnomsorgen. Det är ett viktigt beslut därför att det berör en angelägen verksamhet och handlar om en stor summa pengar. Statsbidraget till barnomsorgen ökar från 8 490 milj. kr. till 9 140 milj. kr., om riksdagen antar regeringens förslag.

Syftet med det nya statsbidraget är att förenkla systemet och samtidigt få bort några orättvisor i det nuvarande statsbidragssystemet. Bl. a. gäller det att få bort en del oönskade effekter, t. ex. att barn till deltidsarbetande har svårt att få plats på daghem. Det rättas nu till samtidigt som vi inför några andra förbättringar. Vi höjer bidraget till barn med behov av särskilt stöd. Vi inför statsbidrag till nattöppna daghem, till personalens fortbildning och till nya former av fritidshemsverksamhet för skolbarn.

På några punkter föreslår utskottsmajoriteten förändringar i förhållande till propositionen. Dessa förändringar kan jag ställa mig bakom.

Regeringens förslag har fått ett gott mottagande i kommunerna. De uppskattar den förenkling som det nya statsbidragssystemet innebär. Kritik har däremot kommit från kommuner som gynnats av det nuvarande statsbidragssystemet och som följaktligen förlorar på omläggningen.

Om detta vill jag säga följande. Det nya statsbidraget innebär inte några besparingar i förhållande till om de nu gällande reglerna skulle gälla även för nästa år. Men det är ofrånkomligt att förenklingar av ett statsbidrag av det här slaget kommer att innebära att vissa kommuner vinner och andra förlorar på omläggningen. Genom övergångsregler – en tioöressparr uppåt och nedåt – har vi försökt mildra sådana effekter.

I den allmänna debatten om statens bidrag till kommunerna – och jag menar då inte bara till barnomsorgen – framförs ofta krav på förenklingar och schablonisering av bidragen. Enigheten bland kommunalpolitikerna brukar vara stor i det sammanhanget. Men kanske skulle debatten vinna på att de som kräver dessa förenklingar också inser att omläggningar av det slaget alltid innebär att några vinner och några förlorar.

De borgerliga partierna medger att regeringens förslag innehåller en del förbättringar av statsbidraget. Trots detta yrkar de avslag på propositionen. Samtidigt har de inte kraft nog att lägga fram ett eget gemensamt förslag till ett nytt statsbidrag.

Vi har på en del punkter i propositionen försökt tillmötesgå den kritik som finns i folkpartiets familjepolitiska motion, inlämnad under den allmänna motionstiden. Jag väntade mig därför att folkpartiet skulle haft kurage att

den här gången också ställa upp och stödja statsbidraget till barnomsorgen.

Men partitaktiken har uppenbarligen spelat en tyngre roll än förnuftet i det här sammanhanget. Folkpartiet verkar inte våga bryta sig loss från de partier här i riksdagen som har gått emot utbyggnaden av barnomsorgen. Detta beklagar jag.

Herr talman! De senaste åren har inneburit en utveckling av svensk barnomsorg som är helt unik och som egentligen förtjänar en större och mera positiv uppmärksamhet. Det första steget i denna väldiga utveckling togs vid den socialdemokratiska partikongressen 1984, när beslut fattades om en utbyggnad av barnomsorgen, kvantitativt och kvalitativt, till full behovstäckning i början av 90-talet. Det andra ledet var propositionen här i riksdagen om en förskola för alla barn och en plan för utbyggnaden fram till 1991.

Propositionen antogs i december 1985. När jag i debatten betecknade beslutet som historiskt, var det några debattörer som ifrågasatte detta. Så märkvärdigt var det väl inte, tyckte de. Men det är ett historiskt beslut, om vi lyckas genomföra utbyggnaden fullt ut. Jag tror att det i dag är många fler som inser kraften och betydelsen av det här beslutet än det var 1985.

I regeringsdeklarationen i oktober 1986 slog regeringen fast att "utbyggnaden av barnomsorgen skall ske i enlighet med riksdagens beslut". Jag vill med anledning av den debatt som blossar upp nu och då kring utbyggnaden av barnomsorgen fram till 1991 än en gång understryka att regeringen är fast besluten att genomföra riksdagens beslut i enlighet med den plan som gjorts upp och den tidtabell som gäller.

Det här är en utomordentligt viktig rättvisefråga. Jag har därför svårt att förstå dem i riksdagen som går emot utbyggnaden och alla barns rätt till plats i förskolan. Det är fråga om en rätt och inte ett obligatorium.

Vi är i vårt land i själva verket i färd med att genomföra ytterligare en social reform av stor välfärdspolitisk betydelse och lägga ytterligare en sektor till vårt generella välfärdssystem, som vi erbjuder lika åt alla människor. För närvarande har vi ca 310 000 förskolebarn i kommunala daghem, familjedaghem och alternativ barnomsorg. Vi har 78 000 barn i deltidsgrupperna, och vi har ett växande antal öppna förskolor – de uppgår för närvarande till mer än 700 stycken.

Vi har en bra takt i utbyggnaden, vilket visar att kommunerna i allmänhet har tagit allvarligt på riksdagens beslut. Under 1986 tillkom ungefär 20 000 nya platser i barnomsorgen. Den senaste barnomsorgsundersökningen från statistiska centralbyrån visar att det efterfrågas 75 000 platser framöver. Det betyder att vi måste bygga ut med ca 17 000 platser om året för att tillgodose efterfrågan fram till 1991.

Det är ingen orealistisk uppgift. Det finns goda förutsättningar, om vi verkligen går in för planen, att förverkliga beslutet i enlighet med de intentioner som riksdagen gett uttryck för.

Däremot finns det anledning att i hög grad ägna sig åt de kvalitativa frågorna inom barnomsorgen och barnomsorgens innehåll. Personalsituationen inger bekymmer. I flera kommuner har man i dag problem att rekrytera både förskollärare och barnskötare. Rekryteringen till utbildningarna för i första hand förskollärarna men också barnskötarna är svag.

Socialstyrelsen har, som Inga Lantz också påpekade, räknat ut att det

behövs ytterligare 26 000 årsarbetare för att förverkliga den fulla behovstäckningen fram till 1991. Det innebär, om man räknar antal människor, 21 000 förskollärare och ca 15 000 barnskötare, med de proportioner som dessa yrkeskategorier har i dag.

Mot den bakgrunden är det mycket glädjande att nu kunna konstatera, kanske delvis tack vare de informationskampanjer som drivits, att antalet sökande till förskollärlinjen kraftigt ökar, om man jämför årets intagning med förra årets. Totalt finns i år 7 450 sökande till 1 188 platser. Förra året var antalet sökande 4 600, så det är en kraftig ökning.

Även den andel av de sökande som var förstahandssökande till förskollärlinjen har ökat kraftigt. Förstahandssökandena är nu 4 700, jämfört med 2 400 för ett år sedan.

Ett annat problem har varit att så mycket personal inom barnomsorgen lämnar yrket. Vi har enligt min uppfattning en kunnig och ansvarskännande personal inom svensk barnomsorg, och vi måste respektera och stödja dess arbete, som ibland kan vara ganska svårt. Barnomsorgspersonalen känner sig i dag gång på gång påhoppad och trängd, och det är viktigt att vi inser att det också har en betydelse för lusten att fortsätta i yrket.

Fortbildning spelar en viktig roll när det gäller att stödja personalen och erkänna dess behov av vidareutveckling. Det kan ge stabilitet både i verksamheten och inom yrkeskåren.

Ungefär hälften av landets kommuner anordnar i dag fortbildning för förskolepersonal i en omfattning, 30 veckotimmar per år, som angavs som ett lämpligt mål redan av barnstugeutredningen. I förslaget till nytt statsbidrag markerar vi fortbildningens betydelse genom att räkna in medel till fortbildningens fortsatta utveckling.

Till de frågor som måste ges ökad uppmärksamhet i barnomsorgen hör den sociala snedrekryteringen. Det är visserligen inte så, som det ibland påstås i debatten, att det i huvudsak är akademikernas barn som finns i barnomsorgen, men att den procentuella andelen barn från s. k. LO-familjer är lägre än den från andra grupper är en realitet. För min del tror jag att det här i stor utsträckning hänger samman med att de öppethållandetider som barnomsorgen har inte stämmer överens med många yrkesutövares, kanske framför allt inom service- och vårdyrkena. Vi har nyligen gett socialstyrelsen i uppdrag att utreda bakgrunden till den sociala snedrekryteringen. Samtidigt föreslår vi nu ett särskilt statsbidrag till nattöppna daghem, och det hoppas vi skall ge kommunerna möjlighet att öka sin service åt dem som efterfrågar nattomsorg.

Herr talman! För 15–20 år sedan var det inte många som vågade tro att barn med handikapp i stor utsträckning skulle kunna ingå i förskolans verksamhet. I dag är detta i varje fall i fysisk mening en verklighet. Det visar en utveckling i Sverige som faktiskt är helt unik i förhållande till andra länder: Det är verkligen fråga om en utmaning att på det här området skapa en barnomsorg för alla barn.

Utgår man från de barn som har behov av särskilt stöd, blir kvalitetskraven på barnomsorgen skärpta och mer uttalade. I en dålig verksamhet är det framför allt de svagaste barnen som slås ut eller drabbas hårdast av bristerna. Barn med handikapp och andra svårigheter skall ses som en utmaning och en

tillgång och inte som en belastning i dagens barnomsorg. En bra barnomsorg för de här barnen är en bra omsorg för alla, det har så ofta visat sig.

Herr talman! Jag vill också med några ord beröra det pedagogiska programmet för förskolan, det som socialstyrelsen nu efter ett uppdrag från regeringen redovisar. Det är ytterligare ett led i utvecklingen av barnomsorgen och förskolan.

I den politiska debatten har vi ibland hört att ett sådant program, framställt på central nivå, skulle verka likriktande på verksamheten runt om i landet. Så som programmet nu har utformats finns det ingen grund för dessa farhågor.

Det pedagogiska programmet utgör en fast yttre ram för den verksamhet som skall bedrivas inom kommunernas barnomsorg, men det är kommunerna som skall utforma sina egna riktlinjer. Den lokala anpassningen skall göras i varje kommun, och personalen i den enskilda förskolan skall med sin yrkeskompetens och sina speciella kunskaper om den egna barngruppen och barnens behov, intressen och erfarenheter utforma den pedagogiska verksamheten.

För mig innebär detta att förskolan kommer att präglas av lokala variationer. Kommunens och det omgivande bostadsområdets eget kultur-, natur- och samhällsliv skall prägla barnomsorgen. Inte minst skall barnens egna erfarenheter och intressen och deras nyfikenhet liksom deras föräldrars ambitioner prägla verksamheten i den svenska barnomsorgen. Jag ser detta starka tryck på en lokalt anpassad förskola som en stor resurs och som ett mål som egentligen borde gälla för fler verksamheter i vårt samhälle än förskolan.

Henning Johansson, en nyligen tillsatt pedagogikprofessor, uttryckte följande: "Om man i sin utbildning ges ett sammanhang, då blir det också meningsfullt att få i sig kunskapen." Det är min uppfattning att förskolan med den verksamhet för små barn som den innebär är alldeles särskilt lämpad för att bedriva den typ av pedagogik som tar fasta på sammanhangen. Det är i köket, i snickarboden, i skogen, i det lokala bostadsområdet barn kan skaffa sig både erfarenheter och kunskaper och utforska sin omvärld, det är där sammanhang blir tydliga och den nya kunskapen blir meningsfull.

Det finns ett antal utgångspunkter som är viktiga för svensk förskolepedagogik, och många av dem underströks av Alva Myrdal i den pionjärsats som hon gjorde.

Den allra viktigaste principen är den att förskolan innehåller utomordentliga möjligheter att kombinera pedagogik och vård och omsorg. Det finns en grupp debattörer i vårt samhälle som på den här punkten vill gå emot en sådan pedagogisk princip, som vill skrota daghemmen och i stället efter utländskt mönster införa en renodlad småbarnsskola. De här debattörerna kan inte se den resurs som just sammankopplingen av pedagogik och vård och omsorg utgör i barnens värld. Jag delar absolut inte den uppfattning som de framför, utan menar att detta tvärtom är en alldeles särskilt spännande resurs i svensk förskoleverksamhet. Det är i daghemmen vi kan utveckla pedagogiken. Kravet på en småbarnsskola, där 15–20 barn från tre års ålder skall få undervisning av en förskollärare upp till sex timmar om dagen, är en pedagogisk orimlighet och helt orealistiskt. Det innebär dessutom drastiska kvalitetssänkningar i barnomsorgen.

Herr talman! När man jämför en svensk barnomsorgsinsats med andra

länders – och det sker som bekant i många olika utredningar – måste man också ta med de mål som uttrycks för verksamheten på olika håll och göra klart för sig mål och innehåll och kvalitativa krav och deras samband med verksamheten vad gäller både utformning och kostnader. Det går inte att rakt över bara jämföra barnomsorgens kostnader utan att ta med dessa aspekter.

I regeringens proposition är stor uppmärksamhet riktad mot fritidshemsverksamheten. Det är en angelägen uppgift att fritidshemsverksamheten också skall få konkreta mål och ett mer preciserat innehåll. Detta har sedan länge varit ett önskemål från dem som är verksamma inom detta område. Jag har därför svårt att förstå de borgerliga partierna, som här i kammaren går emot utvecklingen av ett pedagogiskt program även för fritidshemsverksamheten. Regeringen kommer, under förutsättning att propositionen antas, att lägga ut ett uppdrag till socialstyrelsen att utarbeta ett pedagogiskt program även för fritidshemsverksamheten.

Herr talman! Jag vill till sist understryka min glädje över att en majoritet i socialutskottet i allt väsentligt ställt sig bakom propositionen. Det betyder att vi har stöd för en progressiv barnomsorgsutveckling i riksdagen även i dag. Jag är glad över att vpk i det här sammanhanget varit konstruktivt och tillsammans med oss diskuterat fram en del ändringar men i huvudsak ställt sig bakom propositionen. Jag vill däremot beklaga att detsamma inte gäller för folkpartiet, som 1985 stödde riksdagens beslut om en utbyggnad av barnomsorgen till full behovstäckning. Det är väl inte så, att samarbetet med de övriga borgerliga partierna går före barnens rätt till en trygg och god barnomsorg, en rätt som bör omfatta alla barn?

Anf. 55 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 56 DANIEL TARSCHEYS (fp) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist har en tråkig vana, tycker jag, att framställa besparingsförslag som reformförslag. Han säger att om vi nu bifaller det nya statsbidraget, kommer anslaget att öka från 8 490 miljoner till 9 140 miljoner. Men detta är väl ändå fel. Det är väl ändå så, att det är vad det gamla systemet kostar som regeringen nu begär anslag för. Anslag till det nya systemet kommer ju inte att utgå under nästkommande budgetår.

Det är alltså inte någon ökning som regeringen föreslår. Tvärtom framställer man hela systemet som kostnadsneutralt. Jag har ingen anledning att bestrida att det är kostnadsneutralt. Däremot är väl syftet från regeringens sida att det nya systemet skall bromsa kostnadsexpansionen. Tanken är väl att man skall hindra kommunerna från de taktiska dispositioner som de har kunnat göra inom det gamla systemet.

Jag har alltså uppfattat detta förslag som ett besparingsförslag på sikt från regeringens sida, och det jag beklagar är att man inte talar om det öppret utan i vanlig ordning ger sken av att det handlar om en reform.

Jag måste också säga att jag har svårt att hitta förenklingsinslaget i systemet. Man skall i fortsättningen inte ge anslag per barn utan per 15-tal

barn och per kvotdel för de barn som blir över när man har delat in alla barn i grupper om 15. Man kommer alltså att räkna i femtondelar med det nya systemet. Det kommer visserligen att skapa sysselsättning åt landets kommunalkamrerare, men jag tror inte att Bengt Lindqvist har så många med sig när han ser detta som en förenkling av beräkningstekniken.

Jag är överraskad när jag hör Bengt Lindqvist så skarpt uttala sig för daghem och mot pedagogisk verksamhet i mindre grupper. I den proposition som Bengt Lindqvist själv lade fram häromåret sade han faktiskt att det nu skulle bli en mycket begränsad utbyggnad av daghemmen och en avsevärt större utbyggnad av deltidsgруппerna, de grupper som ligger mycket närmare det som Bo Södersten och andra anhängare av småbarnskolan önskar genomföra. Har nu Bengt Lindqvist svängt och vill ta avstånd från den utbyggnad av deltidsgруппerna som han själv föreslog eller förutspådde i fjolårets proposition?

Bengt Lindqvist är överraskad över att vi inte vill stödja förslaget. Det måste jag kvittera med att säga att vi är överraskade över att han nu vill försäkra villkoren för barnomsorg i kooperativ och ideell regi. Det är obestridligen så att genom att det nu sätts som villkor att daghemmen skall vara öppna i åtta timmar, kommer en rad i dag bidragsberättigade barnomsorgsformer att falla ur systemet. Det är en allvarlig försämring som jag gärna skulle vilja höra Bengt Lindqvist motivera från den här talarstolen.

Anf. 57 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag skall inte ta upp frågan om statsbidragssystemet i detalj. Ann-Cathrine Haglund kommer att ta upp den frågan. Vi har gjort den fördelningen inom moderata samlingspartiets socialutskottsgrupp när det gäller de här båda betänkandena från socialutskottet.

Jag vill bara ställa en fråga till Bengt Lindqvist angående statsbidragssystemet. Jag gör det därför att den frågan är av övergripande vikt och handlar om rättssäkerheten för föräldrar, barn och också för dem som driver alternativa förskolor. Frågan anknuter till just det som Daniel Tarschys tog upp i slutet av sin replik, nämligen åttatimmarsgränsen.

Min fråga är: Hur många av dagens förskolor, framför allt alternativa förskolor, är det som kommer att förlora statsbidraget eller tvingas att radikalt ändra sin verksamhet beroende på att ni nu lägger in en åttatimmarsgräns? I departementet måste ni ha gjort en sådan beräkning, men den finns inte i propositionen. Hur många är det som berörs? Den uppgiften måste finnas någonstans.

Väldigt många föräldrar har byggt upp sin barnomsorgsverksamhet utifrån ett färre antal timmar i förskola än som nu förutsätts i propositionen, nämligen åtta timmar. Förslaget innebär att deras förutsättningar radikalt förändras genom riksdagsbeslutet. Det visar återigen att regeringen har en oerhörd brist på känslighet när det gäller att ta hänsyn till enskilda människor, enskilda föräldrar. Helt plötsligt får regeringen för sig att man skall ändra gränserna, och så gör man det, utan att ens ta reda på hur många barn, föräldrar och förskolor som drabbas.

Barnomsorgen är viktigt. Ingen har ifrågasatt detta. Men min fråga lyder: Varför är ni motståndare till ett system med neutralare bidrag, som går direkt

till föräldrarna i form av vårdnadsersättning, en skattereduktion eller något liknande? Varför vågar ni inte ge föräldrarna den valfrihet som det innebär att kunna få välja barnomsorgsform? Det viktiga är att det är den socialdemokratiska modellen som skall ha genomslag i hela det svenska samhället. Men vi vet ju nu genom undersökningar att den inte stämmer med verkligheten. Min fråga till det ansvariga statsrådet Bengt Lindqvist blir då: Tar ni ingen som helst hänsyn till de klara markeringar och uppfattningar som har kommit från en majoritet bland föräldrarna när det gäller vårdnadsersättningen som en del av lösningen på barnomsorgen?

Anf. 58 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag skall inte gå in på förslaget om ett nytt statsbidrag. Rosa Östh kommer att ta upp detta i sitt inlägg.

Nu tar Bengt Lindqvist avstånd från försöksverksamheten i Lund. Man kan då notera att något liknande hände för ett par år sedan när förslagen beträffande statsbidrag till föräldrakooperativ och ideellt drivna daghem nyss lagts fram. Positionen har sedan dess förändrats, och det blir kanske så även när det gäller det aktuella förslaget. Det tar sin tid för socialdemokraterna att tänka om.

Bengt Lindqvist slutar sitt inlägg med att säga att en trygg barnomsorg måste omfatta alla barn. Det är faktiskt därför som vi i centern när det gäller omsorgskedjan så starkt upplever avsaknaden av vårdnadsersättning. Det som nu föreslås innebär ingen förändring. Det är ett system som minskar valfriheten och som är mycket dyrt. Dessutom är det fråga om en orättvis fördelning regionalt och socialt. När vi har ett sådant system måste man fråga sig vilka motiven till ett fasthållande är. Varför kan man inte ompröva och omvärdera sin position? Varför detta konservativa fasthållande? Är motiven ideologiska och doktrinära, så att den vision av samhällsbyggandet som man har försvurit sig åt inte tillåter någon annan modell av barnomsorgen än den nuvarande, eller är det en psykologisk förträngning som omöjliggör en nödvändig omprövning, därför att man helt enkelt har gått för långt i försvaret av det nuvarande och i kritiken mot det som vi företräder? Eller är det taktiskt betingat: att man inte gärna kan erkänna fördelarna med något som kommer från oppositionen? Vilka motiv regeringen har när den säger nej till vårdnadsersättning vet vi inte. Vi kan bara konstatera att de blir mer och mer irrationella, eftersom den opinion som går att uttrycka med klara siffror inte får lov att påverka.

Anf. 59 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det tillhör kanske spelets regler när man är minister i en regering att alltid utstråla lugn, tillförsikt och säkerhet. Som minister får man tydligen aldrig medge att en situation är oroväckande.

Bengt Lindqvist säger att det finns goda förutsättningar att klara utbyggnaden av barnomsorgen till 1991. Men det finns det faktiskt inte, om inte extraordinära åtgärder vidtas.

Vidare säger han att regeringen är fast besluten att klara utbyggnaden till 1991. Hur skall det gå till? Jag får inte ekvationerna i denna fråga att stämma, om man inte vidtar exceptionella resursförstärkningar.

25 % av barnen får plats på dagis i dag, 90 % av mödrarna förvärvsarbetar. Vi vet att det finns ett stort behov av just daghemsplatser. Några andra varianter är egentligen inte behövliga; det är dagis man behöver.

TCO säger att 375 000 förskolebarn står utanför barnomsorgen. Av barnen i de yngre skolåldrarna får 89 % ingen omsorg alls. De får klara sig själva, och vi vet att det inte är bra.

Regeringen är nöjd med att bygga ut 17 000 platser om året, sade Bengt Lindqvist – trots att 375 000 av barnen i förskoleåldern står utanför barnomsorgen. TCO beräknar att mellan 45 000 och 75 000 förskoleplatser behövs per år. Då har man inte räknat in de 89 % av skolbarnen som står utanför barnomsorgen. Jag förstår inte hur den här ekvationen skall gå ihop för regeringen, om man inte är beredd att vidta mycket exceptionella åtgärder.

25 % av förskolebarnen har plats på dagis, 25 % av personalen slutar inom fem år, en personalstyrka på 36 000 personer behöver utbildas före 1991. Hur skall allt detta gå till, Bengt Lindqvist? Man kan inte utstråla tillförsikt när man hör de här siffrorna. Det gäller den verklighet som föräldrar, barn och personal lever med. Det är faktiskt en situation som är ganska katastrofal. Om man inte vill använda det ordet, kan man åtminstone säga att det är oroväckande och att regeringen borde vidta åtgärder för att minska dessa alarmerande siffror. Och har inte regeringen läst den här TCO-skriften, så kan jag gärna efter debattens slut överlämna "Inga fler om och men i barnomsorgen" till regeringen.

Anf. 60 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Får jag börja med att svara Inga Lantz på frågan om det realistiska i att bygga ut barnomsorgen enligt riksdagens beslut. Att jag utstrålar tillförsikt beträffande möjligheterna beror just på att jag tillmäter utbyggnaden en så stor betydelse och att jag är övertygad om att regeringen, om det blir nödvändigt, kommer att tillgripa extraordinära åtgärder för att fullfölja beslutet.

Jag skall gärna erkänna att jag också känner oro då och då framför allt för personalsituationen. Men självfallet finns det också ett moment av bedömning när det gäller den ekonomiska utvecklingen. Skulle vår generella ekonomiska utveckling vända, är det svårt att tänka sig att ett så pass stort åtagande som det vi nu har framför oss verkligen kan fullföljas. Men visst finns det förutsättningar för att detta åtagande skall kunna fullföljas.

Tillströmningen till förskollärlinjen är mycket glädjande. De siffror som nu föreligger innebär att vi förfogar över en kapacitet på 9 000 platser om året – 3 000 för förskollärlinjen och 6 000 för barnskötarlinjen. Under förutsättning att vi utnyttjar systemet fullt ut – och vi blir kanske tvungna att utöka i synnerhet förskollärrarkapaciteten – finns det en möjlighet att klara åtagandet.

Det finns en möjlighet till, och det är att vi lyckas få stopp på – eller i varje fall minska – avgången från yrkena. På den punkten kan jag meddela att avgången, som var 25 % enligt siffrorna för ett år sedan, nu är 17 %. Det är i varje fall ett steg i rätt riktning.

Jag är medveten om att sitter vi med armarna i kors och börjar svikta i vår

vilja att genomföra det här beslutet, då blir det svårt. Men är vi beredda att ta krafttag, då är det klart att vi kan att fullfölja beslutet.

Får jag sedan, herr talman, beröra några frågor som har tagits upp i debatten.

När det gäller fortbildningsstödet är Daniel Tarschys ute på fel vägar. Fortbildningsstödet till dagmammor beräknas på 15-gruppen precis som för daghemmen. Det är 10 000 kr. per 15 barn i familjedaghemmen. Det betyder att fortbildningsstödet står i direkt relation till antalet barn i familjedaghem, vare sig det är i Stockholm eller i Bromölla. På den punkten måste det föreligga något slags missförstånd.

När det gäller nattomsorgen vill jag säga att min allmänna inställning är den att alla de åtgärder vi kan vidta för att föräldrar som har skiftarbete och nattarbete av olika slag skall få möjlighet att arbeta under mer normala förhållanden skall vi vidta. Men samtidigt är det realism att inse att en del av oss faktiskt måste utföra viktiga serviceuppgifter också på nätterna, och för dem måste det finnas en fungerande nattomsorg. Den bedrivs redan i dag i stor utsträckning i familjedaghem. Men föräldrar efterfrågar nattomsorg också i natthem. Vi menar att det är viktigt att den möjligheten också erbjuds, med den stabilitet och den kontinuitet som detta kan ge. Införandet av statsbidrag till nattöppna daghem lägger inga hinder i vägen för att utnyttja familjedaghem även i fortsättningen, det är ju redan i dag den dominerande nattomsorgsformen rent kvantitativt.

När det gäller frågan om deltidsgupper vill jag först klargöra att deltidsgupperna i alternativ regi inte har något statsbidrag. Så blir fallet även i fortsättningen. Vi har inte infört något statsbidrag. Men det är viktigt att komma ihåg att det inte funnits och finns inte nu heller. Varför? Det främsta skälet är att det är en utomordentligt omfattande och svårhanterad materia detta med barngrupper av olika slag – i vilken utsträckning de kan sägas utföra barnomsorgsuppgifter och i vilken utsträckning det rör sig om helt andra typer av verksamhet. Jag vill erinra om att här kommer in i bedömningen både vad kyrkan gör, vad idrotten gör och vad ungdomsorganisationerna gör i form av barngrupper. Vi har bedömt det så att det är en mycket komplicerad fråga att gå in i och dessutom ett stort ekonomiskt åtagande om man skulle gå in mycket öppet och vilja ge statsbidrag till barngrupper som organisatoriskt sett liknar det som bedrivs i kommunala deltidsgupper.

Därtill kommer naturligtvis också att deltidsgupper i varje fall för sexåringar och femåringar i kommunal regi är mycket väl utbyggda. Sexåringarna omfattas till 98 % av antingen dagis eller deltidsgupper. I femårsåldern är det 50 % som deltar. Det är ytterligare ett skäl. Men huvudskälet är de svåra avgränsningsfrågor man faktiskt hamnar i om man öppnar den här typen av diskussion.

Herr talman! Jag vill också uppehålla mig vid ett besked som jag uppfattade från Daniel Tarschys och som jag gläder mig utomordentligt mycket över. Jag minns nu inte exakt ordalydelsen, men innebörden var att folkpartiets utgångspunkt är att alla unga människor vill skaffa sig ett yrke och ett förvärsarbete. Det gäller både unga pojkar och flickor. Om folkpartiet ville göra det till utgångspunkt och dra slutsatsen av detta,

nämligen att barnomsorgen måste byggas ut – det är det viktigaste stödet för att de skall kunna förena föräldraskap och arbete – så är vi från vår sida beredda att gå in med öppna sinnen i en diskussion om hur föräldrarna skall få mer tid för sina barn.

Denna diskussion öppnar vi med den övertygelse vi har att ett sådant stöd måste vara inkomstrelaterat för att vara realistiskt. Det måste vara mycket flexibelt utformat. Vi känner, och det kan jag gärna säga, att föräldraförsäkringen i sina huvuddrag är just ett sådant system som skulle kunna tillgodose dessa behov på jämställdhetens grund. Det uppfattade jag också att Daniel Tarschys var beredd att diskutera. Men en utgångspunkt måste, som vi ser det, vara att vi är överens om att sätta till alla klutar för att ge föräldrarna rätt till barnomsorg för alla barn.

Herr talman! Evert Svensson har på ett mycket elegant sätt demonstrerat hur de borgerliga partierna stretar åt olika håll och lägger tonvikten på olika aspekter när det gäller förslagen till vårdnadsersättning. Så länge ni själva inte har förmågan att precisera ett alternativ till vårdnadsersättning, så tycker jag inte heller att ni skall begära av oss att vi skall göra det. Vi har hela tiden framfört krav på att föräldraförsäkringen skall byggas ut, och vi kommer att fortsätta att arbeta för det. Men öppenheten finns från vår sida att diskutera hur en sådan utbyggnad skall konstrueras för att på bästa tänkbara sätt ge föräldrarna mer tid för sina barn.

Anf. 61 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det besked som Bengt Lindqvist nu gav om anslaget för fortbildning av kommunala dagmammor är helt sensationellt. Han säger att det skall utgå per 15-tal barn i familjedaghemmen. Men denna nyhet har inget stöd vare sig i propositionen eller i utskottets betänkande. Där framgår det fullkomligt klart att man skall beräkna fortbildningsbidraget enbart på basis av hur många barn det finns i daghemmen. Av dessa pengar skall man sedan avdela 10 000 kr. som skall gå till familjedagmammorna. Systemet kommer att verka på olika sätt i kommunerna beroende på om de har många eller få daghem. Jag ber att få läsa upp vad som står i utskottets betänkande:

”I propositionen förordar regeringen som ovan nämnts (s. 8) att 30 000 kr. av avdelningsbidraget för daghem används för fortbildningsinsatser för personalen i daghem, familjedaghem, deltidsgupper och öppna förskolor.”

Man har alltså bara de barn som är inskrivna i daghem som bas för att beräkna detta bidrag. Jag hoppas att det besked som Bengt Lindqvist nu gav var uttryck för en senkommen insikt om att det här är en i grunden felaktigt tänkt tanke och att regeringen återkommer till riksdagen med förslag om en ändring i linje med vad Bengt Lindqvist nu sade.

Sedan vill jag nog vidhålla att det nya statsbidragssystemet innebär komplikationer för de ideella och föräldrakooperativa formerna för barnomsorg. I dag är det på det sättet att ett ideellt eller kooperativt daghem som är öppet mindre än åtta timmar per dag kan erhålla statsbidrag både för heltidsomsorg, dvs. omsorg i mer än sju timmar per dag, och för deltidsoomsorg, dvs. omsorg i fyra timmar eller mer. Så kommer emellertid inte att bli fallet om det nya systemet införs, vilket innebär komplikationer för ett antal daghem som då kommer att berövas allt stöd. De kommer inte heller att få

något stöd för personalen, vilket de hittills har kunnat få.

På en rad punkter tror jag faktiskt, herr talman, att det statsbidragssystem som nu föreslås bevarar gamla brister samtidigt som nya brister tillkommer utöver dem som redan fanns i det gamla statsbidragssystemet.

Anf. 62 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det som Daniel Tarschys sade om utbildningen stämmer nog, dvs. att ministern har missuppfattat utskottets skrivning. Jag hoppas att det som utskottet har skrivit i betänkandet stämmer, eftersom det visar att man skall satsa på den institutionella barnomsorgen.

Bengt Lindqvist sade att han inte är orolig för barnomsorgen i stort, för han tillmäter utbyggnaden stor vikt. Han säger vidare att om det blir nödvändigt kan åtgärder vidtas. Jag hävdar att det kommer att bli nödvändigt att vidta åtgärder. Jag vill också säga att det är nödvändigt att vidta dessa åtgärder i dag om det skall bli något med utbyggnaden och kvaliteten i barnomsorgen. Det finns skäl att vidta synnerliga – det är en term som vi använder här i riksdagen – åtgärder. Det är starka ord, och det är sådana åtgärder som måste tas till om den målsättning som man har satt upp fram till år 1991 skall ha en chans att bli förverkligad.

Det har talats mycket om öppen förskola och deltidsgupper. Men att bygga ut den öppna förskolan och deltidsgupperna utgör inget alternativ. Det är daghem och fritidshem som behöver byggas ut, eftersom kvinnor med barn i de aktuella åldrarna till 90 % faktiskt förvärvsarbetar, och de klarar sig inte med deltidförskola eller öppen förskola. Många kvinnor tvingas arbeta deltid på grund av att barnomsorgen är så ynkligt dåligt utbyggd, men inte heller de klarar sig med en deltidsp plats. En deltidsp plats innebär omsorg i tre timmar per dag. Det räcker inte om man har ett förvärvsarbete, oavsett om det är ett halvtidsarbete eller ett annat deltidarbete. I den öppna förskolan skall ju föräldrarna dessutom delta i omsorgen. Därför är det daghemmen och fritidshemmen som måste byggas ut för att tillgodose barnens och kvinnornas behov, eftersom det fortfarande är kvinnorna som har huvudansvaret för barn och familj.

När det gäller frågan om hur man skall få bukt med personalavgångarna säger Bengt Lindqvist att dessa nu minskar från 25 % till 17 %. Det är ju glädjande. Men om man skall få bukt med denna situation, som innebär en kvalitetsförsämring av barnomsorgen, måste man förstå att den hänger samman med dålig personaltäthet, för stora barngrupper och dålig vikariatäckning. Personalen inom barnomsorgen går ständigt på sparlåga och orkar inte. Det är åtgärder mot detta som man måste vidta för att få bukt med personalavgången och för att se till att personalen orkar med arbetet och får den stimulans som den behöver. Det är det enda sättet att komma till rätta med personalavgången.

Anf. 63 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag ställde en fråga till statsrådet: Hur många förskolor drabbas av åttatimmarsgränsen? Jag fick inget besked. Statsrådet säger att personalsituationen inom barnomsorgen är ett problem. På grund av åttatimmarsgränsen förvärras detta problem. Det innebär att man måste

anställa personal, trots att det inte finns några barn, bara för att kunna uppfylla statsbidragsreglerna som innebär att man måste ha barnstugan öppen åtta timmar per dag. Detta visar hur tokig propositionen är. Vår finns rättssäkerheten, när man genom ett beslut ändrar förutsättningarna för att ordna barnomsorgen för flera hundra, ja flera tusen, barn?

Jag kan åter konstatera att statsrådet egentligen inte har något intresse av att diskutera föräldrarnas valfrihet och därmed valfriheten för familjen i stort. Statsrådet hänvisar till vad Evert Svensson har sagt. Därtill har statsrådet inte något att tillägga. Detta präglar regeringens syn på familjepolitiken och på föräldrarollen i detta samhälle.

Statsrådet Lindqvist är mycket lik den där tonårsfadern som kommer överens med sin son om att grabben skall få göra sin första utlandsresa. När de har kommit överens om att grabben skall få göra sin första utlandsresa går pappan till järnvägsstationen och köper en biljett till Köpenhamn. Han kommer hem med biljetten och lämnar den till grabben och säger att han nu skall åka till Köpenhamn. Grabben säger att han inte vill åka till Köpenhamn utan till Helsingfors eller Oslo. Fadern säger då att om grabben inte åker till Köpenhamn så blir det ingen utlandsresa, eftersom fadern inte har råd att köpa någon ny biljett till Oslo eller Helsingfors.

Grannfamiljen har en tonårsdotter. Familjen kommer överens om att också hon skall få göra sin första utlandsresa. Men föräldrarna gjorde där i stället så att de gav flickan reskassan och sade: Gå till järnvägsstationen och köp biljett dit du vill åka. Hon kunde välja själv. Jag frågar statsrådet: Vilken av tonåringarna fick ut mest av sin resa? Jag tippar att den som kunde välja vart hon ville åka.

Det är precis likadant med socialdemokratisk familjepolitik. Man säger: Ni får den och den formen av stöd om ni köper den och den biljetten och reser dit och dit. Om man inte uppfyller de politiska kraven, blir det heller inget stöd i det socialdemokratiska välfärdssamhället. Detta är skillnaden mellan en socialistisk familjepolitik och valfrihetens familjepolitik, som bl. a. moderata samlingspartiet står för och som de borgerliga partierna står för i reservation 1 till utskottets betänkande.

Anf. 64 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Det är självklart att alla som vill skall kunna skaffa sig ett yrke och upprätthålla det. Det borde vara lika självklart att föräldrarna skall kunna förena förvärvsarbete och föräldraskap utan att barnen kommer i kläm. Detta är tyvärr inte lika självklart för socialdemokraterna. Situationen i samhället pochar på ett radikalt grepp i familjepolitiken, men det tas inte genom de förslag som regeringen framlagt. Det finns inte tillräckligt med tid för den viktiga gemenskapen mellan föräldrar och barn för att föräldrar skall kunna prägla sina barn. Då kan man fråga sig: Hur skall två föräldrar som arbetar heltid eller en ensamstående förälder ha tid och ork efter långa och tröttande arbetsdagar och med långa resor till och från arbetet hinna med att också umgås med sina små barn? När inte föräldrarna hinner med sina barn i nödvändig utsträckning lämnas ett tomrum som snabbt fylls ut av påverkare och normsändare av ibland tvivelaktigt värde. Videoväldet och de långa timmarna framför TV:n har här sin givna chans. Det finns många föräldrar

som vill ha sådana rejäla förändringar av samhället att föräldraskap under några år när barnen är små bättre skall kunna förenas med en yrkesverksamhet än vad som är möjligt i dag.

Anf. 65 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Beträffande tonåringarna vill jag till Göte Jonsson säga att han måste ha hämtat exemplet från egen fatatur. Med mina tonåringar skulle diskussionen tagit en helt annan inriktning, det kan jag försäkra.

Jag vill göra ett litet inlägg som gäller valfriheten. Vi socialdemokrater har ofta beskyllts för att vi inte är för mångfald och alternativ i barnomsorgen. Det är faktiskt felaktigt. Enligt den senaste räkningen av barnomsorgsplatser var 188 000 förskolebarn på kommunala daghem, 117 000 i familjedaghem, 3 500 i alternativa daghem. Det är inte de socialdemokratiska reglerna för barnomsorgen som begränsar antalet till 3 500 utan helt andra faktorer. Kanske är det så att människor i första hand vill ha en trygg och god daghemsp plats. Först i andra hand vill en del, grupper med särskilda värderingar, ha alternativa barnomsorgsformer och är beredda att ta på sig omaklet att färdas långa vägar i kommunen för att få det. Jag tror detta är en av förklaringarna till att både föräldrakooperativ och daghem och fritidshem i alternativ regi har en så pass begränsad omfattning, trots att statsbidragen numera är helt jämställda.

Jag vill, herr talman, redovisa ett helt annat slags erfarenhet som jag fått under mina resor runt om i landet när jag talat med människor som är för föräldrakooperativ och andra alternativa barnomsorgsformer. Man upplever allt starkare på många håll, framför allt i moderatstyrda kommuner, att kommunen utnyttjar kooperativ och alternativa barnomsorgsformer för att smita undan det ansvar som man har enligt socialtjänstlagen. Det finns kommuner, t. ex. Malmö, där det över huvud taget inte byggs några kommunala daghem. Föräldrarna hänvisas till att starta kooperativ oavsett om de vill det eller inte.

Ett annat mönster är att kooperativen ibland tvingas leva under mycket dåliga ekonomiska förhållanden. Satsningen på kooperativ blir ett sätt att skära ner verksamheten och kostnaderna för barnomsorgen. Om detta vill jag säga att kooperativ inte kan tvingas fram, de måste växa fram ur ett initiativ och en vilja från föräldrarna själva. Kooperativen får inte bli ett sätt för kommunerna att smita undan det ansvar som de har enligt socialtjänstlagen. Kooperativens arbetsvillkor måste bli sådana att kvaliteten och kontinuiteten kan garanteras. Föräldrarnas önskemål måste naturligtvis utgöra utgångspunkten.

Beslut om att inte längre bygga daghem i kommunal regi är inte precis ett sätt att öka valfriheten i barnomsorgen. I en del kommuner finns det ett ideologiskt motstånd mot just det som man kallar den institutionella barnomsorgen. Det tas ibland till intäkt för att lägga upp planer på att öka antalet alternativa barnomsorgsformer i en utsträckning som det sedan visar sig inte finnas några reella möjligheter att genomföra. Jag tänker bl. a. på Uppsala.

Herr talman! Sedan vill jag kommentera ett par frågor som jag tog upp tidigare. Beträffande fortbildningen får jag erkänna att jag inte blir riktigt

klok på vad som avses i skrivningen i utskottets betänkande. Vi får se på frågan. Det är ju utskottet som på denna punkt har gjort en ändring i förhållande till den ordning som föreslås i propositionen.

När det gäller öppettiderna i dagis har jag två saker att säga till Göte Jonsson. Det handlar först och främst om dagisets öppettider, inte om barnens behov. Barnen skall naturligtvis kunna komma på kortare tider än åtta timmar, men kravet riktas som ett grundläggande krav på ett daghem att hålla en servicenivå som innebär öppehållandetider på över åtta timmar. Detta är skälet. Att det på en del håll uppstår svårigheter för alternativa daghem beror faktiskt på att man där ofta gjort just en regelanpassning. Jag känner till en Montessoriverksamhet som förut hade tre timmars verksamhet om dagen. För att komma åt statsbidraget, där kravet på vistelsetid är fyra timmar, ökade man verksamheten till fyra timmar. Denna regelanpassning är inte längre möjlig. Nu utgår ett schablonbelopp till daghem som är utomordentligt generöst med tanke på att man bara skulle ha öppet för deltidsgupper. Jag tycker det är ett rimligt krav, när nu det schabloniserade stödet är så kraftfullt, att öppettiderna blir omfattande. Det är ett sätt att öka möjligheterna för föräldrarna att efterfråga den barnomsorg som stämmer med de tider då de behöver ha tillgång till barnomsorg.

Fru talman! Det har varit en intressant debatt om barnomsorgen och om familjepolitikens övriga delar. Jag vill än en gång konstatera att förutsättningarna att komma vidare i en gemensam planering för en bättre barnomsorg och en bättre familjepolitik i övrigt är större än vad dagens debatt här i riksdagen uppvisar.

Jag var nyligen på ett familjeministermöte i Bryssel. Där redovisades på ett mycket slående sätt precis samma erfarenheter och samma familjemönster som vi har i Sverige: De små familjerna, den starkt ökande förvärvsfrekvensen bland unga kvinnor, osv. Denna utveckling har skett oavsett vilken politisk regim som har präglat barnomsorg och familjepolitik. Det säger mig att den utveckling vi upplever, som går mot att allt fler yrkesarbetar och att unga män och kvinnor är helt jämställda i utbildningshänseende – så är det ju faktiskt i Sverige i dag – drivs fram av helt andra faktorer än hur vi utformar familjepolitiken.

Familjepolitikens uppgift är att stödja den utveckling som nu sker. Därför är det så viktigt att ge alla som behöver det en plats i barnomsorgen. Därför är det också lika viktigt att vi tar tag i frågorna om hur man gör livet drägligare och minskar stressen för småbarnsföräldrarna. Det kan vi göra genom att bygga ut ett system för stöd till föräldrar medan barnen är små.

Låt det bli en utgångspunkt, att barnomsorgen skall bli en rättighet för alla. Då blir det mycket lättare för oss att gemensamt diskutera hur vi från samhällets sida skall kunna stödja föräldrarna så att de får mer tid för barnen.

Förste vice talmannen – som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar – anmälde att Göte Jonsson och Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 66 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Jag skall tala över socialutskottets betänkande 35, även om många av de frågor som tas upp där redan har berörts i debatten. Göte Jonsson har framfört de moderata kraven på en familjepolitik med rättvisa och valfrihet: En politik som gör det möjligt för en familj att leva på sin inkomst och betror föräldrarna med att själva bedöma och avgöra sin arbetsfördelning. En politik som alltid betraktar vård av barn som ett värdefullt arbete och som innehåller ett barnomsorgsstöd som ger föräldrarna frihet att välja mellan att ta hand om barnen i hemmen eller den barnomsorg som de anser vara bäst.

Familjepolitiken måste utformas så att föräldrarnas roll som fostrare stärks och stöttas. Inget kan ge en större trygghet än en väl fungerande familj. Därför måste föräldrar kunna välja den livsform och den barnomsorg som passar dem och barnen bäst.

Det är föräldrarna som skall ha huvudansvaret för barnens vård och fostran. Det förutsätter att föräldrar kan välja på någorlunda likvärdiga villkor mellan olika alternativ – vård i hemmet, kommunal barnomsorg eller enskild alternativ barnomsorg.

Men statsbidragen till barnomsorgen ger inte rättvisa och valfrihet. Dessutom innebär beslutet om barnomsorg för alla barn till 1991 att det familjepolitiska stödet alltmer koncentreras till kommunal barnomsorg. Den kommunala barnomsorgen, som är det största familjepolitiska stödet, medför orättvisor. Det var också statsrådet inne på här. Den används främst av välutbildade familjer med få barn i storstadsområdena. Flerbarnsfamiljer, LO-hushåll och familjer på landsbygden har betydligt sämre möjligheter att få del av detta stöd. Ändå måste de betala, både för egen barnomsorg och, via skatten, för andra familjers barnomsorg. De betalar därmed barnomsorgen två gånger. Den kommunala barnomsorgen förmår inte svara mot familjernas behov och önskemål.

Riksrevisionsverkets granskning av det nuvarande statsbidragssystemet bekräftade de borgerliga partiernas starka kritik innan beslutet fattades 1983. 1984 blev den faktiska kostnaden för statsbidraget 877 milj. kr. högre än beräknat. Förklaringen låg i att kommunerna anpassat sig till de nya statsbidragsbestämmelserna. Även senare har stora överdrag gjorts. Samtidigt har i den allmänna debatten höjts kritik mot att kvaliteten har försämrats.

Vi kritiserade då systemet för att det skulle styra mot längre vistelsetider. Det har också bekräftats av utvecklingen. Kommunerna har blivit ovilligare att erbjuda halvtidsplats på daghem. Valfriheten har minskat i och med att daghemmen reserverats för heltidsbarn och familjedaghemmen för deltidsbarn. Utbyggnaden av deltidsgupper har hämmats. Systemet är inte neutralt. De enskilda alternativen diskrimineras.

Nu föreslås ett nytt system. Med det förslaget visar regeringen att de borgerliga partierna har haft rätt. Det nya systemet eliminerar vissa av bristerna. Men de viktigaste invändningarna kvarstår. Systemet är inte neutralt. Den ideologiskt motiverade diskrimineringen av enskilda alternativ förstärks, även om regeringen numera tvingats ge med sig när det gäller föräldrakooperativ och viss ideell barnomsorg.

Det föreslås ett statsbidrag till nattöppna daghem. Visst finns ett behov av tillsyn.nattetid för många barn. Men det torde vara bra mycket bättre att få tillsynen i hemmiljö, antingen i familjenatthem eller i barnets eget hem. Ett statsbidrag till nattöppna daghem skulle låsa utbyggnaden av tillsynen nattetid till institutioner. Detta kan vi från moderat håll inte acceptera.

Den allvarligaste invändningen är emellertid att en öppetid på åtta timmar som förutsättning för bidrag med nödvändighet innebär att deltidöppna daghem mister sina statsbidrag, såväl kommunala som enskilda. Detta kommer att bli det största hindret för många enskilda och mer flexibla former. Jag skulle vilja använda uttrycket ett dråpslag för alternativen. Eller också tvingas de, som Göte Jonsson påpekade, till konstruerade öppetider för att uppfylla villkoren om att hålla öppet åtta timmar. Är detta rimligt och riktigt?

Det nuvarande statsbidragssystemet motsvarar inte kraven på rättvisa och valfrihet. Det föreslagna systemet kommer heller inte att göra det. Det blir ökade svårigheter för den alternativa barnomsorgen med det nya förslaget. De som förlorar är de som vill ha alternativa former för sin barnomsorg. Det behövs ett nytt förslag som blir neutralt gentemot alla omsorgsformer, oavsett huvudman. Systemet skall vara administrativt lätthanterligt. Familjedaghem och deltidförskolor får inte diskrimineras. Självfallet skall alla alternativa deltidsgupper få del av statsbidraget. Systemet får inte heller gynna långa vistelsetider. Kommunerna bör bli skyldiga att uppta alla alternativa omsorgsformer i barnomsorgsplanerna.

Det måste också bli möjligt att ge statsbidrag även till förskolor som drivs av församlingar inom svenska kyrkan. Många föräldrar vill ha sina barn i en kristen förskola eller barnomsorg. Kyrkliga församlingar nekas dock statsbidrag för sin barnomsorgs verksamhet. Det är fullständigt orimligt att inte svenska kyrkans församlingar kan jämföras med andra trossamfundets församlingar när det gäller möjligheten att få statsbidrag till barnomsorgs-verksamhet.

Barnomsorg är en verksamhet som lämpar sig utomordentligt väl för privata, kooperativa och ideella alternativ. Visserligen kan man få statsbidrag om man ordnar barnomsorg i föräldrakooperativ eller av en ideell förening. Men om två förskollärare skulle starta eget och driva sitt daghem i form av ett litet företag eller som entreprenörer, får de inte statsbidrag. Detta gör att förskollärare eller barnskötare, med erfarenhet, egna idéer och initiativförmåga, inte har möjlighet att starta eget och forma verksamheten därefter. För alla de kvinnor som är anställda i den offentliga barnomsorgen är detta en mycket viktig framtidsfråga. Jag vill fråga utskottets företrädare vad det är som gör att om två förskollärare arbetar i kommunens tjänst, är deras verksamhet godkänd och värd ett statsbidrag, men att verksamheten plötsligt blir så mycket sämre om de utför den i egen regi. Vad är det egentligen för skillnad?

Familjer och barn är olika och har olika behov. Därför behövs mångfald. Alternativ pedagogik i enskilda förskolor, enskilda daghem av många olika slag och familjedaghem, är oumbärliga för valfriheten och för att föra den pedagogiska utvecklingen vidare. Dessutom kan enskilda alternativ mycket lättare motsvara krav på flexibilitet. De är också billigare utan att för den

skulle vara sämre. Snarare är det många gånger tvärtom. Kooperativ och alternativ ger valfrihet och kvalitet. Att de är billigare är väl något att vara tacksam för.

Jag skulle vilja göra en kommentar till det statsrådet sade om barnomsorgen och utbyggnaden av kooperativen i Malmö. Tillväxten sker där i den enskilda sektorn genom utbyggnad av kooperativ och enskilda alternativ. Men det finns lediga platser i den kommunala förskolan i Malmö. Jag tycker man kan dra en mycket viktig slutsats av detta. Föräldrar vill ha valfrihet och alternativ.

Men även familjedaghem är ett utmärkt alternativ i barnomsorgen för alla barn – för många är de t. o. m. det bästa. Dessutom är familjedaghemmen mer flexibla och mindre kostnadskrävande. Men familjedaghemmens viktiga roll erkänns inte. Dessutom vägrar man att ge statsbidrag till dagbarnvårdare för vård av egna barn.

Det är egentligen märkligt. En familj har möjlighet att välja många saker – vi kan välja tvättmedel och tandkräm, och vi kan välja vilken bil vi vill ha. Men vi kan inte välja när det är fråga om de viktigaste besluten i livet, nämligen när det gäller hur våra barn skall tas om hand.

Fru talman! Mycket av vårt kulturarv skulle vara obegripligt om den pedagogiska verksamheten i förskolan frångick kristna grundvärderingar. Förskolans pedagogiska verksamhet måste därför bygga på den etik och den tradition av humanism och medmänsklighet som grundas på kristendomen. Det kristna kulturarvet får inte försummas.

Vidare skall den pedagogiska verksamheten också ge respekt för människors självbestämmande, lika värde och integritet liksom för alla andra demokratiska principer som vilar på västerländsk kristen grund. Det skall råda allsidighet och objektivitet i förskolan. Det är särskilt viktigt att barnen inte utsätts för ensidiga värderingar i frågor där föräldrarna kan ha andra uppfattningar.

Barn behöver också en pedagogisk, väl strukturerad och systematisk träning som förberedelse för skolan. Deras intresse av att lära måste stimuleras på ett helt annat sätt än som kan ske i barnomsorgen, hur bra denna än är. Den verksamhet som bedrivs i den kommunala barnomsorgen är omvårdnad, fostran och utvecklande stimulans, dvs. barnomsorg. Självfallet skall det också vara en pedagogisk verksamhet i barnomsorgen, men den kan inte bli en förskola i den mening som de flesta lägger i begreppet förskola, dvs. skolförberedande verksamhet.

Därför bör benämningen förskola reserveras för den skolförberedande verksamheten. Deltidsförskolan, den forna lekskolan, bör utvecklas till en skolförberedande förskola, där skolan är huvudman och skolöverstyrelsen utformar det pedagogiska programmet. Benämningen barnomsorg bör användas för en verksamhet som ger omsorg och omvårdnad.

Enskilda skolförberedande förskolor bör uppmuntras. De arbetar ofta med en pedagogik som är mycket värdefull för barnets utveckling och för barnets skolstart – t. ex. Montessori.

Jag vill också säga att jag tycker att den försöksverksamhet som bedrivs i Lund är mycket värdefull. Jag har svårt att förstå statsrådets negativa inställning till den här typen av skolförberedande förskola.

Fru talman! När det gäller fritidshemsverksamheten och skolbarnsomsorgen vill jag slå fast följande: För det första måste självfallet samma principer om valfrihet gälla i skolbarnsomsorgen som i barnomsorgen. Alternativ skolbarnsomsorg skall för det andra ha ett likvärdigt samhällsstöd. För det tredje skall familjedaghemmen även i framtiden spela en stor roll i skolbarnsomsorgen. För det fjärde får kravet på pedagogisk inriktning inte leda till att barns behov av spontan, självständig lek och avkoppling åsidosätts. Krav på pedagogisk inriktning, samutnyttjande och samverkan mellan skola och institutionsbunden kommunal barnomsorg får för det femte inte leda till att all skolbarnsomsorg ges på institution.

Alltför många barn saknar tillsyn och omsorg före och efter skoldagen. Det är därför särskilt viktigt att enskild, alternativ skolbarnsomsorg kan utvecklas. I praktiken fungerar många föreningar – idrottsföreningar, ideella föreningar och kyrklig verksamhet – som en sorts eftermiddagshem. Ur detta skulle kunna växa fram skolbarnsomsorg i form av eftermiddagsfritidshem. Ett positivt och stimulerande intresse från kommunerna och ett neutralt och likvärdigt system för samhällsstöd skulle kunna åstadkomma detta. Så här t. ex. Simsällskapet i Helsingborg ett väl fungerande eftermiddagshem.

Familjedaghemmen svarar i dag för ca 40 % av skolbarnsomsorgen. Därtill kommer privata familjedaghem. Även i framtiden måste familjedaghemmen få spela en stor roll i skolbarnsomsorgen. Att föreskriva att familjedaghemmen skall kompletteras med öppna fritidshem är ett uttryck för en synnerligen negativ syn på familjedaghemmen. Dessutom skall ju barnen i skolan få en intensiv pedagogisk och strukturerad verksamhet. Vad barn behöver som komplement är avkoppling, vila, trygg omsorg och stimulans att ge sig ut i olika aktiviteter. Allt detta kan familjedaghemmen mycket väl stå för.

Att fritidshemsverksamheten får en mer preciserad målsättning för sitt arbete och klarare riktlinjer är i och för sig bra. Men det får inte bli så att fritidshemmen blir någon sorts andra skola.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till alla de reservationer i socialutskottets betänkande 35 som har moderata namn.

Anf. 67 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! Alla barn behöver omsorg. Knappast någon ifrågasätter det. Först och främst är det föräldrarna som har ansvar för sina barn och deras uppväxtvillkor, men i den viktiga uppgiften har de rätt att få stöd från samhällets sida.

I centerpartiet är vi övertygade om att det behövs en större valfrihet för barnfamiljerna än vad som är fallet nu. Ulla Tillander har tidigare redogjort för att valfrihet i det här sammanhanget också förutsätter en vårdnadsersättning. För att föräldrarna skall kunna ge sitt bästa i sin föräldraroll måste de ha större möjlighet än nu att välja den omsorgsform som bäst motsvarar barnens och familjens behov och önskan. Vi tror också, i motsats till regeringspartiet, att kommunerna betydligt bättre än regering och riksdag kan avgöra hur barnomsorgen i resp. kommun skall se ut för att bäst motsvara det lokala behovet.

Det vi framför allt behandlar i det här betänkandet är statsbidraget till

barnomsorgen och hur det skall utformas. Det är naturligtvis viktigt att vi aldrig tillåter oss att lägga kvalitetsaspekterna åt sidan. Men "god kvalitet" är knappast något enkelt eller entydigt begrepp. Vi kan vara överens om att det behövs bra personal som känner glädje i sitt arbete, att det behövs nära kontakt mellan personal och föräldrar, osv. Men vad som därutöver krävs kan det råda delade meningar om. Det som är bra för den ena är inte bra för den andra. God kvalitet i vid bemärkelse förutsätter ett varierat utbud inom barnomsorgen så att vars och ens behov kan tillgodoses. Därför behövs det daghem, deltidsförskolor, familjedaghem, fritidshem, föräldrakooperativ, alternativa förskolor och öppna förskolor. För att denna mångfald skall kunna utvecklas på någorlunda lika villkor behövs ett bidragssystem som är neutralt och som inte, liksom det nuvarande, verkar styrande mot vissa omsorgsformer och helt utesluter andra. De olika formerna måste också ges en rimlig chans att utvecklas kvalitativt.

Fru talman! Det bidragssystem vi har är inte något bra system. Vi har i dag återigen att ta ställning till förslag om nya bidragsregler – jag vet inte för vilken gång i ordningen. Vid tidigare tillfällen har deltidsförskolan gjorts bidragsberättigad, vilket den inte var från början, föräldrakooperativen har fått bättre förmåner, familjedaghemmen och deltidsbarnen har fått ett något höjt bidrag. Den här gången kommer det ett mer radikalt ändringsförslag, påkallat av riksrevisionsverket. Man kallar det "ett nytt statsbidragssystem". Hur som helst får man intrycket att det handlar om ett lapptäcke som aldrig blir riktigt bra och förmodligen aldrig blir färdigt.

Vad som behövs är ett bidragssystem som enligt vad som sägs i reservationerna nr 1 och 4 är neutralt till sin utformning. Det är verkligen hög tid att man tar det steget och inför ett sådant system, likaså att det socialdemokratiska partiet erkänner att de invändningar som centerpartiet och andra partier gjorde redan från början var riktiga. Vad som hänt är nämligen att man undan för undan och på punkt efter punkt gett oss rätt och gjort korrigeringar i den riktning vi har önskat. Nu äntligen, efter tre år, har man kommit fram till att den synnerligen olyckliga tidsgräns som gällt för hel- resp. halvtidsbarn måste slopas. Nu har nämligen riksrevisionsverket påpekat att kommunerna har utnyttjat bidragsreglerna på så sätt att andelen heltidsbarn på daghem väsentligt har ökat och att detta också medfört en – tydligen oväntad – kostnadshöjning för staten.

Den här effekten var naturligtvis helt förutsägbar, vilket vi från centerpartiet också påpekade redan när det ursprungliga beslutet fattades. I det ekonomiskt pressade läge som många kommuner har är det ingenting att förvånas över att de utnyttjar statsbidraget på det mest gynnsamma sättet. Men det är något som absolut inte har varit till gagn för barnfamiljerna. Nu försvinner som sagt den här regeln, och det är bra. Bidragssystemet har med åren gjorts bättre, men det som nu föreslås har fortfarande oacceptabla brister. Jag skall inte här gå in på dem alla, men en stor brist är den som Ann-Cathrine Haglund berörde och som gäller 8-timmarsgränsen för öppethållande.

Frågan om skördedaghem m. m. har tagits upp bl. a. i en motion från Gunilla André och Bengt Kindbom, centerpartiet. Motionärerna har föreslagit en permanent lösning för den barnomsorgsformen. Det har också

blivit utskottets förslag att riksdagen skall ge regeringen till känna att man beställer en permanent lösning för den här typen av barnomsorgsverksamhet.

Vi centerpartister finns med på en lång rad reservationer, men jag skall inte uppta tid med att kommentera dem alla utan nöjer mig med ett fåtal.

Reservation 3 gäller frågan om statsbidrag till barnomsorg i svenska kyrkans regi. I dag utgår, som det har sagts tidigare, inte bidrag till sådan verksamhet. När jag första gången hörde talas om detta – det var när man i Uppsala sökte bidrag till förskola i svenska kyrkans regi – trodde jag att det måste vara fråga om ett missförstånd. Jag visste ju att riksdagen fattat beslut om att alternativa förskolor med en speciell inriktning skulle ha rätt till statligt stöd under förutsättning att de inte var vinstgivande. Tyvärr visade det sig att socialstyrelsens tolkning av det här beslutet var, och är, att det inte innefattar svenska kyrkan. Vid en interpellationsdebatt här i riksdagen fick man ett intryck av att statsrådet Bengt Lindqvist var positiv till en förändring. Men det var då. Nu är det tyvärr så, av någon outgrundlig anledning, att såväl regering som utskottsmajoritet anser att just svenska kyrkan skall lämnas utanför i bidragshänseende. Katolska församlingar, muslimer, mosaiska trosbekännare och frikyrkor kan få bidrag men inte svenska kyrkan. Ändå är det något som ett enligt kyrkomöte har uttalat sig för.

Det här förhållandet innebär således att de barnfamiljer som vill välja en omsorgsverksamhet som grundas på kristna värderingar och där svenska kyrkan står som huvudman inte omfattas av samma möjlighet som de som väljer en annan inriktning. Det kan rimligen inte ha varit andemeningen i det ursprungliga riksdagsbeslutet. Något trovärdigt argument för att utestänga svenska kyrkan i detta sammanhang presenteras inte i vare sig proposition eller utskottsbetänkande.

I reservation 7 berörs frågan om information till kommunerna om alternativ barnomsorg. I flera år, vilket utskottet påpekar, har Ulla Tillander och jag motionerat om att socialstyrelsen bör få i uppdrag att sammanställa erfarenheter av alternativ barnomsorg och därefter informera kommunerna. Utskottet vidhåller emellertid envetet sin uppfattning att detta inte är nödvändigt, och man hänvisar till demokratiberedningen, som ju inte alls är relevant i sammanhanget, och till en stödorganisation som KF bildat. Det är faktiskt på det sättet att man i kommuner där man saknar egen erfarenhet av alternativ barnomsorg ofta står tämligen handfallen, när det dyker upp förslag och idéer om alternativa omsorgsformer, även om man har en positiv inställning. Många föräldrar som vill starta ett kooperativ har fått erfara att det är en lång och mödosam vandring innan ett förverkligande kommer till stånd, därför att man inte kan få det stöd och de råd från kommunen som man önskar. Det finns alltså ett behov här som, om det blev tillgodosett, skulle gynna utbyggnaden av en mångsidig barnomsorg.

Jag skall till slut, fru talman, bara nämna den fråga som tas upp i ett särskilt yttrande och som gäller stöd till familjedaghemmen. Även i denna fråga har Ulla Tillander och jag motionerat ett antal år. Vi har bl. a. påpekat att det måste finnas ett centralt intresse för att stimulera den kvalitetsmässiga utvecklingen också av familjedaghemmen. Under mycket lång tid, har det varit så att den viktiga omsorgsformen har utelämnats i de informations- och

programskrifter som har distribuerats av socialstyrelsen. Det här har naturligtvis också haft en negativ betydelse för den stolthet som alla yrkesutövare vill kunna känna. Vi tycker nu att vi kan notera en viss attitydförändring till familjedaghemmen, vilken bl. a. tar sig uttryck i att socialstyrelsen avser att utkomma med en publikation som innehåller riktlinjer om mål, inriktning och innehåll för familjedaghemmen. Enligt uppgift skall också en metodikbok utkomma. Det finns också en del andra exempel som kan tolkas som en mer positiv inställning till familjedaghemmen. Vi har därför i år nöjt oss med ett särskilt yttrande men avser givetvis att följa utvecklingen med uppmärksamhet.

Fru talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till alla reservationer med centernamn och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 68 ANITA PERSSON (s):

Fru talman! Evert Svensson har i ett tidigare inlägg berört den socialdemokratiska familjepolitiken. I denna ingår barnomsorgen som en viktig del. Vill vi ha valfrihet för föräldrar i valet mellan att stanna hemma eller att förvärvsarbeta i förvisning om att barnen har en tryggtillsyn, måste barnomsorgen byggas ut.

Men det är inte bara för föräldrarnas skull som barnomsorgen skall byggas ut utan framför allt för barnens skull. Det är således två olika jämlikhetsskäl, barns behov och föräldrars rätt att förvärvsarbeta, som talar för en utbyggnad av förskolan. Och det är viktigt att dessa två jämlikhetsaspekter inte vägs emot varandra utan tillsammans när det gäller vilka resurser som skall satsas på förskolan.

Hösten 1983 antog riksdagen nya regler för statsbidrag till den kommunala barnomsorgen, innebärande en övergång från bidrag per plats till bidrag per barn. Storleken på bidraget skall vara beroende på barnets vistelsetid.

I december 1985 antog riksdagen målsättningen om en rätt för alla barn att från ett och ett halvt års ålder få delta i kommunal barnomsorgsverksamhet och att barnomsorgen skall vara fullt utbyggd 1991. En höjning av statsbidraget skedde också fr. o. m. 1986, och då infördes också statsbidrag för deltidförskolan.

När omläggningen av statsbidraget gjordes beslöts också att det nya systemet skulle utvärderas. Denna utvärdering har gjorts av riksrevisionsverket, och den visar att de faktiska kostnaderna blev 877 milj. kr. högre än beräknat, beroende framför allt på att det blev en kraftig ökning av antalet heltidsbarn i daghem.

Regeringen föreslår därför i den proposition som vi nu behandlar att statsbidraget till daghem, fritidshem och deltidsgupper skall utgå med en enhetlig summa för varje femtontal barn som är inskrivna i verksamheten. För att statsbidrag skall utgå skall daghemmet hålla öppet 8 timmar per vardag och fritidshemmet 5 timmar per vardag. För öppna förskolor och familjedaghem sker ingen förändring. Ett särskilt bidrag för nattöppna daghem föreslås också. Ett flertal motioner avseende statsbidraget till barnomsorgen har inkommit dels med anledning av denna proposition, dels under den allmänna motionstiden.

Fru talman! Den analys som riksrevisionsverket gjort visar att det

nuvarande statsbidragssystemet inte har fungerat på det sätt som riksdagen avsåg när beslutet fattades. I vissa kommuner har man anpassat reglerna så att endast barn med behov av heldagstillsyn får plats i daghemmen. Barn med behov av deltidstillsyn avisas och får endast familjedaghemsp plats. Att det bara är barn med heldagstillsyn som får plats på daghemmen kan medföra att daghemsverksamheten blir påfrestande både för barnen och för personalen.

Det förslag som nu föreligger om ett enhetsbidrag innebär att barngrupperna kan ha både heltidsbarn och deltidbarn utan att statsbidraget blir lägre. Detta innebär också att barn vilkas föräldrar arbetar på obehvämlig arbetstid bör kunna få plats i daghem, då det endast är daghemmens öppettider som behöver justeras. 8-timmarsgränsen innebär att barn till föräldrar som arbetar 6-timmarsdag också kan få plats i daghemmen. En kortare öppethållandetid skulle utestänga många barn. Ett schablonbidrag innebär att kommunerna kan anpassa daghemmens verksamhet efter barnens omsorgsbehov på ett helt annat sätt än som tidigare varit fallet. Detta tillgodoser bl. a. en folkpartimotion, där vistelsetidens betydelse för barn med behov av särskilt stöd uppmärksammats.

I flera motioner har tagits upp yrkanden om justeringar av den föreslagna propositionen, och med anledning härav har utskottet beslutat om ett flertal tillkännagivanden.

Det första avser den restpost som uppstår när antalet barn delas med femton. Där bör överskjutande andel utgå proportionerligt, anser utskottet. Och när det gäller föräldrakooperativ eller annat alternativ bör kommunerna utge bidrag efter det antal barn som finns i daghemmet.

När det gäller de nattöppna daghemmen, som ju kräver mer personal, kan det av regeringen föreslagna extra bidraget till nattöppna daghem ändå innebära en för låg kompensation för merkostnaderna. Utskottet anser därför att det särskilda bidraget till nattöppna daghem bör höjas till 150 000 kr. per avdelning.

I schablonbidraget ingår medel till fortbildning och till barn med behov av särskilt stöd. I en socialdemokratisk motion påpekas att i vissa kommuner anordnar föräldrakooperativen eller de alternativa daghemmen inte någon fortbildning för sin personal. I vissa kommuner får dessa grupper ingå i kommunernas utbildning. Det förekommer också att barn med behov av särskilt stöd utestängs från alternativ verksamhet på grund av att de medför ökade kostnader. Rättare sagt: Man tar inte emot barn från den kommunala kön utan väljer själv vilka barn som skall få delta.

Utskottet delar motionärernas uppfattning och föreslår att när det gäller kommunernas fördelning av statsbidragen till den alternativa verksamheten och föräldrakooperativen bör kommunerna förmedla den del av statsbidraget som är avsedd för fortbildning, om sådan anordnas, och till barn med behov av särskilt stöd först om dessa tagits emot i verksamheten och om olika åtgärder satts in.

Utskottet anser också att de 30 000 kr. som ingår i schablonbidraget och är avsedda för fortbildning bör fördelas så att 15 000 kr. avser fortbildning för daghemspersonal, 10 000 kr. för dagbarnvårdare och 5 000 kr. för personalen i deltidsgруппerna resp. den öppna förskolan. Denna markering görs för att uppmärksamma kommunerna på det stora behov av fortbildning som

finns, framför allt hos daghemspersonalen men även hos dagbarnvårdarna.

Fru talman! De tre borgerliga partierna har i en gemensam reservation yrkat avslag på propositionen och begär i stället att regeringen skall återkomma med ett nytt förslag, som bl. a. skall vara neutralt gentemot alla omsorgsformer oavsett huvudman – alltså även till vinstdrivande verksamhet. Vilken sorts statsbidrag man vill ha sägs dock inte – om det är ett procentbidrag, ett bidrag per barn i verksamheten eller ett bidrag till hela kommunen. Det enda man har kunnat enas om är att säga nej till regeringens förslag. Enligt det borgerliga förslaget skall också ingå en skyldighet att ta upp alla alternativa barnomsorgsformer. Visserligen skall de enligt reservationen uppfylla kvalitetskrav, men oavsett vilken ideologi eller vilket alternativ de företräder skall kommunen enligt de borgerliga partierna stödja verksamheten.

Majoriteten i utskottet anser att det nu föreslagna statsbidraget har sådana fördelar jämfört med nuvarande system att det väl kan ligga till grund för ett nytt statsbidragssystem med de modifieringar som utskottet föreslagit.

Fru talman! I propositionen anför föredragande statsrådet att statsbidrag till barnomsorg anordnad i svenska kyrkans regi inte skall utgå. Utskottet instämmer i denna uppfattning.

Enligt socialtjänstlagen har primärkommunerna en skyldighet att anordna barnomsorgsverksamhet för barn vars föräldrar förvärvsarbetar eller studerar och för barn med behov av särskilt stöd. Svenska kyrkan skall vårda sina angelägenheter, som bl. a. innebär att främja kristen verksamhet bland barn och ungdom. Svenska kyrkans församlingar har liksom primärkommunerna egen beskattningsrätt. Att riksdagen därutöver skulle låta särskilda statsbidrag utgå till svenska kyrkan för en verksamhet som i dag är ålagd primärkommunerna har en sådan principiell betydelse att detta måste lösas i ett större sammanhang.

De frikyrkliga trossamfunden inräknas bland de ideella organisationerna. Om föräldrar i en församling tillhörande svenska kyrkan bildar ett föräldra-kooperativ eller om man bildar en ideell förening i syfte att driva daghem eller fritidshem med speciell inriktning, utgår samma statsbidrag som till de frikyrkliga daghemmen och andra alternativ.

Fru talman! Utskottet delar också biträdande socialministerns uppfattning att det inte skall utgå statsbidrag för dagbarnvårdarens egna barn.

I två motioner har tagits upp behovet av statsbidrag för barnomsorg under viss del av året på grund av föräldrarnas säsongsbundna arbetsuppgifter. Socialstyrelsen har redan i dag i sina tillämpningsföreskrifter medgett att statsbidrag skall utgå till s. k. skördedagis, trots att bestämmelser saknas i statsbidragsförordningen. Till annan säsongsbunden barnomsorg utgår emellertid inte statsbidrag.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att kommunerna måste tillgoda även periodiska behov av barnomsorg som kan finnas på grund av säsongsarbete. Utskottet anser emellertid att regeringen måste överväga en generell lösning av statsbidragsfrågan för säsongsbunden verksamhet och återkomma till riksdagen med förslag.

Fru talman! Vpk har som vanligt yrkat på bindande kvalitetsnormer för barnomsorgen. Utskottet avstyrker dessa krav i likhet med tidigare år men

understryker socialstyrelsens roll när det gäller att följa utvecklingen av barnomsorgen i kommunerna. Vpk vill också att alla barn upp till 12 års ålder skall ha lagstadgad rätt till heltidsomsorg på daghem eller fritidshem, att utbyggnaden skall vara 50 000 platser per år och att anordningsbidrag på 300 000 kr. per avdelning bör utgå.

Fru talman! I propositionen om förskola för alla barn har biträdande socialministern aviserat att han skall återkomma med förslag om lagstadgad rätt till förskola för alla barn. Av hans inlägg i dag framgår att han har en hög beredskap. Bedömningen av utbyggnadsbehovet bör grunda sig på SCB:s efterfrågeundersökningar, som kommer i dagarna, och behovet i den enskilda kommunen bör också avgöra vilken verksamhetsform man bör bygga ut.

När det gäller anordningsbidrag finns det i dag inte statsfinansiella möjligheter att komma med ett sådant bidrag, även om det ur utbyggnads-synpunkt kunde ha varit en bra stimulans.

Fru talman! För många familjer har barnomsorgstaxornas storlek stor betydelse. Skillnaderna i barnomsorgstaxornas utformning mellan de olika kommunerna i landet och även inom samma län är alltför stora. Den snedfördelning som finns inom landet kan också bero på för höga taxor. Detta är högst otillfredsställande, och utskottet anser därför att regeringen bör ta upp förnyade diskussioner med Svenska kommunförbundet för att få till stånd en utjämning.

Ett annat problem som regeringen skyndsamt måste lösa tillsammans med Svenska kommunförbundet är förfarandet när en förälder inte kan ta ett anvisat arbete på grund av att barntillsyn inte går att ordna. I några kommuner är det så att man mister barnomsorgsplatsen kort efter det att man blivit arbetslös. Detta kan för föräldrarna innebära att man inte kan ta arbete, eftersom man inte har en barnomsorgsplats, och mister rätten till arbetslöshetsersättning, eftersom man inte tar ett anvisat arbete.

Fru talman! I likhet med tidigare är föreligger reservationer från moderata samlingspartiet om förskolans benämning, om allsidighet och objektivitet i förskolan, om den skolförberedande verksamheten samt om den kristna grundvärderingen, där det även föreligger en reservation från centerpartiet. Dessa frågor har vi debatterat vid ett flertal tillfällen. Det nya som tillkommit är att socialstyrelsen framlagt det pedagogiska programmet, där bl. a. dessa frågor tas upp. Programmet kommer att bli till ett stort stöd för både personalen, föräldrarna och förtroendemännen när de kommunala riktlinjerna skall utarbetas och för personalen i det dagliga arbetet i daghemmen.

I denna proposition föreslår biträdande socialministern att riksdagen skall godkänna mål och inriktning av fritidshemsverksamheten. Det är viktigt att fritidshemmen byggs ut i samma takt som daghemmen. En viktig uppgift har fritidshemmen i att verka för att skillnader i barns uppväxtvillkor minskas.

De yngsta skolbarnen, i åldern sju-nio år, har ett större omsorgsbehov och är oftast beroende av en nära och stabil vuxenkontakt, medan de äldre barnens behov kan tillgodoses genom att det finns en trygg miljö att ha som bas att återkomma till när man gör upptäckter i närmiljön.

Fritidshemsverksamheten behöver i likhet med daghemmen ett pedagogiskt program att arbeta efter. Socialstyrelsen har utarbetat ett förslag till ett

sådant program. Detta programförslag har varit ute på remiss, och ca 110 svar har inkommit från kommuner, myndigheter, olika utbildningar, enskilda fritidshem och organisationer. Av remissvaren framgår att det pedagogiska programmet behövs och att det är efterlängtat. Det man främst tyckt vara viktigt att ge synpunkter på är den pedagogiska planeringen, samverkan mellan skola och fritidshem, fritidshemmens uppgifter samt deras innehåll och arbetssätt.

Redan hösten 1981 fastslog också riksdagen att det var nödvändigt att fritidshemmen fick en mer preciserad målsättning för sitt arbete och klarare riktlinjer för vilket innehåll verksamheten skall ha. Utskottet anser också nu att det bör finnas ett pedagogiskt program som en gemensam ram för fritidshemsverksamheten i hela landet och att kommunerna liksom när det gäller daghemmen skall utarbeta riktlinjer för verksamheten i den egna kommunen vilka är anpassade till de lokala förhållandena.

Fru talman! I reservation 31 föreslår de borgerliga att riksdagen skall anslå medel till utvecklingsarbete i Lunds kommun. I barnomsorgsanslaget ingår 25 milj. kr. årligen till utvecklings- och förnyelsearbete inom barnomsorgen. Det är ca 200 kommuner som bedriver och får anslag för olika slags projektverksamhet. Hur skulle det se ut om vi här i riksdagen skulle sitta och bedöma varje enskilt projekt?

Nej, fru talman, utskottsmajoriteten anser att det liksom hittills bör vara regeringen som tar ställning till vilka projekt som bör erhålla medel och vilket belopp som skall utgå.

Som jag sade i inledningen till mitt anförande är det oerhört viktigt att barnomsorgen byggs ut. För att vi skall klara detta måste personalsituationen förbättras. Som vi hörde av socialministern har regeringen uppmärksammat frågan, och den har på olika sätt under våren tillsammans med socialstyrelsen, UIHÄ, de fackliga organisationerna m. fl. försökt stimulera ungdomarnas intresse för arbete inom barnomsorgen. Glädjande nog har antalet sökande till utbildningarna fördubblats i vår, och många har denna utbildning som sitt förstahandsalternativ.

Socialstyrelsen arbetar även med andra personalfrågor avseende barnomsorgspersonal, t. ex. hälsofrågor, och också med att undersöka orsakerna bakom avgångarna inom förskolläraryrket och barnskötaryrkena.

Då personalfrågorna redan har uppmärksamats på olika sätt, har utskottet avstyrkt de motioner som har lämnats.

Fru talman! Till detta betänkande har lämnats 32 reservationer. Jag yrkar bifall till reservationerna 13, 15 och 17 och till utskottets hemställan i övrigt, vilket innebär avslag på reservationerna nr 1–12, nr 14 och 16 och nr 18–32.

Anf. 69 ANN-CATHIRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Barnomsorgen måste byggas ut, säger Anita Persson, och Evert Svensson medgav tidigare att det finns vissa svårigheter att infria löftet om barnomsorg för alla barn till 1991. Jag vill fråga: Varför försvårar ni då för alternativen? Varför försvårar ni för alla olika flexibla lösningar som alternativ och enskild verksamhet står för? Med dessa alternativ kan man – samtidigt som man ger föräldrarna valfrihet och kan uppfylla deras önskemål

– få fler platser till mindre kostnad för kommunerna än med den kommunala barnomsorgen.

Det krav på öppethållande åtta timmar på daghemmen och fem timmar på fritidshemmen som nu ställs kommer att slå särskilt hårt mot alternativen. Antingen måste alternativen konstruera en öppettid som uppfyller kraven, eller också måste man anställa personal som inte kommer att behövas i verksamheten.

Jag fick vidare inget svar på min fråga varför det inte accepteras om två förskollärare startar eget eller driver verksamhet på entreprenad. De godtas som fullvärdiga och värda statsbidrag i kommunal verksamhet men inte om de startar eget. Denna fråga är av mycket stor betydelse för alla de offentligt anställda inom dessa verksamheter, som ofta är kvinnor. Skulle statsbidrag utgå till privat verksamhet skulle det ge dem möjlighet att starta eget, att välja arbetsgivare, att välja arbetsmiljö, att välja att vara anställda i egen regi.

Anita Persson tar upp frågan om de kvalitetskrav som måste ställas på alternativa omsorgsformer för att de skall kunna tas upp i barnomsorgsplanerna. Jag vill fråga: Skall inte kvalitetskrav ställas också på den kommunala barnomsorgen? Sådana krav måste självfallet ställas på alla slag av barnomsorgsverksamhet.

Anita Persson säger att det pedagogiska program som skall framläggas kommer att ta upp våra krav när det gäller den pedagogiska verksamheten både vad avser den skolförberedande delen och vad avser allsidighet och objektivitet samt vad avser verksamhet som bygger på kristna grundvärderingar. Det är heller inget svar vad beträffar de krav som vi har ställt i våra motioner.

De frågor som vi har tagit upp baseras på oerhört viktiga signaler från föräldrarna – och de berör föräldrarnas förtroende för barnomsorg och förskola och för den personal som arbetar där.

Anledningen till att vi avvisade det pedagogiska programmet är att vi anser att risken är stor för att fritidshemsverksamheten blir en andra skola med strängt utformat pedagogiskt program. Barnen behöver ha vila och avkoppling efter skoldagens slut, inte delta i något som kan betecknas som en andra skola.

Anf. 70 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Fru talman! Jag ställde ett antal frågor till Evert Svensson, som han lovade att Anita Persson skulle svara på. Det har hon inte gjort. Jag ber därför att få komma tillbaka till de frågorna.

För det första: Varför vill ni slå ut Montessoripedagogiken? Såvitt jag vet finns det inte några Montessoriskolor som har mer än sju timmar. Det blir då inte ett rött öre till Montessoriförskolorna och Montessorigrupperna med det system ni nu inför! Det är en upprörande vändning av politiken. Ni har tidigare talat om att man skall uppmuntra kooperativa och föräldrakooperativa skolor. Nu genomför ni ett system som innebär en utomordentlig snålhet gentemot alternativen.

För det andra vill jag ta upp personalutbildningen. Vad är logiken i att hänga upp anslagen för fortbildning av dagmammorna på antalet barn i

daghemsgrupperna? Bengt Lindqvist försökte säga att det var dimbildning i utskottets betänkande. Men den dimbildningen är bara en reflexion av den dimbildning som finns i propositionen! Var är logiken i detta system, som innebär mycket pengar per dagmamma i Stockholm men mycket litet per dagmamma i Bromölla?

För det tredje: Vi har sagt i riksdagen, att alla föräldrar som arbetar eller studerar skall ha rätt till en plats i barnomsorgen. Varför skall denna rätt förmenas de föräldrar som själva är dagbarnvårdare? Hur kommer det sig att detta undantag skall göras? Kan Anita Persson förklara varför just den gruppen skall diskrimineras? Det blir ju konsekvensen av det ställningstagande som ni nu gör, när ni säger att just de föräldrarna inte skall få ha barnen i kommunal barnomsorg, i varje fall inte hos sig själva.

De här frågorna skulle jag mycket gärna vilja ha svar på.

Sedan måste jag säga att det fortfarande är svårt att förstå logiken i den socialdemokratiska politiken. Ni menar att föräldrarna på inga villkor skall kunna få ökad valfrihet. Ni menar att staten bör bestämma vilken form av barnomsorg som skall byggas ut.

Under den här debatten har yppat sig en stor motsättning mellan vad vi för ett och ett halvt år sedan beslöt om utbyggnaden och vad biträdande socialministern nu strävar efter. Vi beslöt då, att det skulle göras en liten utbyggnad av daghem och familjedaghem och en stor utbyggnad av deltidsgруппerna. I dag har vi fått höra av Bengt Lindqvist att deltidsgруппerna inte är mycket vatten värda och att man bör satsa enbart på daghemmen.

Får jag till sist fråga Anita Persson: Delar Anita Persson bedömningen att det är enbart daghemmen som vi nu skall satsa på?

Anf. 71 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att man onödigtvis skall säga: Vad var det jag sade! Men i det här fallet är det alltför frestande för att jag skall kunna låta bli. Jag har inte kunnat märka att det kommit fram något väsentligt av riksrevisionsverkets översyn som inte påpekades av oppositionspartierna redan när det nuvarande systemet infördes. Eftersom det nu konstateras att stora olägenheter funnits under det senaste året, måste också kunna fastställas att tre år har tappats bort helt i onödan.

Sedan nuvarande system infördes har det sagts, att det är avsett att ge kommunerna större möjligheter än tidigare att utnyttja sina egna resurser. Det skall alltså, sägs det, skapa större frihet.

Men vad är det för frihet som systemet har inneburit? Jag kan konstatera att systemet har legaliserat det som tidigare kallades överinskrivning av barn, och det har inneburit att kommunerna har utnyttjat bidragsbestämmelserna så att de plockat in barn med heltidsomsorg på daghem och hänvisat barn som velat ha deltidsoomsorg till familjedaghemmen. Det har alltså medfört att det inte blivit valfrihet vare sig för de föräldrar som vill ha daghem eller för dem som vill ha familjedaghem. Detta system har alltså inte fungerat bra – det är man uppenbarligen överens om i det socialdemokratiska partiet.

Då är min fråga: Varför tar ni inte chansen att nu införa ett system som ger större frihet? Anita Persson säger att oppositionen inte närmare presenterar ett alternativ när vi säger att det skall vara ett system som är neutralt till sin

utformning. Nej, men vi ger regeringen chansen att presentera ett förslag som svarar mot dess krav på frihet.

Visst är det besynnerligt, Anita Persson, att svenska kyrkan lämnas utanför i bidragshänseende. Regering och riksdag kan ge denna bidragsmöjlighet – det är bara en fråga om socialdemokraterna vill ha en ändring till stånd.

Anf. 72 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Det har klart framgått att jag är mycket orolig för vad som händer med barnomsorgen, både i dag och i framtiden. Vpk menar att åtgärder måste vidtas för att trygga barnomsorgens utbyggnad och dess kvalitet. Vi har också sagt att det behövs lagstiftning och pengar för att klara utbyggnaden och kvaliteten.

Vpk har sagt att det skall inrättas ett anordningsbidrag för att stimulera utbyggnaden ute i kommunerna. Det kommer att bli nödvändigt att instifta detta anordningsbidrag på nytt, om det skall bli någon fart på utbyggnaden.

Anita Persson säger att det nog är bra med anordningsbidrag, som också har funnits tidigare. Det har gett en viss effekt, även om den inte har varit så stor som man önskat. De långa köerna och den dåliga utbyggnaden vittnar om det. Det finns emellertid inte statsfinansiella resurser för att klara detta, säger Anita Persson.

Det är inte så att det saknas pengar i detta samhälle, utan det är fråga om vilken prioritering man gör och vilken ekonomisk politik man vill föra. Jag skall inte ta upp en ekonomisk debatt nu, men jag vill påpeka att det finns pengar också på det konto som är avsatt för barnomsorgen. Det finns 400 miljoner över på detta konto, som är tänkt att användas för barnomsorgen; och jag förstår inte varför de inte skulle kunna användas till en satsning på anordningsbidrag, så långt det räcker.

Svara på frågan, Anita Persson: Varför kan inte dessa 400 miljoner, som rätteligen hör till barnomsorgen, användas till ett anordningsbidrag så att kommunerna får fart på utbyggnaden? Jag tror att de flesta inser att behovet att bygga ut barnomsorgen är stort. Även om några har större tillförsikt och tror att det ordnar sig, borde det finnas en viss oro bland dem som är lugnast här i kammaren.

Anf. 73 ANITA PERSSON (s) replik:

Fru talman! Det är viktigt att kvaliteten inom barnomsorgen upprätthålls, både inom de alternativa barnomsorgsformerna och inom den kommunala barnomsorgen. Som Rosa Östh säger, gjorde kommunerna inte det som vi trodde att de skulle göra, nämligen variera grupperna. De skrev in heltidsbarn och lät deltidsbarnen vara utanför. Inte alla kommuner gjorde detta, men en hel del. I några kommuner är upp till 95 % av barnen inskrivna på heltid. Det är naturligtvis en fråga om kvalitet att heltidsbarn blandas med deltidsbarn.

Till Ann-Cathrine Haglund vill jag säga att det pedagogiska programmet har kommit, och där tar man upp alla de frågor som hon berör. Jag rekommenderar programmet till läsning.

De svenska kommunala daghemmen kan inte ha en inriktning helt på

kristen grund, eftersom daghemmen skall tillgodose ett pluralistiskt samhälle, som det svenska samhället numera är. Här finns ju barn som tillhör olika religioner, med ett mycket stort inslag av t. ex. katolska barn och barn från muslimska länder.

Det pedagogiska programmet behövs för fritidshemmen just för att de inte skall bli en extra skola, en andra skola. Fritidshemmen behöver veta vilka uppgifter de skall ha, så att de inte går in på samma områden som inom skolverksamheten.

Daniel Tarschys ställde en hel del frågor, bl. a. varför dagbarnvårdarnas barn inte räknas in. Det har aldrig varit så. De mammor som är hemma och har egna barn har det som ett yrke att ta hand om andra barn, för att hjälpa till med den kommunala barnomsorgen. Många gör det på ett utomordentligt bra sätt. Men vad skulle hända om någon som t. ex. tagit anställning som dagbarnvårdare och även skrivit in de egna barnen efter någon månad säger upp sig därför att det var mycket jobbigare än hon hade trott? Skall hon ändå få betalt för sina egna barn som är hemma och därmed få en förtäckt vårdnadsersättning? De regler som gäller är mycket bra. Enligt dessa hålls dagbarnvårdarnas egna barn och andras barn isär.

Anf. 74 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Kvaliteten är viktig både inom alternativa barnomsorgsformer och inom den kommunala barnomsorgen, sade Anita Persson. Självfallet är det så. Vi skall självfallet alltid ställa höga krav på all verksamhet som gäller våra barn. Men kvalitet är också för många föräldrar och familjer att kunna välja och att kunna välja den barnomsorgsform som de tycker är bäst. Kvalitet är för många den inriktning som det speciella daghemmet eller den speciella förskolan har. Det kanske är Montessori, hemmiljö, en liten grupp eller ett stort föräldraengagemang. Kvalitet kan alltså vara möjligheten att välja och att välja det innehåll man vill ha.

Jag har läst det pedagogiska programmet som är på väg, och jag anser att de markeringar som vi moderater har krävt är nödvändiga och viktiga.

Anita Persson sade att det inte skall finnas kristna förskolor. Vi moderater säger i reservationen att mycket av vårt kulturarv skulle "te sig obegripligt om förskolans pedagogiska verksamhet frångick kristna grundvärderingar. Utskottet anser det därför vara självklart att förskolans pedagogiska verksamhet skall utgå från att varje människa är unik och har ett eget värde liksom att den skall bygga på den etik och den tradition av humanism och medmänsklighet som grundas på kristendomen."

Vad gäller de kristna förskolorna uppfattar jag det som Anita Persson säger som ett avståndstagande till att svenska kyrkan skall få statsbidrag för att ordna förskolor. Jag håller helt med Rosa Östh – om regeringen vill ge den möjligheten kan den göra det, men vi tror inte att socialdemokraterna vill göra det. Vi moderater vill emellertid göra det, därför att vi vet att många föräldrar vill ha förskoleverksamhet av olika slag i kyrkans regi.

Anf. 75 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Fru talman! Anita Persson hade ingen kommentar till det jag sade om att detta förslag är ett dråpslag mot Montessoripedagogiken. Om inga alternati-

va daghem eller deltidsgupper som har mindre än åtta timmar – deltidsgupperna har alltid mindre än åtta timmar – skall få några som helst statsbidrag i framtiden innebär det väsentligt sämre villkor för alternativa och kooperativa barnomsorgsformer än vad som hittills har funnits. Det är därför en allvarlig brist i förslaget, som ingen från regeringens sida har velat kommentera.

Att dagbarnvårdarnas egna barn inte får räknas in motiverar Anita Persson med att det aldrig har varit så. Nu tycker emellertid alla partier i Linköping, inkl. socialdemokraterna, att det borde vara så. De hänvisar till det beslut som vi alla har fattat här i riksdagen, även Anita Persson, om att alla föräldrar som arbetar eller studerar skall ha rätt att ha sina barn i kommunal barnomsorg.

Jag ställde då frågan till Anita Persson: Varför vill Anita Persson gå ifrån det beslut som hon själv har varit med om att fatta om att alla föräldrar skall ha den rätten? Varför denna diskriminering? Frågan kvarstår obesvarad.

Sedan fick vi höra att det vore fel av riksdagen att ta ställning till ett speciellt projektbidrag till försöket i Lund, eftersom detta är ett ärende som det ankommer på statsrådet att besluta om. Nu är det bara det att vi har hört statsrådets uppfattning i kammaren i dag. Statsrådet är mycket negativ. Skall det bli något bidrag till detta försök är det följaktligen bäst att riksdagen tar saken i egna händer och riktar en hemställan till regeringen. Vad vi hört här i dag är att statsrådet Bengt Lindqvist anser att utbyggnaden i framtiden bör koncentreras på daghemmen. Det som stod i propositionen för ett och ett halvt år sedan, att det skulle bli en stor utbyggnad av deltidsförskolan, tycks numera vara passerat. Inte heller den punkten har Anita Persson velat kommentera.

RRV har inte upptäckt något nytt, när det konstaterar att statsbidraget har fått precis de effekter som den borgerliga oppositionen förutsåg när förslaget antogs 1983. Det är precis som Rosa Östh säger, om man någonsin har anledning att säga "vad var det vi sade" är det den här gången. Det har gått precis som vi förutsade, men som ni förnekade.

Anf. 76 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Jag skall nöja mig med en mycket kort fråga till Anita Persson: Kommer socialdemokraterna att verka för att svenska kyrkan skall komma i åtnjutande av statsbidrag för sin barnomsorgsverksamhet?

Anf. 77 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill tacka för de markeringar som har gjorts under debatten när det gäller att satsa på daghemsverksamhet och fritidshemsverksamhet.

Jag tycker att Anita Persson smet undan från att svara på frågan om de 400 miljonerna. Jag fick inget svar alls. Jag vill därför fråga en gång till: Varför skall inte dessa 400 miljoner användas inom barnomsorgen, som det är tänkt? De är tagna ur barnomsorgsavgiften. Varför skall den restpott som finns inte användas inom barnomsorgen? Varför kan de pengarna inte användas just till anordningsbidrag? Jag tror att åtminstone socialdemokrater och vpk är överens om att de behövs för att trygga en utbyggnad. Jag vill ha ett svar av

Anita Persson på frågan om varför man inte, i alla fall som ett första steg, kan använda dessa 400 milj. kr. till ett anordningsbidrag, vilket faktiskt var meningen från början.

Anf. 78 ANITA PERSSON (s) replik:

Fru talman! De kristna grundvärderingarna gäller ju i hela landet, och självfallet gäller de också inom den kommunala barnomsorgen. Men vi kan inte inrikta våra daghem enbart på den kristna undervisningen och utbildningen, utan vi måste stödja även andra religioner. Det är inte alls besynnerligt, Rosa Östh, att inte svenska kyrkan får statsbidrag. Jag tyckte att jag förklarade det ganska omsorgsfullt i mitt inlägg. Rosa Östh frågade till slut om vi är beredda att ge svenska kyrkan statsbidrag. Ja, jag tror att vi är beredda att göra det den dag vi skiljer kyrkan från staten.

Om Montessoriförskolan håller öppet åtta timmar får den samma statsbidrag som den kommunala barnomsorgsverksamheten. Då kan fler barn komma i åtnjutande av en plats. Det skulle kunna vara positivt, för Montessoriförskolorna bedriver en mycket bra verksamhet.

Det är daghemsplatser vi behöver, Daniel Tarschys. Men, som det sades i den proposition vi då antog, deltidförskolan och den öppna förskolan behöver byggas ut. De är avsedda att vara en kvalitetshöjning av familjedaghemmen. En öppen förskola och en deltidförskola behövs som komplement. Jag har i alla fall inte frångått denna mening. Vi bör bygga ut deltidförskolan för barn från fyra års ålder och den öppna förskolan för barn från ett och ett halvt års ålder.

Vi har inte statsfinansiella resurser till ett anordningsbidrag, Inga Lantz. De pengar som fanns har vi lagt på driften. Jag tror att det är bättre att göra så, nu när systemet skall läggas om. Vissa kommuner kommer att förlora på det nya systemet, men genom att pengarna har lagts på driften kommer förlusten att bli litet mindre än om vi skulle ha använt dem till ett anordningsbidrag till de kommuner som inte har byggt ut.

Förste vice talmannen anmälde att Rosa Östh och Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 79 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! En klar majoritet av det svenska folket, 59 %, föredrar någon form av vårdnadsersättning framför en utbyggnad av den kommunala barnomsorgen. 34 % uttalar sig för en kraftig utbyggnad av den kommunala barnomsorgen. Det visar den DN-IMU-undersökning som presenterades i Dagens Nyheter den 12 april. Jag begriper inte att socialdemokraterna inte drar sig för att år efter år köra över väljarna, även stora grupper av sina egna väljare.

Egentligen är det inte så särdeles intressant vad alla dessa opinionsundersökningar kommer fram till. Egentligen handlar det om – såvitt jag begriper – en elementär och fundamental demokratifråga. Det är alldeles uppenbart att en majoritet av svenska folket och av föräldrarna till förskolebarn vill ha någon form av vårdnadsbidrag eller vårdnadslön. Men även om det inte vore

så, även om det vore en liten minoritet som ville ha vårdnadsbidrag eller vårdnadslön, borde det vara den självklaraste sak i världen att man i varje demokrati, även i vår, såg till att dessa föräldrar själva fick den reella chansen att bestämma vad de ville ha och hur de ville ha vården och omsorgen ordnad för sina barn. Inte skall politiker vara förmyndare och visa upp några slags storebrorsfasoner i denna fundamentala fri- och rättighetsfråga.

Vännen Evert Svensson började planera för en folkomröstning tidigare genom att konstruera valsedlarna. Han sade bl. a., jag kan inte låta bli att kommentera det: Skulle kanske kds också ha en valsedel? Det spelar väl ingen roll vad vi tycker, Evert Svensson, höll jag på att säga. Visa av valrörelsen 1985 vet vi att ni kan tillvita oss valsedlar vare sig vi önskar dem eller inte. Men detta var ett sidospår.

Fru talman! På inget område har socialiseringen drivits längre än på barnomsorgens område. Skattepolitik och bidragssystem har konstruerats så att så gott som varje barnfamilj måste ha två förvärvsinkomster. Därmed är det givet att föräldrarna drivs att begära samhällets omsorgsformer.

Naturligtvis borde varenda kommuns socialförvaltning vända sig till varenda förälder till förskolebarn med ett enkelt frågeformulär och fråga: Vill ni ha daghemsp plats? Vill ni ha familjedaghemsp plats? Vill ni vårda och fostra barnet/barnen själva eller ordna vården för dem själva? Sedan skulle det, som den självklaraste sak i världen, tycker jag, vara socialförvaltningens, politikernas och regeringens uppgift att se till att föräldrarnas val gick att realisera.

Svensk barnomsorgspolitik är ett flagrant brott mot föräldrarätten. Jag är övertygad om att en daghemsp plats är bra för många barn och många föräldrar. Men jag är lika övertygad om att en daghemsp plats inte är bra för alla barn och alla föräldrar. Men i socialdemokratins samhälle vet alltid politikern-överförmyndaren bäst, och kollektivismen skall gälla även på detta område.

För att skapa rättvisa och valfrihet förordar vi i kds att en vårdnadslön på 10 % av basbeloppet, för närvarande 2 410 kr. per månad, för det första barnet och därefter 50 % av vårdnadslönen per barn utbetalas till övriga förskolebarn. Vårdnadslönen skall vara beskattad och ATP-grundande. Dessutom förespråkar vi en marginalskattereform som förbättrar barnfamiljernas ekonomi. Makar skall ha rätt att tudela inkomster vid beskattningstillfället, så att upp till fyra basbelopp får överföras.

Ensamstående föräldrar behöver ordentliga möjligheter att förkorta sin arbetstid. Den vårdnadslön som jag här omnämnt och som vi förespråkar bör kunna utgå efter särskild prövning till ensamstående föräldrar med två eller flera barn under 12 år. Full vårdnadslön bör då komma i fråga för samtliga barn under 12 år.

Fru talman! Ingen gång borde det väl vara mer uppenbart för oss alla än vad det är i dag att hemmen och föräldrarna måste stöttas. Skall vi kunna mota undan rotlöshet och vilsenhet och främja trygghet och trivsel och få barn och ungdom att känna och uppleva att de behövs och är älskade, då måste samhället och politikerna göra föräldrar och hem till sina bästa allierade, då måste vi stötta och stödja föräldrar och inte förmyndarlikt styra föräldrar och se till att samhället tar över föräldraansvar och föräldraengagemang.

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

*Ekonomiskt stöd till
barnfamiljer, m. m.*

Fru talman! Beträffande betänkande 34 ber jag att få yrka bifall till motion 1986/87:So615, yrkandena 3 och 4 och bifall till reservationerna 4, 6 och 7.

Beträffande betänkande 35 vill jag också ta upp några synpunkter. Det är hedervärt att reservation 7 finns. Det har varit utomordentligt tilltalande att höra Daniel Tarschys plädера för innehållet i den. Fattas bara annat än att vi måste få slut på diskrimineringen av dagbarnvårdare som har egna förskolebarn. Givetvis måste dagbarnvårdare ha samma rätt till kommunal barnomsorg på samma grunder som övriga förvärvsarbetande. Om nu SAP vill fortsätta att diskriminera dagbarnvårdare så borde väl vpk kunna tänka sig att vara intresserade av en annan tingens ordning. Skall inte en dagbarnvårdare, låt oss säga med två barn, kunna få ha vad man brukar kalla full förvärvskapacitet? Skall det finnas en grupp i samhället som inte skall kunna ha heltidsarbete om de har barn? Tydligt är det så.

Så till mitt motionsyrkande att förskolans pedagogik skall vara förankrad i kristen etik. Detta har också föranlett omnämnande i reservationer, och det är jag naturligtvis tacksam för.

Fru talman! Jag råkade i förrgår kväll höra Ma Oftedal utfråga Jan Guillou i Radio Stockholm. Jan Guillou deklarerade mycket framt att han bekänner sig till en normativ etik därför att den måste finnas i vårt samhälle – den judiska kristna etiken, eller kalla det vad du vill, sade han. Men för den skull sade han inte att han var bekännande kristen.

Jag har tidigare i den här typen av debatter redovisat och lyft fram att den icke-socialistiska regeringen i Norge under sin tid införde för den norska förskolan precis vad jag förordar i kds-motionen, dvs. att förskolans pedagogik skall vara förankrad i kristen etik och människosyn. När arbeiderpartiet tog över regeringsmakten höll man fast vid denna s.k. formålsparagraf. Dessutom höll man fast vid den när det gäller den obligatoriska skolan. Det var inte tal om att Gro Harlem Brundtland skulle ta bort den paragrafen för den obligatoriska norska skolan att den skall vara förankrad i kristen etik och människosyn. Det kan inte vara särdeles svårt för någon här i kammaren att inse att vårt samhälle i dag är i skriande behov av normer och värderingar, och då måste man ändå ha rätt att fråga sig: Vilka skall dessa vara? Varifrån skall de hämtas?

Det sägs då att vi lever i ett pluralistiskt samhälle. Ja, det gör vi, och det skall vi vara måna om att bevara. Men jag tror att det är en stor vilshenhet i uppfattningen om man tror att pluralismen klarar sig utan fundamentala värderingar. För att respekten för olik tänkande skall existera måste det i botten för pluralismen finnas en gemensam människosyn. Där måste finnas respekt för gemensamma värderingar, rörande vad som är sant och rätt osv. Men vad som sker här i debatten – det är så uppenbart någon kan önska – är att man sammanblandar kravet i min motion med önskemålet om konfessionella skolor, vilket är någonting annat. När jag alltså förordar att förskolan skall vara förankrad i kristen etik och människosyn är det inte detsamma som att förordar att förskolan skall vara konfessionell. Det skall inte den obligatoriska eller allmänna förskolan vara. Möjligheten att ha konfessionella förskolor existerar, det är alldeles uppenbart.

Fru talman! Jag tror alltså att det finns mycket begreppsförvirring, och jag tror inte alls att det skulle vara så svårt som många inbillar sig för svensken i

gemen att acceptera och vilja sätta sina barn i en skola som är förankrad i kristen etik och människosyn. Svensken ser i dag att normer måste finnas, värderingar måste finnas, och svensken frågar sig vilka dessa skall vara och varifrån de skall hämtas. Antingen talar man då om varifrån de hämtas eller också låter man rådande praxis bestämma, eller lärarkollegiet eller någon annan.

Vad som förvånar mig oerhört är att marxister eller människor med marxistiskt tänkande inte kan ansluta sig till tankén att någon värderingsgrund ändå måste finnas, att någon människosyn måste exponeras. Nu är det som det är med detta.

Fru talman! Jag är på det klara med att många vill att det skall dra ihop sig till votering nu, och därför skall jag sluta med att yrka bifall till reservationerna 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 18, 23, 24, 26, 27, 28, 31 och 32.

Anf. 80 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Även om debatten varit lång behöver jag ändå säga någonting i anledning av det som sades om kristna förskolor, svenska kyrkans förskolor och kristna normer.

För att gå tillbaka till vad utskottets majoritet säger i frågan talar vi i vår skrivning om att samma bestämmelser som finns i den svenska skolan också skall gälla i förskolan, dvs. att den inte kan vara konfessionellt bunden vid en viss livsåskådning. Det beror, som Anita Persson säger, på att vi lever i ett pluralistiskt samhälle och måste ta konsekvenserna av det. Men det betyder inte att det inte skall finnas värderingar – ett värderingslöst samhälle kan vi inte ha – utan det betyder att vi skall kunna tala om dessa frågor. Framför allt är det viktigt för lärarna att de kan ge svar på frågor som barn ställer, frågor som de har med sig från hemmet, från söndagsskolan eller från andra sammanhang. Det är viktigt att hålla gränslinjen ordentligt klar, och det är bara det vi har velat med vårt majoritetsyttrande.

Anita Persson talade om svenska kyrkan. Jag vill bara tillägga att när vi i utskottet prövade frågan var det från en mycket positiv utgångspunkt. Svenska kyrkan och kommunen har samma offentlighetsrättsliga ställning, och man måste bestämma vem som har huvudansvaret. Vi har sagt att detta borde kunna lösas praktiskt genom att man inom svenska kyrkan ordnar en stiftelse eller på annat sätt ser till att den blir jämställd med andra organisationer. Det är denna jämställdhet med andra organisationer, kristna samfund, föreningar eller kooperativ, som vi har velat åstadkomma. Som vi har sagt bör man se detta från positiva utgångspunkter. Det bör vara möjligt för svenska kyrkan att ordna den förskola man önskar.

Anf. 81 ALF SVENSSON (c) replik:

Fru talman! Det som Evert Svensson sade är alldeles utomordentligt. Han sade ordagrant att ett värderingslöst samhälle kan vi inte ha och att samma normer som gäller i förskolan skall gälla i skolan. Då blir frågan genast: Vilka värderingar, vilka normer? Varifrån hämtas de? Vem bestämmer vilka normerna skall vara?

Det finns likväl i Evert Svenssons anförande en sammanblandning mellan konfessionell skola och den skola som jag menar skall ha förankring i kristen etik utan att för den skall vara konfessionell.

Anf. 82 HANS-ERIC ANDERSSON (s):

Fru talman! För en som är ny här i riksdagen framstår verksamheten här ibland som världsfrånvänd och långt från verkligheten utanför kammarens väggar. Jag har jobbat ganska många år i en kommun, och varje gång jag hör de moraliserande tongångarna från många ledamöter om att kommunerna minsann anpassar sig efter regler blir jag upprörd över de lättsinniga uttalandena.

Barnomsorgsbeslutet om full utbyggnad till 1991 gäller alltså. Det är riksdagen som har fattat det beslutet. En rimlig moral borde då också kräva att riksdagen tar ansvar för att man i alla kommuner kan genomföra den utbyggnaden, på lika villkor dessutom. Ger man kommunerna lika villkor kan man ställa samma krav på alla – annars kan man det inte.

Skall man nu, ett och ett halvt år efter det att reformsbeslutet fattats, anta nya regler för statens engagemang – nya statsbidragsregler – borde man ta avgörande steg mot förbättrade möjligheter att genomföra reformen. Stödet borde förbättras mest där genomförandet blir ekonomiskt svårast att klara. Jag anser att de regler riksdagen skall anta inte uppfyller det kravet. Jag skall ge ett exempel från verkligheten – ett fall säger kanske inte så mycket, men jag vet att det är långt ifrån unikt; exemplen är många.

Det finns kommuner som har fler barn än genomsnittet av landets kommuner. Just därför att där finns många barn, som ju inte heller har inkomster, är skattekraften låg. Just därför att de har många barn behöver skolan och barnomsorgen mycket pengar. Skatten blir därför hög, och även avgifterna till t. ex. barnomsorgen blir höga.

I en sådan kommun – exemplet är alltså inte unikt – skulle bidragen till barnomsorgen enligt propositionen minska med drygt 7,5 milj. kr. Medel som motsvarar ungefär 780 platser bara försvinner från kommunen. Nu skall den försämringen begränsas så att bidragen inte minskas med mer än vad som motsvarar 10 öre per skattekrona. Det halverar i det här fallet förlusten av bidrag. Men till det skall man lägga att varken de nuvarande statsbidragen eller de föreslagna justeras utifrån förändringarna i löne- och prisnivån.

Den uteblivna indexökningen av statsbidragen för barnomsorgen medför i realiteten att statsbidragen sänks med drygt 4 milj. kr. per år, motsvarande 200 platser per år. 1985, 1986 och 1987 skall drygt 600 platser som tidigare har finansierats med statliga medel finansieras med kommunala medel. Inräknar man även 1988 och försämringen med de nya bidragen har kommunen att från staten överta finansieringen av ca 1 000 platser. Sedan skryter staten med att man sparar så mycket pengar och hytter med pekfingret åt kommunerna för att de inte håller kostnaderna under kontroll.

Den här kommunen skall dessutom, som alla andra kommuner, bygga ut antalet platser. På det sättet får den barnomsorgsreform som riksdagen fattat beslut om olika pris i olika kommuner. Priset blir högst där antalet barn är störst och där utbyggnaden är angelägnast. De som moraliserar över att vissa kommuner har utnyttjat bidragen till heldagsomsorg mer än riksdagen avsåg kanske kan ställa sig frågan: Hur skall man etikettera en moral som ställer samma krav på alla men undandrar sig ansvaret för att ge alla samma förutsättningar?

Den föreslagna förändringen av statsbidragen är ett allvarligt hot mot

riksdagsbeslutet om förskola för alla barn 1991. Jag har i en motion yrkat avslag på propositionen. Min motion stöds delvis i reservation 1, men den reservationen innehåller resonemang som jag måste ta avstånd från. Jag är därför tacksam för att det i bänken också finns en gul knapp.

Överläggningen i dessa ärenden var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 20

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 159 för reservationen av Nils Carlshamre m. fl.

Socialutskottets betänkande 34

Mom. 1 (det familjepolitiska reformarbetet)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 158 för reservation 1 av Göte Jonsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (införande av vårdnadsersättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 2 av Göte Jonsson m. fl., *dels* reservation 3 av Per Arne Aglert, *dels* reservation 4 av Ulla Tillander och Rosa Östh, *dels* utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion So615 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (möjlighet till kommunal vårdnadsersättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (socialbidrag vid vård av egna barn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (barnbidrag vid längre tids utlandsvistelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 35

Mom. 1 (frågan om avslag på propositionens förslag till nytt statsbidragssystem)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 159 för reservation 1 av Daniel Tarschys m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 11 (statsbidrag till barnomsorg i svenska kyrkans regi)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 159 för reservation 3 av Daniel Tarschys m. fl.

Mom. 14 (begäran om nytt statsbidragssystem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (höjning av barnomsorgsavgiften)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (vissa villkor för statsbidrag till alternativ barnomsorg)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 6 av Daniel Tarschys m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (dagbarnvårdares tillsyn av egna barn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (statsbidrag till barnomsorg på obekvämt arbetstid)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 8 av Daniel Tarschys m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (bindande kvalitetsnormer)

Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 17 för reservation 10 av Inga Lantz.

Mom. 22 (minskat statsbidrag till familjedaghem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 25 och 26 (lagstadgad rätt till förskoleplats samt utbyggnadens inriktning)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 17 för hemställan i reservation 12 av Inga Lantz.

Motivering

Den i reservation 13 av Evert Svensson m. fl. anförda motiveringen godkändes med 163 röster mot 158 för utskottets motivering.

Mom. 27 (utbyggnaden av barnomsorgen under 1987/88)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 305 röster mot 16 för hemställan i reservation 14 av Inga Lantz.

Motivering

Den i reservation 15 av Evert Svensson m. fl. anförda motiveringen godkändes med 165 röster mot 156 för utskottets motivering.

Mom. 28 (anordningsbidrag)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 16 för hemställan i reservation 16 av Inga Lantz. 1 ledamot avstod från att rösta.

Motivering

Den i reservation 17 av Evert Svensson m. fl. anförda motiveringen godkändes med 163 röster mot 158 för utskottets motivering.

Mom. 30 (barnomsorgstaxor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (rätt till barnomsorg vid arbetslöshet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (användningen av benämningen förskola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (skolstyrelsens och skolöverstyrelsens ansvar för skolförberedande verksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (deltidsförskolans utveckling till en skolförberedande skola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (uppmuntran av enskilda skolförberedande förskolor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (kristna grundvärderingar i förskolan)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 211 röster mot 78 för hemställan i reservation 24 av Göte Jonsson m. fl. i motsvarande del. 31 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 218 röster mot 47 för den i reservation 25 av Ulla Tillander och Rosa Östh anförda motiveringen. 55 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 37 (demokratiska principer i förskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Göte Jonsson m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (allsidighet och objektivitet i förskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 40 (information om alternativ barnomsorg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 41 och 42 (en undersökning av hälsoförhållandena i barnomsorgen, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 44 (behörighet för personal inom barnomsorgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 46 (barnvårdarnas betydelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (bidrag till kommunalt utvecklingsarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 48 och 49 (pedagogiskt program för fritidshemsverksamheten och familjedaghem inom skolbarnomsorgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Andre vice talmannen övertog ledningen av kammarrens förhandlingar.

7 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1986/87:34 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1986/87:52 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Anf. 83 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Skatteutskottets betänkande 52 gäller uppskov med behandlingen av bl. a. proposition 158 angående huvudmannaskapet för folkbokföringen.

Förslaget, som innebär att huvudmannaskapet överflyttas från kyrkan till lokala skattemyndigheten, bryter ett samarbete mellan kyrkan och staten som varat i hundratals år. Inför ett eventuellt förändrat förhållande borde det enligt min uppfattning vara självklart att detta förslag föregåtts av en överläggning med kyrkans företrädare.

När nu så inte skett borde skatteutskottet ha remitterat frågan till kyrkomötet. Detta diskuterades i utskottet, men någon enighet för remiss till kyrkomötet gick inte att uppnå.

Jag förutsätter dock att kyrkomötet oberoende av detta kommer att ta upp frågan till behandling när det samlas i augusti och då också i ett klart uttalande deklarerar sin syn på denna viktiga fråga.

Herr talman! Jag har vid detta tillfälle velat framföra min syn på den fortsatta behandlingen av denna fråga, och jag ber samtidigt att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i betänkande 52.

Anf. 84 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Även jag ber att liksom Stig Josefson få tillstyrka utskottets hemställan, som innebär att bl. a. behandlingen av propositionen om folkbokföringen skjuts till hösten.

I fyrpartiuppgårelsen om kyrkomötesreformen häromåret ingick att regeringen skulle höra kyrkomötet innan propositioner framlades som berör den kyrkliga lagstiftningen. En fråga som folkbokföringen, som tillika till betydande del fungerar som kyrkans medlemsregister, borde uppenbarligen höra hit, om man fäster avseende vid vanlig, enkel hövlighet.

Trots detta och trots grundlagens krav på beredning har regeringen inte ens hört den centrala kyrkostyrelsen eller pastoraten. Från borgerligt håll i skatteutskottet hade vi därför önskat sända propositionen på remiss till kyrkomötet, som sammanträder i augusti. Tyvärr blev det, som Stig Josefson anförde, inte möjligt att nå enighet om detta i utskottet.

Förslaget att uppskjuta behandlingen av ärendet till hösten innebär att möjligheter ändock öppnas för kyrkomötet att på eget initiativ yttra sig innan skatteutskottet behandlar propositionen.

Med detta vill jag tillstyrka utskottets förslag till uppskov med behandlingen av detta och övriga ärenden.

Anf. 85 JAN BERGOVIST (s):

Herr talman! Den här debatten gäller riksdagens tidsplan och vilka av skatteutskottets frågor som skall skjutas över till hösten. Alla partigrupper är överens om hur tidsplanen skall se ut. Sedan kan vi ha olika motiveringar. Därför borde det inte finnas så mycket att diskutera i dag.

Jag är något förvånad över att man nu går in på kritik av beredningen av en proposition som vi får möjlighet att utförligt diskutera i samband med

Uppskov med behandlingen av proposition 1986/87:158 m. fl. ärenden

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

Uppskov med behandlingen av proposition 1986/87:158 m. fl. ärenden

riksdagens behandling av propositionen i höst.

Jag utgår ifrån att skatteutskottet kommer att behandla folkbokföringen med samma noggrannhet och omsorg som alla andra frågor som faller inom utskottets ansvarsområde.

Med förhoppning om att få stöd från en enig riksdag yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

9 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1986/87:17 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden,

utbildningsutskottets betänkanden

1986/87:29 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden,

1986/87:30 om undervisning för invandrare i svenska språket m. m. (prop. 1986/87:150 delvis),

trafikutskottets betänkande

1986/87:28 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden,

näringsutskottets betänkande

1986/87:39 om viss ersättning för merkostnader m. m. på grund av följd effekter av Tjernobylyöckan (prop. 1986/87:150 delvis),

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1986/87:20 om uppskov med behandlingen av vissa motioner och

bostadsutskottets betänkande

1986/87:23 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

10 § Föredrogs

socialutskottets betänkande

1986/87:36 om vissa anslag till omsorg om barn och ungdom (prop. 1986/87:100 delvis).

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att detta betänkande samt utrikesutskottets betänkande 15 – som föredragits vid kammarens arbetsplenium tisdagen den 2 juni – skulle avgöras i ett sammanhang när debatten i båda dessa betänkanden var avslutad.

Sveriges relationer till Israel (forts. från prot. 134)

Anf. 86 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Jag vill först bara klargöra att vi nu fortsätter en debatt från i går. Det vill jag säga för eventuella tillkommande lyssnare eller läsare av protokollet.

Viola Furubjelke hävdade i går att folkpartiet bedriver en strutspolitik, att vi blundar för verkligheten.

Det är en missuppfattning att folkpartiet blundar för Israels samröre med Sydafrika. Jag vill gärna få det fogat till protokollet att vi anser att Israels militära samarbete med Sydafrika är förkastligt och bör fördömas. Men till skillnad från kanske en del andra här i kammaren anser vi att även andra länders militära samröre med Sydafrika är förkastligt. Kanske är det snarare socialdemokraterna som gör sig skyldiga till att blunda för verkligheten, när man snällt och villigt accepterar vpk-motionens krav på fördömning av Sydafrikas samröre med just Israel utan att göra en självständig bedömning av hela FN-rapporten om det militära samröret med Sydafrika.

Socialdemokraternas agerande hade kanske varit mera trovärdigt om utskottet i andra sammanhang hade nämnt andra länders gärningar på detta område. Det finns sannerligen många andra detaljer att dra fram i ljuset. Här finns säkerligen en uppgift för Sverige att fylla i det internationella opinionsarbetet.

Det är just detta som vi i folkpartiet reagerar mot. Vi reagerar mot att utskottet utan någon som helst självständig analys av just det sydafrikanska militära samarbetet har gått med på ett krav som ytterst härrör från PLO och palestinska organisationer. Det handlar om att använda sig av antiapartheid-rörelsen som ett vapen mot staten Israel. Det finns knappast några andra skäl för vare sig PLO eller Palestinagrupperna att skriva böcker om Sydafrikas samarbete med Israel. Det finns väl inget annat skäl för PLO att driva frågan om kopplingen mellan Israel och Sydafrika i internationella fora än att man vill ha ytterligare ett vapen mot Israel.

Att denna politiska ambition är så klar gör det ytterligt beklagligt att utskottet snällt har promenerat in i PLO-fällan och på det sättet gör sig till en megafon för antiisraeliska intressen.

Anf. 87 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Fru talman! Det som jag refererade var en amerikansk undersökning.

Med det resonemang som Maria Leissner nu för vill jag fråga om hon också anser att USA på det sättet går PLO:s intressen till mötes.

I övrigt tycker jag naturligtvis, Maria Leissner, att det är ytterst förkastligt att också andra länder har samröre med Sydafrika. Men i ett betänkande som gäller Sveriges relationer till Israel och enbart detta tycker jag inte att den andra redovisningen har sin plats.

Anf. 88 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Jag vill påpeka för Viola Furubjelke att i den amerikanska undersökningen använde man inte den formulering som tyvärr alldeles för ofta hörs från svenska socialdemokratiska politiker, nämligen att de länder som har militärt samröre är "Israel och andra stater". I den amerikanska rapporten nämns de övriga staterna vid namn.

Det är ett intressant faktum att vi i Sverige väljer att särskilt brännmärka Israel. Uppenbarligen har vi en annan måttstock för Israels aktioner. Det är just detta som vi från folkpartiets sida tycker är djupt betänkligt.

Anf. 89 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Fru talman! Det står folkpartiet fritt att i så fall i sin reservation skriva in de andra länder som också skall fördömas för sitt samröre med Sydafrika. Men i folkpartireservationen har man endast yrkat att hela detta stycke skulle strykas.

Förste vice talmannen anmälde att Maria Leissner anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 90 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Fru talman! En av de motioner som ligger till grund för utrikesutskottets uttalanden i detta betänkande i Mellanösternfrågan, motion U539 av Alf Svensson, nämner vikten av att problematiken bedöms utifrån den komplexa historien och det hot som staten Israel ständigt är utsatt för.

Kunskaper i historia är alltid väsentliga – säkert i ovanligt hög grad om man skall försöka förstå hur den tragiskt onda cirkel av upptrappade konflikter, etniska och religiösa motsättningar, missförstånd, hat och låsta positioner som i dag präglar Mellanöstern har kunnat uppstå. Men det är också intressant att titta på det mycket mindre komplexet svensk Mellanösternpolitik i det korta perspektiv som tiden efter andra världskrigets slut, Palestina-mandatens upplösning och staten Israels tillkomst ger.

Ett studium av svenskt agerande i Palestinafrågan visar under de första decennierna efter andra världskriget en mycket låg profil. Detta är naturligt, eftersom förhållandena i området endast mycket avlägset berörde våra egna utrikespolitiska förhållanden. Trots detta fanns från början i vårt land ett djupt och brett engagemang och intresse, inte minst för den nya staten Israel och säkert i stor utsträckning influerat av kunskaper i den bibliska historien och en upplevelse av den nya staten som en självklar fortsättning på en känd historia. En beundran har också hela tiden funnits för det demokratiskt uppbyggda samhälle som skapades i en region där feudala strukturer och olika former av fåmansvälde alltjämt i övrigt är förhärskande. Inom den socialdemokrati som under dessa år stod för svensk regeringspolitik fanns säkert också ett speciellt intresse på grund av den klart socialistiska ideologi som inom en demokratisk ram dominerat det israeliska samhället.

Svenskt officiellt agerande i Mellanösternfrågan har också genom åren dominerats av vår uppslutning kring folkrättsliga principer, FN-systemet med dess möjligheter och brister samt tron på goda bilaterala förbindelser som en god grundval för att kunna existera tillsammans, påverka när det varit

möjligt och hjälpa i humanitära och andra former.

Officiella ställningstaganden har varit återhållsamma och under många år mycket få. Sverige röstade för delningsresolutionen år 1947, den som lade grunden för staten Israels existens. Det gjordes dock med uttryckt tvekan – inte inför att låta denna stat byggas upp utan inför FN:s möjligheter att på ett effektivt sätt se till att beslutet kunde genomföras. Det var en tvekan som har visat sig befogad.

Enskilda svenskar – Emil Sandström, Folke Bernadotte, Gunnar Jarring, Olof Rydbeck och Dag Hammarskjöld i sin egenskap av generalsekreterare – har deltagit i händelseförloppen, dock inte i egenskap av representanter för Sverige utan som representanter för det FN-system vars beslut i frågan vi genom åren har följt och deltagit i.

Efter en kort tid med något större intresse under Suezkrisen kom svenskt agerande att bli mer konturskarpt först efter sexdagskriget samt genom bestämda ställningstaganden för de säkerhetsrådsresolutioner som alltjämt utgör basen för svenskt principiellt ställningstagande till hur Mellanösternkonflikten skall lösas, dvs. resolution 242 och dess förtydligande i resolution 338. Där understryks rätten för stater i området inkl. Israel att existera inom säkra och erkända gränser, kravet på tillbakadragande från ockuperade områden och anslutningen till tanken på att genom en konferens med medverkande av inblandade parter och representanter för säkerhetsrådet söka en fredlig lösning på konflikten.

Den debatt som nu inletts i den här frågan och som genom riksdagens något egendomliga arbetsordning blivit bruten i två delar har enligt min uppfattning tagit en egendomlig och olycklig vändning, en vändning som inte på något sätt bidrar till svenska möjligheter att genom ett fortsatt samlat och måttfullt agerande dra vårt strå till stacken i det internationella klimat där denna konflikt måste finna sin lösning.

Ingen talare har hittills noterat det faktum att vänsterpartiet kommunisterna i det här betänkandet har släppt två av sina ursprungliga motionskrav, nämligen det om att minska kontakterna med staten Israel och det om någon ytterligare form av diplomatiskt erkännande av PLO. Vpk har i stället valt att ställa upp bakom ett i stort sett enhälligt betänkande, bakom den hittillsvarande svenska politiken att ha normala förbindelser med i konflikten inblandade parter inom de ramar för diplomatiskt och mänskligt samarbete som hittills varit regeln. Detta är positivt, och det stärker möjligheterna att vinna respekt för den svenska linjen.

Onödig och klåfingrig är i det sammanhanget folkpartiets demonstration att i en reservation, i stället för att neutralt och utan värderingar erkänna PLO som en förhandlingspart, återgå till den under ett par år i slutet av 70-talet i några officiella uttalanden använda beteckningen av PLO som "representativ företrädare" för palestinska intressen. Viola Furubjelkes tolkning av detta att folkpartiet inte vill tillmäta PLO samma betydelse som övriga partier vill är inte invändningsfri. Ord skall vägas på guldväg i sådana här sammanhang, och det kan vara intressant för kammarens ledamöter att veta att en nyligen framlagd statsvetenskaplig avhandling från ett av våra universitet om svensk Mellanöstern doktrin tolkar övergången år 1978 från det tidigare uttrycket "auktoritativ" till "representativ" representant för

PLO som en förstärkning. Man noterar i avhandlingen att efter 1980 har endast neutrala begrepp som "företrädare" använts. Den vetenskapligt oberoende tolkningen är alltså den omvända, att folkpartiet härmed understryker ett kvalitativt starkare engagemang för PLO än det neutrala erkännande av PLO som förhandlingspart som utskottsmajoriteten gör. Jag finner markeringen onödig och avsedd för eget, internt bruk, en försvagning av uppslutningen kring en korrekt svensk linje.

Jag tar å moderata samlingspartiets vägnar avstånd från vpk:s tanke i den kvarvarande reservationen: att den svenska regeringen på något sätt borde göra egna utredningar och egna bedömanden eller ställningstaganden beträffande israelisk-sydafrikanska förbindelser. Men mycket mera egendomligt och oväntat – inte minst med tanke på den timade debatten här i kammaren – är folkpartiets agerande.

Märk väl att folkpartiets reservation på denna punkt innehåller samma operativa mening och värdering som utskottsmajoritetens, nämligen att det inte är en uppgift för den svenska regeringen att sätta sig till doms över andra länders sätt att leva upp till sina internationella åtaganden. Men utskottet är inte främmande för en sakredovisning av vad som förekommit inom FN och i en amerikansk utredning. Utskottsmajoriteten gör inga värderingar av de amerikanska rapporter vilkas existens refereras. Vi tar inte ställning till deras relevans eller sanningshalt. Men vi är inte beredda att avfärda hela frågan utan att redovisa något om vad som skett internationellt. Däremot instämmer jag med Viola Furubjelke i bedömningen, att även om det hade tett sig något egendomligt i ett betänkande med rubriken *Sveriges relationer till Israel*, hade det varit helt fritt för folkpartiet att lämna en redogörelse för Sydafrikas förbindelser med andra stater, om det nu är detta som har föranlett reservationen. Det kan inte heller vara förgräpligt att som utskottsmajoriteten säga, att om, vi säger *om*, det är så att Israel har brutit mot det av FN:s säkerhetsråd fattade bindande beslutet om vapenembargo mot Sydafrika, tar vi givetvis avstånd från ett sådant brott.

Utrikespolitik är något som bör bedrivas med sans och omdöme. Enligt moderata samlingspartiets uppfattning lämpar den sig dåligt för möjligen inrikespolitiskt gångbara, emotionellt laddade utbrott. Maria Leissners insinuationer att utrikesutskottets majoritet genom dagens betänkande under "antirasismens täckmantel ägnar sig åt rasism och judeförföljelse" är otillständigt – ingenting annat.

Vpk:s reservation kan säkert också betecknas som tillfälligt inrikespolitiskt motiverad och visar möjligen på en annan syn på vad som kan vara uppgifter för den svenska regeringen, kanske någon sorts internationell polisverksamhet, men folkpartiets reservationer kan inte bedömas som något annat än svaghetstecken och kanske rester av de våldsamma interna motsättningar inom partiet som fanns i Mellanösternfrågan under 1970-talet. Man borde ha mognat sedan dess.

Jag yrkar, fru talman, bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 91 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Fru talman! Anita Bråkenhielm gjorde i sitt anförande en lang utläggning om skillnaden mellan att stödja PLO och att erkänna PLO. Därvid hänvisade hon till en vetenskaplig avhandling.

I utskottsbetänkandet, vars hemställan även moderaterna står bakom, står det uttryckligen bl. a. följande: "Som utskottet tidigare framhållit innebär Sveriges erkännande av PLO som förhandlingspart självfallet också ett stöd för PLO som organisation."

Eftersom moderaterna inte har reserverat sig mot denna skrivning i betänkandet, utgår jag ifrån att Anita Bråkenhielm fortfarande står bakom skrivningen.

Anf. 92 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Moderaterna har uppenbarligen behov av att försvara sitt ställningstagande i utrikesutskottet när det gäller Sydafrikas och Israels relationer, och det förstår jag. Det behövs naturligtvis en motivering. Ändå begriper inte vi från folkpartiet riktigt varför även moderaterna har promenerat in i den här av PLO under lång till gillrade fällan för Israel.

Det som ligger till grund för kritiken i utskottets betänkande är en FN-rapport, där Israel nämns tillsammans med flera andra länder, varav många är västeuropeiska. Om denna FN-rapport hade föranlett en reflexion hos moderaterna och socialdemokraterna att Sverige borde agera för att brännmärka alla de länder som sägs ha haft militärt samröre, hade folkpartiet självfallet ställt upp. Men det är inte detta som ligger till grund. Här väljer man att plocka ut Israel. Jag har inte uppfattat att det föreligger någon som helst ambition hos utskottsmajoriteten att återkomma i utskottet med kritik av de övriga länder som har haft militärt samröre med Israel. Till dess är det naturligtvis fortfarande svårbegripligt varför moderaterna har valt att sälla sig till majoriteten.

Anf. 93 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Fru talman! Det finns inga motsättningar mellan våra ståndpunkter, Viola Furuhjelke. Jag hänvisar bara till att man statsvetenskapligt har betecknat förändringen från tidigare använda uttryck av typen auktoritativ representant – alltså en kvalitativ bedömning av själva representantskapet – till *representativ* som en förstärkning. Därefter har man använt neutrala ord. I vårt majoritetsyrkande erkänner vi PLO som förhandlingspart. Detta är en fullständigt neutral bedömning, som vi givetvis står för. Jag ville bara redogöra för detta för att försöka förklara att det är ett ordkineseri och ett härklyveri som folkpartiet ägnar sig åt, en demonstration som kanske inte riktigt har fått den avsedda effekten.

Vad sedan gäller Maria Leissners påpekande vill jag säga att vi i moderata samlingspartiet faktiskt inte kan åta oss att ta initiativ för folkpartiets räkning. Om folkpartiet hade tyckt att man i ett betänkande med rubriken Sveriges relationer till Israel borde ha lämnat en redogörelse för Sydafrikas relationer till Sovjetunionen, hade folkpartiet kunnat ta detta initiativ under utskottsbehandlingen. Det är däremot oklart om resten av utskottet hade tyckt att det hade varit befogat att ta in det i betänkandet. Som Maria Leissner vet finns det för alla partier tillfällen att ta initiativ i de frågor som de har intresse av att ta initiativ i. Jag tycker inte att vi behöver hjälpa folkpartiet att sköta folkpartiets egen politik.

Anf. 94 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är bra att vi är överens, eftersom vi gemensamt har skrivit det här betänkandet. Men Anita Bråkenhielm har kanske inte läst betänkandet så noga och inte heller lyssnat på min tidigare replik. Efter den mening som Anita Bråkenhielm läste står det nämligen: "Som utskottet tidigare framhållit innebär Sveriges erkännande av PLO som förhandlingspart självfallet också ett stöd för PLO som organisation." Detta stod vi alltså gemensamt bakom. Därför råder det inget tvivel om att utskottet genom att erkänna PLO som förhandlingspart har uttalat sitt stöd för PLO.

Maria Leissner klumpade ihop mig ---.

Anf. 95 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller Anita Bråkenhielms anförande.

Anf. 96 MARIA LEISSNER (fp) replik:

Fru talman! Jag tror att Anita Bråkenhielm litet grand har missuppfattat vad folkpartiet är ute efter. Folkpartiet anser nämligen, att om FN-rapporten är av den karaktären att Sverige bör ta initiativ för att fördöma de länder som har haft militärt samröre med Israel, bör alla dessa länder mätas med samma måttstock och kritiseras av Sverige. Eftersom det i detta fall enbart rörde sig om ett betänkande där Israel nämndes, tycker vi att det möjligen hade varit begripligt om moderater och socialdemokrater hade motiverat kritiken mot Israel med att säga att man vill återkomma med kritik av även de övriga länderna. Jag hörde inte något av den arten under utskottsöverläggningarna, utan det handlar om att skilja ut ett land och att framför allt kritisera Israel. Jag har inte förstått av Anita Bråkenhielm att moderaterna över huvud taget har för avsikt att rikta motsvarande kritik mot något annat land som man har riktat mot Israel. Detta är intressant att notera.

Vi i folkpartiet är konsekventa. Vi anser att om man skall kritisera med grund i FN-rapporten så bör man i så fall göra det i ett logiskt sammanhang. Kritiken mot Israel i detta sammanhang är enbart ett sätt för Israels fiender att komma åt staten Israel.

Anf. 97 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Fru talman! Jag upprepar att utskottsmajoriteten inte har ägnat sig åt förhållandet mellan Sydafrika och Sovjetunionen av det skälet att det inte hörde till ämnet. Om folkpartiet anser att vi skulle ha tagit upp detta vill jag fråga varför folkpartiet inte har gjort det i sin reservation.

Jag vill understryka att när ämnet kommer upp är vi givetvis beredda att kritisera det samröre som vi alla vet är mycket djupt och mycket utbrett mellan Sovjetunionen och Sydafrika. Sovjetunionen har en hel del mycket stora och skumma intressen av att samarbeta med Sydafrika. Det hör dock, som sagt var, inte till dagens ämne.

Om Maria Leissner tyckte att det hörde till ämnet är jag fortfarande mycket förvånad över att man inte skrev något om frågan i sin reservation.

Anf. 98 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! I min motion angående Sveriges relationer till Israel har jag velat understryka det i och för sig mycket välkända faktumet att Mellanösternkrisen är vida mer komplex än som vanligtvis framgår i massmediarapporteringen. Personligen mäktar jag inte med att visa upp någon lösning på Mellanösternkonflikten.

Jag tycker således att utskottsbetänkandet är litet för enkelt – jag vågar väl inte säga ytligt. Det är självfallet teoretiskt möjligt att utifrån en historisk kartbild tala om hur gränser bör vara dragna och hur staterna i området bör ordna sina relationer. Människors verklighet fångar man emellertid inte så lätt.

Utskottet avvisar min motion. Utifrån de betänkanden som utskottet tidigare lagt fram beträffande Sveriges relationer till Israel hade jag i och för sig inte heller väntat mig så mycket annat.

Fru talman! Jag tycker emellertid att utskottet alltför reservationslöst riktar krav mot Israel utan att samtidigt presentera krav som ställs på PLO och omkringliggande länder. Utskottet slår fast att Israel bör dra sig tillbaka ungefärligen – vad som nu menas med det – till de gränser som gällde före krigsutbrottet 1967. Utskottet skriver vidare att Israel bör få en varaktig uppgörelse med sina grannar inkl. det palestinska folket, i vilken Israels rätt att leva i fred inom säkra och erkända gränser erkänns.

Längre fram i betänkandet redovisar utskottet också att PLO:s deltagande i en internationell fredskonferens är en tvistefråga, sett ur Israels synvinkel.

Fru talman! Såvitt jag kan utläsa sägs det inte klart ut i utskottsbetänkandet vad som de facto är orsaken till att Israel visar visst motstånd mot i synnerhet direkta förhandlingar med PLO. Vi vet emellertid att PLO inte godkänner Israels rätt att existera. PLO-ledaren Yassir Arafat har dribblat fram och tillbaka med FN-resolutionerna, som kräver Israels rätt att existera, så att det är stor skam anser jag. I hatiska ordalag lovar den ena PLO-fraktionen efter den andra att den judiska staten skall utplånas. Borde inte detta faktum finnas med som förklaring till varför staten Israel inte står och bockar och ber och vill sätta sig vid förhandlingsbordet tillsammans med PLO, som hyser den här typen av fraktioner inom sig?

Menar för övrigt utskottet att exempelvis erövringen av Golanhöjderna hade andra motiv än rent säkerhetspolitiska – att få slut på beskjutningen och attackerna mot byar i Galiléen? Det är mycket enkelt, fru talman, att tala om var gränserna skall gå. Människornas verklighet är ju fasansfull, och att man inte accepterar det som vi finner folkrättsligt självklart har alltså sin verklighetsförklaring.

Fru talman! Israelerna känner sedan 39 år mycket väl och konkret till att deras existens ständigt är hotad. Detta borde, anser jag, ha redovisats klarare i utskottets skrivning.

Anf. 99 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Anita Bråkenhielm gav ju i sitt anförande en mycket sympatisk bild av sin inställning till Israel. Jag kan förstå att hon mot den bakgrunden tycker att det är besvärande att moderata samlingspartiet inte har kunnat ansluta sig till folkpartiets reservationer till utskottsbetänkandet.

Vår uppfattning var ju inte alls att man i samband med detta ärende skulle diskutera relationerna mellan ett antal länder och Sydafrika, för det faller helt utanför ärendet. Och det var precis det vi ville säga, Anita Bråkenhielm. Vår uppfattning var att man skulle avvisa en PLO-propå, förmedlad genom en motion av vänsterpartiet kommunisterna, om att särskilt brännmärka Israel för dess relationer med Sydafrika i vapenfrågan. Man hade kunnat avvisa denna propå – och det kan man alltså göra – genom att ansluta sig till folkpartireservationen. Moderata samlingspartiet fann inte vid utskottsbehandlingen detta vara nödvändigt, och jag förstår den oro som Anita Bråkenhielm känner när hon nu uppfattar var hon har kommit att hamna.

Det går säkert att tvista om ord åt olika håll och kanter, Anita Bråkenhielm. Men i utskottsbetänkandet står, precis som framhållits från socialdemokratiskt håll, att utskottet genom erkännandet av PLO som förhandlingspart självfallet också stöder PLO som organisation. Det är innebörden, och det är precis det som folkpartiet i sin reservation tar avstånd från. Vi delar uppfattningen att PLO skall vara med i förhandlingar om en framtida lösning av palestiniernas fråga – såsom en förhandlingspart. Men vi skriver inte reservationslöst under att vi stöder PLO som organisation, med hänsyn till allt vad vi vet om den organisationens målsättningar, bl. a. förintande av Israel, samt den sabotage- och terrorverksamhet som PLO har bedrivit och stundtals alltså bedriver. Därför har vi från folkpartiets sida inte uppfattningen att vi bör ge ett oreserverat stöd till PLO som organisation. Men det står alltså i utskottsbetänkandet att det är fråga om ett stöd till PLO som organisation. Jag förstår att Anita Bråkenhielm också på den här punkten vid närmare övervägande finner det besvärande. Men det finns alltså, Anita Bråkenhielm, möjlighet att genom stöd åt folkpartiets två reservationer till utskottsbetänkandet visa att man har förstått, om också litet sent, vad ärendet egentligen handlar om.

Anf. 100 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Fru talman! Det är möjligen ett önsketänkande från Hadar Cars sida att jag på något sätt är besvärad. Jag är inte alls besvärad över att ha ställt upp bakom den officiella politik som Sverige har bedrivit under många år i denna fråga. Det är ett folkrättsligt korrekt, försiktigt, klart ställningstagande. Inom FN-systemets ram och med bilaterala förbindelser och den hjälp vi har kunnat åstadkomma försöker vi göra så gott vi kan för att bidra till lösningen av denna mycket svåra konflikt.

Jag har ett sådant mått av intellektuell hederlighet att det inte har varit någon som helst svårighet för mig att ta avstånd från de reservationer som folkpartiet har avgivit. Och jag måste understryka att jag efter att ha åhört Maria Leissners och andras debattinlägg under den förra halvan av debatten är oerhört lycklig över att vi i moderata samlingspartiet har anslutit oss till utskottsmajoriteten.

Anf. 101 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Jag finner det besvärande att Anita Bråkenhielm inte är besvärad.

Anf. 102 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Eftersom jag inte medgavs replik med anledning av vad Maria Leissner sade, trots att jag var berörd av hennes tidigare replik, vill jag nu anföra att jag inför nästa års utskottsbehandling ser fram mot en motion från folkpartiet, där folkpartiet tar initiativ till att vi skall fördöma alla länder, inkl. Israel, som har samröre med Sydafrika.

Anf. 103 MARIA LEISSNER (fp):

Fru talman! Jag beklagar, men jag måste fortsätta att klarlägga det här missförståndet.

Folkpartiet tyckte att det inte var befogat att kritisera Israel i ett sammanhang där man inte kunde kritisera andra länder. I detta sammanhang förvandlas denna annars befogade kritik till ett vapen mot Israel. Det torde vara väl känt och väl belagt att just detta var avsikten med vpk:s motion.

Det som är besvärande är naturligtvis att socialdemokraterna och moderaterna inte avser att komplettera sin uppföljning och behandling av den FN-rapport som är själva grunden för kritiken. Eftersom vi i folkpartiet vidhåller vår reservation, att vi inte anser att utskottet skall kritisera Israel i detta sammanhang, har vi inte heller för avsikt att återkomma när det gäller övriga länder. Den frågan får tas upp i ett sammanhang nästa gång vi behandlar hela Sydafrikakomplexet.

Anf. 104 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Jag kan bara konstatera att folkpartiet tydligen väljer att fortsätta att sticka huvudet i sanden och förtiga alla länders samröre med Sydafrika, inkl. Israels, i stället för att sammantaget fördöma allt sådant samröre.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om socialutskottets betänkande 36.)

Kammaren övergick till att debattera socialutskottets betänkande 36 om vissa anslag till omsorg om barn och ungdom. I fråga om detta betänkande skulle debatten vara gemensam för samtliga punkter.

Vissa anslag till omsorg om barn och ungdom

Anf. 105 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Fru talman! Jag har flera gånger tidigare talat här i kammaren om det orimliga i att flera barn över ett år dör i olycksfall än av sjukdom och att hundratusentals barn skadas varje år. Jag kan därför fatta mig kort. För många medför skadorna livslångt lidande. Skadorna hade i stor utsträckning gått att undvika med enkla medel i vår samhällsplanering, i ett samhälle skapat av vuxna för vuxna utan hänsyn till barns begränsningar och behov.

Jag yrkar därför bifall till reservation nr 1, som berör behovet av skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall.

”Ge barnen ett ombud, Carlsson” var en rubrik som mötte oss i Expressen

den 28 november 1986. Det var Ingvar Carlssons partikamrat Margareta Persson, tillika ordförande i barnmiljörådet, som i en artikel med den här rubriken beskrev hur viktigt det är att vi äntligen tar itu med barnolycksfallen på ett rationellt sätt. Det hela mynnade ut i att även barn behöver skyddsombud.

När Margareta Persson skrev i Expressen om att barnen behöver skyddsombud, hälsade vi från folkpartiet henne med glädje över på vår sida. Ett par veckor tidigare hade hon här i kammaren röstat emot ett folkparti-krav på skyddsombud. Men hon var tydligen inte sämre än att hon snabbt kunde ändra sig. Vi räknar nu med bl. a. hennes stöd, när vi upprepar kravet på skyddsombud för barn i reservation nr 1.

En undersökning om olycksfall nyligen i Uppsala län och Stockholmsregionen visade att förundersökningar angående barnolycksfall nästan genomgående läggs ned. Ansvarsfrågan tas sällan upp i domstol. Av knappt 21 000 granskade mål fanns inte ett enda som behandlade barnolycksfall. "Vi ser inte så allvarligt på barnolycksfall, man vet ju hur barn är", och "barnet borde ha förstått att det var farligt" var återkommande motiveringar till att förundersökningar lagts ned och berättigade åtal ej väckts.

Här saknas alltså rättsskydd för barn. Det vill vi i folkpartiet ändra på. Utskottets majoritet vill vänta på en omfattande analys, utförd av barnmiljörådet, för att se om det är lika bedrägligt i hela landet. Vi tycker att det räcker att rättsskydd saknas i Stockholm och i Uppsala län. Efter 25 års arbete med förebyggande barnhälsovård kan jag garantera att Stockholm och Uppsala län inte är unika på det här området. Härondagen fick jag ett brev från en pappa i Växjö. Han börjar sitt långa brev:

"Jag som skriver är fd fader till en 8-årig pojke som 2/3 -86 omkom genom drunkning i en oskyddad brunn, 10 m djup, belägen 170 m från bostadsområde med barn, 500 m från skola och förskola samt 75 m från ett av barn livligt frekventerat vattentorn - - -."

Han berättar det typiska förloppet - ett helt onödigt olycksfall på grund av brott mot alla säkerhetsföreskrifter och en handläggning i rätten som vore helt otänkbart om en vuxen hade drabbats till liv och lem.

Jag yrkar bifall till reservation 2, som handlar om förbättrat rättsskydd vid barnolycksfall.

Anf. 106 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Fru talman! Jag har begärt ordet med anledning av motion So613, där jag och mina medmotionärer föreslår att anordnandet av hemspråksträning regleras i lag. Det gäller statsbidrag och skyldighet för kommunen att anordna hemspråksträning.

Som framgår av vår motion och av utskottsbetänkandet föreslog språk- och kulturarvsutredningen en lagändring så att invandrar- och minoritetsgruppernas barn skulle garanteras ett hemspråksstöd under en viss tid. Så blev det emellertid inte. Det har visat sig att kommuner lågprioriterar hemspråksträning, trots att föräldrarna har önskat sådan för sina barn och trots att hemspråksträningen har kunnat anordnas - trots att några praktiska hinder inte har funnits. Vårken riksdagens beslut, socialstyrelsens rekommendationer eller socialtjänstlagen är bindande.

Utskottet avstyrker vår motion med motiveringen att riksdagen har avslagit en vpk-motion våren 1985 med hänvisning till det statsfinansiella läget och det av vpk då föreslagna obligatoriet när det gäller hemspråksträning. Om statsfinanser i detta sammanhang vill jag inte yttra mig, men vi har inte föreslagit *obligatorisk* hemspråksträning, som vpk hade föreslagit den gången. Utskottets argumentation hållar således.

Jag vill, fru talman, fråga utskottets talesman om utskottet har förstått vad i motionen föreslås, nämligen att lagen skall ändras så att det föreligger skyldighet för kommunen att anordna hemspråksträning om föräldrarna är intresserade och praktiska möjligheter finns för anordnande av sådan träning.

Anf. 107 CLAES RENSFELDT (s):

Fru talman! Jag skall med hänsyn till tiden begränsa mig till att kort beröra de frågor som tidigare har tagits upp här.

Först och främst vill jag framhålla att utskottet i fullständig enighet har behandlat de medelsanvisningar som betänkandet gäller. Samtliga förslagsanslag har tillstyrkts.

Däremot har utskottet avstyrkt de fem motioner som behandlats i betänkandet. I anledning av dem har två reservationer avgivits.

Beträffande reservationen i anledning av motion So491 får jag framhålla att det från juli 1986 föreligger ett uppdrag från regeringen till socialstyrelsen att utreda miljö- och hälsoskyddsnämndernas skadeförebyggande verksamhet. Där sägs att möjligheten att utveckla en aktiv medborgarmedverkan skall belysas, och de erfarenheter man får av olika projekt, där föräldrar och andra frivilliga engagerats som just barnmiljöombud, skall tas till vara i utredningen. Det är också sagt att senast den 1 juli 1987 skall socialstyrelsen redovisa uppdraget till regeringen. Och den vedertagna regeln att först invänta den aviserade utredningen gör att utskottet inte heller nu anser att riksdagen skall föregripa regeringens ställningstagande till denna utredningsförslag.

Därmed yrkar jag avslag på reservation 1.

Den andra reservationen, också från folkpartiet, tar upp kravet på förbättrat rättsskydd vid barnolycksfall. Det jag främst vill hänvisa till utan att utveckla det vidare här är barnmiljörådets uppgifter. Rådet har att handlägga frågor som rör barns miljö och barns säkerhet.

Barnmiljörådet har, som man säger i motionen, gjort en stor undersökning av den rättsliga behandlingen och bedömningen av barnolycksfall. Den är begränsad till Storstockholm och Uppsala län. Man har tagit upp en del farliga platser. Vi instämmer i alla de där värderingarna och att det är många av de platserna som behöver en översyn. Men detta är också kopplat till remissbehandlingen av en ny ordningslag. Den remissbehandlingen är nu avslutad, och man överväger det här förslaget inom regeringskansliet. Tidigast till hösten 1987 kan vi vänta en proposition i detta ärende, och vi får alltså anledning att återkomma då.

Får jag bara med några ord bemöta den motion som Erkki Tammenoksa berörde beträffande lagreglering av och statsbidrag till hemspråksträning. Jag kan bara hänvisa till det ställningstagande som ett enigt socialutskott har

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

*Vissa anslag till omsorg
om barn och ungdom*

gjort, nämligen att de statsfinansiella förutsättningarna inte finns för en lagstadgad hemspråksträning. Även om den tidigare vpk-motionen, som utskottet avstyrkte 1985, gällde obligatorisk modersmålsundervisning för invandrabarn, kan man nog göra den tolkningen att ett obligatorium och en lag skulle få samma konsekvenser, och i nuläget ställer det sig alltså för kostsamt. Det statsbidrag som utgår är för närvarande 3 375 kr. per barn och år. Det skall möjliggöra för kommunerna att ordna hemspråksträning för fem- och sexåringar. Inte minst vill dock utskottet framhålla att föräldrarna själva måste vara de som har de största möjligheterna och framför allt det största ansvaret för att träna barnen i det språk som används i hemmet.

Jag yrkar därför, i likhet med utskottet, att motion So613 avstyrks.

Fru talman! Sammanfattningsvis ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på de båda reservationerna.

Anf. 108 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Fru talman! Till Claes Rensfeldt vill jag säga att jag har en egen uppfattning om ett obligatorium i detta fall, men jag avstår från att förlänga debatten.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Utrikesutskottets betänkande 15

Mom. 1-3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (stöd för PLO)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 267 röster mot 46 för utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservation 1 av Rune Ångström och Hadar Cars. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (Israels relationer till Sydafrika)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 17 för hemställan i reservation 3 av Oswald Söderqvist.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 266 röster mot 48 för utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 2 av Rune Ångström och Hadar Cars.

Socialutskottets betänkande 36

Punkt 2

Mom. 1 (skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 47 för reservation 1 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist.

Mom. 2 (förbättrat rättsskydd vid barnolycksfall)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 47 för reservation 2 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist.

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

*Resursfördelning
m. m. inom hälso-
och sjukvården*

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

11 § På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

12 § Kammaren beslöt kl. 18.00 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

13 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

14 § Föredrags

socialutskottets betänkande

1986/87:37 om resursfördelning m. m. inom hälso- och sjukvården (prop. 1986/87:114).

Resursfördelning m. m. inom hälso- och sjukvården

Anf. 109 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Svensk sjukvård är på många sätt imponerande, men den har också allvarliga brister. Vi har problem med läkarförsvörningen i stora delar av landet. Vi har i utskottet gjort ett uttalande om detta problem. Vi har växande problem med personalförsvörningen inom andra kategorier särskilt i storstäderna och särskilt under somrarna, då många avdelningar tvingas slå igen. Vi har tiotusentals människor som mot sin vilja tvingas dela rum framför allt inom långvården men också inom den psykiatriska vården och omsorgsvården. Vi har andra kapacitetsproblem också. Runt om på våra sjukhus ligger människor i korridorerna. Vi har långa köer för många typer av operationer, inte minst för ögonoperationer, höftledsoperationer och hjärtoperationer.

Under lång tid har vi från folkpartiets sida försökt få regeringen att ta itu med dessa problem. Köproblemet har vi påtalat i motioner, interpellationer och i frågor. Vi har lagt fram konkreta förslag till insatser som skulle kunna göras. Men från regeringens sida har vi mest fått hänvisningar till att det här är någonting som följer av den medicinsk-tekniska utvecklingen och att det är uppgifter som ankommer på landstingen, varför det inte påkallar någon uppmärksamhet från regeringen.

Vi har under lång tid begärt en ordentlig kartläggning av köerna för att åtminstone få grepp om problemet. Först fick vi nej på det förslaget några gånger både från Gertrud Sigurdsen och från riksdagsmajoriteten. I höstas vände Gertrud Sigurdsen på klacken och satte i gång en undersökning av köerna och lovade att det till våren 1987 skulle komma en första redovisning. Våren har kommit, och våren har gått. Någon redovisning har inte synts till – för övrigt syns inte heller sjukvårdsministern till, vilket är märkvärdigt med tanke på att vi nu behandlar en av hennes viktigare propositioner.

Vi tycker att riksdagen nu skall göra en beställning hos regeringen och säga att vi vill ha denna kartläggning som socialministern så länge har förmenat riksdagen. Vi har i riksdagen också begärt att regeringen skall få sätta in mera resurser för att få bort köerna. Vi har pekat på de miljarder som rinner ut genom sjukförsäkringen och förtidspensioner till människor som väntar på operationer. Det har gjorts kalkyler på detta. De är visserligen osäkra, men det råder inget tvivel om att väldigt stora summor används till sjukpenning och pensioner åt personer som skulle ha kunnat återgå till arbetslivet om de hade fått behandling i tid. Paradexempel på detta är s. k. bohusexperimentet, som ett enhälligt landsting i Bohuslän ville genomföra men som regeringen envetet och halsstarrigt sagt nej till. I höstas förklarade socialministern att det var principiellt omöjligt att genomföra den överföring av pengarna från sjukförsäkringen till sjukvården, som man ville i Bohuslandstinget, därför att man omöjligt kunde öppna en andra kanal vid sidan av Dagmarpengarna som går till sjukvården. Nu har emellertid regeringen sent omsider föreslagit en sådan andra kanal, visserligen en ganska ynkelig rännil men ändå. Man vill att 70 milj. kr. skall fördelas till sjukvårdshuvudmännen på villkor som man inte lyckats precisera i propositionen men som man avser att utreda på ett senare stadium. Man ställer upp ett enda villkor, nämligen att någon typ av riksskö skall etableras. De som väntar på någon form av operation skall fördelas över hela landet. Idén om en riksskö har inte, såvitt jag har förstått, givit socialministern fler beundrare inom landstingsvärlden.

Vi tycker för vår del att det är ett ganska tunt dokument vi har fått från regeringen. Normalt brukar man utgå från att propositioner skall beredas innan de avges till riksdagen, att man skall fundera litet grann på innehållet, villkor och regler innan man begär pengar av riksdagen, inte att man skall komma och säga: Vi vill ha 70 miljoner, och vi avser att sedan fundera över hur de skall fördelas. Men vi tar det som ett tecken på att regeringen sent omsider omprövat sin principiella hållning och bestämt sig för att något måste göras, men sedan inte haft tid att fundera ut vad som bör göras. Det är ändå ett litet tecken på en värdefull omprövning från regeringens sida. Den passivitet man har lagt i dagen inför sjukvårdsproblemen är anmärkningsvärd och klandervärd, menar vi.

Från folkpartiets sida har vi föreslagit att dessa anslag skall beviljas, men att en parlamentarisk beredning skall få överväga hur pengarna skall användas. Givetvis ser vi inte dessa 70 miljoner som den enda insats som bör göras för att få fart på sjukvården och åstadkomma en avverkning av köerna. Vi tror fortfarande att det går att överföra ganska stora belopp från sjukförsäkringssystemet till sjukvården, för att därigenom få mer resurser för operationer, behandlingar och rehabiliteringsinsatser.

Man brukar säga att sjukvården i Sverige svarar för 9–10 % av bruttonationalprodukten. Det är sant om man ser till själva verksamheten, själva konsumtionen av sjukvård. Men om man därtill ser på alla de pengar som går ut i ersättning till sjuka människor i form av sjukpenning, förtidspensioner och sjuklöner når man snarare ett belopp på omkring 15 % av BNP. Vi använder omkring 5 % BNP för ersättning till personer som är sjuka. Det är självfallet inte möjligt att utnyttja alla de 5 % av BNP till sjukvård. Men vi tror ändå att en inte obetydlig del skulle kunna överföras till aktiv sjukvårdande behandling och därigenom eliminera behovet av sjukpenning, kanske också i några fall förtidspension, för människor som i dag väntar på operation och behandling. På den punkten har vi ideligen försökt vinna gehör hos regeringen. Vi har ideligen fått höra att saken möjligen förtjänar att utredas. Några positiva markeringar i övrigt har vi inte kunnat utverka.

Herr talman! Det är inte tid i riksdagen för långa debatter. Jag skall med detta yrka bifall till reservationerna 10, 13 och 15 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 110 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Vi går nu att behandla en av de absolut viktigaste frågorna under denna vårsession: Köerna och problemen inom sjukvården. Genom den proposition som regeringen har lagt har man erkänt att det är något sjukt inom sjukvården och det system som vi har.

Jag vill, liksom utskottets ordförande, beklaga att inte ansvarigt statsråd är här. Frågan är oerhört viktig. Propositionen som har lagts fram har också så stora brister att det hade funnits skäl för ansvarigt statsråd att vara här och svara på frågor och redovisa vad som menas med delar av propositionen, just utifrån frågans allvarliga art. Nu finns inte ansvarigt statsråd här. Vi får bara konstatera detta.

Jag vet inte riktigt hur man skall tolka det här propositionsförslaget. Från moderat sida har vi sagt att vi är beredda att acceptera de 70 miljonerna inom ramen för ett särskilt anslag förutsatt att riksdagen ger klara direktiv när det gäller grunder och målsättningar för hur pengarna skall användas. Det är, precis som utskottets ordförande sade, mycket märkligt att det framläggs en proposition i en viktig fråga utan någon som helst redovisning, bara en anslagsbegäran. Det kan rimligtvis inte ha varit så att man haft så bråttom i departementet att man inte hunnit tänka på hur pengarna skall användas utan varit tvungen att bara hänvisa till en kommande arbetsgrupp, som efter riksdagsbeslutet kommer att ta ställning till hur medlen skall användas. Jag tycker det är en slarvig behandling i departementet, och det är en ordning som egentligen inte kan accepteras av riksdagen. Det är därför som vi moderater i reservationer klart vill markera och ge till känna via riksdagsbeslut hur pengarna skall användas och grunderna för hur de skall användas.

Herr talman! I en artikel för en tid sedan om sjukvårdsköerna skrev en kvällstidning att det är en spricka i det svenska välfärdsbygget. Vi kan konstatera att den sprickan är allvarlig. Köerna ökar i omfattning i vissa delar av landet. Det är de tre kända specialiteterna som man diskuterar, men om vi tränger litet djupare in i frågan om kösituationen kan vi konstatera att det finns mycket stora köproblem också inom andra områden än just de tre

nämnda. Här finns en risk för att man nu pekar på dessa tre områden så starkt att det uppstår ännu längre besvärande köer för patienter som har andra sjukdomsproblem.

Det är givetvis helt otillfredsställande att patienter med livshotande sjukdomar gång på gång får beskedet att sjukhuset inte kan företa operation därför att än det ena än det andra har inträffat. Detta är helt oacceptabelt sett ur planeringssynpunkt, och det är oacceptabelt för patienten, eftersom vederbörande givetvis hamnar i en ännu besvärligare situation.

De här problemen har vi gång efter annan under de senaste månaderna fått presenterade för oss via massmedia eller i andra sammanhang. Sprickan i välfärden visar sig mycket markant.

En orsak till problemen är den tekniska utvecklingen på det medicinska området, säger bl. a. ansvarigt statsråd. Det må så vara att den medicinsk-tekniska utvecklingen går snabbt och att detta kräver en sjukvårdsorganisation som är anpassbar och flexibel och icke alltför hårt styrd från centralt håll. Men det går inte att gömma sig bakom den medicinsk-tekniska utvecklingen. Om den hade varit orsaken, då skulle problemen givetvis ha varit precis lika stora i alla andra länder som arbetar inom ramen för samma medicinsk-tekniska utveckling som vi gör i Sverige. Vi vet att så inte är fallet, utan att Sverige har långa köer samtidigt som det i andra europeiska välfärdsländer inte alls finns samma köbildning till motsvarande operationer, kirurgiska ingrepp eller medicinska behandlingar.

Resurserna spelar givetvis en viktig roll. Men då måste vi samtidigt ha klart för oss att nära 10 % av vår BNP går till hälso- och sjukvården. År 1963 gick ungefär 5,4 % av BNP till sjukvården. I dag är den andelen 9,4 %. Vi har således haft en kraftig utveckling när det gäller resursförstärkning inom sjukvården. Förra året ökade landstingens volym med 3,5 %.

Jag tycker det finns anledning att ta med de här siffrorna i sammanhanget. De visar nämligen i viss mån proportionerna i det propositionsförslag som ligger. 70 miljoner i förstärkning skall bidra till att lösa kösituationen inom svensk hälso- och sjukvård! Vi får inte överskatta 70 miljoner, som är mindre än 1 % av det totala anslaget till sjukvården, som ligger på ungefär 80 miljarder kronor.

Herr talman! Från moderat sida har vi gång på gång varnat för denna utveckling. Vi gjorde det i samband med att hälso- och sjukvårdslagen antogs. Vi sade då att statsmakterna undervärderade den kvalificerade sjukhusvården i relation till hälsovårdande insatser. Vi sade precis detsamma när vi antog HS 90, hälso- och sjukvårdens inriktning inför 90-talet. Vi fick inte gehör för våra synpunkter, men vi har fått bevis för att vi hade rätt. ett negativt bevis som drabbar många sjuka ute i det svenska samhället.

Egentligen är mycket av sjukvårdens kris en ideologisk kris, som baseras på att man har bundit resurser i stordrift och byråkrati och i rätt mycket centralstyrning. Det finns också en likriktning inom svensk sjukvårdsadministration, som vi moderater menar inte är bra utan tvärtom skadlig för den flexibilitet, tänjbarhet, som är nödvändig inom ramen för en snabb utveckling, bl. a. på det medicinsk-tekniska området.

Alternativ saknas liksom de möjligheter till positiv utveckling som alternativen ger. Vi menar att man skulle kunna satsa mer på alternativ.

Louise Hallin, barnmorska i Gamla stan, visar ett exempel på alternativ. Ett sådant alternativ som hennes borde uppmuntras i stället för att motarbetas. Vi har under de år som gått konstaterat att en rad olika positiva alternativ och nya grepp inom sjukvården också har motarbetats, därför att de inte passat in i de politisk-ideologiska systemen. Vi måste emellertid ta till vara dessa alternativ. Vi måste stimulera alternativen. Och vi måste se till att alternativen får möjlighet att utvecklas och verka vidare.

Vi har Sofiahemmet, vi har Heart Center i Göteborg. Jag skulle kunna räkna upp en rad ytterligare exempel, men jag skall inte göra det i detta sammanhang.

Det är faktiskt inte så att alternativen i sjukvården är ett hot mot landstingen. Givetvis måste landstingen finnas och svara för basen i sjukvården också i framtiden och ha en viktig del i sjukvården. Men landstingsvården blir inte sämre därför att det också finns alternativ, som innebär att patienterna kan välja och som innebär att man, om det är överbelastning på ett område, kan utnyttja en eventuell överkapacitet på ett annat. Det är så det måste fungera i ett välfärdssamhälle, om vi utgår ifrån att människor skall känna trygghet i olika sammanhang.

Från moderat sida har vi pekat på försäkringssystemet, ersättningssystemet, till bl. a. privatpraktiserande läkare och sjukgymnaster. För några dagar sedan kunde man läsa i tidningarna att den största privatpraktiken för sjukgymnaster i Stockholm tvingas lägga ner av ekonomiska skäl. Man klarar inte att driva verksamheten vidare, eftersom ersättningen från försäkringskassan är för låg. Detta händer i ett skede då vi vet att köerna är mycket långa för behandling hos sjukgymnaster i Stockholm och i andra delar av landet.

När sådant händer inom ramen för den svenska sjukvården är det faktiskt fråga om en politiskt styrd kris. Man har inte viljan att rätta till de missförhållanden som finns, utan man driver frågorna vidare på ett sätt som gör att man, i stället för att förbättra vården för dem som står i kö, försämrar den.

Jag skulle vilja fråga majoritetens talesman om det kan anses vara en rimlig utveckling att patienter på grund av ett stelbent ersättningssystem skall drabbas och få stå i betydligt längre vårdköer än vad som i annat fall hade varit nödvändigt.

Inriktningen av sjukvården är en annan viktig fråga. Vi har pekat på risker med inriktningen inför 90-talet. Vi har sagt att primärvården inte får överbetonas. Det är faktiskt så att primärvården inte kan ersätta sjukhusvården.

För några dagar sedan hade man den här frågan uppe i Rekord-Magazinet. Där var det en erfaren läkare som betonade just att primärvården inte löser sjukvårdens problem. Vi vet nu av erfarenhet att han har rätt, och han har gett oss rätt som har pekat på detta från början. Jag vill nu fråga: Är utskottets talesman också beredd att ge oss rätt på den här punkten?

Det är faktiskt så att förebyggande hälsoåtgärder är bra, men de verkar först på lång sikt, och i skedet mellan det att man sätter in åtgärderna och fram till det att de får effekt är det många patienter som hamnar i kläm därför att resurserna saknas och därmed möjligheterna att ge behandling.

Läkarförbundet och Läkaresällskapet har också pekat på de risker som

ligger i dagens inriktning av hälso- och sjukvården med en överbetoning av primärvården.

I det här sammanhanget vill jag också påpeka att detta faktiskt är ett hot mot de äldres trygghet, inte minst för de gamla som skall bo hemma i sin egen miljö, i sina villor eller lägenheter. Om inte sjukhusvården fungerar, då fungerar heller inte tryggheten för de gamla som skall bo hemma. De måste ha tillgång till just den form av sjukhusvård som det kan uppstå behov av mycket snabbt och akut för gamla människor.

Herr talman! Rekryteringsproblemen och personalfrågorna har också visat sig. Vi får nu rapporter att sjuksköterskor lämnar sitt yrke och söker sig till andra yrken, samtidigt som bristen när det gäller den formen av arbetskraftsresurs blir alltmer påtaglig.

Från moderat sida menar vi att vi måste sätta värde på läkare, sjuksköterskor och sjukvårdspersonal i övrigt som arbetar i hälso- och sjukvården. Vi måste se till att de får stimulerande och ansvarsfulla arbetsuppgifter. Det får inte vara så att byråkratin tynger ned dem, utan deras kunskande och ansvar skall i stället lyftas fram i olika sammanhang. Också här menar vi att alternativen skulle vara bra. Det är betydligt bättre än att bli hänvisad till en enda arbetsgivare i sitt yrke att kunna säga: Jag trivs inte hos dig, utan jag söker mig till en annan arbetsgivare. Det måste vara ganska frustrerande för dem som arbetar i sjukvården att veta, att blir jag ovän med landstinget i Jönköpings län kan jag i bästa fall söka mig till landstinget i Östergötlands län, men båda tillhör samma landstingsförbund. Hur är det då med valfriheten att söka arbete, att utveckla sin yrkeskunskap, att skapa någonting för framtiden, om man är så låst i sin yrkesroll? Detta är också negativt om vi ser till den kösituation som för närvarande finns i det svenska samhället.

Herr talman! Regeringen säger att 70 milj. kr. till åtgärder på kort sikt skall bidra till att lösa sjukvårdskrisen. Från moderat sida har vi ställt upp vissa krav för att riksdagen skall anslå dessa pengar. Först och främst menar vi att patientens ställning skall stärkas – och den stärks inte genom välvilligt tal från denna talarstol utan genom beslut i Sveriges riksdag, så till vida att hälso- och sjukvårdslagen skall slå fast patientens valfrihet. Detta skall innebära att om inte hemlandstinget kan ge den vård patienten behöver, skall patienten ha rätt att söka sig till ett annat landsting eller en annan vårdgivare på hemlandstingets bekostnad, inom ramen för vad som kan anses vara rimlig vårdtid och väntetid.

Vi har också sagt att vi inte kan tänka oss en riksskö. Här kommer ytterligare en fråga till majoritetens talesman: Hur skall en riksskö fungera, där man skall placera människor från hela Sveriges land? Alla som skall opereras för hjärt- eller höftledsfel skall placeras i en central riksskö. Hur skall det gå till? Hur har man tänkt att det skall fungera? Skall man tillsätta ett rikssköverk med en generaldirektör, kanske på visstidsförordnande? Eller hur skall det fungera?

Dessa frågeställningar visar hur illa genomtänkt detta konkreta förslag i propositionen är – egentligen det enda konkreta förslaget.

Detsamma gäller förslaget att man skall utgå från någon gemensam form av indikationer. Människor måste uppfylla dessa indikationer för att få

hamna i rikskön. Vem skall få bestämma vilka de gemensamma övergripande indikationerna skall vara? Är det Landstingsförbundet? Eller vem är det som skall bestämma?

Detta förslag är direkt farligt ur patientens synpunkt, att det skall skapas centrala regler beträffande de indikationer som skall gälla för att en människa skall få hamna i en kö. Är det så att den som har fått ena ögat opererat i en starroperation och väntar på operation på andra ögat skall prioriteras ned – inom ramen för gällande regler för indikationer – till förmån för en annan? Men det kan faktiskt finnas psykosociala skäl som gör att vederbörandes läkare bedömer att det är nödvändigt med snabbt ingripande.

Även på denna punkt visar det sig hur illa genomtänkt propositionens förslag är. Vi har i dag specialistföreningar inom de olika specialiteterna, knutna till läkarsällskap och läkarförbund. Där finns kunnandet. Det är på detta kunnande som vi skall basera hela bedömningen när det gäller behandlingsbehov.

Herr talman! Jag beklagar att ärade kammarledamöter pekar på klockan och säger att tiden lider. Jag är medveten om att det är så, men jag måste ändå klart få markera att denna viktiga fråga måste få bli föremål för den behandling som är nödvändig i Sveriges riksdag. Det är, som jag sade tidigare, en av de viktigaste frågorna i vårt välfärdssamhälle i dag.

När det gäller situationen på längre sikt har vi från moderat sida pekat på behovet av utveckling, förändring och flexibilitet för att det skall vara möjligt att skapa en bättre trygghet inom ramen för svensk hälso- och sjukvård. Här kommer försäkringssystemet in i bilden. Jag skall sluta med att säga att genom ett reformerat försäkringssystem, där en större del av kostnaderna för hälso- och sjukvården finansieras via ett övergripande försäkringssystem, skapar vi ökad valfrihet för patienten och ökad trygghet. Vi får då också precis vad utskottets ordförande efterlyste, nämligen en möjlighet att utnyttja resurserna på ett riktigt sätt, så att människor i stället för att gå sjukskrivna lång tid skall kunna få använda sina pengar för att få en höftledsoperation genomförd.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till de reservationer där vi moderater finns med.

Anf. III ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Jag kommer att fatta mig mycket kort i mitt anförande. Det betyder naturligtvis inte att jag inte tycker att dessa frågor är utomordentligt viktiga.

Detta betänkande behandlar bl. a. en proposition där det föreslås ett anslag på 70 milj. kr. till landstingen för utökning av operationskapaciteten och att en s. k. rikskö skall inrättas.

Från centerpartiet tillstyrker vi anslaget, även om det naturligtvis bara har en högst marginell betydelse i sammanhanget. Vi ställer däremot inte upp på förslaget om en rikskö. Vi tror inte på att det skulle vara bästa sättet att lösa de stora problem som utan tvivel finns när det gäller framför allt starr-, höftleds- och kränkskärlsoperationer. Vi menar att sjukvårdshuvudmännen själva med rimliga ekonomiska förutsättningar bäst kan organisera köerna också över länsgränserna.

Vi noterar från centerpartiet med tillfredsställelse att en centermotion av Karin Israelsson m. fl. föranlett utskottet att föreslå ett tillkännagivande till regeringen, och det gäller kravet att en thoraxklinik inrättas i Umeå. Utskottet konstaterar nu, helt riktigt, att "det inte bör föreligga några hinder för en utbyggnad av thoraxkirurgin i Umeå". I flera undersökningar har klarlagts att det behövs en utbyggnad på detta område, och det har naturligtvis en positiv regionalpolitisk betydelse att en klinik förläggs till Umeå.

En annan fråga som har tagits upp i en rad motioner är läkarförsörjningen. Det torde stå klart för de flesta vid det här laget att det är nödvändigt att åstadkomma en jämnare fördelning av vårdresurserna, framför allt vad gäller antalet läkare. Utskottsmajoriteten anser nu att det finns anledning för regeringen att göra en samlad översyn av problematiken och återkomma till riksdagen med förslag till ett åtgärdsprogram. Motionsförslagen bör kunna vara ett bra underlag att utgå från, även om förslagen naturligtvis inte till alla delar överensstämmer med varandra.

Det är inte bara tillgången på läkare som är avgörande för hur landstingen klarar av sina sjukvårdsuppgifter. När man i dag allt oftare talar om vårdkris är det snarare bristen på annan vårdpersonal man tänker på. Under de senaste åren har antalet sökande till vårdutbildning stadigt minskat, bl. a. till sjuksköterskeskolorna, samtidigt som allt fler i relativt unga år lämnar yrket. Det finns skäl att befara att kulmen ännu inte är nådd när det gäller bristen på sjuksköterskor och annan vårdpersonal.

Ulla Tillander och jag har tagit upp denna fråga i en motion. Vi menar att riksdagen måste märkera ett ansvarstagande för detta mycket allvarliga problem, och vi har därför föreslagit att riksdagen skall begära av regeringen att en probleminventering görs och att ett åtgärdsprogram tas fram. Utskottsmajoriteten anser emellertid inte att det nu finns anledning att ta något initiativ. Jag beklagar detta. Jag tror nämligen att det skulle ligga ett mycket stort värde i ett sådant initiativ från riksdagen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 11 och 15 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 112 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Den svenska sjukvården har utsatts för mycket stark kritik under senare år. Det har hävdats att vården är ineffektiv, produktiviteten låg och att det uppstått onödiga vårdköer.

Samtidigt har sjukvården drabbats av stora besparingar genom den förda ekonomiska politiken. Vårdplatser läggs ned och hela avdelningar stängs, vilket leder till att vårdtyngden inom slutenvården ökar. Nödvändiga personalförstärkningar uteblir – man spar t. o. m. in på korttidsvikarier, så att vårdpersonalens arbetsmiljö ytterligare försämras. Utbyggnaden av den förebyggande och uppsökande vården har fått stå tillbaka. Risken för en vårdkris är uppenbar.

Samtidigt har den debatt som förts om dessa problem fått negativa konsekvenser. Påståenden om ineffektivitet och den förda besparingspolitiken har verkligen skapat problem inom sjukvården när det gäller möjligheten att rekrytera vårdpersonal och har också bidragit till att öka privatiseringen.

Det är oerhört viktigt att vi har ett riktigt perspektiv på dessa frågor. Hälso-tillståndet i Sverige har förbättrats de senaste åren. Gör man en internationell jämförelse mellan industriländer kan man konstatera att Sverige har en mycket effektiv vård i förhållande till de kostnader som läggs ner på sjukvårdsändamål. Svensken får betydligt mer för en given summa som satsas på sjukvården än exempelvis en person i USA eller Frankrike.

Samtidigt finns det brister inom den svenska sjukvården. Det finns mycket stora skillnader i hälsotillstånd mellan olika grupper inom det svenska folket. Människor ur arbetarklassen har sämre hälsa än personer med en gynnad social och ekonomisk ställning. De stora hälsoskillnaderna i Sverige följer med andra ord ett klart socialt mönster. Resurssvaga personer, människor med handikapp, långvarigt arbetslösa och vissa invandrargrupper, har fortfarande betydande svårigheter att få vård på samma villkor som andra människor. Här krävs en aktiv uppsökande verksamhet från vårdens sida.

Men det behövs också en plan för hur arbetet skall bedrivas och bestämda mål för i vilken takt hälsoarbetet skall ske. I anslutning till propositionen om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården, som antogs av riksdagen 1985, ställde vpk krav på en hälsopolitisk plan med målsättningen att samma låga dödlighet och sjukdomsförekomst som i dag gäller för de mest gynnade grupperna i vårt land skulle år 2000 gälla för hela befolkningen. Vårt krav avslogs då liksom nu, bl. a. med hänvisning till förslaget i propositionen om att regelbundna folkhälsorapporter skulle utarbetas och publiceras. Dessa folkhälsorapporter skulle kunna utgöra avstämningar för vilka förändringar i vårdens inriktning och vilka samhällsåtgärder som krävs för att uppnå målet om en god hälsa för hela befolkningen. I debatten i anslutning till propositionen angav statsrådet Sigurdsen att hon bedömde att den första folkhälsorapporten skulle föreligga 1988. Med anledning av det vill jag fråga: Kan vi förvänta oss den första folkhälsorapporten under nästa år?

En satsning på kraftiga personalförstärkningar och utbyggnad av uppsökande verksamhet inom vården kräver med nödvändighet att de alltför knappa resurserna används till dessa områden. Någon utbyggnad av privat vård, som vänder sig till socialt redan privilegierade grupper, bör inte komma i fråga. Därför förespråkar vi att den fortsatta utbyggnaden av vården skall ske i samhällets regi. Det är nödvändigt att vården finansieras på ett ur social synpunkt så rättvist sätt som möjligt. Kostnaderna skall inte läggas på dem som är sjuka, utan bäras solidariskt.

En väg att öka inkomsterna till sjukvården, utan skatte- och avgiftshöjningar för den enskilde, är att ålägga de verksamheter som uppenbarligen förorsakar stora sjukvårdskostnader skyldighet att direkt svara för del av sjukvårdskostnaderna. När det gäller sjukdom och ohälsa finns det en massiv dokumentation som visar att alkohol, tobak, trafik och brister i arbetsmiljön åsamkar sjukvården mycket stora vårdkostnader.

Sjukvården måste tillförsäkras nödvändiga resurser. Därför är det helt nödvändigt att regeringen tar initiativ till överläggningar om nya finansieringsvägar för sjukvården enligt de riktlinjer som vi här angivit. Samtidigt bör en översyn göras av möjligheterna att helt slopa patientavgifterna.

I proposition 1986/87:114 föreslås en särskild ersättning på 70 milj. kr. till sjukvårdshuvudmännen för att minska de långa väntetiderna till höftleds-

kranskärls- och starroperationer. Vpk tillstyrker förslaget. Men vi anser att det finns starka skäl för riksdagen att uttala att en huvudregel för detta extra bidrag skall vara att operationerna utförs inom den offentliga sjukvården. Som bekant utnyttjar de borgerliga partierna de långa vårdköerna inom de här områdena som argument för ytterligare privatiseringar. Och det finns skäl att misstänka att borgerligt styrda landsting hellre köper privata operationer för pengarna än de satsar på en omorganisation av den egna verksamheten för att öka operationskapaciteten. Utskottet anser att den av oss föreslagna huvudregeln skulle försvåra en förutsättningslös prövning och betonar att det nu handlar om att avhjälpa ett akut sjukvårdsbehov, inte om synen på hälso- och sjukvården i ett vidare samhällsperspektiv.

Det är en märklig deklARATION som socialdemokraterna ställer sig bakom. Socialdemokraterna kan knappast vara okunniga om att den borgerliga offensiven för privat sjukvård grundar sig på en ideologisk syn mera än på omsorg om patienterna och sjukvården. Varje fråga måste sättas in i ett vidare perspektiv. Den kortsiktighet som kommer till uttryck i synen på de nu aktuella vårdköerna gynnar i längden den borgerliga ideologin om att det privata sköter sjukvården billigare och effektivare.

Jag yrkar bifall till våra reservationer 2, 4, 6, 7, 8 och 12.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag bara notera att John Anderssons och min motion om åtgärder för att komma till rätta med problemen med läkarförsörjningen i glesbygden tillsammans med andra motioner i ämnet har medfört att vi fått ett tillkännagivande i utskottsbetänkandet. Det tycker vi är mycket bra, och vår förhoppning är nu att detta tillkännagivande verkligen också skall leda fram till förslag och åtgärder så att vi äntligen, efter alla dessa år, skall kunna lösa problemet med läkarförsörjningen i glesbygden.

Anf. 113 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Herr talman! I likhet med Rosa Östh har också jag ambitionen att fatta mig så kort som möjligt i debatten. Det betyder inte att jag på något sätt vill undervärdera frågans betydelse. Man ångrar i och för sig ambitionen att vara kortfattad när man hör Göte Jonssons filosofiska utläggningar från talarstolen. Jag förutsätter emellertid att det kommer att ges fler tillfällen att här i kammaren diskutera de många frågor som hans inlägg gav upphov till.

Huvudfrågan i det betänkande vi nu behandlar gäller regeringens förslag med anledning av den kösituation som finns inom vissa delar av hälso- och sjukvården.

Det särskilda statsbidrag som föreslås och som för andra halvåret 1987 beräknas till 70 milj. kr. syftar till att påskynda sjukvårdshuvudmännens åtgärder för att öka antalet operationer av grå starr, höftleder och kranskärlsförträngningar.

Det är, sägs det i propositionen, inte acceptabelt att människor skall behöva vänta i långa tider på operationer som skulle ge dem möjlighet att leva ett fullvärdigt och självständigt liv. Människor som behöver den här typen av operationer skall i princip inte behöva vänta mer än den tid som behövs för en effektiv planering av vården.

Riktlinjerna för hur ersättningen skall utbetalas skall enligt förslaget utarbetas av en särskild arbetsgrupp inom socialdepartementet med repre-

sentanter för bl. a. socialstyrelsen och Landstingsförbundet. Ersättningen skall, förutom att vara en stimulans till omorganisation och större effektivitet inom de enskilda landstingen, också möjliggöra en utjämning av väntetiderna mellan landstingen genom att hela landet görs till ett upptagningsområde för de nämnda operationerna.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om den rekommendation som Landstingsförbundet gått ut med till sjukvårdshuvudmännen om att pröva nya möjligheter för att öka operationskapaciteten och att upprätta aktionsplaner för avveckling av köerna. En redovisning av vad som planeras på detta område och vad som görs skall lämnas till Landstingsförbundet senast den 1 juli i år. Det skall bli intressant att så småningom ta del av denna redovisning.

I några av motionerna och även i några av reservationerna talas det om en rikskö – det har också några av de tidigare talarna gjort. Jag vill i det sammanhanget framhålla att det i propositionen inte med ett enda ord talas om någon rikskö. Vad det handlar om är att finna ett smidigt system som garanterar den som har ett allvarligt medicinskt handikapp hjälp, och det inom rimlig tid och oavsett var i landet personen i fråga råkar bo.

Vi understryker i betänkandet också att förslagen inte får leda till ökad byråkrati och ökat krångel. Det omedelbara ansvaret för att komma till rätta med de långa väntetider som nu finns på vissa vårdområden måste självfallet även fortsättningsvis åvila resp. sjukvårdshuvudman och sjukvårdsregionerna. Det nya statsbidraget är alltså en stimulans för att skynda på utvecklingen i önskad riktning.

Jag konstaterar också att de tre borgerliga partierna visserligen säger ja till de 70 milj. kr. som regeringen föreslår men motsätter sig de villkor för att statsbidraget skall utgå som anges i regeringens förslag.

Moderaterna talar om att det är läkarnas bedömning som skall gälla och sätter det i motsats till vad som i propositionen sägs om behovet av att precisera vilka indikationer som skall gälla. Moderaterna måste, som jag ser det, ha missförstått hela saken.

Det handlar om att det, för att man skall komma överens t. ex. mellan landstingen och ge alla samma rätt till vård, måste finnas en gemensam uppfattning om hur problemet ser ut. Det är också viktigt för mig som patient att veta att jag om jag har problem av en viss art har rätt att kräva vård och behandling, och det inom en viss tid – en månad, tre månader eller vad det kan bli fråga om.

Centerpartiet vill vad jag förstår av reservationen inte ha några villkor alls: staten skall tydligen bara lämna över en summa pengar och hoppas att problemen löser sig – en väl passiv inställning enligt min och utskottsmajoritetens uppfattning.

Folkpartiet slutligen inser visserligen att det krävs villkor för fördelningen av anslaget men vill överlämna utformningen av villkoren till en parlamentarisk beredning. Det är ett förslag som utskottet avvisar, helt enkelt därför att det är viktigt att snabbt ta fram riktlinjer för hur statsbidraget skall användas. Det handlar ju om att avhjälpa ett akut sjukvårdsbehov.

Daniel Tarschys sade från talarstolen att folkpartiet länge har tryckt på regeringen för att det skall hända någonting och klandrade regeringen för att man nu lägger fram en proposition som innebär att en arbetsgrupp får i

uppdrag att utforma vissa detaljer. Men Daniel Tarschys kan själv inte utforma detaljerna utan vill i stället överlämna det till en parlamentariskt sammansatt beredning, som enligt vår bedömning skulle kräva längre tid. Det skulle innebära att många människor som redan har fått vänta länge skulle få vänta ännu längre.

Tillåt mig, herr talman, att också konstatera att de tre borgerliga partierna inte kunnat samla sig till en gemensam uppfattning utan reserverat sig var för sig. Något borgerligt alternativ existerar sålunda inte heller på det här området.

Slutligen vill jag säga något om den socialdemokratiska reservation – nr 14 – som är fogad till betänkandet. Den gäller läkarförsörjningen. Utskottet begär att regeringen skall göra en samlad bedömning av problemet, och mot det har vi ingenting att invända. Men när de borgerliga och vpk först begär en förutsättningslös bedömning och därefter skickar med en hel rad motioner, som dessutom innehåller sinsemellan helt motstridiga förslag, måste vi reagera. Om talmannen ursäktar – och detta säger jag trots att jag själv är ledamot av denna värderade kammare – vill jag säga att det här är ännu ett exempel på det slags tilltag som får folk utanför riksdagshuset att le litet överseende åt det politiska spelet. Det enda konsekventa hade naturligtvis varit att avstyrka samtliga motioner.

Herr talman! Jag vill härmed yrka bifall till reservation nr 14 och i övrigt till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 114 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Till att börja med förstår jag inte vad Yvonne Sandberg-Fries menar med sitt uttalande om att det gemensamma kravet på ett tillkännagivande till regeringen får folk ute i landet att le. Känner inte Yvonne Sandberg-Fries till de problem som är förknippade med bristen på läkarförsörjning på många håll i landet? Jag är övertygad om att man där inte ler åt kravet att regeringen skall ta sitt ansvar för att lösa problemen. Att regeringen från riksdagen får en mängd uppslag om hur problemen skall kunna lösas behöver man inte heller skratta åt.

Låt mig få ställa ett par frågor. Tror utskottets talesman att detta bidrag på 70 milj. kr. för viss operationsverksamhet löser sjukvårdskrisen dels på kort sikt, dels på lång sikt? Det är egentligen den viktigaste frågan. Vilka åtgärder vill utskottsmajoriteten vidta för att lösa det problemet? Anser ni fortfarande att sjukvårdens inriktning – t. ex. relationen mellan primärvård och sjukhusvård – är riktig? Vi kan ju se de problem som just denna inriktning har skapat och den resursprioritering som finns inom ramen för den. Denna viktiga fråga ligger i botten för vår syn på hur sjukvårdskrisen skall lösas.

Yvonne Sandberg-Fries säger att det inte är tal om någon riksskö. Men vad är det då fråga om? Jag frågade hur ni skall lösa detta problem. Vi moderater har angett ett klart system, som innebär att det är patienten som bestämmer i samråd med läkaren. Patienten söker sig i princip vart han eller hon vill inkl. till Heart Center i Göteborg, som inte lyder under landstinget. Men vilket system har ni, om ni inte skall ha en riksskö? Det borde också riksdagen få veta i samband med att den skall anslå 70 milj. kr. Det kan inte vara för mycket begärt.

Centrala indikationer måste man ha. Men vem skall utarbeta de centrala indikationer som skall ligga till grund för den kö- eller vad majoriteten nu vill kalla det – som människor får ställa sig i för att t. ex. genomgå kranskärlsoperationer? Det måste givetvis den behandlande läkaren göra i samråd med patienterna utifrån en total medicinsk bedömning i det givna läget.

Anf. 115 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det är inte regeringen utan folkpartiet som under lång tid har föreslagit åtgärder. Regeringen har saknat en politik i frågan om köer för operationsverksamhet ända till nu. Man kastar fram en illa förberedd, hopradsad proposition med egentligen ett enda förslag, nämligen att det skall bildas en rikskö för vissa operationer och att det skall utgå ett anslag på 70 milj. kr.

Landstingen har sagt att idén om en sådan rikskö är fänig. Nu vill Yvonne Sandberg-Fries att man inte skall tala om en rikskö, men det är ju en sådan som beskrivs i propositionen. Den skall vara så konstruerad att enbart patienter med vissa kvalificerade sjukdomar och åkommor skall ha rätt till inträde i den. I praktiken kommer det att bildas köer bakom rikskön. Människor kommer alltså att köa för att bli med i rikskön. Det är en ordning som fullt befogat har mött betydande negativa reaktioner ute i landstingen. Det är det ändå konkreta i propositionen.

Normalt är ordningen den att propositioner bereds innan de läggs fram för riksdagen. I detta fall har regeringen valt en annan teknik. Man lägger fram propositionen för riksdagen och begär att denna skall bifalla förslaget om 70 milj. kr. Därefter, säger man, skall vi bereda frågan och fundera ut vilka villkor som skall gälla för användningen av pengarna. Detta har vi reagerat emot. När vi har föreslagit en parlamentariskt sammansatt beredning, så har vi föreslagit samma procedur som normalt används för alla frågor. Den innebär att politikerna först bestämmer varpå förvaltningen verkställer. I detta fall vill regeringen att man inom förvaltningen i efterhand skall bestämma de politiska villkor som riksdagen borde ha fått ta ställning till.

Anf. 116 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! De 70 miljonerna som är anslagna är verkligen av synnerligen marginell betydelse, inte minst med tanke på att staten tidigare dragit in miljardbelopp från landstingen. Det är alltså små belopp det handlar om, och vi menar från centerpartiet att pengarna bör kunna förmedlas till landstingen när dessa redovisar förslag till åtgärdsprogram i det här speciella sammanhanget.

Anf. 117 YVONNE SANDBERG-FRIES (s) replik:

Herr talman! Bara en enda kommentar, eftersom vi har lovat att fatta oss kort. Jag konstaterar en gång till att det finns ett regeringsförslag som kommer att kunna sättas i verket redan inom någon månad, under förutsättning att riksdagen nu fattar beslut om det.

Det finns inget borgerligt förslag till hur man skall lösa köproblemen inom sjukvården. Den mest intressanta slutsats man kan dra av den här debatten är, tycker jag, att om det skall göras någonting för att komma åt de

köproblem som finns på vissa områden, så vill det till att det finns en regering som kan enas om ett förslag och lägga fram det för riksdagens godkännande.

Jag tror att de människor som är i behov av det slags operationer vi talar om skall vara glada för att det finns en regering som kan regera och som faktiskt har förslag och inte bara talar om olika principer för att lösa problemen.

Anf. 118 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Nu tycker jag nog att Yvonne Sandberg-Fries tog i. Hon säger att det krävs en regering som kan lägga fram förslag och som visar att den kan regera. Men det är ju just förslaget vi saknar. Vad som finns i propositionen är en begäran om 70 miljoner, och sedan skall en arbetsgrupp bestämma hur de 70 miljonerna skall användas.

Vi har en regering, herr talman, som antingen inte tar krisen i sjukvården på allvar eller också är regeringsoduglig så att den inte i förväg kan presentera hur 70 milj. kr. skall användas för att lösa den kris som uppstått. Den regeringen betackar jag mig för.

Jag fick inget besked på vitala punkter. Hur skall ni ordna rikskön? Om förslaget är klart om en månad, måste ju regeringens talesman kunna säga hur den frågan skall lösas.

Vem skall stå för de gemensamma indikationerna? Är det den som skall stå för rikskön som också skall dra upp de gemensamma indikationerna och motiven för behandling? Då innebär det att den som står för rikskön kan parera indikationerna utifrån längden på rikskön. Så när det är en lång rikskö sänker man indikationerna och när rikskön blir litet kortare höjer man ambitionen.

Jag betackar mig, herr talman, för den formen av sjukvårdspolitik. Den visar sannerligen inte på någon handlingskraftig regering.

Anf. 119 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Ja, nu tycker jag också att Yvonne Sandberg-Fries gick litet för långt i fräckhet. Det är faktiskt vi som gång på gång i motioner, i interpellationer, i frågor har jagat på regeringen för att få fram åtgärder mot sjukvårdsköerna.

Vi har begärt kartläggning – vi har fått nej. Vi har begärt kartläggning en gång till – vi har fått nej. Vi har begärt åtgärder – vi har fått nej. Vi har begärt överföring av pengar från sjukförsäkringen – vi har fått nej. Vi har begärt att Bohusexperimentet skall sättas i verket, det experiment som alla politiker på västkusten är överens om skulle kunna leda till både kortare köer och inbesparingar – vi har fått nej. Vi har frågat regeringen varför man inte vill sätta igång det – vi har fått svar som trotsar all beskrivning.

Vi har haft att göra med en regering som tillbakavisat alla möjliga förslag till konkreta åtgärder och som nu efter alla dessa år kommer – flåsande, skulle jag vilja säga – med en tunn proposition som inte är ordentlig beredd.

Då säger Yvonne Sandberg-Fries att regeringen har en politik. Nej, den politiken har vi ännu inte sett. Den skall en arbetsgrupp inom socialdepartementet nu utarbeta i efterhand.

Anf. 120 YVONNE SANDBERG-FRIES (s) replik:

Herr talman! Först frågan om indikationer. Det tycks vara litet svårt att förstå för Göte Jonsson vad det hela handlar om. Det är naturligtvis så, att om vi har ambitionen att utnyttja de resurser som finns i det här landet på effektivaste möjliga sätt och om vi har ambitionen att verkligen hjälpa de människor som har de största behoven av att få tillgång till vår operationskapacitet på de här tre områdena, då måste vi också göra prioriteringar på något sätt. Det får inte vara så, att en person som har en mycket allvarlig åkomma och som tillhör det ena landstinget inte skall kunna få hävda rätten att få sin åkomma åtgärdad, medan en person med en mycket bagatellartad åkomma av samma karaktär i ett annat landsting skall få sin åkomma åtgärdad. Det är det det handlar om. Vi måste alltså ha kriterier för att verkligen kunna hjälpa de människor som har de största problemen, och det trodde jag faktiskt att det gick att läsa innantill i propositionen.

Sedan till Daniel Tarschys: Det är möjligt att folkpartiet har jagat på, men det är väl inte aktuellt med någon ny folkpartiregering som skall bedriva politiken i framtiden, utan ni tänker er väl fortfarande att ni skall samarbeta med de övriga två borgerliga partierna. Det är på den punkten som jag påstår att det även i den här frågan saknas ett alternativ från oppositionen, och det beklagar jag.

Anf. 121 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! I nu föreliggande betänkande från socialutskottet behandlas en motion gällande thoraxkirurgins utbyggnad på flera orter. För närvarande finns fullständig thoraxkirurgisk verksamhet på fyra orter, nämligen i Stockholm, Göteborg, Lund och Uppsala. Förslag om att fler orter skulle få fullständig kirurgisk kapacitet har varit uppe till prövning under 80-talet. Först bedömdes detta som mer eller mindre omöjligt. Men utvecklingen har gått snabbt, och numera bedöms behovet öka från 2 000 operationer till 6 500.

Det är således en kraftig utbyggnad som väntas. Därför har Landstingsförbundet – som numera har ansvaret för riksplaneringen på hela sjukvårdsområdet – liksom socialstyrelsen i olika utredningar, lagt fram förslag om etablering på flera orter av thoraxkirurgisk operationsmöjlighet. Här har då Umeå sjukvårdsregion, som nu betjänas från Uppsala, och Linköpingsregionen, som får sina operationer i Lund, aktualiserats få egna thoraxkliniska resurser.

I socialutskottets betänkande 37 om resursfördelning m. m. inom hälso- och sjukvården tas således det aktuella läget på thoraxområdet upp. Där erinras också om att regionsjukvårdens organisation m. m. förändrades genom propositionen 1980/81:9. Förändringen betydde att antalet sjukvårdsområden minskade från sju till sex. Jag vill lägga till att Örebroregionen, som var den sjunde, infogades i Uppsala-Örebro sjukvårdsregion.

Örebro har länge haft en thoraxklinisk verksamhet. Denna har dock inte varit fullständigt utbyggd med t. ex. möjlighet till operationer i hjärtats kranskärl. För det behövs bl. a. en hjärt-lungmaskinell utrustning. Dessutom krävs naturligtvis läkarexpertis för denna avancerade läkarbehandling.

Nu har dock Örebro läns landsting, efter samordnande diskussioner med

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

*Förbud mot s. k. bastu-
klubbar*

grannlänerna som ingår i vår region, bestämt sig för att bygga ut resurserna vid thoraxkliniken till fullständig nivå. Läkarexpertis har man redan, och i höst kommer de första hjärt-lungmaskinerna att finnas på plats. Enligt planerna kan kapaciteten snart vara uppe i 300 operationer.

Det blir kostnadsmässigt lika stora kostnader som de aktuella länen har för att köpa operationer på privatklinik i Göteborg. Den expertis som redan finns och den utrustning som kommer kan börja tas i bruk fr. o. m. i höst.

När den s. k. KRUS-utredningen kom, som också detta betänkande bl. a. åberopar, visade det sig att det inte fanns en rad om den möjlighet som Örebro utgör på detta aktuella område. Utskottet sade att man skulle invänta den utredning som skulle komma. Men nu är den här, och den har ingen lösning på ett snabbt utbyggande av thoraxkliniker i landet.

6 500 thoraxklinikplatser behövs. Låt oss säga att ca 1 000 platser vid varje undervisningssjukhus och t.ex. 500 platser i Örebro skulle klara det programmet. Det kommer dock att ta lång tid innan detta är förverkligat. Tidigast in på 1990-talet kan de diskuterade thoraxenheterna i Umeå och Linköping börja tas i bruk. I Örebro kan man vara färdig att starta redan i höst.

Vad väntar vi på? Landstingsförbundet skall ta ställning. Jag hoppas att några formella hinder inte skall föreligga. Mitt anförande i dag hålls inte med tanke på att man här skall fatta några beslut. Det är Landstingsförbundets styrelse som i juni skall kunna ta ett politiskt beslut och därmed ge sanktion åt tillvaratagandet av den expertis och de resurser i övrigt som finns vid thoraxkliniken i Örebro.

Där kan man således redan nu tillgodose en del av de behov som finns och minska de köer som vi har i landet. Jag hoppas att Landstingsförbundets styrelse tar ett positivt beslut när det gäller enheten vid thoraxkliniken i Örebro.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

15 § Föredrags

socialutskottets betänkande

1986/87:38 om förbud mot s. k. bastuklubbar m. m. (prop. 1986/87:149).

Förbud mot s. k. bastuklubbar

Anf. 122 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! När det gäller att bekämpa farliga epidemier i ett modernt samhälle, finns en huvudregel man alltid bör följa. Den säger att åtgärder skall vara ändamålsenliga. De skall tjäna ett stoppande av smittan.

Man bör däremot akta sig för åtgärder, som bara är betingade av ett diffust behov av att demonstrera handlingskraft utåt eller som bildar eftergifter för stämningar av rädsla eller missriktad moralism. Förbudet mot s. k. bastuklubbar är en sådan missriktad och ändamålslös åtgärd.

Vad är dessa bastuklubbar, varför förekommer de? Det har att göra med hur det är att vara homosexuell i ett samhälle, där homosexualitet inte accepteras. Bastuklubbar har fungerat som sociala kontaktpunkter. De som sökt sig dit har gjort det därför att de på klubbarna kunnat uppleva att deras läggning varit accepterad i den miljön. De har träffat andra med samma läggning på ett osökt sätt.

Naturligtvis har detta också varit utgångspunkt för att skapa sexuella kontakter. Till stor del har det handlat om en ganska fast krets människor som känner varandra. Men det förekommer givetvis också att personer går dit anonymt. Det sammanhänger i sin tur med att dessa personer ofta är bisexuella och att de inte har kunnat visa sin läggning i sitt vardagliga sociala liv.

Man skall akta sig för att sprida vanföreställningar om vad klubbarna är. De är inga bordeller. De är över huvud taget inte jämförbara med bordeller. Det är naturligtvis inte heller så att de besöks av minderåriga pojkar såsom skymtat i den moralistiska greuelpropagandan i Hänt i Veckan och i andra liknande alster. Klubbarna är just kontaktpunkter som har uppstått därför att samhällsatmosfären gentemot homosexualitet är vad den är. Parallellen med bordeller eller sexklubbar är för övrigt oegentlig på det sättet att verksamheten på en sexklubb, som försiggår utifrån heterosexuella utgångspunkter, innehåller diskriminerande och könsförnedrande inslag och stimulerar till sådana attityder. Men när det gäller manlig homosexualitet vet vi att denna typ av element i sådana relationer icke existerar, och det finns alltså ingen anledning att dra några paralleller med heterosexuella sexklubbar. Det finns fem eller sex klubbar av något olika typ i hela landet. Det är alltså fråga om en företeelse av mycket begränsat omfång.

Man kan naturligtvis alltid tycka att sexuella kontakter helst bör innefatta någon form av mänsklig förtrolighet och inte vara för ytliga eller mekaniska. Det kan man tycka också beträffande de tusentals heterosexuella män och kvinnor som varje fredag går på krogen i det klara syftet att skaffa sig en sexpartner. Men om sådant kan man inte gärna lagstifta. Man kan på det sättet inte föreskriva för människor vilka förväntningar de skall ha i sitt sexuella liv. Sådana ting hanterar man på annat sätt genom fostran, attityder och diskussioner i samhället.

Den fråga som man här skall ställa är enbart hur bastuklubbar skall bedömas från smittskyddssynpunkt. Och smittskyddssynpunkten talar enligt oss motionärer klart mot ett förbud.

Det tillhör nämligen de största misstag man kan göra om man tror att man kan bekämpa sexuellt överförbara sjukdomar genom att trycka ner eller reducera människors sexualitet. Att tro att man kan hota, hindra eller skrämja människor från att söka sexuell kontakt och tillfredsställelse är en farlig illusion. Vi har haft så många meningslösa och befängda försök i den vägen i den moderna historien att vi borde ha lärt oss bättre. Vi har haft straff för s. k. horsbrott, vi har haft förbud mot aborter, vi har haft förbud mot preventivmedel och vi har haft kriminalisering av homosexualitet. Och allt detta har inte på något sätt hindrat sexualiteten – till nöds har det bara behängt den med ännu mera skuld och ångest.

När det gäller smittskyddet finns det bara en effektiv väg att gå, nämligen

att göra sexualiteten säker, att få människor att ta ansvar för den och för sina sexuella partner och att använda det moderna samhällets alla kommunikationsmedel för att förmedla adekvat kunskap och aktivt medvetande.

Ser man det från den utgångspunkten är förbud mot bastuklubbar snarast en nackdel för smittskyddet. Inom kontaktkretsen på en klubb kan man tala med varandra om smittorisken. Där kan också information spridas. Stänger man klubben, kommer de sexuella kontakterna att upprättas i mer tyst och smygande form. Information når då inte fram i den situation där den är mest befogad. Tystnaden, undertryckandet, smygandet i buskagen, som så ofta har fått prägla homo- och bisexuellas levnadsvillkor i samhället, kommer tillbaka. Och smittskyddet tjänar minst av allt på detta.

Det är därför en ren skenåtgärd man nu vidtar genom att förbjuda klubbarna. Det hade varit bättre om man gett dem föreskrift om att ge besökarna information om säker sex. Det hade haft praktisk verkan. Det hade spritt kunskap. Nu försvarar man i stället detta.

Även rättsligt sett är det här en mycket diskutabel åtgärd. Den riktar sig uppenbart i praktiken mot en speciell grupp, som genom HIV-epidemin redan bildar en socialt utsatt kategori. Begreppet sexuellt umgänge definieras i lagtexten också på ett sätt som inte alls stämmer med homosexuell praxis. Det är uppenbart att lagstiftarna här har präglats av en viss okunnighet om hur det går till i praktiken. Det finns former av sexuellt umgänge som inte faller under lagens definition men som kan vara mer riskfyllda än de former som innesluts i den. Det skapas över huvud en grund för polisingripanden av ganska diskretionär karaktär, som lätt kan utvidgas till verksamheter som inte alls var förutsedda av lagstiftarna.

Det är med en viss förvåning man läser t. ex. första stycket i 2 § i den föreslagna lagen. Där står som följer:

”Tillställning eller sammankomst till vilken allmänheten har tillträde får inte anordnas, om den med hänsyn till utformning, inredning eller beskaffenhet i övrigt av den lokal eller plats där den skall äga rum och den verksamhet som förekommer eller är avsedd att förekomma eller annan omständighet är särskilt ägnad att underlätta för besökare att ha sexuellt umgänge i lokalen eller på platsen med annan besökare.”

Var och en som tänker efter en smula inser att detta är någonting som kan tillämpas på ett betydligt vidare fält än vad som utgörs av dessa klubbar. I utskottsbetänkandet på s. 3 ökar man närmast på denna löslighet då man skriver:

”Med tillställning eller sammankomst avses enligt förslaget olika slag av verksamheter eller möten där människor träffas. Något krav på att filmföreläsning, dans eller musik, uppträdande eller annat slag av förströelse skall förekomma uppställs inte. Det krävs inte heller att sammankomsten eller tillställningen skall äga rum i en lokal, utan förbudet gäller även verksamheter utomhus, i tält, på båt etc.”

Det är inte småsaker det här handlar om. Man undrar hur många folkets parker som enligt tillämpning av lagen skulle kunna hamna under detta.

Vi menar, Bertil Måbrink och jag som motionerat i ärendet, att HIV-smittan bekämpar vi inte genom att på detta sätt jaga ut folk. Vi bara bidrar

till en falsk atmosfär och en fördomsfull inställning, som redan är en tillräckligt stor potentiell fara.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den aktuella motionen.

Anf. 123 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Får jag börja med att konstatera att ett enigt socialutskottet tillstyrker denna proposition så när som på en nyans skillnad där moderaterna har en avvikande uppfattning. Även vpk:s företrädare i utskottet delar utskottets uppfattning. Propositionen riktar sig inte mot träffställen för homosexuella. Sådana ställen behövs. I Stockholm pågår för närvarande ansträngningar att med rätt betydande offentliga subventioner tillskapa ett sådant träffställe i centrala Stockholm. Propositionen riktar sig inte heller mot homosexuella människor. Vi skall senare i kväll diskutera propositionen om de homosexuellas ställning i samhället. Vi får vid det tillfället möjlighet att återkomma till frågan om vilka insatser vi kan göra för att bekämpa fördomar mot homosexuella. Propositionen riktar sig mot de speciella träffställen som anses särskilt allvarliga från smittspridningssynpunkt. Man har gjort en mycket noggrann avgränsning som avser att säkerställa att det enbart är dessa ställen som kommer att träffas av den föreslagna lagen.

Motionärerna delar uppfattningen att det finns bekymmer i dessa lokaler från smittskyddssynpunkt. Motionärerna föreslår att man på andra vägar skall bekämpa de smittorisker som är förknippade med dessa lokaler. Det heter i motionen att socialstyrelsen och smittskyddsansvariga skall "utfärda lämpliga - - - föreskrifter och råd". Detta är inte möjligt enligt gällande svensk lag. Det finns inga sådana befogenheter.

Försök har gjorts att på frivillig väg få till stånd en sanering. De försöken har misslyckats. Det är först sedan dessa försök misslyckats som regeringen med stöd av aidsdelegationen har föreslagit en lag. Socialutskottet har vid sin prövning av frågan, efter att ha vägt in de synpunkter av konstitutionell karaktär som belysts av konstitutionsutskottet, funnit att detta förslag är välvägt.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 124 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är påfallande och intressant att konstatera att denna greuelpropaganda om minderåriga och talet om prostitution som har seglat omkring i den allmänna atmosfärskapande agitationen kring dessa ting lyser med sin frånvaro i utskottet. Det är välgörande att man inte tar upp detta. Annars är det ju en utskottsledamot som har ägnat sig åt sådant i tidningen Hänt i Veckan. Men vid en noggrannare prövning faller struntprat naturligtvis platt till marken.

Det stämmer ju inte, Daniel Tarschys. Låt oss nu inte hyckla. Det är klart att denna lag, i den mån den är riktad speciellt mot bastuklubbar, riktar sig mot homosexuella. Det finns ju mängder av kontaktpunkter för heterosexuella människor, där risken för sexuella kontakter och därmed i princip för smitta är precis lika stor. Men det diskuteras över huvud taget inte att man skall införa några restriktioner för dem. Jag vill också notera att de homosexuellas organisation, RFSL, Riksförbundet för sexuell likaberätti-

gande, har vänt sig mot denna lagstiftning.

Jag skulle vilja fråga de värderade ledamöterna av socialutskottet: Tror ni att detta förbud kommer att leda till att frekvensen av sexuella kontakter och sexuellt umgänge mellan de personer som på något sätt träffas av förbudet minskar? Eller tror ni att förbudet som sådant kommer att leda till att deras sexuella verksamhet kommer att bli säkrare eller osäkrare? Det är väl ändå uppenbart för en praktiskt tänkande människa att så inte är fallet. Dessa personer kommer att ha precis samma frekvens av sexuellt umgänge. Det kommer bara att ske på andra platser och i andra former, där man har svårare att nå människor med information. Det är den enda skillnaden. Man uppnår ingen som helst effekt ur smittskyddssynpunkt. Daniel Tarschys har inte heller uttryckligen påstått det. Det kan man nämligen inte påstå. Därmed menar jag att lagstiftningen faktiskt är onödig. Den är en skenåtgärd.

Jag förstår inte heller hur man kan säga att lagens text innebär en noggrann avgränsning. Det är precis vad den inte gör. Under mina år i riksdagen har jag sällan sett en så generell utformad text, som i händelse av ett förändrat samhällsklimat mycket väl kan innesluta verksamheter som från början inte varit åsyftade. Så diffusa lagar skall man inte ha, menar jag. Här borde man ha varit striktare, om man nu över huvud taget skall ha en lag.

Jag återupprepar att jag inte tror att den mänskliga sexualiteten minskar med denna typ av lagar. Däremot minskar åtkomligheten av information människor emellan.

Anf. 125 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag tror inte att någon har föreställningen att vi skall kunna rå på eller påverka den mänskliga sexualiteten. Skall vi kunna bekämpa den allvarliga farsot som vållas av det virus som kallas HIV, måste vi kunna påverka det sexuella beteendet. Propositionen har till syfte att påverka det sexuella beteendet. Självfallet hyser ingen illusioner om att den kommer att påverka det sexuella beteendet i en stor utsträckning. För detta krävs andra insatser, andra åtgärder.

Vi menar ändå, från det samlade utskottets sida, att detta är ett litet bidrag i det viktiga arbetet som går ut på att begränsa spridningen av HIV.

Anf. 126 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är möjligt att jag har svårt att förstå Daniel Tarschys, men han får faktiskt förklara för mig två saker.

För det första: I vilken utsträckning har utskottet tänkt sig att ett sådant här förbud skall påverka frekvensen av sexuella handlingar? Såvitt jag förstår påverkar det bara platsen på vilken dessa sexuella handlingar kommer att utföras. Vad har ni då vunnit?

För det andra är det väl ändå uppenbart att det inte är frekvensen som sådan, inte mängden sexuella umgängen mellan människor, som är det intressanta, utan det är sättet på vilket detta sexuella umgänge äger rum. Det avgörande är om det äger rum på ett säkert och medvetet sätt, där man betar sig på ett sätt som inte innebär smittorisk, eller om det sker på ett nonchalant, hänsynslöst eller okunnigt sätt. Den frågan har ju över huvud taget ingenting att göra med huruvida det sexuella umgänget försiggår på en bastuklubb eller

i en park, en pissoar, en privat lägenhet eller vad det nu kan vara. Snarare skulle jag vilja säga att om det försiggår inomhus i en lokal, till vilken en viss krets människor har tillträde, blir det i varje fall absolut inte sämre.

Jag upprepar frågan: Vad vinner ni egentligen med det här förbudet när det gäller säkerhet i det sexuella umgänget och när det gäller frekvensen av sexuella handlingar? Ni vinner ingenting! Åtgärden är meningslös. Den är bara en demonstration.

Anf. 127 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Det är bra att vi nu går till beslut om förbud mot anordnande av vissa smittfarliga tillställningar eller sammankomster, alltså förbud mot s. k. bastuklubbar och andra liknande verksamheter. Spridning av HIV-smittan och sjukdomen aids motiverar mycket väl den här lagen. Men precis som Daniel Tarschys vill jag understryka att lagen riktar sig mot träffställen där smitta kan spridas, inte mot homosexuella eller deras möjligheter att träffas.

I utskottet är vi helt överens i vår syn på de s. k. bastuklubbarna och överens om vikten av att begränsa den smittspridning som kan ske där. Från moderat håll vill vi dock att lagen skall preciseras ytterligare, så att ingen tvekan eller oklarhet skall kunna uppkomma. Vi vill således att orden "annan besökare" byts mot "annan person". Lagen bör inte begränsas till att gälla sexuellt umgänge enbart mellan besökare.

Jag vill med detta yrka bifall till reservationen i betänkande 38.

Anf. 128 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Hur har de egentligen tänkt, dessa eniga utskottsledamöter som är så tvärsäkra att de inte ger sig in på någon verklig argumentering gentemot mina invändningar utan helt framt deklarerar att det är fråga om smittofarlig verksamhet? Hur föreställer de sig den praktiska effekten av det här förbudet? På vilket sätt minskar smittofaran, om inte frekvensen av sexuella handlingar minskar utan man så att säga bara byter plats?

Man säger att det här är en smittofarlig verksamhet. Ja, det är den naturligtvis i den meningen att det överallt där människor träffas för att ha sex med varandra naturligtvis föreligger en risk för smitta, om de inte vet vad säker sex innebär. Det är ju detta som är avgörande. Det avgörande är inte om man har sexuellt umgänge i en speciell lokal, om man har det i egenskap av medlem i en klubb eller om man har det som privatperson, inte heller om man har det i en park eller inomhus. Det är fullständigt likgiltigt. Möjligen skulle man kunna säga att när det sker i organiserade former, är möjligheten för att informationen skall nå fram större än den annars skulle vara. Att man riktar sig just mot detta är det som har förvånat mig.

Vad är det som gör sexuellt umgänge i de här formerna mera smittofarligt än sexuellt umgänge ute i det övriga livet? Det kan jag inte förstå. Jag väntar fortfarande på ett svar på frågan vad det är som har motiverat att den här typen av sexuellt umgänge skall anses vara så mycket farligare än andra typer av sexuellt umgänge. Jag frågar också varför man koncentrerar sig på platsen där det hela äger rum i stället för på det som är det verkligt väsentliga från

smittskyddssynpunkt, nämligen sättet på vilket det sexuella umgänget äger rum, där det handlar om säker sex, kunskap, hänsyn och ansvar.

Anf. 129 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga till Jörn Svensson att det ju inte är likgiltigt hur lokalerna är utformade; i det här fallet hur dessa bastuklubbar är utformade. Jag har naturligtvis ingen illusion om att inte sexuellt umgänge skall förekomma på andra ställen, men självfallet skall man genom information och på annat sätt se till att smittspridningen begränsas. Det sker ju också.

Anf. 130 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Nu har vi börjat närma oss bottenpunkten i utskottets argumentering. Nu säger Ann-Cathrine Haglund rakt ut att det inte är likgiltigt hur det ser ut i lokalen. Tänk, jag trodde faktiskt att det var ett medicinskt faktum att det är sättet att utöva sexuell beröring tillsammans med en annan människa som sprider smitta. Är det så att socialutskottets övriga ledamöter har den vidskepliga föreställningen att smittan sitter i väggarna eller beror på om det är mörkt eller ljus i lokalen? I så fall är det en helt ny vetenskaplig ståndpunkt, som jag inte tror kommer att föra smittskyddet framåt.

Anf. 131 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jörn Svensson har ju den egenheten att han ofta går upp i spinn i debatterna. Får jag återföra honom till hans egen motion, där han och Bertil Måbrink själva påpekar att den här typen av miljöer inte är likgiltig från smittspridningssynpunkt. De föreslår också att socialstyrelsen och smittskyddsansvariga skall utfärda lämpliga föreskrifter för de här lokalerna. Den fråga som Jörn Svensson nu ställer retoriskt till oss kan han nog få besvarad om han läser sin egen motion.

Anf. 132 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Bortsett från att Daniel Tarschys inte citerar helt korrekt är det självklart att det kan finnas en smittorisk i dessa sammanhang, på samma sätt som det finns en smittorisk över allt där människor möts och har sexuellt umgänge. Vad jag hävdar är att smittorisken är densamma under i övrigt lika omständigheter. Det är det som är själva poängen. Vi har i motionen förespråkade den här typen av föreskrifter därför att man bör utnyttja varje tillfälle där människor möts i sådana här litet mer organiserade former, om jag så får säga, till att sprida information om säker sex. Det är bakgrunden till det hela. Men sådan information behöver spridas också ute i samhället i övrigt. Den behöver spridas överallt där människor inte under full kunskap om vad riskerna innebär har sexuellt umgänge med varandra.

Anf. 133 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Nu är det faktiskt Jörn Svensson som inte citerar motionen rätt. Nu ber jag att få läsa högt: "För den skull vill vi ingalunda hävda att verksamheten på klubbarna skulle vara ointressant för smittskyddet." Och vidare litet längre fram: "Det är därför rimligt att man föreskriver som villkor

för klubbarnas verksamhet att besökare delges seriös information om risker och försiktighetsåtgärder. Det torde ligga i socialstyrelsens och smittskyddsansvarigas redan gällande befogenhet att utfärda lämpliga sådana föreskrifter och råd.”

Det är alltså inte möjligt enligt gällande svensk lagstiftning för socialstyrelsen att utfärda de råd som motionärerna efterlyser. Men jag noterar för andra gången att även motionärerna anser att dessa klubbar utgör en fara från smittspridningssynpunkt. Den fråga Jörn Svensson har ställt till oss kan han få svar på om han läser sin egen motion en gång till:

Därmed, herr talman, har jag för min del avslutat den här debatten.

Anf. 134 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill göra Daniel Tarschys uppmärksam på att smittorisk ur HIV-synvinkel förekommer överallt där människor har sexuellt umgänge med varandra. Det är inte specifikt begränsat till dessa klubbar. Det trodde jag att Daniel Tarschys visste.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

16 § Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1986/87:21 om de centrala museernas uppgifter och ansvar (prop. 1986/87:97).

De centrala museernas uppgifter och ansvar

Anf. 135 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Museerna är av stor betydelse i ett kultursamhälle. Deras uppgift spänner från populär information till avancerad forskning. De skall tillhandahålla ett sakligt fullödigt faktaunderlag men i sin verksamhet samtidigt stimulera till debatt.

Den proposition som vi nu diskuterar lär väl inte bli någon milstolpe i det svenska museiväsendets historia, men den pekar på vissa centrala museers särskilda ansvar såväl inom museiområdet som gentemot andra samhällssektorer. Den föreslår också smärre förstärkningar på anslagsidan.

Från moderat håll har vi reserverat oss på fyra punkter. Den första reservation nr 1, gäller kulturrådets roll. Utskottet vill, i likhet med regeringen, att kulturrådet skall initiera olika former av samarbete, där museerna själva måste ta huvudansvaret för samarbetets inriktning, utformning och uppföljning.

Det anser vi vara en komplicerad ordning. I all synnerhet som fem särskilda ansvarsmuseer föreslås borde museerna själva kunna klara behövlig samverkan. Skall kulturrådet fungera som initiativtagare är risken stor att ansvarsfördelningen blir luddig, samverkan blir onödigt byråkratisk, tid går förlorad och kostnaderna stiger.

Reservationerna 3 och 5 gäller projektverksamhet. Jag anser att de fyra projekt som kulturrådet föreslagit är utmärkta. Nya perspektiv på Sveriges historia kan behövas; alltför många tror att den började 1889. Projektet ekologisk kunskaps spridning samt Sverige och tredje världen kan gott få samspela; hur litet av ekologisk kunskap har inte präglat många svenska insatser i utvecklingsländerna? Projektet om invandrarnas kulturer är också viktigt. Alltför ofta börjar dokumentationen av ett skeende först när människor och föremål sedan länge är borta.

Våra reservationer gäller alltså inte projekten i sak. Däremot tar vi avstånd från att riksdagen lägger synpunkter på vilka projekt som skall genomföras och hur de skall vara upplagda. Vi delar här regeringens uppfattning, klart uttryckt i propositionen på s. 27, där föredragande statsråd säger följande:

”Enligt min uppfattning är förslaget om särskilda utvecklingsprojekt bra exempel på hur de centrala museerna kan arbeta till gagn för hela landets musciväsande. Jag anser det dock inte lämpligt att riksdag och regering låser fast vilka projekt, som skall bedrivas och deras innehåll.” Men kulturutskottet är av en annan åsikt och förutsätter att det ena och andra skall genomföras samt har t. o. m. synpunkter på vilka museer som skall vara med i vissa projekt.

När en sparv hittar ett sädeskorn börjar den öla, heter det. Och när en del politiker hittar något att lägga sig i har de förtvivlat svårt att låta bli. Men detta är en viktig principfråga. Skall politikerna gå in och styra kulturlivet, eller skall man nöja sig med att ge så goda förutsättningar som möjligt? Vi moderater förordar entydigt den senare linjen.

I propositionen redovisas ett stort regionalt intresse för fler vandringsutställningar från centralmuseerna. Men den medelsförstärkning som ansvarsmuseerna får ger knappast utrymme för detta. I reservation 6 föreslår vi moderater ytterligare 350 000 kr. per ansvarsmuseum just för vandringsutställningar. Dessutom har vi noterat det utsatta läge som fotografiska museet befinner sig i och föreslår 250 000 kr. som en förstärkning till detta museum.

I propositionen föreslås ett anslag på 5,1 milj. kr. till statens kulturråd för utvecklingsverksamhet inom museiområdet. Från moderat sida har vi förordat att dessa medel följande budgetår skall fördelas direkt till i projekten medverkande museer och inte behöva gå via kulturrådet. Eftersom projekten enligt rådet skall vara upp till fem år tog vi nämligen för givet att nya projektmedel skulle anvisas ytterligare ett antal år.

Nu avstyrks motionen med det kärva besked till museerna att avsikten inte är att ytterligare medel skall anvisas för ändamålet. Det kommer åtminstone för mig som en överraskning. Men tydligen anser utskottsmajoriteten att de olika projekten i fortsättningen skall klaras med ordinarie anslag. Det måste kännas riskabelt för berörda museer att bygga upp en projektverksamhet med särskilda medel när de redan efter ett år lämnas utan stöd. Med en sådan uppläggning tror jag inte att det blir någon projektverksamhet. Jag yrkar bifall till reservation 7.

Låt mig slutligen säga några ord om museernas föremålsbestånd. När Kristina Nilssons juveler såldes på Stockholms auktionskammare hade nationalmuseum uppmärksamats på att de förmodligen tillhörde museet. Men man hade så dålig ordning på sina föremål, på den fotografiska

dokumentation som jag förutsätter finns och på sina egna gamla utställningskataloger att man inte kunde identifiera smyckena. När de väl var sålda visade man total likgiltighet när det gällde att söka få dem tillbaka. Man hade enbart intresse för pengarna. Detta är kulturkommersialism i ordets allra sämsta bemärkelse. Vem vill efter en sådan sak skänka föremål eller pengar till ett museum med så ringa pietetskänsla och sådan bristande ordning?

Man fråga sig om detta är representativt för vårt lands museer eller om nationalmuseum är ett undantag. För att klarhet skall skapas i situationen borde en inventering göras av föremålsbeståndet i de statliga museerna. En avstämning bör samtidigt ske mot de donationer som gjorts till museerna.

Förhoppningsvis var händelserna med Kristina Nilssons smycken en engångsföreteelse, men vem vet. När så lätt identifierbara föremål kan stjälas och säljas utan att museet reagerar, hur står det då till med de tiotusentals mera anonyma ting som museerna har att förvalta?

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationer som har fogats till föreliggande betänkande.

Anf. 136 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Kunskapen om de ekologiska sambanden blir allt viktigare för människors möjligheter att forma en harmonisk framtid med god livskvalitet. Det finns i dag en strävan i museivärlden att tillmötesgå dessa krav på kunskaper genom att vidga verksamheten på området ekologi och naturhistoria. Ett av kulturrådets förslag, som vi nu har att ta ställning till vad gäller särskilda utvecklingsprojekt, har denna inriktning, nämligen ekologi-projektet.

Projektet är tänkt att pågå i fem år med Skansen och naturhistoriska riksmuseet som vetenskaplig bas. Motivet för projektet är att man vill undersöka hur en ekologiskt inriktad arbetsform skall integreras i länsmuseumernas verksamhet inom områdena kulturhistoria och konst. Från centerns sida anser vi att detta projekt når en bred allmänhet i landet. Projektet måste därför få en sådan utformning att länsmuseumerna stärks genom att centrala resurser förs ut till dessa. Jag yrkar härmed bifall till reservation 4.

I kulturutskottets betänkande behandlas även ett motionsförslag om ett statligt stöd för ekomuseum Bergslagen. Detta museum är det första försöket att i Sverige bygga upp ett ekomuseum av mer betydande storlek. Museet är uppbyggt kring ett femtiotal sevärdheter i sju kommuner i Kopparbergs och Västmanlands län. Urvalet har baserats på önskemålet att ur ett humanistiskt perspektiv berätta om hur "järnet brutit bygd". Museet utgör ett bra exempel på hur en bygd, i detta fall Bergslagens, speciella industrihistoria kan speglas i dag. Bergslagen är av central betydelse för Sveriges utveckling under en mycket lång tid. Internationellt sett är ju också Bergslagen unikt med sin speciella industrihistoria.

Inför kommande budgetår bör resurser tillföras ekomuseum Bergslagen, vilket vi från centerns sida också anser bör ges regeringen till känna.

Därmed yrkar jag bifall till reservation 2.

Herr talman! En speciell industrihistoria har också glastillverkningen. Växjö glasmuseum, med sina ca 25 000 glASFöremål, anses enligt många ha den största museisamlingen av glas i världen. I dag är glasmuseet inrymt i

Smålands museum men är i stort behov av egna lokaler. Det är lämpligt att dessa kommer till stånd i anslutning till Smålands museum.

Redan nu betraktas Växjö glasmuseum och därmed Smålands museum som riksinstitution för det svenska glasets historia.

Frågan om byggnation är föremål för prövning, och från centerpartiet har vi därför i dagsläget avstått från ett yrkande. Vår uppfattning om glasmuseets betydelse som bas för glasets historia återfinns i det särskilda yttrande som är fogat till kulturutskottets betänkande 21.

Anf. 137 MATS O KARLSSON (s):

Herr talman! I kulturutskottets betänkande nr. 21 behandlas regeringens proposition 97 om de centrala museernas uppgifter och ansvar samt de motioner som väckts med anledning av propositionen och vissa museimotioner från allmänna motionstiden i år.

Våra museer tillsammans med arkiven brukar kallas samhällets minne. Där finns samlat och dokumenterat föremål och skeenden från gången tid, och där sker i dag dokumentation av vår tid för att för framtiden minna om det förflutna.

Någon har sagt: Om tiden står stilla behövs inga museer. Därav följer, att ju snabbare samhället förändras, desto viktigare är museerna.

I museerna finns inbyggt det långa perspektivet på samhällets utveckling och den mänskliga kulturen. Där kan vi ofta – kanske till vår förvåning – se att inget är nytt under solen. Där finns ofta motvikten och balansen när den kortsiktiga dagsdebatten svänger och förlorar perspektivet. Jag vill påstå att museernas betydelse i dessa avscenden har ökat. Genom dem kan den historiska erfarenheten utnyttjas för att ge perspektiv på olika frågor då det gäller att hantera nuets problem och välja framtidsinriktning. Detta gör museerna särskilt lämpliga att delta i diskussioner om de problem som mänskligheten står inför – frågor som rör teknologins roll, miljöförstörelsen, befolkningstillväxten m. m.

Vi har ett vitalt och mångskiftande museiväsende i Sverige. Inte mindre än 250 museer finns spridda över landet. De varierar självfallet i storlek och inriktning och i fråga om verksamhetens bredd och djup. De flesta är små, lokala museer. Alla län utom Stockholm och Malmöhus har läns museer med särskilt statligt stöd. Den statliga museiorganisationen omfattar ett fyrtiotal museer.

Som ett resultat av dels museiutredningen, MUS 65, dels den nya statliga kulturpolitikens regionaliseringsmål från 1974 har under det senaste decenniet utvecklingen inom museisektorn främst inneburit en förstärkning av den regionala nivån. Det har gett oss starka, i de flesta fall väl bemannade läns museer. En brist kan möjligen sägas vara den starka dominans det kulturhistoriska perspektivet har fått till förfång för naturhistorien och speglingen av den tekniska utvecklingen.

De centrala museerna har inte på samma sätt kunnat expandera och vidareutvecklas under samma tid. Uppdraget till kulturrådet, att göra den översyn av museiväsendet som ligger till grund för propositionen, syftade framför allt till att öka samspelet mellan de centrala, regionala och lokala nivåerna genom att klargöra de centrala museernas roll. Huyudinnhållet i

propositionen är en sådan precisering när det gäller samband och samverkan med museiväsendet i övrigt, med angränsande samhällsområden utanför museiväsendet och mellan de centrala museerna inbördes.

I propositionen anger kulturministern att de centrala museerna bör

- överblicka samlingar av samma slag i landet
- tillhandahålla och förmedla expertkunskaper
- bedriva utvecklingsarbete
- företräda ämnesområdet inom och utom museiväsendet
- bidra till och verka för att föremål och annan museidokumentation kan visas i olika delar av landet
- följa och förmedla vad som sker internationellt
- ta till vara möjligheterna till ökat internationellt samarbete.

De centrala museerna skall sålunda se till att deras kunskaper och kompetens kommer de regionala museerna till del, men även de många lokala museerna skall i mån av resurser stödjas. Kulturutskottet tillstyrker enhälligt kulturministerns förslag beträffande de centrala museernas uppgifter.

Bland de centrala museerna utpekas fem s. k. ansvarsmuseer. De är inom det kulturhistoriska området: historiska museet, Nordiska museet och etnografiska museet. Inom området konst är det statens konstmuseer och inom naturhistoria naturhistoriska riksmuseet. Det särskilda ansvaret för dessa museer avser ledningen av erforderlig samordning inom resp. del av museiväsendet, liksom att företräda området gentemot andra samhällsområden. Några exempel på behov av samordning inom museiväsendet är:

- den moderna informationsteknologins användning
- avgränsningar inom olika museers samlingsområden
- rådgivning m. m. beträffande museernas föremålsvård och konservering
- forskningssamverkan inbördes och med universitet och högskola

För ansvarsmuseernas utåtriktade samordning kan särskilt nämnas behovet av kontakter på central nivå med företrädare för skola, folkbildning, kulturminnesvård och miljövård. För sina nya arbetsuppgifter tilldelades ansvarsmuseerna 350 000 kr. vardera till en ökad anslagsram. Utskottets majoritet tillstyrker även denna del av propositionen.

Herr talman! Den andra huvuddelen i propositionen är ett anslag om 5,1 milj. kr. för utvecklingsverksamhet inom museiområdet. När det gäller innehållet i utvecklingsprojekten och fördelningen av anslagen förutsätts detta skötas av kulturrådet i samråd med och mellan museerna. I kulturrådets rapport föreslås dock fyra olika projekt. De redovisas även i propositionen. De benämns i rapporten: Nya perspektiv i den svenska historien, Ekologisk kunskapspridning, Sverige och tredje världen samt invandrarnas kulturer.

Här vill jag säga till Lars Ahlmark att utskottet visst är av samma uppfattning som han, att det är kulturrådet och berörda museer som skall besluta om fördelningen av projektmedlen. Men kulturutskottet har faktiskt tillåtit sig att ha vissa synpunkter med anledning av att vi har behandlat en del

motioner som har tagit upp projekt. Jag tycker inte att det är fel att vi ger till känna sådana synpunkter. Lars Ahlmark förvånade sig också över anslagens storlek och att det gällde detta år. Men detta är en fast summa. Det finns inte sagt någonstans att den måste användas första året, utan här vet museerna och kulturrådet att det är 5,1 milj. kr. de har att disponera för det utvecklingsarbete de nu kan starta.

Jag tycker att alla dessa fyra projekt är bra exempel på områden där museernas kunskaper är viktiga att ta till vara i den fortlöpande utvecklingen av samhället. Alla behandlar ämnen som i hög grad är aktuella i dagens Sverige. De pekar mot intressanta och spännande samverkansmöjligheter med organ utanför museerna. Utskottet tillstyrker enhälligt att medel anvisas till dessa utvecklingsprojekt.

Av de 14 motioner som väckts har utskottet särskilt uppmärksammat den om ekomuseum i Bergslagen och den om stiftelsen Sveriges invandrarinstitut och museum i Botkyrka. Den förstnämnda är intressant därför att den efter internationella förebilder representerar ett nytänkande inom museiväsendet i Sverige. Ett ekomuseum syftar till att ge en helhetsbild av ett mänskligt verksamhetsområde – människa, miljö, landskap. I Bergslagen visas ur ett humanistiskt perspektiv hur "järnet brutit bygd". I inte mindre än sju kommuner i Västmanlands och Kopparbergs län finns delar av ekomuseet. Det kan gälla gruvor, hyttor, smedjor, transportleder, bergsmanshem eller arbetarbostäder som bevarats i ursprungligt skick och som kan visas. Men där ingår även dagens verklighet i Bergslagen med verk samma produktionsenheter.

Ansvaret för visningar och aktiviteter kring ekomuseets sevärdheter är långt decentraliserade, och en rad lokala föreningar och enskilda personer är engagerade. Museet är under uppbyggnad, och betydande statliga investeringsmedel har utgått i form av arbetsmarknadsstöd.

Utskottet har anledning att utgå från att fortsatt statligt stöd kommer att ges till ekomuseet, dels genom stöd från de centrala museerna i enlighet med deras nya uttalade ansvar, dels genom de berörda läns museerna. Ett separat statligt stöd till ekomuseet, som motionären är ute efter, får bli beroende av den av riksdagen beställda översynen av det statliga stödet till regionala kulturinstitutioner. Därmed har jag också bemött reservation 2, från centern och vpk, som jag yrkar avslag på.

Den av Botkyrka kommun bildade stiftelsen för invandrarinstitut och museum bör enligt utskottets bedömning kunna bli en värdefull samarbetspartner i det utvecklingsprojekt om dokumentation av invandrarnas kulturer som kulturrådet föreslagit och som både kulturministern och kulturutskottet har anledning förutsätta kommer till utförande. Botkyrka är en av landets invandrantätaste kommuner med över hundra nationaliteter representerade. Kommunens initiativ till forskning och dokumentation är mycket vällovligt och visar på stort ansvarstagande.

Som framgått av de föregående två värderade talarna finns en stor samstämmighet i utskottet i de frågor som behandlas i detta betänkande. De sju reservationerna är därför inte särskilt långtgående. Moderaterna upprepar med envis konsekvens sin negativa syn på kulturrådets roll som central

myndighet inom kulturområdet. Den debatten har vi haft förr, och jag yrkar därför nu endast avslag på reservation 1.

Moderaterna har även – kanske något förvånande för en del – en reservation där man vill öka medelsanvisningen till ansvarsmuseerna med 2 milj. kr. Det beror inte på någon plötsligt påkommen kulturell generositet från moderaternas sida. Dessa 2 milj. kr. kommer från en prutning på 3 milj. kr. till Riksställningar, som moderaterna föreslog i sin budgetmotion på kulturområdet, vilken tidigare behandlats av kulturutskottet och riksdagen och då avslagits. De 2 milj. kr. som moderaterna nu vill lägga till finns alltså egentligen inte! Jag yrkar avslag också på den reservationen.

Övriga reservationer tar endast upp smärre nyanseringar. Jag har redan varit inne på dem och väljer att inte nu närmare penetrera dessa.

Jag kan därför, herr talman, avsluta med att yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 138 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Mats O Karlsson säger om de 2 milj. kr. extra som vi vill satsa att de inte finns. Nej, de finns inte om vi inte får majoritet i kammaren, men hade utskottet och kammaren varit beredda att ställa upp på det moderata förslaget, då hade dessa pengar funnits för de museer som är berörda.

Så bekräftar Mats O Karlsson vad man inte riktigt ser i texten men kan ana sig till, nämligen att de ca 5 milj. kr. som är avsedda för särskild projektverksamhet är det enda som skall komma museerna till del trots att vissa projekt är tänkta att räcka upp till 5 år. Det är alltså fråga om mycket begränsade summor som varje år kommer att kunna läggas på denna, som jag ser det, mycket intressanta och viktiga verksamhet. Jag beklagar att man från socialdemokratiskt håll är så småsnål, om jag får tillåta mig det uttrycket, då det gäller att satsa på de viktiga ansvarsmuseer som med detta beslut tillskapas.

Anf. 139 MATS O KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Det är litet förvånande att höra att det är från moderat håll som överbudet kommer när det gäller att satsa ökade statliga medel på kulturen. Det är inte den bild vi får när vi varje år i januari läser den moderata kulturmotionen. Då föreslås idel nedskärningar i det förslag som regeringen lagt fram i budgetpropositionen. Så var det också i år. Nedskärningarna på det begränsade kulturområdet, om jag får uttrycka mig så, var på mellan 30 och 40 milj. kr. Nu kommer man här med spenderbyxorna på och vill påskina att man skulle vara beredd att ge mycket mer. Men det är man inte heller beredd på i den motion som är väckt med anledning av den proposition som nu behandlas. Det enda ni talar om är att om det skulle ges pengar kommande år vill ni att de skall ges till en annan myndighet, nämligen direkt till ansvarsmuseerna och inte via kulturrådet. Er generositet ger jag inte mycket för, Lars Ahlmark. Ni har inte i handling visat att ni är beredda att reellt öka anslagstilldelningen till kultursektorn.

Anf. 140 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Intrycket att det skulle vara enbart nedskärningar i de förslag som vi lägger fram är något som socialdemokraterna försöker skapa – det överensstämmer inte med verkligheten. Vi har på ett stort antal punkter förordat ökade anslag. Ett exempel är de två miljoner som vi har föreslagit som friska pengar i just det här fallet, pengar som inte på något sätt är villkorade.

Därutöver gör vi naturligtvis vissa andra prioriteringar än man gör på socialdemokratiskt håll. Exempelvis tycker vi att det är onödigt att varje år satsa fem miljoner på Arbetets museum, pengar som museet trots att det är den enda inkomst man har inte ens lyckas göra slut på. I det läget tycker vi att i genomsnitt 1 milj. kr., som det blir per år, under en femårsperiod, fördelade på fem ansvarsmuseer, är en ganska ynkelig satsning.

Anf. 141 MATS O KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag måste säga att Lars Ahlmark förvånar. Han vill låta påskina att den moderata kulturbudgeten har mer pengar än den socialdemokratiska. Det är inte sant – det är enkel matematik att i riksdagstrycket konstatera att moderaterna totalt sett skär ned.

Sedan kan jag hålla med om att vi har olika värderingar och gör olika prioriteringar – konstigt vore det ju annars. De nedskärningar som görs visar också dessa olika värderingar. Lars Ahlmark nämnde själv en besparingspunkt som moderaterna gärna tar upp, nämligen Arbetets museum. Det är tydligen en nagel i ögat på moderaterna att vi vill satsa på att också dokumentera en industrimiljö. Jag nämnde i mitt anförande att det finns en snedbalans i museivärlden. Det är högreståndsmiljöerna, det är kulturhistorien i snäv bemärkelse som vi där återfinner. Industriminna och industri-kulturen är försummad. Arbetets museum är ett försök att åstadkomma en bättre balans i det avseendet.

De två miljoner som moderaterna nu vill öka på med har en direkt koppling till nedskärningen på tre miljoner till Riksställningar. Totalt sett vill moderaterna alltså, även om vi talar bara om utställningsverksamheten, skära ned med en miljon.

Riksställningar är också en av moderaternas hackkycklingar inom kulturpolitiken. Ständigt möter vi förslag om att Riksställningar skall ha mindre pengar, men av kulturrådets översyn av museiväsendet framgår det att museerna gärna ser en utveckling av anslagen till Riksställningar för att man där skall få möjligheter att spegla en bredare sektor av museivärlden, vilket Riksställningar kan göra genom sin ställning som riksinstitution och sin större bredd i jämförelse med läns- och kommunmuseerna och de små lokala museerna, som naturligtvis har mindre resurser och en mindre bredd för att skapa utställningar.

Anf. 142 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Den proposition som kulturutskottets betänkande 21 handlar om bygger på en utredning som regeringen tillsatte 1984 och som genomförts av statens kulturråd. Kulturrådet har i rapporten Museiförslag redovisat sina överväganden och förslag angående de centrala museernas uppgifter och ansvar.

När det gäller regionmuseianslaget konstaterar kulturrådet: "Bilden av det traditionella länsmuseum stämmer inte in på de kommunala museerna i storstadsområdena Göteborg och Malmö. Statsbidraget utgår dock på samma grunder. Utvecklingen har med tiden ändå fört med sig att museerna i Göteborg och Malmö påtagligt halkat efter när det gäller statsbidragsandelen medan den kommunala andelen hela tiden ökat."

Stockholmarna har ett enormt utbud när det gäller museer. För detta betalar de endast 7 % av driftskostnaderna, medan Göteborgs och Malmö kommun betalar ca 60 % av driftskostnaderna för sina museer. Kulturrådet föreslår att museerna i Göteborg och Malmö får en successiv ökning av grundbeloppen under de tre kommande budgetåren.

Hur reagerade då kulturministern, som faktiskt toppar Göteborgslistan till riksdagen, på detta förslag? Jo, genom att låtsas att det aldrig hade lagts fram. Det finns inte ett ord om förslaget i propositionen, och det är mycket nonchalant mot Göteborg och Malmö. Båda dessa kommuner har regionalt ansvar för ett kulturutbud, men de får inte statliga bidrag i relation till detta ansvar. Mest påfallande är denna skevhet beträffande museerna. Detta har Margitta Edgren och jag motionerat om i anslutning till propositionen.

Kulturutskottet hänvisar till att man nyligen begärt en utredning om det framtida regionala kulturstödet, ett beslut som socialdemokraterna inom parentes sagt reserverade sig emot. Inte ens socialdemokrater på Göteborgsbänken, som motionerade om en sådan översyn för ett år sedan, stödde förslaget.

Jag beklagar att kulturutskottet inte fullt ut kunde biträda vår motion. Men jag ställer min förhoppning till kulturrådet, som skall stå för utredningen av det framtida kulturstödet. Rådet har ju redan uppmärksammat det orättvisa museianslaget till Göteborg och Malmö, varför det kanske ordnar sig till slut.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen, av kammarens förhandlingar.

Anf. 143 MATS O KARLSSON (s):

Herr talman! I kulturutskottet är vi väl medvetna om problemet med museianslaget till Göteborg och Malmö. I den utbyggnad som pågår av stödet till de regionala museerna genom ökade grundbelopp har vi haft att välja mellan att försöka höja bidragen till de minsta institutionerna på detta område, så att de kommer upp till en viss nivå, och att satsa på museerna i Göteborg och Malmö. I utskottet har vi faktiskt varit eniga om att fortsätta att försöka bygga upp de minsta institutionerna. Men vi är som sagt medvetna om problemen i Göteborg och Malmö och har tagit del av skrivelser från bl. a. Göteborg. Kulturutskottet har också beslutat att i höst göra ett studiebesök i Göteborg för att se på museerna där och ta del av de problem som Ingela Mårtensson har uppmärksammat. Jag vill än en gång understryka att utskottet är enigt på denna punkt.

Anf. 144 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Mats O Karlsson ingick inte i utskottsmajoriteten när museistödet till Göteborg och Malmö behandlades förra gången. Då

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

*Kommunal-
ekonomiska
frågor*

reserverade sig socialdemokraterna mot utskottets förslag. Utskottsmajoriteten har uttalat sig för att behoven på detta område i Göteborg och Malmö skall beaktas och att hänsyn tas till skevheterna i anslagsgivningen. Det handlar alltså inte bara om de små kulturinstitutionerna, utan utskottet har poängterat att anslagsfördelningen är sned på detta område till nackdel för Göteborg och Malmö.

Anf. 145 MATS O KARLSSON (s):

Herr talman! Ingela Mårtensson och jag talar nog om olika saker, varför det bör ske ett klarläggande innan vi avslutar debatten. Hon talar uppenbarligen om översynen av stödet till de regionala kulturinstitutionerna. Det är sant att vi i det arbetet hade olika uppfattning. Men i fråga om fördelningen av de pengar som nu står till förfogande har vi faktiskt varit ense.

Anf. 146 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! I behandlingen av motionen hänvisar man just till det beslut som utskottet fattade.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

17 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1986/87:29 om kommunalekonomiska frågor (prop. 1986/87:100 delvis, förnyad behandling och 1986/87:150 delvis).

Kommunalekonomiska frågor

Anf. 147 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Den 24 april i år debatterade vi här i kammaren regeringens förslag till ett nytt skatteutjämningsystem. I den debatten yrkade den socialdemokratiska företrädaren, Arne Andersson i Gamleby, återremiss på utskottets betänkande. Det var den enda utvägen för socialdemokraterna att undvika ett voteringsnederlag.

Finansminister Kjell-Olof Feldt fällde i radion samma dag ett yttrande om att det berodde på att riksdagen befann sig i ett upplösningstillstånd. I själva verket befinner sig regeringen i minoritet och måste söka stöd för att få igenom sina förslag. I vissa fall måste uppgörelser ske i utskotten. Då är det självklart att den som framlägger förslagen, vilket är regeringen, också ser till att parlamentarisk bas finns för förslagen eller att sådan uppnås genom förhandlingar i utskottet. Det skedde inte inför finansutskottets tidigare beslut om den kommunala skatteutjämnigen.

Det har i stället skett efter återremiss, och i dag har vi här i kammaren att ta ställning till ett nytt förslag från utskottet som baserar sig på en uppgörelse mellan folkpartiet och socialdemokraterna. Tyvärr innehåller inte uppgörelsen något som kan bringa klarhet i kommunernas ställning mer än för nästa

år. Dessutom ökar skatteutjämningsavgiften för både kommuner och landsting, med 10 öre per skattekrona till 34 öre per skattekrona för landstingskommunerna och till 47 öre per skattekrona för primärkommunerna. Det innebär ökade utgifter med 430 milj. kr. för landstingen och 1 160 milj. kr. för kommunerna.

Majoriteten, dvs. socialdemokrater och folkpartister, säger i utskottstexten att det är "en väl avvägd fördelning av indragningen från kommunsektorn". Men, herr talman, det ökar bara rundgången i samhällsekonomin. Vi moderater vill inte ha någon sådan här skatteutjämningsavgift, där staten tar ut en avgift av kommunerna och sedan skickar pengar tillbaka i form av specialdestinerade bidrag, skatteutjämningsbidrag och s. k. allmänna bidrag. Det är opraktiskt och leder till en urgröpfung av den kommunala självstyrelsen. Centern vill gå åt samma håll som vi men gör det etappvis.

Det verkligen intressanta att notera är att socialdemokraterna tidigare i år ville sänka skatteutjämningsavgiften och på sikt avveckla den helt, men de gör här i uppgörelsen helt om och höjer med 10 öre för både kommuner och landsting för 1988. Det diskuterades t. o. m. att ta tillbaka hela den tidigare föreslagna sänkningen på 14 öre, men det blev alltså 10 öre. Den andra parten, folkpartiet, som i sin motion hade föreslagit en höjning för kommuner och landsting med 9 resp. 5 öre per skattekrona, följde med.

Finns det då inget positivt i den här temporära uppgörelsen? Jo, man har lyckats trappa ner ersättningen till kommunerna för den slopade kommunala företagsbeskattningen.

I kompletteringspropositionen föreslogs att kompensationen skulle reduceras med 45 kr. per kommuninvånare, men nu föreslår utskottsmajoriteten att det skall vara 90 kr. per invånare, alltså dubbelt upp, vilket reducerar kompensationen med ca 700 milj. kr., nästan hälften av den totala ersättningen på 1 570 milj. kr.

Men – och här kommer det intressanta – moderater, centerpartister och folkpartister var överens så sent som den 24 april om att kompensationen skulle slopas helt.

Någon antydning om vad den nya majoriteten syftar till efter den temporära uppgörelsen för 1988 finns det inte det minsta spår av i utskottstexten. Det kan inte vara så lätt att göra flerårsbudgetar i kommuner och landsting. Här finns det enligt min uppfattning fler obekanta storheter än det finns lösningar, och det har aldrig fungerat, vare sig i matematiken eller i politiken. På kort sikt går folkpartiet på socialdemokraternas linje, men på lång sikt vill folkpartiet i likhet med centerpartiet och oss moderater minska de specialdestinerade bidragen och ersätta dem med ett generellt bidrag. Det frångår tydligen av reservation nr 19.

De specialdestinerade bidragen har en tendens att förstärka den skillnad som har sin grund i olikheterna i fråga om skattekraft. Statsbidragen utgår oftast som en bestämd del av kommunernas kostnader för en viss verksamhet. Invånarna i de kommuner som vill hålla en hög servicenivå eller standard behöver därför själva bara till en del betala för denna i form av högre skatt. Studier som gjorts visar att det främst är kommuner med hög skattekraft som har finansiella förutsättningar att utnyttja denna möjlighet. Behovet av framför allt barnomsorg, gymnasieutbildning och färdtjänst tillgodoses

därigenom i större utsträckning i kommuner med hög skattekraft än i dem med låg. Det kan således hävdas att de specialdestinerade bidragen motverkar det syfte som ligger bakom skatteutjämningsbidragen, nämligen att utjämna med tanke på skillnader i skattekraft.

Dessutom är de specialdestinerade bidragen i allmänhet förknippade med en lång rad detaljregleringar och omfattande administration, från såväl den utbetalande myndighetens som den mottagande kommunens sida. Ett omfattande system, byggt på specialdestinerade bidrag, leder till betydande stelhet och ineffektivitet i resursutnyttjandet i kommunsektorn. Enligt moderat uppfattning är principen om kommunal självstyrelse och kommunal demokrati fundamental, och den börde innebära att medborgarna i enskilda kommuner och landsting själva får bestämma omfattningen och inriktningen av den kommunala resp. landstingskommunala servicen. Bidragssystemet bör enligt vår uppfattning därför utformas så att det främjar förverkligandet av denna princip.

För att möjliggöra ett flexibelt och effektivt resursutnyttjande bör bidraget till kommunerna ges utan villkor och inte, som i dag, åtföljt av en lång rad detaljregleringar. Förutsättningarna i skattekraft och kostnader varierar emellertid kraftigt i kommunerna. Bidragssystemet bör därför främst inriktas på att utjämna dessa skillnader. Det kommunala skatteutjämnings-systemet bör således enligt vår uppfattning bibehållas och förstärkas, men principen bör vara att bidragen inte skall påverkas av kommunala beslut om verksamhetens inriktning och omfattning.

Herr talman! Jag utvecklade de moderata ståndpunkterna ytterligare i mitt anförande den 24 april, och jag skall därför nu bara redogöra för vad vi moderater anser bör ingå i ett nytt skatteutjämningsystem, eftersom det inte finns något som helst förslag i majoritetstexten om hur ett sådant skall se ut.

Vårt förslag kan sammanfattas i följande punkter:

1. Skatteutjämningsavgiften skall avvecklas fr. o. m. 1988.
2. Skatteutjämningsbidraget skall beräknas efter en bestämd skattesats: 16 kr. per skattekrona för primärkommun, 13 kr. 50 öre för landsting och 29 kr. 50 öre för landstingsfri kommun.
3. Regeringens förslag om höjd grundgaranti för kommuner som har högre skattesatser accepterar vi.
4. Nuvarande grundgarantinivåer inkl. spärregler bör i övrigt bibehållas.
5. Primärkommuner med särskilt hög utdebitering – över 17 kr. per skattekrona – som sänker skatten får samma år ett extra skatteutjämningsbidrag med 50 % av skattesänkningen ner till denna gräns, 17 kr.
6. Faktorn kostnader för barnomsorg beräknas enbart med utgångspunkt i antalet barn i berörda åldrar.
7. Faktorn kostnader för socialbidrag skall beräknas på hela antalet hushåll som får socialbidrag.
8. I vad gäller beräkningar i övrigt av kostnader för ålders- och socialstruktur inkl. tillägg för stor befolkningsminskning accepterar vi regeringens ursprungliga förslag.

Herr talman! Låt mig sluta med att konstatera att det kommunala skatteutjämningsystemet skall utjämna de stora skillnader i skattekraft och

kostnader som finns mellan olika kommuner. Den kommunala skattesatsen skall vara ett uttryck för den kommunala självstyrelsen och spegla den avvägning mellan skatter och ambitioner som kommunens befolkning väljer.

De stora utdebiteringsskillnader som förekommer trots den omfattande utjämningen av skattekraft beror till betydande del på den politik som förs i olika kommuner. En del kommuner för en medveten högskattepolitik, till inte ringa del uppmuntrade av de incitament som det nuvarande skatteutjämningsystemet har medfört.

Och för att begränsa den kommunala tillväxten bör, som jag tidigare har sagt, de riktade statsbidragen till kommunerna successivt minskas. Skatteutjämningen bör därför inte urholkas, som regeringen föreslår. Tvärtom kan den behöva stärkas när de riktade statsbidragen till kommunerna minskar.

Redan i föl vid den ekonomisk-politiska debatten beklagade vi moderater att ett nytt skatteutjämningsystem, vilket då hade förutskickats, inte kunde presenteras för riksdagen. Och nu skjuts det ytterligare på framtiden.

Om regeringen emellertid tar fasta på vad vi sagt om ett nytt skatteutjämningsystem, finns det förutsättningar att nå fram till ett system som kan vara till fördel för såväl stat som kommuner och landsting och som inte leder till ökade utdebiteringshöjningar för kommuner i södra och västra Sverige, vilket regeringens tidigare förslag gjorde.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga reservationer av moderata företrädare.

Anf. 148 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! I detta betänkande behandlas ett antal kommunalekonomiska frågor. De har – som Rune Rydén nämnde – debatterats en gång tidigare, när resultatet blev att hela ärendet återförvisades till finansutskottet. Den förnyade behandlingen har givit följande resultat:

För det första avslås budgetpropositionens förslag till nytt skatteutjämningsystem. För det andra reduceras statsbidragen till kommunerna med ca 1,6 miljarder kronor, dels genom att compensationen för den avskaffade företagsbeskattningen minskas med ungefär 700 milj. kr, dels genom att skatteutjämningsavgiften höjs med 10 öre/skattekrona. Det senare motsvarar ungefär 890 milj. kr.

Det fanns redan vid ärendets tidigare behandling här i kammaren en kraftig majoritet för att minska statsbidragen till kommunerna. Det framgår av betänkandet, både det dåvarande och det nuvarande, att moderata samlingspartiet vill minska utrymmet för kommunernas volymökning med ca 5 miljarder kronor, folkpartiet med ca 2,5 miljarder kronor, regeringen med 1,7 miljarder kronor och centerpartiet med knappt 1,4 miljarder kronor. Det är med andra ord bara kommunisterna som inte vill dämpa kommunernas expansion. Anledningen till denna breda samstämmighet är naturligtvis det samhällsekonomiska läget, som gör det nödvändigt att begränsa den kommunala tillväxten.

När nu denna breda samsyn finns i fråga om behovet av att begränsa kommunernas expansion kan man tycka att det inte borde skapa några problem att faktiskt få en sådan begränsning till stånd genom beslut här i kammaren. Men som alla vet har det varit ett problem. Problemet har sin

grund i att de olika partierna hade föreslagit olika metoder för att åstadkomma den begränsningen. Ingen metod lyckades då samla en majoritet i kammaren, och i det läget återförvisades som sagt ärendet.

Nu är emellertid läget annorlunda. Socialdemokraterna har i utskottet ändrat sig och anslutit sig till den metod som vi har förespråkade från folkpartiets sida. Omsvängningen är i det närmaste total. Det går således inte att som Rune Rydén säga att folkpartiet går på den socialdemokratiska linjen, utan det är faktiskt så att socialdemokraterna går på den folkpartistiska linjen. Det finns tre tydliga bevis för detta.

För det första: Regeringen föreslog ett nytt, sämre system för skatteutjämnningen. Det sade vi från folkpartiet nej till. Nu yrkar också socialdemokraterna avslag på propositionens förslag.

För det andra: Regeringen föreslog ursprungligen full kompensation för den slopade företagsbeskattningen. Folkpartiet sade nej. Vi vill inte ha någon kompensation. Nu föreslår även socialdemokraterna att kompensationen reduceras till ungefär hälften, eller med ca 700 milj. kr.

För det tredje: Regeringen föreslog ursprungligen att skatteutjämningsavgiften skulle sänkas. Folkpartiet föreslog däremot att den skulle höjas, som ett led i denna begränsning av kommunernas finansiella utrymme. Nu föreslår utskottet att den skall höjas med 10 öre/skrattekrone.

Vi i folkpartiet tycker att det är ett i huvudsak bra förslag för indragning av pengar från den kommunala sektorn. Det viktigaste är att det blir en reduktion av kommunernas finansiella utrymme och att den sker med de metoder som vi från folkpartiet har föreslagit.

Ytterligare en socialdemokratisk omsvängning förtjänar att nämnas. Regeringens ursprungliga förslag innebar att de minskade statsbidragen drabbade primärkommuner och landsting ungefär lika hårt. Vi gjorde i folkpartiet en annan prioritering. Vi ville att landstingen skulle komma lindrigare undan, främst av hänsyn till sjukvården. Nu blir det som vi i folkpartiet ville – av de 1,6 miljarder som man drar in belastar 1 160 milj. kr. primärkommunerna och bara 430 milj. kr. belastar landstingen. Även i det avseendet har således socialdemokraterna ändrat sig och anslutit sig till folkpartiets prioriteringar.

Herr talman! Mycket av debatten i detta ärende har egentligen inte handlat om det som jag nyss har nämnt. Debatten har i stället handlat om vilket slags skatteutjämnningssystem partierna vill ha och hur statsbidragen till kommuner och landsting rent allmänt skall vara utformade. Vi i folkpartiet har slagit fast några principer som vi anser bör ligga till grund för statsbidragssystemets utseende. De finns beskrivna i reservation 19, som är gemensam för folkpartiet, moderaterna och centerpartiet. Texten i denna reservation är exakt densamma som i en tidigare reservation.

Vi menar, precis som Rune Rydén, att bidragen skall utformas så att de främjar principen för kommunal självstyrelse. Om jag inte missminner mig så läste Rune Rydén faktiskt upp en eller två av de meningar som finns i denna gemensamma reservation. Detta är också den för oss viktigaste principen, nämligen den kommunala självstyrelsen och den kommunala demokratin. Den andra princip som vi i folkpartiet tycker är viktig är att skatteutjämnningssystemet skall utjämna skillnader i skattekraft och sådana skillnader i

kostnader som kommuner och landsting inte själva kan påverka. Den tredje principen, som vi också har markerat både i vår ursprungliga partimotion och i den gemensamma reservationen, är att ambitionen i skatteutjämnings-systemet skall vara hög. Just denna princip var för oss ett viktigt skäl att säga nej till regeringens ursprungliga förslag, eftersom det förslaget innebar en kraftig försämring av ambitionsnivån när det gäller skatteutjämnings genom att de s. k. grundgarantierna i södra och mellersta Sverige sänktes mycket kraftigt.

I denna reservation har vi även tagit upp frågan om de specialdestinerade bidragen. Det är ju ett faktum, precis som Rune Rydén nämnde, att systemet med specialdestinering av många bidrag i praktiken innebär att deras effekt inte är utjämnande utan motsatsen till detta. Reglerna är utformade på ett sådant sätt att om man gör som staten vill får man mera pengar, och om man gör på något annat sätt får man mindre pengar eller inga pengar alls. Vi i folkpartiet vill avskaffa den typen av statliga pekpinningar, som faktiskt innebär en ganska rejäl centraldirigering från Stockholm. De – oftast fattigare – kommuner som inte har givit service på det sätt som staten vill har ofta fått ganska litet eller inget av dessa specialdestinerade statsbidrag. För invånarna i dessa kommuner blir det dubbelt ont – de får inte servicen i fråga, men de får vara med och betala den för andra invånare i rikare kommuner genom detta statliga bidrag som ju betalas av den allmänna skatten.

Herr talman! Jag är förvånad över att socialdemokraterna kan tycka att detta system med specialdestinering av bidrag är ett rättvist system. Men de vill tydligen ha ett administrativt krångligt och från Stockholm centralstyrt system. Det vill inte folkpartiet, moderaterna och centern. Vi anser att systemet med specialdestinering bör minska, att bidragen bör göras mer generella, antingen i form av en klumpsumma eller genom att de schabloniseras efter t. ex. invånarantal. En större andel av bidragsgivningen bör med andra ord ske inom ramen för skatteutjämningsystemet. Det framgår också av vår reservation att vi anser att regeringen bör ges i uppdrag att snarast lägga fram ett förslag för riksdagen om en omläggning av statsbidragen i denna riktning.

I avvaktan på att ett sådant förslag om omläggning av alla statsbidragen så att de blir mera generella läggs fram kommer det nuvarande skatteutjämnings-systemet att gälla även för 1988. Detta, herr talman, borde glädja alla kammarens ledamöter – moderater, folkpartister, centerpartister och kommunister, eftersom de ogillade regeringens ursprungliga förslag och yrkade avslag på detta. Nu har alltså även socialdemokraterna sällat sig till denna skara och yrkar avslag på regeringsförslaget i denna del.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 16, 19, 22 och 24 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 149 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga till Anne Wibbe att jag inte lade skulden på någon av de avtalslutande parterna, varken på socialdemokraterna eller på folkpartisterna. Jag konstaterade att ni hade gjort upp, och det tycker jag i vissa avseenden var beklagligt. Det är alldeles klart att ni båda har avvikit från era resp. förslag. Vi från moderat håll har kraftigt protesterat mot skatteutjämningsavgiften. Det är säkert ingen nyhet att vi inte vill ha den

därför att den ökar rundgången i samhällsekonomin. Även om vi med visst fog kan hävda att man kan dra in pengar den vägen, är det inte den vägen vi vill förespråka utan menar att man i stället borde ha minskat på de specialdestinerade bidragen, minskat antalet regleringar och på den vägen kunnat bringa ned den överlikviditet som finns i den kommunala och landstingskommunala ekonomin. Jag beklagar att folkpartisterna inte var så skickliga förhandlare att de lyckades få med socialdemokraterna när det gäller de specialdestinerade bidragen, allra helst som man tidigare har märkt en viss tendens till förståelse från socialdemokratiskt håll för vår uppfattning att man måste minska på de specialdestinerade bidragen och förenkla regelsystemet.

Anf. 150 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att det viktigaste resultatet av morgondagens – som det blir – beslut är att det faktiskt sker en minskning av statsbidragen till kommunerna. Det är alldeles nödvändigt från rent ekonomiska utgångspunkter. Jag är övertygad om att Rune Rydén egentligen håller med mig, annars skulle knappast moderaterna ha väckt en motion av den art som de har gjort.

Det är alldeles riktigt att vi gärna hade sett en minskning av de specialdestinerade bidragen, om man samtidigt kunde få en minskning av själva detaljregleringssystemet. Men detta var, herr talman, inte möjligt att genomföra på den korta tid som stod till buds. Då menar vi att det är viktigt att nu få en indragning av kommunernas pengar under 1988. Sedan får vi försöka komma fram till ett bättre skatteutjämningsystem där man tar hänsyn till de specialdestinerade bidragen och minskar de statliga pekpinna-erna. Det är möjligt att Rune Rydén kan få socialdemokraterna med på sin linje. Jag tyckte att han lämnade en liten öppning här. Om Arne Andersson i Gamleby tar fasta på det moderata förslaget, kanske det kan bli en annan utgång vid ett senare tillfälle. Jag tycker uppriktigt sagt, herr talman, att det är litet svårt att kräva betalning när andra ansluter sig till ens egna förslag. Dem tycker man rimligen är ganska bra redan från början. När det då inte blev någon uppslutning på denna punkt, föredrar vi från folkpartiets sida att kunna lägga grunden till ett bättre skatteutjämningsystem med en annan politisk majoritet.

Anf. 151 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Det har varit ett givande och tagande. Socialdemokraterna har inte med hull och hår svält allt vad folkpartiet har sagt i denna fråga. Låt mig bara peka på ersättningen för företagsbeskattningen till kommunerna. Där går man så att säga bara halva vägen.

Sedan kan jag hålla med Anne Wibble om att det är bra att man drar in resurser från kommunerna. Men jag är inte nöjd med det resultat som ni har uppnått. Jag vill ha ytterligare indragningar, som Anne Wibble mycket väl vet. Det hade varit önskvärt om vi hade kunnat få ett nytt system så snabbt som möjligt med den utgångspunkt som vi redan hade under diskussionen tidigare i utskottet och att man då hade tagit hänsyn till de specialdestinerade

bidragen. Varje år som beskeden i de här avseendet dröjer ökar svårigheter-na för kommunerna att komma ut ur den situation som de befinner sig i.

Anf. 152 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Problemet var ju att det beslut som kommer redan kommer för sent. Skulle det ha förts en ytterligare diskussion på en eller annan basis, skulle läget för kommuner och landsting ha blivit mycket besvärande. Vi har tidigare från borgerligt håll flera gånger reagerat på att regeringen lagt fram sina förslag som rör kommuner och landsting alldeles för sent, just vid tillfällen då de inte har särskilt mycket tid kvar för sin ekonomiska planering. Jag tyckte därför att det var rimligt att man så snabbt som möjligt kom fram till de ekonomiska ramarna för 1988. Det är ändå de som måste styra den kommunala planeringen under en kort tid framöver.

Andre vice talmannen anmälde att Rune Rydén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 153 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Under detta riksmötes vårsession har regeringen i ett flertal ärenden tvingats notera avslag på sina förslag i riksdagen. På senare tid har t. o. m. regeringens egna partikamrater väckt motioner med krav på avslag på regeringens förslag. Ett sådant ärende gäller regeringens förslag till skatteutjämningsystem som också berör övriga kommunalekonomiska frågor. När vi i kväll på nytt behandlar ärendet i kammaren efter återförvisning till utskottet tidigare i vår föreslår utskottsmajoriteten, således inkl. utskottets socialdemokratiska ledamöter, att budgetpropositionens förslag till skatteutjämningsystem skall avslås.

Bakgrunden anges i betänkandet på följande sätt: "Utskottet konstaterar att i det uppkomna parlamentariska läget kan ingen majoritet åstadkommas för att genomföra denna regionalpolitiska profil i skatteutjämningsystemet på det sätt regeringen föreslagit!"

Detta är, herr talman, en oriktig sakupplysning, eller – för att använda ett framför allt i massmedia numera populärt språkbruk – en ren lögn. Vi har från centerns sida i vår partimotion anslutit oss till propositionens regionalpolitiska profil när det gäller de delar av landet som bäst behöver en förstärkning av grundgarantin. Vi har däremot motsatt oss den besparing som regeringen föreslagit när det gäller grundgarantin för kommuner med svag skattekraft i andra delar av landet. Sanningen är den att det för socialdemokratin var viktigare att uppnå eller förstärka den av regeringen föreslagna budgetbesparingen än att förbättra och förstärka den regionalpolitiska profilen i skatteutjämningsystemet.

Om utskottets socialdemokrater hade haft en ärlig vilja att bryta sitt sömngångaraktiga beteende och om de haft ambitionen att själva delta i ett parlamentariskt underlag för denna profil, hade detta kunnat åstadkommas. Det hade fått ske till priset av att besparingarna i kommunsektorn blivit något mindre och att utjämningsystemet fått tillföras ekonomiska resurser från de specialdestinerade bidragen genom en omfördelning.

Herr talman! I budgetpropositionen konstateras dels att skatteutjämnings-

systemet inte förmått att tillräckligt utjämna skillnaderna i utdebitering mellan olika kommuner, dels att kostnaderna för utjämningssystemet blivit alltför höga. Vi i centerpartiet tycker att detta är en helt ologisk slutsats. Om utjämningssystemet inte förmått att klara utjämningen bör självfallet systemet dels ses över, dels förstärkas med ytterligare pengar. Vi har föreslagit en sådan ordning. Vi har också anvisat finansiering för detta.

I stället har socialdemokrater och folkpartister fallit i varandras armar och föreslår nu att det nuvarande systemet bibehålls, att besparingar skall ske genom en reduktion av kompensationen för en utebliven företagsbeskattning och genom en höjning av den s. k. skatteutjämningsavgiften. Det senare är det mest anmärkningsvärda i denna uppgörelse. Denna skatteutjämningsavgift har alla partier utom folkpartiet varit överens om att avskaffa. T. o. m. folkpartiet var uppenbarligen under våren på god väg att ansluta sig till denna uppfattning.

Anne Wibble ägnade i sitt anförande stor möda åt att beskriva utgången av återförvisningen som en stor eftergift från socialdemokraternas sida. Hon ägnade även stor möda åt att peka på den borgerliga enigheten beträffande fördelningen mellan specialdestinerade bidrag och skatteutjämningsssystemet. Dessa båda företeelser visar att frågeställningen om vem som i uppgörelsen har fått göra de största eftergifterna är i huvudsak akademisk. Kvar står att den långsiktiga lösningen när det gäller skatteutjämningen inte har förts ett dugg närmare sitt förverkligande genom den här uppgörelsen.

Herr talman! Det är naturligt att behandlingen av det här ärendet av kommunerna uppfattas som utomordentligt förvirrande. Jag vill därför ställa några frågor till såväl Arne Andersson i Gamleby som Anne Wibble i deras egenskap av företrädare för parterna bakom uppgörelsen.

Vad skall, Arne Andersson och Anne Wibble, kommunerna införa sitt planeringsarbete förvänta sig när det gäller den framtida nivån på och utformningen av grundgarantin? Skall kommunerna inrikta sig på höjda, minskade eller avvecklade skatteutjämningsavgifter inför framtiden? Hur går det med kompensationen för utebliven beskattning av juridiska personer – det som nu återstår? Och hur blir det med överföringen av de specialdestinerade bidragen till utjämningsystemet?

Kommunerna kan med rätta kräva en konsekvent och mera långsiktig inriktning av de statliga överföringarna. Framst genom socialdemokraternas sömngångaraktighet men också genom folkpartiets beredvillighet att ställa upp för en tillfällig lösning har chansen att åstadkomma denna långsiktighet försumtits för denna gång.

Herr talman! Detta ärendes förflutna låter sig kritiseras på många punkter. Jag vill emellertid nu blicka framåt. Jag vill då ge ett par råd till Arne Andersson i Gamleby och hans partikamrater. De lyder: Dra slutsatser av den gångna handläggningen! Ta er nu samman och ta initiativ för att åstadkomma en bred uppslutning kring ett kommande kommunalt skatteutjämningsystem! En bred uppslutning är nämligen den bästa och egentligen enda garantin för en långsiktighet i systemet.

Inför det arbetet vill jag för det första rekommendera Arne Andersson och hans partikamrater att återknyta bekantskapen med deras eget partis

kongressbeslut: enbart för kommunerna opåverkbara faktorer skall utgöra byggstenar i utjämningsystemet.

Jag vill för det andra rekommendera er att lyssna till den massiva uppslutning som alla partiers – således även socialdemokraternas – kommunalfolk står bakom och som gäller en överföring av specialdestinerade bidragsformer till utjämningsystemet. Jag kan här bl. a. hänvisa till enhälliga uttalanden från företrädare för tolv sydliga läns kommuner och landsting, men också till en PM från Åke Edin, välkänd socialdemokratisk kommunpolitiker från Bräcke kommun, en PM som kommit finansutskottet till handa. Om socialdemokraterna är beredda att släppa loss från sin egen centralstyrningsfilosofi och att visa en ärlig vilja att åstadkomma ett bättre och mer ekonomiskt välrustat utjämningsystem, då bör utsikterna för en bred och långsiktig lösning vara goda. I varje fall kan centerpartiets stöd då påräknas.

För det tredje och slutligen vill jag inför detta arbete rekommendera ett studium av reservationerna 2, 5, 11, 14, 17, 19, 22 och 24, till vilka jag nu yrkar bifall.

Anf. 154 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Rolf Kenneryd var vänlig nog att upprepa två av mina slutsatser, nämligen socialdemokraternas omsvängning och den borgerliga enigheten i fråga om specialdestinerade eller generella bidrag. Han glömde den tredje, vilket kanske var naturligt, nämligen den att det blir en indragning av pengar från kommunerna som är helt nödvändig från samhällsekonomisk utgångspunkt.

Rolf Kenneryd sade också att man genom det här beslutet har försuttit chansen att få en långsiktig lösning. Som Rolf Kenneryd mycket väl vet fanns det inte någon sådan chans – läget i utskottet var inte sådant. I det läget tycker jag att man kanske rent av kan ge utskottets socialdemokrater en liten eloge för att de vågade ändra sig, så att vi därigenom får denna ekonomiskt nödvändiga begränsning av den kommunala expansionen till stånd.

Däremot menar jag att Rolf Kenneryd har fel, när han säger att vi inte fört frågan om skatteutjämningsystemet ett enda dugg närmare sin slutliga lösning. Jag tycker att vi faktiskt har gjort det. Den grund som vi från folkpartiet, centern och moderaterna gemensamt har kommit fram till i reservationen 19 ser jag som ganska betydelsefull. Jag tror att den kan vara en bra grund att bygga vidare på. Det hjälper förmodligen inte de kommunala politiker som nu skall planera, för då måste de först spekulera i valutgången. Men det är en spekulering som många politiker ofta får göra. Där får faktiskt var och en spå själv.

Anf. 155 ROLF KENNERYD (c) replik:

Herr talman! Jag skall inte polemisera mot Anne Wibble om det förflutna. Vem som gjort störst eftergifter och huruvida saken förts framåt är, som jag sade i mitt anförande, snarast en akademisk fråga. Jag skall däremot ta fasta på det som Anne Wibble sade om framtiden och som jag också var angelägen om att påpeka i mitt anförande, nämligen att det som är viktigt för saken och viktigt för kommunerna i det här läget är att vi alla nu hjälps åt att verkligen försöka åstadkomma ett system som har bred uppslutning och som ger förutsättningar för en långsiktighet i skatteutjämningsystemet.

Anf. 156 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag kan konstatera att den borgerliga osämjan har brutit ut. Man hugger på varandra trots att man har uppnått det viktiga målet för samtliga borgerliga partier att begränsa kommunernas möjligheter att växa och att ta pengar från kommunerna och tillföra statskassan. Ni borde vara nöjda, även om ni rent tekniskt sett kanske inte till alla delar har fått igenom era förslag. Ni har ju fått in socialdemokraterna i högerburen. Ni har ju tillsammans genomfört den av regeringen önskade åtstramningen mot den gemensamma sektorn. Egentligen borde ni inte ha så mycket att braka om.

Den tredje vägens politik och den ekonomiska filosofi som finns bakom den går ju ut på att i första hand begränsa budgetunderskotten och möjligen i andra eller tredje hand fundera över vilka effekter det får på samhällets olika sociala delar. För att minska det statliga underskottet har man ju tagit pengar från kommunerna. Man använder den gemensamma sektorn som ett slags tånglas. Man bara vänder på det, och så rinner pengarna över till den andra delen av glaset. Men ingenting har egentligen förändrats av det, om man sammantaget ser till den gemensamma sektorn.

Jag menar att den socialdemokratiska ekonomiska politiken är helt felaktig, och därför har vi försökt bekämpa nedskärningarna gentemot den kommunala sektorn. Vi anser att den kommunala sektorn har mycket stor betydelse när det gäller den sociala välfärden, fördelningspolitiken, regionalpolitiken och sysselsättningspolitiken och kan för vårt liv inte begripa varför socialdemokraterna kastar sig över den i första hand, när det finns så mycket rikedomar och förmögenheter att beskatta och dra in från annat håll – rikedomar som har skapats genom den socialdemokratiska devalverings- och lönedepressningspolitiken, som har uppmuntrats genom den historiskt sett unika epok när de rika har kunnat skaffa sig ytterligare fördelar, när den privata sektorn och privata kapitalister har berikat sig och den gemensamma sektorn har fått släppa till. Det är en för en sann socialist helt obegriplig ekonomisk politik som förs.

Detta bekräftas redan på den första sidan i betänkandet som behandlar propositionen, s. 21:

”Systemet för kommunal skatteutjämning måste därför ändras så att man inom en reducerad medelsram får en kraftigare utjämnings effekt på skattesatserna.”

Då har man redan, tycker jag, omöjliggjort ett samarbete med åtminstone vänsterpartiet kommunisterna, om man nämligen menar att en reducerad medelsram skall vara absolut styrande. Detta var alltså huvudfrågan för regeringspartiet, och det är skälet till att man slutligen har gått till de borgerliga, i stället för att försöka genomföra ett rättvisare skatteutjämnings-system tillsammans med vpk.

Vi hade varit beredda – och är fortfarande beredda, i den mån det finns intresse från socialdemokraterna i framtiden – att genomföra ett rättvisare skatteutjämnings-system, men vi är inte beredda att delta i ytterligare nedskärningar gentemot den kommunala sektorn. Detta framgick mycket klart redan i debatten den 24 april, då jag sade det. Det kan inte ha varit obekant för någon socialdemokrat under den tid som har förflutit sedan dess.

Nu uppträder i stället folkpartiet som den store segraren och är nästan

sprickfärdigt av stolthet över att ha lurat in socialdemokraterna i folkpartiets politik. Man säger att det viktigaste målet var att ta pengar från kommunerna, och det har man lyckats med tillsammans med socialdemokraterna – tack för det, säger man. Ända är man inte fullt nöjd utan skulle vilja gå ännu längre. Vi ser på förslagen från de borgerliga partierna att de kommer att gå ännu längre. Det finns litet olika nivåer på nedskärningarna mot kommunerna, men tillsammans vill de, förutom centern, gå ännu längre än regeringen.

Jag tycker faktiskt att allt det här har skett helt i onödan. Det är en politisk klantighet som ligger bakom att det nu läggs fram ett förslag där man har kastat bort den regionalt rättvisare profilen och i stället med hull och hår svalt det folkpartistiska förslaget. Som Rolf Kenneryd sade, fanns det ju i utskottet en majoritet för den rättvisa profilen. Jag hävdade detta när vi satt vid bordet och diskuterade det betänkande som nu behandlas. Rolf Kenneryd har tydligare än vanligt sagt här i talarstolen att det finns ett intresse bland tre partier, som skulle kunna vara beredda att göra upp om en rättvis profil: centern, kommunisterna och möjligen socialdemokraterna, om dessa står kvar vid sitt gamla förslag.

Att det sedan finns olika uppfattningar om finansieringen och om det skall vara specialdestinerade bidrag eller andra som skall dras ner – vår uppfattning är att det inte alls skall dras ner på kommunsektorn – är en annan fråga, som hade kunnat lösas i andra hand. Man hade inte behövt slänga bort den regionalpolitiska rättviseprofilen för att göra upp med folkpartiet.

Att socialdemokraterna i första hand vill ta in pengar från kommunerna tycker jag ytterligare understryks av det faktum att den skoluppbyggnad som vi träffade i våras, där vi ville minska de föreslagna nedskärningarna med 360 milj. kr. för att det skulle bli en bättre utveckling på skolans område nu upphävs. De pengarna tar man nämligen igen genom att redan i kompletteringspropositionen – innan man gjorde upp med folkpartiet – presentera förslag om att ersättningen för utebliven beskattning av juridiska personer skall minskas med 360 milj. kr. Det står mycket klart i kompletteringspropositionen att uppbyggnaden blev så dyr att man måste ta igen pengarna från kommunerna.

Det tycker jag är ett hänsynslöst sätt att försöka föra politik – att göra upp med ett parti om förbättringar på skolans område, något som naturligtvis inte kan ske utan att kommunerna får en bättre ekonomi. Det är därför man ökar de specialdestinerade bidragen till skolorna. Kommer man överens om en sådan ökning menar man rimligtvis inte att samma pengar skall tas igen på ett annat konto. Då hade man kunnat låta bli alltihop och låta kommunerna sköta det hela bäst de ville. Då skulle man säga till kommunerna: Här får ni de pengar som finns till förfogande. Ni får inte mer. Det är egentligen det man har sagt, när man först gett med ena handen och sedan tar igen med den andra.

Detta visar att varje liten penninghög som kommer inför ögonen på finansministern skall dras in, oavsett vad det betyder socialt, samhällsekonomiskt eller för skolbarn eller någon annan som drabbas av nedskärningarna.

Landsortspressen har öst sin vrede över vpk på grund av utvecklingen vad gäller den kommunala ekonomin. Utskottets värderade ordförande har sagt, att riksdagen kan liknas vid en hönsgård, där hönorna inte går i takt – det har

citerats mycket ute i pressen. I samma andetag har vpk angripits, och socialdemokraterna har sagt: Kommunisterna gör inte som vi vill. – Detta säger mer om synen inom socialdemokratien på parlamentets roll än det säger om oppositionen, som naturligtvis utifrån olika utgångspunkter har att värdera de olika förslagen och ställa sina egna motförslag och i kammaren rösta på sådant sätt att de egna förslagen möjligen skall kunna vinna fördelar.

När vi inte motsatte oss en återremiss – som socialdemokraterna gjorde på eget initiativ – tänkte vi: Nu använder väl socialdemokraterna sitt vänstermedvetande. De har ju fått så mycket stryk internt, tänkte vi, när det gäller sin profil i detta sammanhang och nedskärningarna beträffande kommunerna. Det finns en mängd kommunalt folk i det socialdemokratiska partiet ute i kommunerna, som mår illa av regeringspolitiken. Socialdemokraterna borde rimligtvis försöka lindra och förbättra för kommunerna, beskatta storfinsans och kapitalet och genomföra en rättvis fördelningspolitik. – Så tänkte vi.

Jag måste säga att det överträffade de allra värsta farhågor när regeringen under tiden som gick efter återremissen inte lyfte ett finger för klara av frågan om den regionala profilen utan sprang direkt in i folkpartiets famn och svalde det gamla systemet – bara för att komma åt pengarna. Det visar sig nu att socialdemokraterna tillsammans med folkpartiet har uppnått en besparing på 1,7 miljarder, vilket var precis det regeringen ville i budgetpropositionen. Därvidlag har alltså socialdemokraterna lyckats.

Detta visar att det är socialdemokraterna som är vågmästare i politiken. Politikens utveckling är beroende av åt vilket håll de vänder sitt ansikte. Socialdemokraterna hade här möjlighet att tillsammans med kommunisterna genomföra en rättvis fördelning, att åstadkomma en rättvis profil. Hade de sedan velat pungslå kommunerna, trots detta, finns ju tre andra partier som inget hellre vill. De är snabba att gripa in om det gäller att plundra kommunerna. Där finns det alltid hjälp att få för socialdemokraterna.

Jag förstår inte varför ni sålde bort fördelningsprofilen i onödan.

Herr talman! Jag sade redan i debatten den 24 april att vi ville ha en omarbetning av förslaget när ärendet skulle gå tillbaka till utskottet.

Jag läser direkt ur protokollet vad jag då sade: "Jag vill mycket starkt understryka att vi är intresserade av ett nytt skatteutjämningsystem, som inte är kopplat till hårda ekonomiska nedskärningar mot kommunerna. Ett sådant förslag skulle få kommunisternas stöd. Vi vill skapa större rättvisa".

Det gäller naturligtvis för framtiden också, eftersom vi är anhängare av en statskommunal enhetsskatt, ett system där kommunerna skall få riktade bidrag utifrån sina behov av utbyggnad inom olika viktiga sociala sektorer. Vi anser att skatten skall vara lika oavsett var man bor i landet. Det är en ganska enkel och grundläggande rättvisetanke. Man skall inte ha en mycket högre skatt sammantaget därför att man bor i en viss kommun, utan det skall finnas en garanterad rättvisa.

Utifrån detta är det klart att jag är mycket glad att det i utskottets betänkande ändå görs skrivningar som visar att utskottsmajoriteten är intresserad av att skydda de specialdestinerade bidragen. Sådana bidrag är ju en förutsättning för att man skall kunna använda en statskommunal enhetsskatt på riktigt sätt.

Herr talman! Vi har utvecklat våra tankar och våra förslag mycket konkret i de reservationer som vi har fogat till betänkandet, och jag yrkar alltså bifall till samtliga vpk-reservationer.

Anf. 157 ARNE ANDERSSON i Gamleby (s):

Herr talman! När detta ärende behandlades i kammaren den 24 april redovisade jag sammanfattande utskottets betänkande, och det överensstämde i allt väsentligt med förslaget i propositionen. Förslaget innebar att inriktningen för skatteutjämningen lades fast för åren 1988, 1989 och 1990. Det har här uttryckts vissa bekymmer för kommunernas planering, och jag kan i och för sig ha viss förståelse för det. Det ursprungliga förslaget och det betänkande som behandlades den 24 april hade dock en mera långsiktig inriktning.

Vi föreslog också under utskottsbehandlingen korrigeringar, så att kommunerna och landstingen icke skulle drabbas i samma omfattning som propositionsförslaget innebar. Vi satte ett tak för vardera landsting och kommuner på 50 öre per skattekrona, som maximalt skulle drabba dem i dessa sammanhang. Vi angav också i riktlinjerna att det extra skatteutjämningsbidraget skulle öka, för att stötta upp de mest utsatta kommunerna.

Det visade sig i kammardebatten att utskottsbetänkandet inte skulle vinna gehör och inte få majoritet, och då yrkade jag på den socialdemokratiska gruppens vägnar återremiss av ärendet. Det är alltså det ärende vi nu har att behandla. Jag beklagar att det inte gick att nå uppslutning kring förslaget, och när jag hör inläggen i debatten i dag funderar jag över varför det egentligen blev som det blev. Jag skall återkomma till det.

Statens transfereringar till kommunerna har en utomordentligt stor betydelse. Det nuvarande skatteutjämningsystemet har ökat statens kostnader ganska markant de senaste åren, och det har också medverkat till att spännvidden mellan kommuner och landsting har ökat starkt. Den utvecklingen kan icke få fortsätta.

Socialdemokraternas uppfattning om nödvändigheten av ett bättre utjämnande bidragssystem gentemot kommunerna har i sak inte ändrats. Vi anser att det inte är rimligt att skillnaden i kommunalskatt kan vara upp till 6 kr. per beskattad hundralapp.

Vi anser att ett reformerat skatteutjämningsystem skulle underlätta för de regionalpolitiskt mest utsatta områdena i landet, exempelvis Norrlands inland, Bergslagen, Blekinge och Gotland. Jag har också uppfattat att talarna här delar uppfattningen att det är nödvändigt att åstadkomma ett bättre utjämningsystem när det gäller statens transfereringar till kommuner och landsting.

Oppositionen och vpk har presenterat mer eller mindre specificerade förslag i motioner från den allmänna motionstiden i år. Förslagen skiljer sig högst väsentligt på flera punkter. Ambitionerna och inriktningarna i förslagen varierar. Vid den tidigare behandlingen av detta ärende hade de dock blivit överens på en punkt, nämligen om att regeringens förslag skulle avslås.

Hur ett alternativ till regeringens förslag skall se ut får man egentligen ingen uppfattning om. I det läget hade det varit rimligt att riksdagen hade

fattat beslut enligt det korrigerade förslag som utskottsbetänkandet innefattade.

Jag förutsätter att de borgerliga partiernas uppfattning om nödvändigheten av att justera transfereringarna till kommunerna ligger fast. Jag hoppas också att riksdagen med stor uppslutning under nästa riksmöte kan fatta ett beslut om skatteutjämningsystem till gagn för samhällsekonomin i sin helhet och till lättnad för de mest utsatta kommunerna och regionerna i landet.

Det betänkande som vi nu behandlar löser inte problemet med de ökade spännvidderna mellan kommuner och landsting. I betänkandet föreslår utskottet att skatteutjämningsavgiften höjs med 10 öre per skattekrona för både primärkommuner och landsting. För kommunerna föreslås dessutom att kompensationen för slopad företagsbeskattning reduceras med 90 kr. per invånare. Sammantaget minskas det finansiella utrymmet inom kommunsektorn med ca 1,6 miljarder.

Moderata samlingspartiet, centern och vpk reserverar sig mot förslaget vad gäller skatteutjämningsavgiften och kompensationsnivån för den slopade företagsbeskattningen. Utskottet avstyrker dessutom ett antal motioner som överlämnats under den allmänna motionstiden och som innefattar förslag om ändrad fördelning mellan de specialdestinerade bidragen och skatteutjämningsbidragen. Moderater, folkpartister och centerpartister reserverar sig här gentemot utskottets beslut.

Jag har också några synpunkter med anledning av de inlägg som har gjorts. Rune Rydén inledde, och han sade att jag har redovisat vad det förslag som nu föreligger skulle innebära för kommunerna. I slutomgången nämnde han visserligen moderaternas totala förslag, men det moderata förslaget skulle innebära enormt mycket mer pålagor och neddragningar för primärkommuner och landsting än både det förslag som presenteras nu och det ursprungliga regeringsförslaget. Han beklagar också att socialdemokraterna har gjort upp med folkpartiet. Egentligen beklagar jag att oppositionen inte kan samla sig till ett alternativ. Man vet ju inte vilken av inriktningarna som skulle ha kunnat bli följden. Det är helt oklart. Ni har inte sämlat er och sagt att det är detta vi vill. Här finns fyra olika alternativ till regeringsförslaget.

De synpunkter Anne Wibble har redovisat överensstämmer med den inriktning som betänkandet nu har. Vi är inte från vår sida benägna att utveckla ett system som skall göra saker och ting krångligare, tvärtom. Jag vill påstå att det tidigare regeringsförslaget hade en positiv inriktning i det avseendet att tillämpningen i många sammanhang skulle ha blivit enklare. Man hade då också motverkat den snedvridning som håller på att utvecklas.

Jag blir litet förvånad över att Rolf Kenneryd i dag talar om att det fanns en utvecklad vilja. Jag ifrågasätter det. Det fanns möjligheter att redovisa den viljan i utskottet i tidigare skeden. I varje fall kunde inte jag uppfatta några sådana viljeinriktningar. Jag skall inte gå in på detaljer, men jag var själv i den situationen att jag gav Rolf Kenneryd vissa möjligheter till diskussion, men det tillfället ville han inte ta i akt. Därför är jag litet förvånad över hans resonemang i talarstolen i dag. Faktum är att inriktningen i Rolf Kenneryds inlägg är sådant att den lovar möjligheter för oss att diskutera fram ett förslag som gagnar bidragen till kommunerna.

Hans Petersson i Hallstahammar påstår att vi nu skall ta ifrån kommuner-

na. Han glömmer att de samlade överföringarna från staten till kommunerna rör sig om 60 miljarder kronor. Om man ser det totalt justeras överföringarna nu genom att kommunerna i runt tal får 1,6 miljarder mindre i bidrag. Man kan väl inte tycka att detta är en särskilt stor belastning i ett kärvt statsfinansiellt läge. Utvecklingen i kommunerna har i långa stycken haft en positiv inriktning. Det finns många och markanta undantag, det vill jag understryka, men i stort sett anser vi det angeläget att göra justeringar för den överhettning som faktiskt finns i många kommuner. Vi hade också i det ursprungliga förslaget den inriktningen att vi skulle medverka till att lätta trycket i de mest utsatta områdena i landet, som jag tidigare nämnt, men tyvärr ville inte Hans Petersson i Hallstahammar medverka i den riktningen. Han beklagar nu att man sålde bort den regionalpolitiska profilen, men jag kan inte erinra mig att Hans Petersson lade fram förslag som skulle ha inneburit att man hade klarat den regionalpolitiska profilen i dessa sammanhang.

Herr talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan i betänkande 29 och avslag på samtliga till betänkandet fogade reservationer.

Anf. 158 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag skall i mitt svar till Arne Andersson i Gamleby försöka fatta mig kort, men jag vill säga att han uppträdde som en typisk representant för en minoritetsregering som inte tar sitt ansvar utan bara följer minsta motståndets lag.

Som det har omvittnats från flera håll svävar kommuner och landsting nu i ovisshet om vad som kommer att hända efter 1988. Det är nödvändigt för deras långtidsplanering att veta något så när vad man har att hålla sig till, men det finns inte med i uppgörelsen, och regeringen har inte heller någon kraft eller något intresse av att visa vad det är man syftar till längre fram, alltså efter 1988.

Vad gäller moderaternas förslag är det helt riktigt, som Arne Andersson säger, att vi vill gå längre med besparingar på den kommunala sektorn. Jag vill bara säga välkommen, Arne Andersson. Vi har under de senaste åren noterat att socialdemokraterna har en tendens att traska patrull. Det vi föreslog 1985 karakteriserades av socialdemokraterna som social nedrustning. 1986 lade ni kalkerpapperet på och framförde flertalet av våra förslag i propositionerna, och detta har följts upp 1987. 1988 kanske ni har hunnit ifatt oss till den ståndpunkt vi har i dag.

Det är helt nödvändigt, Arne Andersson, att minska på utgifterna i den kommunala och landstingskommunala sektorn. Vi vill göra det via de specialdestinerade bidragen, och vi vill samtidigt minska på antalet förordningar och reglementen som i sin tur innebär att man kanske får en onödigt dyr och ineffektiv kommunal förvaltning. Det skulle vara att stärka den kommunala självstyrelsen om man gick den moderata vägen.

Anf. 159 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Arne Andersson i Gamleby noterar att det fanns en långsiktig inriktning i budgetpropositionens förslag. Det kan inte bestridas. Men vi anser att den i väsentliga stycken var felaktig, främst när det gäller den

ekonomiska nivån i utjämningsystemet. Som jag tidigare påpekat fanns det också acceptabla inslag, t. ex. väsentliga delar av den regionalpolitiska profilen.

Arne Andersson avslutar med att säga att jag och centerpartiet inte skulle ha redovisat någon vilja att sluta upp bakom de acceptabla inslagen. Jag behöver väl inte på nytt redovisa vad som finns i motionen. Vi hade – precis som Arne Andersson säger – en del korta överläggningar. För att acceptera förslaget satte vi ett pris, vilket jag också angav i mitt anförande, och det var att man skulle förstärka skatteutjämningsystemet. Det hade de socialdemokratiska utskottsledamöterna uppenbarligen inte mandat från finansministern att acceptera.

Arne Andersson talade om spännvidden mellan olika kommuners utdebiteringar och frågade sig varför den är så stor. Han kom då fram till att det är utjämningsystemet som har gjort att vi har dessa skillnader. Är det så alldeles säkert det, Arne Andersson? Utjämningsystemet står för mindre än 20 % av de totala överföringarna från staten till kommunerna, medan de specialdestinerade bidragen står för inemot 65 %. Vad finns det för logik i att påstå att det skulle vara de mindre än 20 % som är skulden till att den här situationen är för handen och att det inte i stället är de närmare 65 % som bär huvudansvaret för den rådande situationen?

Arne Andersson ställde sig också frågande till om det finns ett samlat borgerligt alternativ. Det finns inte i dagsläget ett i detalj utformat borgerligt alternativ till skatteutjämningsystem, men det finns en gemensam inriktning, som enligt vad jag vet också stora delar av socialdemokratin ställer upp på. Därför har jag känt mig föranlåten att ge Arne Andersson och hans partikamrater ett antal goda råd. Jag uppmanar Arne Andersson att när han har snabbprotokollet i sin hand läsa igenom den på nytt.

Jag vill avslutningsvis markera att jag inte avser att vidare gå i polemik med Arne Andersson om han inte i mycket hög grad provocerar mig därtill. Jag ser fram emot att vi för kommunernas räkning kan föra den här debatten framåt när vi kommer tillbaka i höst.

Anf. 160 HANS PETERSSON i Hallsthammar (vpk):

Herr talman! Jag noterar att Arne Andersson i Gamleby sade att han i sak inte ändrat uppfattning om skatteutjämningsystemet – det behövs en reformerad skattepolitik, sade han, och det håller jag helt med om. Men det är naturligtvis omöjligt för ett skattesystem att rätta till alla de felaktigheter som den kapitalistiska anarkin har skapat när det gäller regionalpolitik, sysselsättning, olika belastningar på människor som bor i glesbygd jämfört med dem som bor i tätorter, där det finns jobb och samhällsservice i rikt mått. Det krävs mer grundläggande förändringar i den ekonomiska politiken om man sedan i någon mån skall kunna justera orättvisorna med skattesystemet. Men det kan vi ju diskutera på fredag när det är finansdebatt.

Arne Andersson sade att det fanns fyra olika förslag och att det inte gick att ena oppositionen. Det är klart att det är svårt att ena oppositionen när vi har så olika inriktning. Men det fanns en samstämmighet mellan socialdemokrater och kommunister om att skapa ett nytt skattesystem, en rättvisare fördelningsprofil, en regional rättvisa. Nu ansluter sig centern till det. Där

fanns det alltså tre partier som möjligen skulle ha kunnat göra upp.

Å andra sidan fanns det fyra partier – regeringspartiet och de tre borgerliga partierna – som ville skära ned på bidragen till kommunerna, och det var uppenbarligen det som var det tyngsta skälet, för det var ju det som blev det slutliga förslaget, och det är det som kommer att gå igenom. Det är alltså nedskärningen som går igenom, och den rättvisa profilen lämnas åt sidan. Det säger något om inriktningen på politiken och om vad de andra partierna tycker är viktigt.

Arne Andersson sade i polemik med mig att det väl inte var någonting att gnälla över att det försvinner en och en halv miljard från kommunerna – det är ju ändå 60 miljarder som överförs från stat till kommuner. Skall man tolka det så, att så länge det finns någonting kvar av de 60 miljarderna sker ingen nedskärning för kommunerna? Jag sätter det naturligtvis i relation till nuläget. Skall man se det i relation till det läge som tidigare rädde – kanske 1982 när ni trädde till eller 1976 när man verkligen började klämma åt kommunerna – är det åtskilliga tiotals miljarder som på det här sättet har undandragits kommunernas ekonomi.

Vidare sade Arne Andersson att Hans Petersson minsann inte redovisade några förslag som kunde utgöra någon öppning till en bättre regional profil. Jag hade ändå en reservation som var väl genomtänkt och utvecklad och som borde ha kunnat ligga till grund för en uppgörelse. Men är viljan att ta pengar från kommunerna starkare än viljan att skapa rättvisa blir det en sådan här politik.

Anf. 161 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Självfallet kan Arne Andersson i Gamleby beklaga att socialdemokraterna inte får igenom regeringens propositioner. Men jag vill ändå i detta ärende i all stillsamhet påminna om den enorma brist på entusiasm som det ursprungliga regeringsförslaget väckte hos praktiskt taget alla som kom i kontakt med det. Vi fick ganska många bevis för detta från den tid då vi började behandla ärendet.

Det skulle ha blivit enklare säger Arne Andersson, vilket jag tillåter mig att betvivla. Alla de statliga pek-pinnarna fanns ju kvar liksom specialdestineringen. Det finns beräkningar som tyder på att hanteringen av regelsystemen och förordningarna kostade ungefär 140 milj. kr. om året. Det är pengar som kan användas på ett betydligt bättre sätt.

Det är angeläget att vi för framtiden får ett bra och permanent system för statsbidrag till kommunerna. När de specialdestinerade bidragen blir mer generella får man en bättre fördelning mellan fattiga och rika kommuner, vare sig de befinner sig i de norra, södra, mellersta, östra eller västra delarna av landet.

Herr talman! Den proposition som har legat till grund för dessa båda debatter har gått det öde till mötes som bör gälla för dåliga förslag. Det är inom parentes sagt samma öde som förslaget om höjd fastighetsskatt rönt. Det bästa vi kan göra med dessa förslag är att glömma dem.

Anf. 162 ARNE ANDERSSON i Gamleby (s):

Herr talman! Rune Rydén säger att det kanske går att hinna ifatt moderaterna, men det tror jag inte är möjligt. Deras förslag om stora neddragningar för kommunerna anser jag omöjliga att genomföra. Det måste ändå finnas en viss balans i vad man företar sig gentemot den sektorn. Det går inte att göra vad som helst. Moderaternas förslag skulle, om det genomfördes, vara förödande i många avseenden.

Jag talar om utjämningsystemet som en av de faktorer som har ökat spännvidden mellan kommunerna. Jag vill påstå att den kraftigt har medverkat till det. Det nuvarande systemet började tillämpas år 1980, om jag inte minns fel. På den tiden hade centerpartiet möjligheter att förändra det. Centerpartiet är också medvetet om att det inte går att tillämpa i längden. Det får orimliga konsekvenser.

Jag är tillfredsställd med Rolf Kenneryds uttalande om viljan att uppnå resultat i dessa frågor. Det är angeläget att riksdagen ser till att statsbidragssystemet utformas så att kommunerna klarar sin långsiktiga planering. Det var faktiskt regeringsförslagets inriktning från början, men den lyckades vi inte få gehör för.

Hans Petersson i Hallstahammar tillämpar en enkel debatteknik. När jag säger att det rör sig om 1,5 miljarder kronor av 60 miljarder kronor, frågar han mig: Är det meningen att man skall göra sådana neddragningar så länge det finns pengar kvar? Så enkelt är det inte. Faktum är att den ekonomiska utvecklingen i kommunerna har varit positiv, även om det finns undantag. Det har också lagts fram förslag om extra skatteutjämningsinsatser för att klara de mest utsatta kommunernas ekonomi. Det har alltså funnits resurser att göra det i det statsfinansiella läge som rått.

Efter den justering som utskottet gjorde i regeringsförslaget, med skattetakets och de extra skatteutjämningsresurserna, är min klara uppfattning att kommunerna i södra Sverige accepterade den inriktningen. De är medvetna om den statsfinansiella situationen och angelägna om att klara av den. Om den är gynnsam gagnar det också dem i deras allmänna utveckling. Det är nödvändigt att samverka. Jag tror att kommunerna och landstingen i både södra och norra delarna av landet hade ställt upp på vårt tidigare förslag. Tyvärr gick det inte att få riksdagsmajoritet för det.

Anf. 163 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Arne Andersson i Gamleby sade att det är nog inte möjligt att hinna i fatt moderaterna. Var inte så säker, Arne Andersson! Visserligen är jag snabb – har gjort 10,7 på 100 meter – men försöka duger, heter det.

Det skulle vara förödande, sade han också, om riksdagen biföll det moderata förslaget. Men så sade man i valrörelsen 1985, och 1986 hade Feldt, som tydligen är snabb ur startblocken, redan kunnat kopiera vårt förslag, och då var det inte förödande längre. Så mitt råd blir till Arne Andersson: Öka takten!

Anf. 164 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Trots att Arne Andersson i Gamleby försöker ta avstånd från moderaternas politik, är det ändå alldeles klart – även om allt detta inte är

uppe till debatt och jag inte skall dra upp exempel – att socialdemokraterna på punkt efter punkt närmar sig de moderata ståndpunkterna i fråga om ekonomisk politik.

Vad än Arne Andersson säger om det nya systemet och den s. k. rättvisare profilen, skulle ändå nära nog alla kommuner förlora – för att inte säga alla; jag är inte riktigt säker. Man måste ju bygga in en skyddsspärr, att ingen skulle förlora mer än 50 öre i skattekraft. Det visar att det var åtstramning det handlade om.

Det är så att säga en ny teknik för jämlikhet, att utjämna på den fattiges nivå. Om man ser en fattig och en rik, tar man kläderna av den rike och säger: Nu är ni jämlika. Det har inte varit socialdemokratisk politik tidigare.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

18 § Föredrags

finansutskottets betänkande

1986/87:24 om sparandé (prop. 1986/87:100 delvis och 1986/87:150 delvis).

Sparande

Anf. 165 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! I Grönköpings Veckoblad för maj månad vill jag citera följande ur det s. k. Riksmötesbrevet, skrivet av riksdagsman Krökén i Kröken:

”Därtill är det minsann icke så uppmuntrande för oss politiker att allt oftare nödgas uppläsa våra debattinlägg inför tomma bänkar t. o. m. å pressläktaren; – – – Såsom jag ser det, är det orätt att undanhålla allmänheten all denna information om rikspolitiken, – – –. Nej, här kräves en snar bättring, vid risk av att vi riksledamöter eljest måhända avhålla oss icke blott från onödiga voteringar utan även från atskilliga yttranden i kammaren!”

Men, herr talman, det är just denna situation som vi nu står inför. Skulle beräknad talartid för återstående inlägg tas i anspråk, kan riksmötet icke avslutas fredag eftermiddag, utan vi tvingas fortsätta även efter pingst. Flertalet ledamöter tycks dock anse att det är viktigare att riksmötet slutar till pingst än att allmänheten informeras om skilda uppfattningar.

Detta är en högst oacceptabel ordning, ty den visar att vad som är viktigt är inte att informera och debattera olika utskottsbetänkanden, utan att fylla ut talartiden fram till pingst. De två sista dagarna avstår sålunda ledamöterna i stort sett från debatt och yrkar blott bifall eller avslag på av utskotten framlagda förslag. Eftersom finansutskottet kommer sist i kön, drabbas vårt utskott särskilt hårt av denna djupt otillfredsställande ordning.

Jag vänder mig sålunda emot att det är först under de allra sista dagarna som man verkligen börjar spara på orden. Och det är i mycket en följd av att under tidigare dagar, veckor, månader har vi ett stort sparandeunderskott vad gäller ordflödet, dvs. det pratas för mycket och för länge i alla möjliga,

mindre betydelsefulla frågor. Här vill t. ex. nu näringsutskottet tala i nära 40 minuter om träfiberprovning!

Låt mig också, herr talman, ta upp sparandet ur en annan och viktigare synvinkel, den nämligen som finansutskottets betänkande nr 24 handlar om.

Jag vill gärna ge utskottskansliet ett erkännande för ett par mycket intressanta sidor om sparandet – hur stort det är och hur svårt det är att mäta sparandets verkliga omfattning. Jag tror att alla ledamöter skulle ha nytta av att läsa de sidorna, liksom de borgerliga motionerna om sparandet.

Däremot kan jag inte acceptera utskottsmajoritetens negativa syn på moderata samlingspartiets förslag till åtgärder i syfte att uppmuntra det enskilda sparandet.

Dock, vi är eniga om en sak – att sparandet är för litet i dagens Sverige och att det har varit alldeles för litet, särskilt under 1980-talets hittillsvarande år.

Den helt avgörande anledningen till vart låga hushållssparande, som t. o. m. kan vara negativt, är våra höga skatter, framför allt marginalskatter. Så länge vi får dras med vår höga beskattning tror jag att hushållssparandet kommer att vara för litet.

Det är mycket betecknande för den socialdemokratiska regeringen att i stället för att sänka skatterna tillsätter man en spardelegation. Och det gör man när man samtidigt har lagt fram ett förslag om att ta 7 % från försäkringspararnas pengar genom den beryktade pensionsskatten. Att de borgerliga ledamöterna i spardelegationen lämnade delegationen i protest häremot är självklart. Och det är skönt att veta att de inte har något att göra med den tontiga reklamkampanj för ökat hushållssparande som spardelegationen blivit känd för.

I vår motion till riksdagen om hushållssparande och ägandespridning, med Lars Tobisson som första namn och därefter övriga moderata ledamöter och suppleanter i finansutskottet, hemställer vi följdriktigt att riksdagen beslutar avslå regeringens förslag att till Sparfrämjande åtgärder för budgetåret 1987/88 anvisa ett reservationsanslag på 36 milj. kr. Jag yrkar bifall till denna hemställan i reservation 2.

Vidare yrkar jag bifall till reservation 1, där vi hemställer att en extra insättning om 5 000 kr. bör medges i allemansfondsparandet under första kvartalet 1988 och inte i allemanssparandet.

Som jag nämnde är huvudförklaringen till det låga hushållssparandet de höga marginalskatterna och – givetvis – den höga genomsnittliga skattenivån samt en fortgående inflation. Detta är så uppenbart att någon ny utredning om hushållssparandet ej är motiverad, varför jag yrkar bifall till reservation 4.

För att stimulera ett ökat enskilt sparande och ökad aktiespridning bör löntagarfonderna självklart avskaffas, och tillgångarna bör användas som stimulans till deltagande i allemansfondsparandet. Jag yrkar därför bifall till reservation 5.

Målet för hushållssparandet bör vara att hushållen skall kunna ha ett sparkapital som motsvarar den genomsnittliga årslönen för en industriarbetare. Därför yrkar jag bifall till reservationerna 5 och 7 vid finansutskottets betänkande 24 samt till reservationerna 9, 10, 12 och 15.

Herr talman! Slutligen – för att spara på mina egna ord – vill jag

Anf. 166 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Hugo Hegeland använde halva sin tid till att klaga över det ringa antalet åhörare och uppmanade oss att spara på tiden. I detta avseende skall jag följa hans partikollega Rune Rydén's råd, att snabbt framföra mina synpunkter.

Alla är överens om att sparandet i Sverige minskat kraftigt under 1980-talet och att det nu ligger lägre än i något annat jämförbart industriland i världen. Den negativa trenden i vårt sparande har inte kunnat brytas, trots att inflationen sjunkit och reallönerna stigit under de senaste två åren. Inte heller har det hjälpt att sparavdraget fördubblats, att allemanssparandet utvidgats och att realräntan på sparandet – för första gången på många år – under de senaste bägge åren blivit positiv och påtaglig.

De svenska spararna brände sig uppenbarligen under perioden 1965–1980, då inflationen tillsammans med marginalskatterna på räntan gjorde sparandet till en ren förlustaffär. De nu uppräknade positiva åtgärderna för att höja dagens sparande tycks helt ha motverkats av de plötsliga ändringar av de ekonomiska spelreglerna i för sparandet negativ riktning som regeringen genomförde. Främst bland dessa plötsliga ändringar kommer givetvis engångsskatten på pensionssparandet, varigenom 15–16 miljarder av försäkringslagarnas pengar konfiskerades av en knapp riksdagsmajoritet.

Men även andra åtgärder har spelat in. Borttagandet av skattereduktionen på de första 7 500 kronorna av aktieutdelningar, införandet av och senare fördubblingen av omsättningsskatten på aktier, bibehållandet av en viss förmögenhetsskatt på i mindre företag arbetande kapital och försämrade villkor för byggandet och ägandet av småhus hör hit.

Ett sparandeunderskott brukar leda till en negativ bytesbalans, vilket även inträffade för Sveriges del åren 1979–1983. Åren därefter har dock bytesbalansen pendlat runt nollstrecket och anses i år hamna på plus en eller två miljarder. Att bytesbalansen inte blivit sämre beror dock på ett flertal faktorer, som antingen är negativa eller tillfälliga.

Investeringsnivån har under senare år varit låg, vilket rimmar illa med långtidsutredningarnas alternativ men medfört att behovet av nysparande minskat. "Treklövern" lägre dollarkurs, lägre räntor och – framför allt – lägre oljepriser har påverkat handels- och bytesbalansen positivt. Denna treklöver är dock tillfällig, vilket i än högre grad gäller den minskade oljeimport som i år kan förväntas på grund av de sänkta kraven på beredskapslager av oljor av alla slag. Utan denna minskning av våra oljelager skulle vår bytesbalans i år bli negativ igen.

Regeringens tillägnagivna avsikt att förbättra sparandet i landet har alltså inte lett till någon ökning av det faktiska sparandet. Den förda politiken har misslyckats med sitt syfte. Detta är bakgrunden till de 14 ickesocialistiska reservationerna i utskottets betänkande.

I reservation 1 påpekas att allemanssparkontot är en dyr metod för upplåning till staten, som därför bör undvikas. Avsättning till allemansfondkonto däremot ökar tillgången på riskvilligt kapital, vilket är önskvärt bl. a.

för att höja investeringsnivån och tillstyrks därför.

I reservation 2 föreslås - gemensamt av de borgerliga partierna - att spardelegationen skall avskaffas och dess anslag på 36 milj. kr. dras in. Det är reservanternas uppfattning att sparandet påverkas av en för spararna gynnsam ekonomisk politik, inte av en stundtals med enfaldiga argument framförd propagandakampanj eller av diverse utredningar - reservation 4:

I reservation 5 påpekas att sänkta marginalsatser och flera andra skatteåtgärder i fråga om aktier och i företagen arbetande kapital behövs för att öka sparandet.

I reservation 7 nämns som en målsättning att varje hushåll bör ha ett sparkapital som motsvarar en årslön för en industriarbetare, vilket även ger en viss social trygghet som är värdefull.

I reservation 12 begärs slutligen ett nytt system för bosparande, avsett att uppmuntra den viktiga reella delen av hushållens sparande, som sjunkit särskilt mycket under 1980-talet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till alla folkpartireservationer i betänkande FiU 1986/87:24.

Anf. 167 KJELL A. MATTSSON (c):

Herr talman! Jag skall också försöka att spara på orden och gå direkt in på de avsnitt där vi har gjort ställningstaganden och där vi avviker från majoriteten.

Jag kan konstatera att regeringens förslag innebär rätt till en extra insättning i allemänssparandet med 5 000 kr., men också att man skall höja maximigränsen för nettoinsättningar till 60 000 kr. Vi har från centerns sida inte ansett oss ha någon anledning att gå emot regeringens förslag på den punkten. Vi tillstyrker förslaget i den delen och tycker att det är viktigt att man har möjlighet att välja sin sparform.

Vi har tillsammans med moderaterna och folkpartiet yrkat avslag på anslaget till spardelegationen. Vi tycker att spardelegationen är ett exempel på ett organ som man tillskapar för ett visst ändamål, i detta fall för att dra i gång en kampanj för hushållssparande. Men när denna typ av organ har arbetat en period blir det lätt ett självändamål att man måste fortsätta med verksamheten. Vi anser alltså att det inte längre är motiverat att ha en särskild spardelegation, och därför yrkar vi avslag på anslaget på 36 miljoner till denna verksamhet.

Centern tog i utskottet upp frågan om det, med tanke på den flora av sparstimulerande åtgärder som vi har, inte vore angeläget att i en utredning se över formerna och villkoren för dem, men vi fick inte gehör för detta förslag. Nu föreslår emellertid regeringen att någon typ av utredning skall ske men att den skall ske i spardelegationens regi. Vi delar inte regeringens åsikt i detta sammanhang, och med hänvisning till det ställningstagande som vi har gjort beträffande spardelegationen är det följdriktigt att vi föreslår att en särskild parlamentariskt sammansatt utredning får uppdraget att göra denna utredning.

Vi är överens om att sparandet behöver öka i Sverige. Därför är det viktigt att finna sådana former för sparandet att det även främjar den ekonomiska politikens mål. Vi konstaterar i en av reservationerna att man stimulerar

sparandet genom en rad olika åtgärder som kan vara svåra att överblicka för den enskilde.

Vi har från centern under ett antal år arbetat för att man skall införa privata investeringskonton och göra det möjligt att successivt kanalisera sparandet i en sparform som passar alla. Det skulle ge individerna en möjlighet till ett sparande med uppskjuten beskattning och skulle långsiktigt främja en decentralistisk utveckling av ägandet i landet. Jag vill använda någon minut till att något utveckla vår syn på detta.

Vi konstaterar att obalansen i Sveriges ekonomi i hög grad beror på ett för litet sparande och en upplåning som belastar framtiden. Det är speciellt viktigt att öka hushållssparandet och samtidigt minska statens budgetunderskott, att minska rundgången av skattepengar och att minska underskottet i våra affärer med utlandet.

När vi beskriver de personliga investeringskontona säger vi att de mål som vi vill nå med dessa naturligtvis för det första är att öka hushållssparandet. För det andra vill vi åstadkomma ett decentraliserat kapitalägande. I dag kan man alltså spara skattefritt genom t. ex. pensionförsäkringar, men det medför i sin tur ett centraliserat kapitalägande med en mycket stor maktkoncentration och mycket små möjligheter för den enskilde att påverka hur sparkapitalet skall utnyttjas. För det tredje vill vi att de skall gynna produktiva investeringar och öka andelen av det kapital som är i produktivt arbete. De personliga investeringskontona kan också göra många av de skatteplaneringsinvesteringar som i dag sker överflödiga. För det fjärde kan de stimulera till extra arbetsinsatser, eftersom en extra insats som ger en extra inkomst ett visst år alltså skattefritt kan avsättas om medlen används till ett produktivt ändamål.

Vi anser att det är viktigt att detta organiseras på den lokala bankmarknaden. Vi menar också att den som har privata investeringskonton skall kunna använda dem för att finansiera det egna boendet och för att göra insatser i ett eget producerande företag och göra övriga produktiva investeringar.

Vi tror att man på detta sätt skulle ha möjligheter att åstadkomma en väsentlig förenkling av vårt skattesystem och på detta sätt ta ett första betydelsefullt steg mot utgiftsskatten.

Något som kostar staten och den enskilde mycket pengar och som även kostar kommuner och landsting mycket pengar genom underskottsavdragen är bostadsfinansieringen. Vi finner då att den lånemöjlighet som man på detta sätt ger genom de privata investeringskontona ger en god möjlighet att spara till egen bostad, och det minskar i motsvarande grad behov av lån. Det ökande sparandet ger då en ökad tillgång på kapital och därmed lägre ränta. Lägre räntor och ökat sparande minskar ju på sikt behovet av bostadssubventioner. Självfallet är det också viktigt att man följer upp dessa bättre finansieringsmöjligheter med en sanering av den nuvarande fastighetsbeskattningen.

Det här var, herr talman, en del av de åtgärder som vi anser oerhört viktiga att genomföra på sparandeområdet, där vi lägger tyngdpunkten vid den skiss till privata investeringskonton som vi i olika motioner har framfört.

Det hade varit värdefullt om vi hade kunnat enas om att se till att man nu tar itu med denna fråga och får den seriöst utredd, så att vi också hade kunnat

koncentrera samhällets stöd till olika sparformer till just de privata investeringskontona.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer som centerpartiet har fogat till betänkande 24.

Anf. 168 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag skall tala en minut vardera om tre olika saker, så det skall gå ganska snabbt.

Vi har till betänkandet avgivit en reservation som gäller bosättningslånen. Det finns socialdemokratiska motioner som tar upp en gammal kommunistisk tanke – den har vi i och för sig försummat att motionera om i år – och jag tycker att jag kunde använda de socialdemokratiska motionerna som utgångspunkt för reservationen.

Alla har inte ekonomiska resurser att vara med i allemanssparandet och kan inte komma i förmånsställning när det gäller att låna för en bosättning. När det gäller ungdomar kan det komma oplanerat att man skall sätta bo. Man kanske skall få barn eller har helt plötsligt fått jobb på en annan ort. Man har inte haft tidigare inkomster och kan alltså inte planera sin bosättning på det sätt som förutsätts när det talas om sparande. Därför behövs bosättningslån. Vi vill att de skall återinföras i den form som nämns i motionerna. Detta var den första punkten.

Den andra punkten anknyter också till människors olika möjligheter att spara. Det talas mycket om att man borde spara. Moderaterna säger att man skall spara en årslön, och det talas väldigt mycket och varmt om nödvändigheten av att spara. Men det handlar också om ekonomiska resurser. Jag är litet rädd för, som jag påpekar i ett särskilt yttrande, att det undan för undan ges förmåner till dem som redan har möjligheter att spara. De får ytterligare skattelättnader och ytterligare förbättrad ekonomi, medan de som inte kan spara i stället kastas ut i låneekonomi och får en ytterligare försämrad ekonomi med höga räntor och kreditköp. Jag förutsätter att man i den utredning som skall göras om sparandet kommer att ta fasta på dessa saker och se vad som kan göras för att skapa möjligheter för fler människor att på ett litet bättre sätt stabilisera sin ekonomi och få en trygg ekonomi.

Den tredje punkt jag skulle vilja tala om gäller själva spardelegationens arbete. Det har varit en del diskussioner i utskottet om vad pengarna skall användas till. Jag motsatte mig elevsparandet. Jag såg framför mig det gamla då man kommer till skolan med en 50-öring medskickad hemifrån. De ekonomiska skillnaderna i de olika familjerna skulle manifesteras framför sparbössan. Nu är det kanske inte tänkt att det skulle bli precis så, men jag tycker ändå att man skall försöka föra in ett nytänkande i ekonomi och sparande.

Vi enades, socialdemokrater och kommunister i utskottet, om den skrivning som finns i utskottsbetänkandet. Vi menar att man måste vidga sparandebegreppet till att också omfatta hushållning, resursåtervinning, hushållning med ändliga naturresurser och energi. Om man är försiktig med resurser, skapar man också ekonomiskt utrymme för sparande. Jag tycker ändå det är ett fall framåt att man diskuterar ekologi och ekonomi. En vidgning av sparandebegreppet har skett också i finansutskottet. Det är

viktigt med tanke på debatten om grön ekonomi, miljöfrågor osv. Med tanke på att centern har en stor reservation till det betänkande om de ekonomiska riktlinjerna som kommer att behandlas på fredag, inriktad på ekologi och ekonomi, är det litet förvånande att centern här inte hakade på. Det är faktiskt en väldigt värdefull skrivning, och jag tycker det är bra att den har kommit in i betänkandet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 169 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Vi är överens om – det har sagts tidigare från talarstolen – att hushållssparandet för närvarande är alldeles för lågt i Sverige. I betänkandet tillstyrker också finansutskottet regeringens förslag om ytterligare stimulans för att öka hushållssparandet bl. a. genom att en extra insättning får göras i allemanssparandet under första kvartalet 1988 med 5 000 kr. och att beloppet för total nettoinsättning samtidigt höjs till 60 000 kr.

Vi tycker att reservation 1 från moderaterna och folkpartiet är litet märklig. De menar att den extra insättningen i allemanssparandet skall medges endast för fondsparandet. Förslaget kommer från partier som ofta brukar tala om valfrihet. I det här fallet skall man inte ens få bestämma själv var man vill sätta in pengarna i allemanssparandet, utan man tvingas att sätta in pengarna i allemansfondssparandet. Man får alltså inte själv välja den sparform som passar en bäst. Det är en aning märkligt. Vi yrkar naturligtvis avslag på den reservationen.

I reservation 2 yrkar samtliga borgerliga partier på att spardelegationens verksamhet skall upphöra. Spardelegationen har till uppgift att jobba långsiktigt för att främja inte minst hushållssparandet i det svenska samhället. Vi var alla överens om att det var en viktig uppgift när spardelegationen inrättades för några år sedan. Jag vill hävda att spardelegationen redan på denna korta tid har betytt mycket, framför allt när det gäller att samla upp de väldigt stora belopp som vid varje årsskifte frigörs från det tidigare skattefondssparandet. Där kan vi avläsa direkta resultat av spardelegationens arbete. Vid årsskiftet 1985–86 plockade man ut 60 % av pengarna, medan man vid det senaste årsskiftet endast plockade ut 20–25 %. Jag vill hävda att spardelegationens informationsinsatser för bankpersonal och även den utåtriktade informationen till allmänheten betyder väldigt mycket.

Det naiva avhoppet från spardelegationen motiveras med att vi införde en engångsskatt. Jag kan inte förstå sambandet. Engångsskatten betydde inte att sparandet i samhället minskade. Jag vill nog hävda att det är tvärtom. Bl. a. överfördes pengar till offentligt sparande, vilket medverkade till att budgetunderskottet reducerades. Dessutom väcktes allmänhetens uppmärksamhet på hur lönsamt det var att spara i pensionsförsäkringar. Det har aldrig tecknats så många pensionsförsäkringar som i samband med att engångsskatten infördes i slutet av förra året.

Jag yrkar naturligtvis avslag på reservation 2, där de borgerliga menar att spardelegationens verksamhet skall upphöra.

Centerpartiet föreslår en utredning för att främja hushållssparandet. Detta tillmötesgår man genom att man i propositionen ger den uppgiften till spardelegationen. Centerpartiet menar att man skall ha en parlamentarisk

utredning. Vi har ju spardelegationen, och centerpartiet är välkommet tillbaka till den. Det gäller även de övriga partierna, om detta demonstrationsintresse nu går över. Det uppfattades väl också som litet underligt att man hoppade av detta arbete.

Klockan är mycket. Vi skall klara av detta ärende före kl. 23. När det gäller de andra reservationerna nöjer jag mig med att konstatera att det i ett trettiotal motioner har tagits upp olika förslag till åtgärder för att stimulera hushållssparandet. De olika förslagen har också omnämnts av de talare som varit uppe i debatten, från inrättande av privata investeringskonton till att man skall ta bort löntagarfonderna, sänka skatten osv.

En rad åtgärder för att stimulera hushållssparandet har vidtagits: Sparavdraget har fördubblats, allemanssparandet har utvecklat – vi tar där ytterligare steg i dag –, marginalskatterna har sänkts och realräntan är i dag enormt positiv. Det gör att sparandet i dag är gynnat. Det bedrivs i dag en politik som gynnar arbete och sparande.

Med det vill jag yrka avslag på reservationerna 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 och 13, där man på olika sätt tar upp stimulanser till sparande.

I reservation 14 vill vänsterpartiet kommunisterna återinföra bosättningslånet, som togs bort av den borgerliga regeringen årsskiftet 1981-1982. I reservation 15 försvarar moderaterna och folkpartiet det borttagandet i en motivtext. Utskottsmajoriteten anser att det med tanke på att ett system för bosparlån för ungdomar har införts från 1986 finns anledning att följa utvecklingen av det systemet innan ytterligare åtgärder vidtas.

Herr talman! Med detta yrkar jag avslag också på reservationerna 14 och 15. I övrigt yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan i betänkande nr 24 på alla punkter.

Anf. 170 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Även om vi nu närmar oss pingsten, hänryckningens tid, har jag svårt att bli gripen av Roland Sundgrens inlägg.

Roland Sundgren hävdar att den enskilde genom vårt förslag att man skall satsa på allemansfondssparande i stället för på allemanssparande tvingas att välja den sparform vi vill gynna. Om det argumentet vore riktigt skulle ju tvånget bli lika stort om regeringens förslag går igenom, enligt vilket man bara i allemanssparandet ges möjlighet att sätta in ytterligare 5 000 kr. Den argumenteringen slår tillbaka lika mycket på er själva. Dessutom tvingas ingen att välja, utan det är fråga om helt frivilligt sparande.

Roland Sundgren tog upp avhoppet från spardelegationen och talade om att man hade ägnat sig åt ett naivt avhopp. Det måste då nästan vara fråga om en barnslighet i kvadrat, om Roland Sundgren menar vad han säger. Är det naivt att man reagerar på att regeringen tar 15–18–20 miljarder från försäkringstagarnas pensionspengar? På vilket sätt är det naivt? Det är ju helt otroligt att regeringen har gjort detta ingrepp. Lagrådet var mycket tveksamt till om detta över huvud taget kunde accepteras – i varje fall gick regeringen där emot alla tidigare principer.

Det är väl inte så farligt att vi plockar pengar från pensionssparandet, säger Roland Sundgren, eftersom samhällets sparande inte minskar. Nej, tillfälligtvis gör det naturligtvis inte det, eftersom det då är fråga om en överföring.

Men det helt avgörande är att det enskilda sparandet minskar genom denna överföring. Här framträder den väsentliga skillnaden mellan den uppfattning vi har på den borgerliga sidan och socialdemokraternas uppfattning: vi slår vakt om det enskilda sparandet, men Roland Sundgren och socialdemokraterna slår vakt om statens sparande. Socialdemokraterna anser att det viktigaste är att statens sparande ökar, och de är mycket ointresserade av hur det sedan går med det enskilda sparandet.

Anf. 171 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Jag vill säga till Kjell A. Mattsson att vi i folkpartiet är positiva till att utreda centerns förslag om investeringskonton, vilket vi också har sagt i ett särskilt yttrande till betänkandet. Investeringskontona påminner i princip om den staketmetod för mindre företag som folkpartiet i annat sammanhang framfört som intressant.

Roland Sundgren! Varför vi inte vill ha mer insättningar på allemansspar-konton har att göra med att vi tycker att det är slöseri med statens pengar att låna upp medel på det viset. Det finns statsskuldväxlar och riksobligationer. De är mycket billigare för staten än allemanssparkontona.

När Roland Sundgren säger att spardelegationens arbete har varit framgångsrikt tillåter jag mig att tvivla. Näst socialstyrelsens uppmaning att svensk medborgare skall äta sex till åtta brödskevor per dag tror jag inga slogans har blivit föremål för så mycket löje som de som spardelegationen klistrade upp på svenska affischtavlor i vintras. Jag tycker fortfarande att det är motiverat att avskaffa en delegation som har överlevt sig själv.

Anf. 172 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Jag sade, Hugo Hegeland, att människor ju brukar vara intresserade av valfrihet, och varför skall den enskilde individen inte få den valfriheten att välja vilken sparform han själv vill? Det står naturligtvis var och en fritt. Ingen tvingas att sätta in pengar på vare sig allemansfondkonto eller allemanssparkonto – det får den enskilde individen själv avgöra. Vi tycker att det är litet märkligt att man i detta sammanhang vill styra över sparandet enbart till aktiefondssparande.

Man kan ju alltid diskutera kostnaderna för allemanssparandet. Det rena allemanssparandet behöver inte vara dyrare än allemansfondssparandet, Lars De Geer. Kostnaderna beror på en rad olika saker: räntenivåerna, aktiekursutvecklingen m. m.

När det gäller spardelegationen har man ondgjort sig över dess annonsering. Men annonserar gör man ju för att bli uppmärksammad. De undersökningar som har gjorts visar att två tredjedelar av svenska folket känner till spardelegationen. Till skillnad från mycken annan annonsering, som i regel inte kan beskrivas av särskilt många, kan den här annonseringen beskrivas. Den når ut med sitt budskap, som ju är att informera om hur förmånligt det är i dagens läge att spara.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Prot. 1986/87:135
3 juni 1987

19 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

20 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1986/87:167 Ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

1986/87:168 Slopande av räntebidrag vid överlåtelse av allmännyttiga bostadsföretag eller sådana företags bostadsbestånd m. m.

21 § Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1986/87:30 De allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen m. m. (prop. 1986/87:150 delvis och 1986/87:100 delvis)

1986/87:33 Finansieringen av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet (förs. 1986/87:22)

Näringsutskottets betänkanden

1986/87:35 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

1986/87:36 Ny banklagstiftning (prop. 1986/87:7 delvis, 1986/87:12 delvis, 1986/87:76 delvis, 1986/87:90 delvis, 1986/87:100 delvis, 1986/87:142 och 1986/87:148)

22 § Kammaren åtskildes kl. 23.02.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Onsdagen den 3 juni

Förste vice talmannen 3. 118
Andre vice talmannen 76
Ahlmark, Lars (m) 147, 153, 154
Andersson, Arne, i Gamleby (s) 169, 174
Andersson, Hans-Eric (s) 106
Backlund, Rune (c) 8, 11, 13
Bergqvist, Jan (s) 111
Bildt, Carl (m) 15, 34, 37
Bråkenhielm, Anita (m) 114, 117, 118, 120
Cars, Hadar (fp) 119, 120
De Geer, Lars (fp) 177, 183
Feldt, Kjell-Olof, finansminister 27, 35, 40, 43
Furubjelke, Viola (s) 113, 114, 116, 118, 121
Gustafsson, Nils-Olof (s) 9, 12, 14
Gustavsson, Stina (c) 149
Hagberg, Helge (s) 139
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 24, 32, 39, 139
Haglund, Ann-Cathrine (m) 86, 96, 100, 145, 146
Hegeland, Hugo (m) 42, 43, 175, 182
Hökmark, Gunnar (m) 46
Ingvardsson, Margó (vpk) 132
Johansson, Olof (c) 22, 32, 39
Jonsson, Göte (m) 51, 64, 69, 77, 82, 127, 136, 138
Josefson, Stig (c) 111
Karlsson, Mats O (s) 150, 153, 154, 155, 156
Kenneryd, Rolf (c) 163, 165, 171
Lantz, Inga (vpk) 55, 59, 60, 67, 70, 78, 82, 99, 101
Leïssner, Maria (fp) 113, 114, 117, 118, 121
Lindblad, Gullan (m) 4, 12, 14
Lindqvist, Bengt, statsråd 72, 79, 84
Mattson, Kjell A. (c) 178
Mårtensson, Ingela (fp) 154, 155, 156
Persson, Anita (s) 92, 99, 102
Petersson, Hans, i Hallstahammar (vpk) 166, 172, 174, 180
Rensfeldt, Claes (s) 123
Ronne-Björkqvist, Ingrid (fp) 121
Rydén, Rune (m) 156, 161, 162, 171, 174
Sandberg-Fries Yvonne (s) 134, 137, 139
Skårvik, Kenth (fp) 6, 11, 14
Sundgren, Roland (s) 181, 183
Svensson, Alf (c) 44, 102, 105, 119
Svensson, Evert (s) 61, 68, 71, 105
Svensson, Jörn (vpk) 140, 143, 144, 145, 146, 147
Tammenoksa, Erkki (s) 122, 124

Prot.
1986/87:135

Tarschys, Daniel (fp) 47, 58, 60, 65, 68, 76, 81, 97, 100, 125, 137, 138, 143,
144, 146
Tillander, Ulla (c) 52, 59, 66, 70, 78, 83
Troedsson, Ingegerd, förste vice talman (m) 111
Westerberg, Bengt (fp) 18, 33, 38
Wibble, Anne (fp) 159, 162, 163, 165, 173
Östh, Rosa (c) 89, 98, 101, 131, 137